

JAN NERUDA
ŽERTY,
HRAVÉ I DRAVÉ

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

JK

SPISY JANA NERUDY

Svazek sedmý

ŽERTY,
HRAVÉ I DRAVÉ
OD
JANA NERUDY

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1954

SPISY JANA NERUDY

Řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

*Redakční rada: František Neřádsek, Miloslav Novotný, Karel Polák,
Albert Pražák, Felix Vodicka*

Tento svazek připravila Věra Vrzalová

Graficky upravil František Muzika

Drahému příteli
JOSEFU LVOVI,
českému pěvci,
věnuju
spis tento na památku

Můj milý!

Obírám se teď v duchu s Tebou. Vidím, jak podívav se na předcházející list, sklesl jsi zdrcen k zemi. Nedivím se Ti, rána je strašná.

Ale — nebylo ubnutí! Cítil jsem neodolatelnou touhu vyvést tímto svazkem nějakou špatnost, dedikovat jej někomu způsobem naprosto zákeřnickým, a vyhlídl jsem si Tebe. Z dobrých příčin.

Za první, že spisovatel spisy své vždy rád dedikuje osobám stavu vznešenějšího. Kolikrát jsem Tě už spatřil ve vznešeném havu královském („every inch a king“), kolikrát co vévodu, knížete, hraběte, rytíře, a k těm hodnostářům všem pohlížím já s úctou, že až dech se mně tají.

Za druhé, že se praví: „Nepřátelům stavme mosty zlaté.“ Z čehož následuje, že přátelům se mají trhat mosty zrovna pod nohama, zkrátka, nepřátelům že má dobrý člověk prokazovat jen samou příjemnost, přátelům jen samou nepřijemnost.

Za třetí, že se mně při panující nejistotě může vždy ještě přihodit, že bych se stal nesmrtelným. V případě tak velkého, ničím nezaviněného neštěstí nerád bych ale snášel všechnu svízel sám, a připínám si Tebe k sobě.

Prosím Tě tedy, snášej tu mou dedikační bezohlednost s onou příkladnou trpělivostí, kterou jsi jak ve velkých, tak v malých věcech neosvědčil ještě nikdy.

Bývá obyčejem, že za dedikaci spisovateli něco se daruje.
Nechci, abys byl v rozpacích. Mám v bytu svém skvělou
sbírku předmětů, které mně vesměs scházejí, pošlu Ti
seznam.

Tvůj

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'L. V. S.' or similar, written in a cursive style.

RŮZNÉ

1875

Zcela marná řeč, že prý máme úplnou rovnoprávnost! Že je jeden občan roveň druhému, jeden že nemá za mák více práv než druhý a člověk že má zrovna tolik povinností jako jiný člověk. Já znám jednoho muže a ten nemá pražádných povinností a práv přece nesmírně mnoho. A také jistý humorista americký upozornil již na jednoho takového muže výminečného; — je tedy podobných bohužel více!

Kdybych ho v návalu zlosti zabil já, budu sedět; kdyby on ve zlosti zabil mne, nezavolají ho ani na komisariát. Chlap ten už mne často udeřil z plné síly pěstí; já nesmím na něho ruky ani pozvednout. Jeho řeč je: „dej“ a „musíš!“ — jeho poslušnost není žádná. Strašný člověk! On je posměvač ctnosti, neslyší, když se mu domlouvá, zamítá kázeň, pohrdá duší svou, je vzpurný a protivný, a přece všeobecně vážený. U starých Židů byli by ho dle páté knihy Mojžíšovy (21, 18—21) přivedli k starším města a k bráně soudu a lid města toho byl by ho uházel kamením.

Slušný čtenář by tomu všemu snad ani neuvěřil, v našich tak zvaných spořádaných poměrech. Ale je to smutná, ryzá pravda. Vzmužil jsem se dnes, chytil chlapa do obou pěstí a posadil ho násilně na svůj psací stolek — mámť ukrutnou sílu. A teď ho popíšu, na výstrahu všem, kdož by se s tím individuem setkali mohli.

Tady sedí! Zpupně klátí nohama, posměšně špoulí ústa. Je oděn v černé škorňe, má na sobě šedivou kazajku a tmavé spodky (zapínají se vzadu). Jeho obličej je kulatý, vlasy jsou bílé jako len, oči modré jako nebe — vskutku pěkné oči! Má podle českého lokte třicet pět palců výše a říkají mu Jarouš. Je po meči synem a potomkem mého přítele a souseda (potahmo domácího pána) pana Josefa L. a po

přeslici synem a potomkem paní Marie, manželky přítele téhož. A teď je už tři leta stár.

„Tedy dítě,“ řekne čtenář. Ano, *dítě!* Občan, který „o obec se nestará“. Člověk, kterému do lidství nic není. Muž, kterýž má nesmírně mnoho práv, povinností žádných. Paskvil na všechnu rovnoprávnost. Rázného politika, protivého přítele pokroku musí slovo „dítě“ po každé za-bolet. A lidstvo pere se o každý kousek fraternity a equality, ale vedle toho plodí a rodí paskvily na tu snahu svou neunavně dál, děti je jako mravenců, podívej se kam chceš. Zaslepené lidstvo!

Zmíněný můj přítel má celou sbírku dětí. Zrovna tak, jako mívají lidé sbírky věci zcela rozumných, já na př. starých pečetí a starých mincí. Nedivil bych se, kdyby měl přítel L. jednoho mouřenínka, nějakého Maoriho, nějakou Mongolku a pak třeba Indiánku, ale on sobě oblíbil zakládat sbírku jen plemene kavkazského, únavná monotonie! Pokusil bych se popsat všechna jednotlivá čísla bohaté sbírky přítelovy, ale moje paměť je poněkud slabá. On má exempláry děvčátek všeho druhu, od té, která už chodí do školy, až k té, které se diví celá rodina, že „už sedí“. Pak nějaké divoké hříbě dívčí, pak toho kluka Jarouše atd. atd.

Nejstarší říkájí Liduška — proč? to se neví. Liduška chodí už do školy, do té v naší ulici. Myslím, že chodí jen proto do školy, aby mohli se rodiče za ní z okna dívat až do školských vrat a pak zas v poledne u okna čekat, až vyjde z vrat. Vedle toho pokračuje Liduška v rozmanitých vědách, v počtech už říká „dvakrát dvě činí čtyry“, v slabikáři už čte odstavec „Ústa mám, mluvití umím“, a dovede se už podepsat. Užívá-li daru písma také už ku psaní zamilovaných psaníček, nevím; lhal bych, kdybych řekl, že jsem něčeho zpozoroval. Takto si chodí ke mně pro papír, péra, tužky a denně pro dva krejcarey na housku, za něž si po krátkém mravním boji po každé koupí cukrlata.

Druhá se jmenuje Tóna. To je to hříbě. Tělo jde z oblouku do oblouku, ruce jsou stále ve výši, krok a skok je vlastně jedno, a obé je tancem na jedné noze, druhá noha je

u Tóny naprosto zbytečná. Nemá co dělat, tedy prozatím roste.

Třetí je Jarouš, má hrůza. Pere mne, kope mne a za to musím dát ještě na „polívané“, rozuměj na cukrem polívané koláče. Činím, co mohu, abych si získal přízně jeho. Ondy jsem mu slíbil živého koně — když se dostanu jednou do noblesy, tak se neznám, slíbil jsem. Od toho dne mám ale peklo. Denně mne upomíná padesátkrát, hledá pod postelí, za kamny, je-li tam živý kůň, zpřevrací všechno — neboť to se rozumí samo sebou, že v mém pokoji je vlastně všechno jeho. Nevím, jak to s tím koněm skončí, budu muset zadat k Svatoboru o příspěvek.

Jarouše považují jaksi za hlavu rodiny. Musí se říci, že panuje přísně, bezohledně, se stálým ohledem jen na sebe. Je „neobyčejně duchaplný“, jako všichni panovníci. Jeho zbožňující jej poddaní kolportují s nadšením každé slovo jeho.

„Tak se podívejte, on řek: Maminko, jdi pro maso!“ sdělovala ondy matka se zářícím obličejem.

„Tak se podívejme!“ zvolala teta s nelíčeným obdivem.

„To je kluk,“ liboval si otec.

„Což ten!“ stvrzoval dědeček a starobný jeho obličej rozjasnil se pro celou hodinu.

Když se matka na Jarouše zahledí, sklesnou jí ruce do klína, výraz nevýslovné spokojenosti, řeknu osobní dokonalosti, rozestře se po tváři její. Ruce jí sklesnou do klínu, jako by chtěla říci: Teď už nepotřebuju o pranic ve světě dbát.

Je tomu as půl druhého roku, co Jarouš vzal otěže vlády do rukou. Instalace děla se také jinde prý oblíbenou formou prvních kalhotek. Byla to slavnost, bylo nadšení!

„Viděl ho už pán? („Pán“ jsem já.) A co řek?“ — „Viděla ho už domovnice? Co řekla?“ — „Viděla ho hokyně?“ —

Pak je tu ještě něco maličkého, to, co „už sedí“; říká se tomu Manča. Váží to as půl třetí libry, má to oči jako trnky a jí to v kávě „housku i chleba“, jak teta tvrdí. Když vejde někdo s lesknoucími se brejlemi na nose nebo s hořícím

doutníkem v ústech, otáčí se Manča po tom lesku a matka poznamenává s obdivem, že Manča „se kouká“. —

Dlouho již a s namáháním přemýšlím, proč asi přítel sobě tu sbírku dětí zřídil. Nevím podnes žádnou příčinu rozumnou, vždyť se to všechno nehodí ani pro akvarium! Někdy se ve mě budí myšlenka černá, děsná. Marně ji odpuzuju, vždy se zas na mne rozšklebí. A bohužel vždy ji podporuje celá řada hotových událostí. Ale myslit si něco takového o svém nejmilejším příteli — —

Přec se nemohu té myšlenky zbavit také teď. Snad je on vlastně mým nepřitelem, snad má ty děti kvůli mně, proti mně. Co metlu na mne. — Když nemám ve veřejnosti pokoje, abych ho neměl také doma. Abych nemoh tiše psát, tiše číst, abych se nemoh ani vyspat.

Od rána do večera kvikot, křik, pláč a výskot. Nikde není pro ukonejšení řvoucí Manči tak příhodné místo jako na mé chodbě. Nikde není pro schovávání se tak vhodný kout jako mezi předními a vnitřními dveřmi mého pokoje, a vrzání trvá po celý den. Do žádných dveří nebouchá se to velkým míčem tak jako do mých. Nikde po celém domě není pro hudební produkce na buben, dřevěnou trubku, píšťalu a řehtačku tak akustického místa jako zrovna před mým pokojem. A když sestra vidí nezbytnost dát sestře pohlavek, odbude se exekuce i s následujícím na ni vřískotem a pračkou také vždy jen tady.

Nemohu děti ani cítit. Kdyby se mne někdo zeptal, kohože z dějin mám za největšího muže, řeknu také hned a bez rozmýšlení: Herodesa. Chci-li učinit obrazotvornosti své zvláštní pochoutku, vmyslím se do rozkoší betlémských vražed.

Já, jaký jsem, chytil bych každé dítě za zadní nohu, zatočil jím kolem hlavy —

Hrome, teď vrzly dvéře! — Jarouš zase, patrně Jarouš! —

Mám mu dát tu novou plechovou píšťalu, kterou ještě ani neviděl, hned nebo — —

1877

I

Právě přišel otec domů. Stojí uprostřed pokoje, klobouk ještě na hlavě, hořící doutník v ústech, a dívá se, co dělají ženské. Teta sedí na pohovce a mluví hravě k Manče, sedící na stole před ní. Ty drobounké ručičky Mančiny pořád sahají tetě po očích, jako by je vyškubnouti chtěly. Matka upravuje za zády dítěte něco na stole, pokrytém zcela čerstvým ubrusem bílým.

Otci zahraje v oku lehýnký úsměv, ale nevystupuje ani na tvář ven. „Co to děláš?“

Žádná odpověď. Matka jde ke skříni, vyndá modlitební knížky a nese je na stůl.

„No co děláš?“

„Vždyť vidíš, co dělám. Odstavuju Manču, když jsi pořád chtěl.“

„Taky je už čas! Kojit dítě čtrnáct měsíců — kdopak to jakživ slyšel! Už vypadáš sama jako šindel.“

„Když je mně chudinky tak líto!“ a matka nahne se přes stůl, aby Manču políbila do kypícího týlu. Pak se rozhlíží po pokoji a jde k oknu, na němž leží nějaká kniha pěkně vázaná.

„Ale nač ty hlouposti zde?“

„To víte,“ míní teta s úsměvem, „zkouší budoucnost; chce vidět, po čem Manča sáhne a jaká tedy bude.“

„Hlouposti, hloupé pověry! Rád bych věděl, co předložila vlčice Romulovi, když ho odstavila.“

„Já nejsem žádná vlčice,“ vyhrkne matka nikoli bez patrné ostrosti. „Ostatně jsme to dělali při Lidě a při Tóně i při Jarčovi —“ dodává pak o něco zas mírněji.

„A každé sáhlo po předmětu, který byl největší, to je přirozené, hloupost!“

Matka neodpovídá a jde teď směrem ke kuchyni. Otec jí jakoby náhodou zastoupne cestu. „Podívej se, co jsem ti přines! Je to vzácnost, co?“ a drží jí před očima kytičku ranních třešní. „Ty jsou, vid?“

Matka odvrací mlčky hlavu.

„To ti sbíhá v ústech, vid? O ty mlsná!“

„Dej je dětem.“

„Nechceš? Tak snad tohleto jablíčko,“ a vyndává z druhé kapsy překrásné jablko. „Podívej — jako z másla.“

„Ty víš, že před svatým Janem Křtitelem na ovoce ani nesáhnu.“

„Ne? Ale proč?“ Úsměv pod brejlemi se sesiluje a pokrývá znenáhla celou tvář.

Matce se ústa pootevrou, ale nikoli k úsměvu. Koutky rtů se níží, oko jako by se pojednou bylo obestřelo závojem. Pak s vynuceným, bolestným úsměvem pohledne na muže. „Panenka Maria, až bude pak rozdávat děťátkům v nebi po kytičce třešní, nedala by našemu Vladimírkovi ničeho. — Chceš, aby tam plakal?“ dodává nato s úsměvem ještě bolestnějším.

A vyhnula se a zmizela v kuchyni.

Trochu dlouho tam byla. Když se konečně vrací, nese mohutný skrojek chleba v ruce. Ale oči jsou červený a koutky pevně sevřených rtů se chvějí.

„Eh jdi — což opravdu takovým pověrám věříš?“

Okamžitá pomlčka. „Ať jsou to pověry,“ praví konečně alt, nyní náhle na nejhlubší tóny skleslý. „Má matka je starší a podnes nevezme před svatým Janem ovoce do úst. Kdepak mám svoje portmoné?“ A ruka jede hledajíc z kapsy do kapsy.

Teď už je na stole všechno připraveno. Modlitební knížky — pobožnost; světská kniha — světáctví; peníze — lakotnost; skrojek chleba — pracovitost.

„Sáhne po skrojku, je největší,“ prorokuje otec.

Matka sklesne vedle stolu na kolena a sepne ruce.

Ticho. Hodiny cvakají hlasitěji. Manča ráda by se ohlížela, cítí, že se něco děje, a vrtí sebou. Tvář tetina, posud

úsměvna, je náhle opravdova a ústy jí to lehýnce škube, jako tichá modlitba. Otec odfukuje do výše mocné kotouče kouře a udělá po prstech dva kroky sem a dva kroky tam, jako by nevěděl, kam vlastně chce.

Pokřížovala se a vstala. „Tak obraťte Manču.“

Obrátili ji. Dítě se dívá po stole.

„No tak si vem, Mančinko, vem!“

Dítě se nakloní a tápne ručkou po skrojku.

„Vždyť jsem to povídal!“ směje se otec a odchází do druhého pokoje.

Ale skrojek ručce uklouzl a dítě se dá do řvaní.

„Je už nevrlá, chce spát,“ míní teta.

Matka sahá po dítěti.

„Ne — ne! Když ji chceš odvyknout, neber ji. Uspím ji sama.“

Matka usedne a hledí, jak teta řvoucí Manču klade si na klín.

„No mlč, Mančo, budeš spát, no mlč. — Mančinka je hodná, je hezká. — No mlč.“

*Letěla bělounká holubička,
potkala —“*

Po chvílce začíná teta zpívat přitlumeněji. „Už si brouká,“ prohodí k matce, která se skupení nespouští očí.

A zas po chvílce šeptá: „Kouká se upřeně vzhůru.“

„To vidí andělíčka strážce,“ míní matka a pohlédne mimovolně ku stropu.

„Už spí.“ A teta jde a klade dítě zvolna do proutěného košíku.

Matka vstala a jde také ke košíku. Opřela se opatrně o hybké pelestě a naklonila se k svému dítěti.

Zadívá se na ně. Zas se jí ústa otevrou, ale koutky se neníží, zas se oko pojednou obestřelo, ale ne závojem — lesklou rosou, na niž slunce svítí.

Teď se Manča lehýnce ze snu pousmála.

„Andělíček jí něco šeptá,“ a matce zazářil zrak, jako by

hleděla někam do jiného, do bájuplného světa. Ten svět musí být neskonale, nevýslovně krásný.

II

Je po obědě. Holky vzaly školské kabele na záda, daly pac a pusu a zmizely. Nejmladší odnesli na procházku někam na nábřeží, jeť krásný den. Jarouš ještě špičkou ukazováčku vylizuje talíř. Teď chtěl pomoci jazykem, narazil ale bradou do talířového kraje, talíř se vzepnul a pokryl mu tvář. Kluk uleknut ucuk, talíř bouch zpět. Oči klučíkovy hledí bázlivě, přihlížel-li někdo. Ale otec, sedící vysvlíknut z kabátu na pohovce, tváří se, jako by neviděl. Matka pak, polohlasně si zpívajíc, skládá ubrousky a rovná je do hromady. Poobědní mír vane prostorou.

„Z čehopak je to honem?“ táže se otec pohodlně.

„To je — počkej — to je—,“ a držíc nakupené ubrousky mezi rukama, zůstala stát uprostřed pokoje. Zpívá si to znovu, hledí přemýšlivě do neurčita. „I vždyť je to zpěv Juliin ze ‚Svatojanských proudů!‘“ praví náhle.

„Aha!“ —

„Tramtáda damta, damta, tramtáda damta, damta,“ zvěstuje od prádelníku, že teď přijde velké finale z „Lucie“.

„No, tenhle quintuor pozná snad každý na světě hned dle nejprvnějšího taktu.“

„Vždyť je to sextuor.“

„Quintuor.“

„Sextuor.“

„Jarouši, vidíš že je to quintuor?“

Jaroušovi se zasmějí jen oči. Ani nohama si přitom neza-klátí, bylť se oddal nereflexivnímu zažívání.

„No, Jarouši, co je to?“ Jarouš neví, co má říci. Nadhrnul trochu stolní prostěradlo a pohlédl pod stůl. Šedivě chundelatý Dunaj tam dřímá a neví také nic.

„I tedy je to quintuor, chceš-li, mně je to jedno,“ usmívá se ženuška a zasedá zase k stolu. „Pánbůh ví, co to někdy

do člověka vjede. Tisíc slaviček dnes je ve mně a všichni by rádi zpívali najednou. Někdy padne na člověka truchlivost a člověk se nedoveďe z ní vybrat a neví proč. A někdy zase jsem samá píseň.“

„A pak, když je člověk tak vesele naladěň, nedoveďe ho nic na světě do smutku rozladit,“ míní manžel.

„Ba.“

Manžel si urovnal polštář a natáhl se na pohovce.

Ženuška se opřela rukou o stůl a hledí ku protější stěně. Rty se zachvěly, poodevřely — Leonora vyšla do sadu a spustila píseň o touze za Troubadourem.

Leonora volá pořád toužněji. Najednou do toho zahvízdne s pohovky „Utíkej, Káčo, utíkej, honí tě kocour divokej“.

Ženuška se zdvihla a poklízí zbytky se stolu. Ale Troubadour se patrně nechce dostavit, Leonora spustila melodický svůj žal znovu. Vždy po několika taktech švihne do toho s pohovky „Utíkej, Káčo, utíkej“.

Velká, brilantní fermata a Leonora skončila. Moment klidu. „Utíkej, Káčo, utíkej,“ zahvízdne to ještě jednou a vítězně s pohovky.

„Ne — ty máš nápady!“ usmívá se ženuška, rovnajíc teď něco ve vysokém prádelníku.

„Musí být dnes skutečně v dobré míře,“ myslí si manžel, „jindy ji hvízdot hned rozhněvá.“

Snad že prádelník útvarem svým připomíná poněkud věž — vězení —, pojednou zaznějí před ním první taktý dojemné Azuceniny ukolébavky.

Na pohovce je ticho. Manžel naslouchá. Snad přemítá o tom, že přece se nemusíme emancipace ženské tak příliš bát. Ženská zcela přirozeně se drží jen oboru svého. My mužští zpíváme všechno možné, jubilující valčík Markétčin i Vendulčinu Ukolébavku, Norminu zoufalost i Elsin stesk, třeba nám to ani neslušelo. Žena zpívá jen, co ženě patří.

Teď se manžel na pohovce obrátil ke stolu! Zrak jeho padl pod stůl. Levá noha sklouzla pomalu dolů.

Pojednou začíná Dunaj jevit jakýs nepokoj. Vzpřímil

se a usedl. A teď počíná tence, tenýnce výt — ne tlamou, jen tak nosem — zcela zvláštní vytí.

Azucena se na momenty zamlká. Dunaj po momentech zavýje znovu.

„Ty, poslouchej, nešlapeš Dunaji na ocas?“

„Já? — Copak ti napadá! — Ostatně — je možná — noha mně sklouzla s pohovky — možná.“

„Ty se ukrutně mylíš, myslíš-li si, že mně dnes pokazíš můj rozmar. Jindy mne dělá to zvláštní vytí hned nervosní, dnes ale!“ A hlasitě se smějíc přisedá ženuška zas ke stolu a potřásá pravicí odmítavě ve vzduchu.

Jarouš položil bradu na stůl a hledí s jednoho na druhého. Oči se mu lesknou chytrácky jako domácí myšce, když vykukuje z dírky. Nebo jako novinářskému reportrovi.

Manžel se usmívá. V očích jeho zatřepetá se jiskra tajné svévole.

„Dnes na mne nejde ani dřímota. Zakouřím si trochu.“ A sahá po kabátu položeném vedle na sesli. „Dej mi ohně.“

„Prosím tě, snad nebudeš kouřit zas viržinku?“

„Já? — Ne — totiž jen tak do polovic —“

„Takový jed.“

„Ale vidíš, jen tak trochu. Vidíš, já jsem dnes také v tak jasném rozmaru!“ A sirka šlehne.

Ženuška neříká ničeho více. Začíná si zas pozpěvovat, slyšíme duet Adalgisy s Normou.

Manžel mlsně bafá, odfukuje kouř a mluví dál, s pohodlnými pomlčkami.

„Ba, na světě není nic nad dobrý rozmar. — Copak má člověk na tom světě jiného! — Když se podívám na tebe a na svou rodinu, jsem šťasten, jsem v dobrém rozmaru. — Márinko, víš že jsi také šťastna?“ Vztáhl ruku po její ruce. Vřelé stisknutí.

Adalgisa-Norma náhle oněměly.

Vztáhl ruku zase zpět a bafnul dvakrát, třikrát. „Člověk má se ze štěstí těšit, dokud je má. — Beztoho se nikdy neví, jak dlouho potrvá.“

„E jdi, jakpak to zas mluvíš!“

„Blázinku, copak bychom my mohli za to? Dnes jsem zdrav — já jsem vůbec chválabohu zdrav —, ale zítra může přijít něco —“

Ženuška pojednou vstala. Učinila několik rychlých kroků doprostřed pokoje, pak vlevo k posteli a začla tu něco rovnat. Snad ležela pokrývka trochu nakřivo.

Manžel se dívá nehybně před sebe na stůl. „A kdyby jsi mne měla dnes neb zítra přežít — no což, ty bys byla dětem vždycky dobrou matkou —“

Okamžik naprostého ticha.

Teď vyskočil náhle také on. Již drží ženušku v náruči. Násilně obrací její obličej k sobě — po její tváři splývají bohaté slzy.

„No tak — vida — už je po rozmaru!“ směje se jí. „Ale bláhová — copak mne neznáš? Zakládalas si, že ti nemůže nic dnes rozmar pokazit, — a už je to — no — poslouchej — dej mně hubičku — ale sladkou, bez slz!“

Ženuška se brání.

„Ty bláhová! Ví, že ji jen zlobím. —“

„E jdi — ty jsi —“

„No koukej — pojď — zazpíváš si Adalgisu, budu tě doprovázet — pojď, už jsi si ji dávno nezpívala — víš?“ A vede ženušku s jemným násilím do vedlejšího pokoje, kde stojí piano.

„Když ty tak vždycky mluvíš!“

„Ale mlč — vždyť já tě přežiju! A pak se ještě ožením — šestnáctiletou si vezmu — já vím, že mi ji budeš přát, vid?“ Lituju, že musím zaznamenat, v okamžiku tom že přihodila se teď zcela opravdová hubička. Nejspíš, že ženuška neměla se proti ní náhodou dosti na pozor.

Manžel dostal ale skoro v tomtéž okamžiku ránu plochou rukou do ramena. Ale jen zcela malinkou ranku, abych tak řekl.

„Kdepak je partitura ‚Normy‘? Kams ji dala?“

„Tamhle jsem ji položila,“ a hlas se ještě trochu zajiknul.

„Tak pojď. Tadyhle je to. Dej pozor — recitativ B dur, modlitba sama Des dur — pozor!“

„Počkej, já si musím ještě pro šátek.“

Manžel hledí za ní s úsměvem.

„Hm — hm,“ a ruka pětřela šátkem obličej.

Manžel trpělivě preluduje.

„Hm — Jakpak začíná text —“

„Prázdný je háj posvátný, obřad je skončen. — Tedy
B dur, pozor!“

Přemýšlím o třech králich. Zrovna před půlhodinou byli u mne. Zaklepali dvorně, a sotvaže jsem otevřel, ohlásili se sami slovy: „My tři krále, my jdeme k vám!“ — *K vám!* A já myslel, že králové každému tykají!

Ustoupil jsem v slušné uctivosti do pokoje a oni šli za mnou. Zůstali stát hned u dveří, snad jim byla prostá má jizba až příliš chuda. Já ale, překonán dojmem nenavyklým — králové mne navštěvují velmi zřídka —, klesl jsem na sedadlo. Stáli a zpívali si. Naslouchal jsem, hleděl jsem — ba vpíjel jsem se v jich vznešené, královské postavy. Každý z nich byl vznešený skoro přes loket. A bylo mně, jako by jizbou vanula perut velebnosti.

Dozpívali a nastalo ticho. Poněkud trapné, přiznám se. Monarchové koukali se na sebe, začali přešlapovat a na jejich tváři jevila se jakás ouzkost. To je zcela přirozeno, neboť „ba velmi úzkostně stojí se to na výši lidstva“ stojí napsáno u Grillparzra. Cítil jsem, že konečně se musím odhodlat a začít. Ale o čem jen honem mluvit!

„Monarcho,“ pravím konečně k tomu, o kterém jsem soudil dle jeho bot, že patří z nich k nejstaršímu panovnickému rodu, „pokud vím, odpočívají tvoje tříkrálovské kosti v kolínském dómu nad Rýnem. Pěkný kostel — tuze pěkný — — jak náleží pěkný —“

Oslovený učinil svými vznešenými ústy jakýs zcela zvláštní pohyb, kterému jsem nerozuměl. Vypadal tak, jako když neurozený člověk otevře hubu.

„Kterýpak z vás,“ pokračoval jsem zas, hledaje nit rozmluvy. „kterýpak z vás je — Kaš — párek?“ — „Kašpar“ mně totiž nechtělo přes jazyk, zdálo se mně trochu neuctivé.

„Hihihí!“ znělo to v skupení královském. — „Tenhle ten

je Kašpar!“ vypravil pak jeden ze sebe a ťuknul prstem souseda pod lopatku. Ťuknutý se zachvěl, polechtaloť ho dotknutí prstem. Vida, Koubek má pravdu, že „jsou králové lechtiví“!

„A kterýpak je ‚černež vzadu‘ —?“ Ale sotva jsem ta slova pronesl, zahalil jsem si studem tvář. Cítil jsem, že jsem byl pronesl něco náramně neslušného.

„Tenhle ten je černež vzadu,“ znělo ze skupení. Udiven jsem pohledl vzhůru.

„A jakpak se jmenuješ, ty třetí?“ ptám se dále.

„Josef Malina.“

Tak! Sáhl jsem si na čelo — nová záhada! Jak známo, vypravuje nám svatý Matouš jediný z evangelistů o „mudrcích přibylých od východu“. Nenazývá jich králi a nezná také jejich jmen. „O sedm set let později,“ četl jsem kdesi, „tvrdil najednou učený bohoslovec Beda, kněz northumberlandský, že byli potentáty a jmenovali se anglickými jmeny Kašpar, Melichar, Baltazar. Pozdější učení bohoslovců tvrdili, že se jmenovali jinak: „Apeles, Amarus, Damascus — Ator, Sator, Peratoras — Magalach, Galgalat, Sätrecen —.“ A tu přijdou ti potentáti sami a jeden z nich tvrdí, že se jmenuje Josef Malina!

Přistoupil jsem blíž, abych jim holdoval. Potentát Malina měl u košile odtržený límec a na obnaženém krku krvavý pruh, jako by ho byl někdo teprv před chvílí nehtem rejpl.

„Monarcho, ty jsi se pral!“ pravím uctivě.

„To mně udělal tadyhle Krystl!“ žaloval monarcha na monarchu vedlejšího. Mne projela myšlénka přímo ďábelská — my demokraté nestojíme přece jen za nic! Jakpak, myslím si, kdybys mezi ty tři krále rozsil sám nesořnost! Kdybys jim dal sumu, která se nedá třemi dělit!

Sáhl jsem do kapsy a vyndal pět krejcarů. „Tadyhle je na paklíček tříkrálového,“ povídám. — „Hihihi!“ chechtali se potentáti. Ještě jsem je poprosil, aby šli cestou jinou nazpět do své vlasti, aby se nevraceli víc ku králi Herodesovi a neprozradili mu, kde mne našli. Pak jsem zavřel za nimi dvěře.

Po chvílce strhl se venku strašný řev a vyskočil jsem od stolu. Když jsem odevřel, slyšel jsem, jak dva králové rychle capou po schodech dolů, třetí seděl na zemi a bečel. Byl to král Krystl. „Štěchovský mě fackoval!“ bědoval úpěnlivě. — Tedy Štěchovský, Malina, Krystl! — Š + M + K + —

STARÝ MLÁDENEC NA BÁLE

Sólová truchlobra

1868

Tak — v garderobě mne sloupili a jsem tedy zde i točím mezi prsty taneční pořádek; tužku jsem už schoval pro svou prادلenu. Velký sál bílý a modrý — dobře; malý sál žlutě a červeně — třeba také dobře; ve výklenku mezi oběma Amor mezi květinami — „schalkhaft“ řekne zítra Bohemie; sloupy jako dívka chystající se na bál, s věncem sice už na hlavě, teprv ale v jediné bílé spodničce; sochy, medailony, boskety — přečtem si až zítra, jak to bylo krásné!

Vlastně bych tuze rád věděl, proč tu jsem vlastně! Nu ano, člověka to musí dopálit, když mu pořád říkají: „Tys už stále mrzutý starý mládenec.“ Já stále mrzut, na něhož mrzutost leda mezi 15. a 1. někdy zasedne; já starý mládenec, který musí ještě půl druhého tuctu měsíčních termínů svým věřitelům uplatit, nežli přijde do „nejkrásnějších let“, jež začínají od 35 a končí s 65; já, který ani tak netloustnu, abych podzimní kabát nemohl zase z jara obléknout! I dal jsem sobě udělat čamaru s usedlejšími šosy. da! namazat lakýrky — jakpak přec vypadám? — Nu, ujde, učešán bych sice moh být líp — ale nechci. Aby mne moji soudruhové z navyklé hospůdky viděli! Jen dva — tři dny tam nejít, člověk by odvyk, ušetřil by peněz, zdraví, času — najíst se člověk může všude! — Copak budu dnes jíst! Řízky, telecí řízky, na bále nejedí ani nejstarší gardedámy jiného než řízky! — Co asi mají dnes kamarádi v hospůdce? Počkejme, dnes je středa, dnes máme dršťkovou polívku, ta bývá plna ok, a pak dušené ledvinky, já dušené ledvinky tuze rád, dušené ledvinky patří k mým slabostem a do omáčky spotřebuju vždycky tři chleby! — Ale řízky jsou také dobré, jednou za čas! —

Sedněm si tamhle pod galerii, to místo výhodné: krásu

vidíme všechnu pohodlně před sebou a gardedam za svými zády nevidíme. Všechna úcta k mateřské lásce; ale na bále, kdy matka očima do všech obličejů naslouchá a ušima na každé slůvko hledí, zda, komu a jak se dceruška líbí, tu je mně ten zkamenělý úsměv v mateřské tváři protivný jako *každý* petrefakt. To je mně zjevná mrzutost v doprovázející otcovské tváři, ta zřejmá touha otcovských šosů po pětikrejcarové bulce stokrát milejší! — Nu a co tedy vidím!? — Smíšeninu, jakou jsem už stokrát viděl! Vše je zas pohromadě, od toho prvněbálového, šestnáctiletého srdéčka, které se po celou noc chvítí nepřestane a vzdor unavení dříve doma pak neulehne, pokud nenapiše ještě nějakou stránku do pečlivě schovávaného deníku a na konci stránky — poněvadž už maminka příliš hubuje — jen ještě několik znamená přemýšlení neudělá, od toho mladistvého srdéčka až na ty „zralejší“, kolem čtyřmécítmaletí hrdinně se kroužící dámy, které na své mladší „sestřičky v Evě“ hledí jako na pečivo paní sousedky, když pěkně kyne, a na „zralejší“ mužské tímže pozorujícím, chladným okem, kterým dívají se do hrnku, když z čerstvého másla vyvážejí pro zimu šmolc. Vše je zas pohromadě, od nakadeřeného, na každý pohyb opatrného a přec nebesky nešikovného posluchače prvních základů právnické moudrosti, který se snaží být stále duchaplný, taneční pořádek úplně popsany má, snad nějakou kyticčku k ránu uloví, najisto ale nějaké vyznání lásky učiní — nestojít ho nic —, až na ty několikaleté již sloupy praktického života, jimž je to jedno, koupí-li sobě bálový vstupní lístek nebo promesu, jižto buď netančí a velmi okázale se ušklibují, nebo tančí a pak po každém kousíčku tanečnicki řeknou: „Oh já bych ještě“ — ne, slovíčka „ještě“ nepronesou, řeknou jen: „Oh já bych překonal všechny ty tanečníky zde, — když je ten Žofín tak malý!“

Povídají, že nyní rozkvétající generace je zvláště, neobvyčejně krásna. Přijde na to, pro koho! My, posuzovatelé vzdělání, cestou vybroušené zkušenosti vracíme se zase k primitivním názorům národů prostých a nevzdělaných. Dívám se na ty krásné a nejkrásnější a bručím sobě tatarskou národní:

*I děvče nehezké je muži sladké,
a hezká, oč je hezčí nehezké,
víc o to život ztrpčít dovede —*

Tamhleta blondýna by dovedla život tuze „ztrpčit“! To je holka — prokletě — k té by se to zpívalo: „Zorajdo má, tys anděl můj“ a da capo: „Tys anděl můj!“ — „O posvět ty mne k činu“ — — nikdo by neuvěřil, jak těžko se po třicítce přikročuje k činu, k ženitbě, — ale ty blond Zorajdy, ne, ty jsou tuze nebezpečny; ledové květiny na okně; když je nejevroucněji políbíš, roztajou na ledovou vodu; a to chladné oko, to strašné oko! Nejlepší je pro hospodářství takový domácí, přihnědlý brambůrek —

Abych se takhle oženil, co by tomu říkali moji soudruhové! Teď se už scházejí, chlapíci, ano věru že už, a nosí se jim dršťková. Pak se budou bavit, že nejdu, — já se také bavím! Ano, bavím se, vždyť člověk toho tolik vidí! — Jaképak jsou letos toalety!? — Inu, jak vidím, nic zvláštního. Lehké látky v barvách národních, mezinárodních a pronárodních, tak zvaných moderních čili nekurážných. Strih smělý, nůžky krejčovské zajíždějí na dvanáct palců pod bradu, úplná dekoletáž! Jak nevinně dívají se ty dívčí oči do světa! — Jen o vlasek hloub, ne — to ne; kdyby toho ale móda žádala, pak ovšem třeba o pět copů! Nu: „Divák má mít z výtvorů módních požitek fysický i estetický“ — dobrá; „jen ta toaleta je krásna, která přirozenou krásu v pravém světle objevuje“ — dobrá! Aby se ale nemyslilo, že pantáta nemá peněz, nebo že mu slečinka není dosti *drabá*, přidalo se všechno nahoře „ušetřené“ dolů na šlep. Škoda, že už nemáme pážata, to by bylo podívání, až by při kvapíku lítali jako kulička na provázku kolem svých velitelek! A ty frizury, ty frizury! Vysoko, že oko nepřehlídne, široko, že oko nedohlídne, zcela jako v „zemi středu“, u „dětí slunce“, id est v Číně. V Číně mají pro noční spánek na ty frizury zvláštní pouzdra, takové dřevěné polštáře, u nás není nočních futrálů třeba, frizura se sundá a pověsí prostě na hřebík.

Ale hlad už mám — a mně se zdá, že — zívám! — Tu máš! Upadl mně taneční pořádek na zem, nepozoroval jsem toho a zdvihla mně jej sedící za mnou paní, dobrá moje známá, kterou jsem ale přehlíd. „Hlele, vy nemáte ani jediný taneček zaznamenaný,“ pravila, „vy musíte tančit s mou dcerou — hned přijde!“ — Nu to by mně ještě scházelo! Je-li to ale tahleta, která sem přichází, — konečně — nějaká čtverylka —. Ne, není, škoda! Sestra jiné, mladé paničky vedle mne. Mladá gardedáma je nějak hněviva. „Pořád se necháš držet od něho za ruku!“ kárá. — „Vid, závidíš mi to!“ škádlí sestřička. —

Tak, teď sem nesou také ještě omdlelou! — Vida, a je to moje slíbená tanečnice! Maminka nesvoluje k žádnému rozšněrování — o té ouzkostlivosti mateřské, vždyť přec není slečinka loutkou s falešným, jen „jakoby živým“ tělem? Dobře to vyvedla! Mladý, velmi úslužný a přívětivý doktor přiběhl s octem. „Nejste zdejší hospodský?“ tázala se maminka.

Aby mně takhle při čtverylce omdlela zase! — To bych byl blázen! — Teď mám ale příčinu — a zrovna to cítím, jak mně ta dršťková čpí do nosu! — Půjdu s referátem ke kamarádům! — Ale — *promesa* by byla lepší!

1876

Spěchám, až se mi pot s čela lije. Už je tu konec masopůstu, za osm dní, a ono je velmi snadno možno, že ještě síla svobodných, svatbychtivých mužů svým ideálům se posud nevyjádřilo, z nerozhodnosti, z ostýchavosti nebo z čehokoli, a že potřebují jen lehýnké poštouchnutí loktem kupředu, jen trochu věhlasné rady mé, které jsem jim, až hříšně nedbalý, posud nepoprál.

Jen žádnou ostýchavost, pánové! Nebojte se děvčat, a byť se stavěly sebenecitelnějšími! Jen ty, které jsou ze dřeva, nejsou lásce přístupny, a o dřevěné není co stát. Amor bydlí v každém dívčím srdci, a to srdce učinil pánbůh slabé. Věřte, „řekne-li děvče veřejně, že o lásku nestojí, že zajisté se tajně v ní tuze pilně cvičí“. Vzpomeňte si na onu Američanku, která se divila, proč as mužští tak běhají za ženskými: kdyby toho nechali, ženské že by jistě přišly samy. Zvláště máte snadno vyhráno, chcete-li se oženit *vůbec*, nestůněte-li láskou zrovna k jisté dívce. Nejsem tak nezdvořilý jako známá italská ritornela, která praví: „Vy mládenci, chcete se oženit? Právě přibyl do přístavu koráb s nákladem panen, deset se jich dává za groš jako sušené fíky“, — ale je těch vdavekchtivých vždycky dost, mluvím zde na základě výroků největších učenců.

Pro pánaboha, jen se nepodceňujte! Myslíte-li někdo, že nejste hezký, co na tom? Nešla krásná Desdemóna za ošklivého mouřenína? Co bůh se Zevs krásné Evropě také nezalíbil, zalíbil se jí teprv proměněn v hodně ošklivé zvíře — tedy? Kdo ví, kolik najde dívka krásných vlastností při vás, o nichž vy sami ani nevíte! Přečtěte si v slavném Gil Blas, co praví Mergelina: „Ach! Markose, buď nejsem jako jiné ženy, nebo znáte vy vzdor dlouhé zkuše-

nosti své naše pohlaví posud příliš málo, myslíte-li, že některá při volbě své zvláštními přednostmi určována bývá. Soudím-li dle sebe, zamilují se, aniž by věděly jak. Láska je duševní zimnicí, je chorobou, ano jakous zuřivostí, která na nás přichází jako na němou tvář. Tedy ani slova více o tom, že Diego není hoden náklonnosti mé. Miluji ho a nalezám při něm tisíc krásných vlastností, jichž — vy nepozorujete a jichž on snad také nemá.“

Také nedbejte toho, jste-li první, druhou nebo třetí láskou. Ani nestůjte o to, abyste byli první. Saphir praví, že první láska dívčina vždy padne na někoho nehodného. A nemiluje mladá vdova vždy ohnivěji, než jak milovala kdys v „pitomém noviciátu lásky své“? První, druhý nebo třetí, to je všechno jedno. Prstíček ženské ruky je tak zařízen, že se na něj navlékne snubní prsten s jakýmkoli jmenem. Cituju zase jistého učence, pravím-li, že děvče dívá se na *každého* mužského jako na vykupitele, který s ní může sejmout dědičný hřích „panenství“ a dát se pro ni přibít na kříž manželský. Mnohá by si vzala třeba kočího svého otce; ale tatínek už bývá takový, že tomu nedovolí.

Jen vyznejte honem lásku a žádejte o ruku, oženit se proto pořád ještě nemusíte. To asi není pravda, že muž, chce-li vůbec, nepřišel by k tomu, vysloviti se. Snad se nevyloví proto, že vidí rozhodný koš; má-li ale jen nějakou naději, není překážky ve světě, která by ho zdržela. Zajímavé by bylo statistické datum, kolik vyznání lásky do roka učiní se na př. v českém národě, v kterém kraji nejvíc a mnoho-li v Praze zvláště. Někdy vědí dva lidičky, že se milují, a ví to o nich každý, aniž by se byli nějak formálně vyslovili; učinilo se to tak samo sebou. Kdopak by chtěl být tak hloupý a dávat nějaký návod! Nějaký čas známost, z počátku lehýnké, neopětované stisknutí ruky, pak silnější a již lehýnce opětované, pak několikrát začervenání se s jedné, několikrát zajiknutí se s druhé strany, pak slůvko k slůvku a již se najde formule — každý by přísahal, že zcela „originální“, která musí as bavit každého a nejlepším přátelům se následujícího dne vypravuje asi pa-

desátkrát. Někdy pomůže zkušená maminka trochu — „má dcera často o vás mluví“, „už se dnes Tonyňka dvakrát po vás ptala“ atp. Někdy se učiní vyznání oustně, někdy písemně, což je pohodlnější, a stojí všeho všudy, papír, obálku a poštovní známku počítaje, nanejvýš deset krejcarů. Někdy se vezmou Jablonského básně a podškrtnou se tužkou slova: „Miluješ mne, andělský obraze?“ — Kniha, čítacím znamínkem zrovna na místě tom opatřená, půjčí se dívce, a když přijde kniha zpět — na brzké vrácení se nalehá —, hledá se, není-li nejbližší „miluji“ nebo „ano“ také podškrtnuto. Ale pak se musí kniha držet proti světlu, neboť dámy nemívají tužku po ruce a podškrtavají špendlíkem. Někdy se přenechává věc náhodě. Jako učinil jistý pán, který dvořiv se nápadněji dámě po delší čas, myslil, že tato má právo očekávat, že on se buď již jasně vysloví, buď rychle již půjde. Pán jí nabídl na plesu mraženého a umínil si, bude-li sobě přát „malinového“, že o její ruku požádá hned, pakli ale „citronového“, že toho nechá být. Dáma netušíc ničeho řekla „maliny“ — a teď už mají dvě děti spolu.

Anglický časopis Saturday Review měl před nějakým časem o předmětu tom zvláštní článek. Vypravoval tam několik příkladů prohnání mužské, dva z nich uvedu zde.

Jistý farář mladý, anglikán, cestoval po Svaté zemi a byl vyzván, aby se připojil k veselé společnosti, při níž byla také velmi bohatá dívka, k tomu velmi bohabojná. Farář byl hezky zticha, teprv když seděl u její nohou na svahu Olivetské hory, kde se Jerusalemem před nimi prostíral, vyznal jí ohnivě lásku svou. Kterápak bohabojná a poetická dívka byla by za tak vybraných okolností odolala měkkému barytonu a dvěma mladým, tmavým očím!

Jistý důstojník zas byl na dovolené. Dovolená již docházela, ale s malou koketkou, do níž se byl důstojník zamiloval, nemoohl přijít k pražádnému konci, ani slůvkem nechtěla se vyjádřit. Dovedl toho tedy, že vystoupila s ním nahoru na věž, odkudž on krajinu kreslil. Jakmile byli vyšli až nahoru, zavřel dveře, stáhl klíč a přisáhal pak slavně,

že neslíbí-li mu, že sobě ho do měsíce vezme za muže, svrhne se dolů i s klíčem. Holčička se rozplakala a bylo to.

Mám příjemnou obavu, že přicházím s křížkem po funuse. Masopůst byl trochu dlouhý, příležitosti bylo víc než dost. Ale setkal-li se někdo s takovou malou koketkou a vidí-li, že by ani do Popeleční středy s ní ničeho nepořídil, — se svatovítské věže je vyhlídka tuze pěkná.

1876

„Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris!“ — Br! — Beztoho to páni páteři říkají lidem jen ze špekulace. Když začnou to své „memento“, chtějí vlastně říci: „Spoř, člověče, neboť funus je drahý!“ — a když palcem a popelem přitom namalují na čelo křivý, neozdobný kříž (to dělají zdarma), namalují tím jen duchaplňou ilustraci k slovům svým a chtějí říci: „Za málo peněz je ukrutně málo muziky!“

Což, ono se to řekne „umřít“! Taky by člověk konečně neměl nic podstatného proti tomu, ačkoli je hlavně to poněkud nepřijemno, že umírá člověk vždy za živa, — zcela hloupé zařízení přírody, která mohla umírání odložit také až někdy po smrti, když bychom více o tom nevěděli. Ale ten funus! Všude slyšíme naříkat na „zlé časy“, na „těžký výdělek“, na „krach“, a zatím, když jde člověk po ulici, potká funus za funusem a vidí, že přec nemůže být tak zle, když sobě lidé pořád ještě dovolují tak drahý výdaj, jakým je u nás smrt. Dá se to vysvětlit jen tím, že umírání je u lidí pořád stejnou módou, a pro módu že lehkomyšlný člověk obětuje poslední krejcar. Mohu dát svým nepřítelům příjemnou zprávu, že já asi ještě neumru, — nemám skutečně peněz k tomu. Člověk si teď vydělá sotva na živobytí, jakpak teprv — —

Pak prý není člověk užitečné domácí zvíře! Povídám, že ještě mnohem užitečnější než husa nebo ovce, kráva nebo kůň! I ten, který nebyl za živa k praničemu na světě, sotvaže umřel, již pomáhá celému stu lidí k živobytí. Nemluvím ani o dědicích, pod jichž vřelými slzami puká pečeť kšaftu, ba ani o slavném vysokém eráru, jenž z dědictví beře procenta nebo po případu při tak zvané kaducitě sám dědí,

ale mluvím o těch, kterýchž činnost se budí a jimž ta činnost přináší zasloužený peněžitý užitek. Ten, který je dost zámožný, aby sobě mohl dovolit luxus smrti, může věru s hrdostí pohlížet na dlouhou řadu lidí, jimž je ta smrt jeho podporou. Jsou celé třídy lidstva, které se živí jen a jen smrtí. A rozdělují si mrtvé na „extra dobré“, „prostřední“ a „mizerné“.

Mnohý rozšafný připlácí si na smrt už dlouho za živa. Přispívá do některé pohřební „asekurace“ nebo do „pohřebního bratrstva“, může sobě zcela směle říci, že si na smrt uspořil a že zároveň živil pana *kasí a* a opilého pana *poslíčka*, který na knížku měsíčně „pohřební krejcarů“ vybírá. Je to jakés pohřební hokynářství; u hokynářů, jak známo, jde také všechno „na knížku“. Toto abonnement je zvláště u chudších tříd v obyčeji; chudý je, co se týče pohřbu, nejchoulostivější a nejvíc se bojí babských pomluv. Jen jednou jsem slyšel srdnatého muže — byl ševcem —, který tvrdě a neúprosně panu poslíčkovi odseknul: „Já na svou smrt nedám ani krejcaru — však oni si mne nenechají!“ — Ženské — staré totiž — činí za živa ještě jiný výdaj, zapoatřují si rubáš, čepec a růženec, a vědí alespoň, jak budou tedy v truhle vypadat, což je u ženských konečně věc hlavní.

Pak, když se člověk tedy odhodlal, že již umře, jde to s peněžitými výdaji utěšeně rychle. Nejdříve je tu celá řada těch, kteří „u brány věčnosti“ vybírají mýto. *Lékař a lékárník*, obsluhující *jeptiška*, *advokát* a jeho *písař*, *kněz*, který přichází s posledním pomazáním, *kostelník*, který nese před ním lucernu, *ministrant*, který k tomu zvoní. Kněz má co sluha nebeského království ze smrti výděleček nejpěknější. Štola pochází sice ještě z dob Marie Terezie, ale „průvod ke bráně“ není v sazbě žádné, a pan farář vadu tu napravuje ochotně a výdatně. Za smuteční mše, katafalk, pokrytí stolic pro příbuzné černým sukmem, svíce, černé odznaky a kříže na oltářích kápne též hezkých zlatých. Také kostelník umí dobře počítat; povídá se, že na sebe nezapomene ani při největším pohnutí. A rozumí se rovněž samo sebou,

že ministrantovi každý pořádný mrtvý musí též pomoci alespoň ku dvěma košíkům jablek. Nejdřív dostane diškreci při zaopatřování. Pak, když černý křížek před průvodem donesl až k bráně, strká čepici svou do všech fiakrů a drožek a ani z pohlavku si nic nedělá. Pak přisluhuje při mši — zase diškrece. A ještě jedna diškrece! Dává se totiž zvonit umíráčkem. Stran toho zvonění se řekne faráři, farář to řekne kostelníkovi, kostelník to řekne *pulsantovi*, pulsant to řekne ministrantovi, dá mu dva krejcarey a ministrant to odzvoní. Někdy ošidí ministrant i kostelníka. Doběhne ještě před ním k některému „obstaravateli pohřbu“, aby mu sdělil, že ten a ten pán hodlá dnes nebo zítra nejspíše již umřít, — kostelník by za to dohození dostal třeba pětku, ministrant dostane pět šestáků — zaplat pánbůh za ně! Má ministrant chudou matku a jí nesmírně rád „krémky“.

Obstaravatel je ihned v domě smutku, třeba již ve čtyry hodiny ráno, aby ho jiný nepředěšel. Naměří mrtvému, ještě než vychladnul, truhlu a už je s ní zde. Někdy se seženou dva tři obstaravatelé, vynadají si, poperou se, nechají se vyhodit. Stalo se již, že jeden dal mrtvého do rakve své, druhý ho ale vyndal a dal ho zase do své, — zábavné podívání, jako na Kašpárka, když zachází s králíkem a židem. Máme uvést legii ostatních? Zbožnou *stařenu*, která se ještě někdy někde, ale již zřídka kde, najímá, aby u mrtvoly noc přemodlila? *Kytkářku*, která plete věnce a v zimě do nich vplítá tak pěkné papírové růže, že vypadají jako nastrouhaný křen? *Regenschorih*, *budebníky*, *krejčí*, *modistky*, *rukavičkáře*, *voskáře*, „*erbovní*“ *malíře*, *klempíře*, *fakulisty*, *fiakry*, *drožkáře*, *obecní nosiče* mrtvých, *koláře*, kteří zhotovili krásné pohřební vozy, aby slavná obec mohla vyhověti důležité potřebě časové a učinit pohřby dražší, pak *brobníky*, *jich nádeníky*, pak *železníky*, *sochaře*, *kameníky*, *zedníky* atd.? Neměli bychom zapomenout ani na ty svaté obrázky, kterými se mrtvola v rakvi obkládává. Ty obrázky pocházejí od zvláštních firem — smíchovský Maulini měl s nimi největší obchod, v hostinci U Přemysla měl celý velký sál zřízený jen co sušárnu na svaté, a dodě-

lal se pomocí všech svatých a světic božích pěkného jmění. A nesměli bychom zapomenout ani na *žebráky*. Na ty, kteří jsou na hřbitovech (samí prý bývalí hrobníci a hrobnice — on ale zatím ani jediný hrobník ještě nezemřel chud), i na ty, kteří hned po rekviích stisknou se kolem truchlících, rukama kolem obličejů šermují, řvou a v kostele se perou. „Vyvázneš-li,“ poučuje jistý filosof, „z takového chumáče, aniž by ti u kabátu šev prasknul, drž se krejčího svého, lepšího nenajdeš!“

Teď nám v Praze také zavedli *Entreprise des Pompes funèbres* — tuze pěkná věc! Spojuje výtečně důstojnost průvodu pohřebního s komičností průvodu maškar. Hoky-nář domácí pán umře a v čele průvodu kráčí „panský myslivec“ v plné parádě — „Büchsenspanner“ se mu říká v Praze — a dvacet jiných „panských myslivců“ jde kolem vozu. To je tuze krásné! Vždycky, když vidím, jak ti čahouni táhnou s tak komickou grandezzou, s tak nehybnou tváří, mám chuť zalechtat některého pérem v nose, zdali by kejch. A pak ty černě potažené smuteční kočáry panské s těmi černě potaženými kočími a lokaji panskými. A pak ten černě potažený portýr panský, který se postaví před smuteční dům nějakou hodinku před pohřbem, nejspíš aby se nahromadily děti a byl nepořádek trochu dřív. Má rudý, kulatý obličej, třírohý klobouk a velkou hůl. Hůl postaví na zeď, vyndá pikslu a baví se živě s některým známým. Vždycky čekám, nevyndá-li také láhev s alašem, ale ještě jsem ho při tom nepřistih. Snad alašem pohrdá.

Ondyno napsal kdosi: „Masopust liší se teď od postu jedině tím, že není mezi oběma už pražádného rozdílu.“ Ten výrok má na sobě veškery známky „moderní duchaplnosti“, je totiž zrovna tak hloupý, jako je chytrý, zrovna tak prostý, jako zas strojený a hledaný. Ale pravdivý je! Lidstvo tančí teď právě tak v postě, jako tančilo v masopůstě, čím se bavilo před Popelcem, baví se nadál po Popelci, a kdo se v postě snad skutečně postí, lze s jistotou soudit, ten že už v masopůstě se postit — také musí. Hříšné lidstvo! Půjde-li to tak dál, budou si lidé naposled v červenci do kávy drobit vánočky a o Velký pátek opíkat jitrnice, na pekařských krámech budou „martinské roháče“, „posvícenské koláče“, kulaté „dušičky“ a „všech svatých kosti“ se válet beze všeho rozumu po celý rok, a my klesnem tak hluboko, že budem jíst vždy to, nač budeme mít právě chuť! Byl jsem minulou neděli — třetí to *postní* — pozván u své tetičky, a ta, ač zbožná paní, mně předložila k desertu — *kobližky!* Svůdně červené, hříšně vonné — jsem dobrý křesťan, ale kobližky jím nesmírně rád. Jsou, abych se tak přiznal, jednou z mých „prvních lásek“. Nepochopitelnou náhodou zůstal jsem alespoň *této* lásce věren.

Nestydím se za něžný, měkký ten cit. Neboť: *kobližky jsou dobry.* A nemá pravý muž lnout ke všemu dobru? „Volně, směle vystup a s důrazem žádej, co dobré,“ učí básník. Ale básník nemínil, že máme si dobrého žádat jen o masopůstě, já mu rozumím, že můžem, ba že *máme* po míse s dobrými kobližkami sahat po celý rok, neboť „*co dobrého, je věčně pravdivé*“. Věčně, nejen tenkrát, když zpíváme:

Arci platily kobližky do nedávna co pečivo výhradně masopostní a není pražádné pochybnosti, že nám byl masopůst už kvůli nim dobou nadmíru milou. Dítě se učilo podle nich poznávat určitou dobu kalendářní. Při masopostních hostinách, při slavných svačinách, při bálech měly svou úlohu důležitou. Někdy ji vyplňovaly ochotně až příliš. Jednou si nás několik známých uspořádalo piknik. „Piknik“, to je to, když se tančí a když páni dají k tomu peníze a dámy něco jíst. A cokoliv přicházelo v ustanovený večer důstojných dam se svými dceruškami, každá přinesla pyšnou mísu kobližek a měli jsme těch mís sedmmecítma. Zrovna tak, jako jistá nevěsta v nezapomenutelně slavnostní svůj den svatební dostala od pozvaných hostů v dar svatební třináct petrolejových lamp (svědkem toho je mně básník Adolf Heyduk, jenž dal také jednu).

Před několika dny vykládal vídeňský Fremdenblatt, že prý původ kobližek „sahá až do dob mythických“. Důkaz si lakotně nechal pro sebe. Náš Hanuš to ale ve svém Kalendáři bájeslovném praví zcela určitě, že „naše masopostné koblihy jsou zajisté co zvláštní pečivo svátečné původně jakýmsi *symbolem*, jako vánočka“. Praví-li jinde zas, že „masopostné hody byly původně jarné svátky“, je pro můj důmysl zrovna hračkou rozhodnout, že buclatá, kulatá, svítivá, červená kobližka není pranicím jiným než obrazem věčného slunce. Náboženství těch, kteří se klaní slunci, není tak příliš hloupé! Když sluníčko hodně svítí a září, vypadá vždy, jako by bylo obaleno čerstvým máslem, a proto také obraz jeho, kobližku, převracíme v tom másle čerstvém. Učenost nás učí, že masopostní neděle zove se u Rusů *maslina*, hlavní masopostní čtvrtek pak že u nás Čechů podnes zove se „čtvrtekem *tučným*“. Němci říkávali tučnému čtvrtku „schmutziger Donnerstag“, neboť u starých Němců byl „Schmutz“ tolik co tuk. Zrovna tak, jako že to, čím noví Němci tuční, je také zas jen „Schmutz“.

Některí Němci velmi nechutně tvrdí, že prý německé „Krapfen“ pochází od „Kropf“ (vole), a místy říkají prý kobližkám skutečně „Kröpfe“ — ti hajdaláci! Ale jeden kobližkový jich zvyk Němcům přece závidím. „Když se rodiče byli o zasnoubení svých dětí již smluvili, uspořádali slavnostní hostinu a při té přišly hned na první míse kobližky. Jinoch ženichem být mající vzal jednu a podal ji dívce vedle něho posazené. Když ji tato přijala, v půli přelomila a jednu půlku jinochu vrátila, nastal všeobecný výskot a objímání, svatba pak byla. Ale když jinoch mísy si ani nevšímnul nebo když kobližku snědl celou sám, nebylo ze svatby nic.“ — Poetické! Kulatá kobližka je jakoby celý, v sobě uzavřený svět — „Tys mým celým světem!“ kobližkoval jinoch. — „O nikoli,“ kobližkovala dívka, „teprv my dva dohromady, ty půl a já půl!“ — Ach!

Vzpomeneme-li si ještě jednou na to, co Hanuš řekl, je nám zrovna komické, čteme-li pak, že v jistém německém slovníku etymologickém se udává, kobližky že vynalezla ve Vídni r. 1615 jakás Cecilie, pročť prý říkali jim pak „Cillykugeln“. A nádivku do nich že prý o třicet let později vynalezl jakýs vévoda. Ale tolik je jisto, že to bylo velmi pěkné, že vídeňští historikové tak svědomitě zaznamenávali jméno každého, kdož se tam pečením kobližek zvláště vyznamenal: Jana van Bronkhorsta, slavného holandského akvarelisty to kolem r. 1700 a „královského diletanta v pekařství kobližkovém“; cukráře Oldřicha Schmidta z r. 1792, který „pekla kobližky nejlepší, kus za 3 krejcarey i s nádivkou“; jakous Kateřinu Platzerovou z počátku tohoto století, pak jinou „Krapfenunternehmerin“, která pekla u Modrého pámbíčka, a j. j. Bojím se, u nás že se podobných dát nezachová. Kéž Václav Vladivoj Tomek v 21. svazku dějin svých pražských věnuje historii toho umění kapitolu alespoň jedinou! U nás zajisté kvetlo vždy, jako kvete posud. A umění to má u nás jakous roušku přímo mystickou. Naučil-li se pražský mistr pekařský od některého výtečného kobližkáře, jakže se to dělá, aby z jedné libry mouky vyfouklo se 220 kusů pětikrejarových kobližek, zavře

se, kdykoli je peče, do své dílny a tvoří tajně. Myslím, že je v tom motiv mravní, „co konáš dobrého, máš konat skrytě“.

Už jsem zas u té dobroty! A ona kobližka tu svou dobrotu kryje co nádivku ve vnitru svém, jako každý vpravdě dobrý člověk! Zevnitř jí nevidíš. Ale vidíš zevnitř *krásu*. Forma je oblá, forma to nejdokonalejší. Barva je ohnivá — „geniálnost nosí vždy červený kabátec“ —, ale barva ta je plna nuancí nejjemnějších. A pak, když se nasype na ni do moučky rozbitého cukru, — půvabná mlha na krásné krajině, pel na květině! Nechutná někomu přec? To je mně ukrutně jedno!

*Ich denk: es ist auch wohlbestellt,
dass alles nicht schmeckt allen —*

praví Rückert, kterého sobě vždy myslím co človíčka nesmírně mlsného.

Opatrný čtenář snad pozoroval, že mluvě o masopostních kobližkách masopostní šišky naprosto opomím. O, já jsem chytrý! Šiška je bez nádivky — co je ale po kterémkoli tvoru, ve kterém nic nevěží! Opovrhuj jí.

POSVÍCENSKÝ PŘECHOD K PŘÍPITKU
NA ČESKÉ VAŠKY

1870

Mám ty jisté „výroční“ dny nesmírně nerád, ale, vidíte, posvícení — to je také u mne výminkou. Kdybych chtěl mluvit slohem ollivierským, řekl bych: „Posvícení není programem, nýbrž rozkoší, není úmluvou, nýbrž přirozeným květem, není tabulí, nýbrž kousnutím tak se vši chutí, až se musí ubrouskem mastnota s brady stírat.“ Posvícení je posvícení — ať žije posvícení! Posvícení se nedá dekretovat a nedá se zapovědit, nedá se rozebírat mozkiem ani pitvat perem, nedá se zatratit ani opěvat, dá se jen jíst, pít, tančit, vejskat — ať žije posvícení! Ostrov v mizerii hubeného života, odkopnutí všech starostí, zapomenutí celého hubeného roku, nejmastnější materialismus, nejtučnější květ prostého lidského srdce, to je posvícení — ať žije!

Pranic mně nevádí, že hlavní věcí při posvícení je jídlo a pití, naopak! Kdo sobě neváží božích darů, kdo nejí rád dobře, není hoden, že naň slunko svítí. „Jídlo je co-denní znovuzrození nás všech, bez jídla není žádné tvoření, žádný život, žádná láska, a bez lásky a tvoření není žádný bůh.“ A proto pochopuju kulatá bříška farářská, pochopuju, že prvním účelem klášterů je dobrá kuchyň, a kuchařská kniha od Rettigové nebo Vávrové je mně tou pravou knihou modlitební. Homér je jen pro čtení, Shakespeare jen pro dívání, Cervantes jen pro zasmání, kuchařská kniha je pro život. „Nejlepším kuchařem je hlad,“ praví německé přísloví; ale to je hloupé. Ovšemže hlad je nesmírně mocný. Kdybych papeži nedal šest dní co jíst, vsadil bych se s nebožtíkem Raupachem o celou měsíční gáži, že v neděli dne sedmého papež za slaný rohlík políbí mou botu, třeba by v ní nebyla pražádná relikvie. Avšak to patří mezi zázraky, zázraky ale už ne-

jsou, já jsem, jím rád dobře a jsem hoden, že na mne slunko svítí! Musu kuchyňskou uznávám za nejuchatější Musu, umění kuchařské za umění první. Je-li Goethovo: „Krátký je život, však dlouhé umění“ strašidlem při každém umění jiném, zde můžem oddat se bezstarostnosti, neboť na krátký život náš delší umění kuchařské tedy vystačí. Ať žije umění kuchařské!

Mám jistého přítele, který z celé literatury světové zná jen jeden citát, ale nesmírně rád jí sekaniny, karbonády, vůbec všechny dobře upravené druhy *haié*. A kdykoliv odšoupne zelí trochu stranou a zpod nože mu z karbonátku vyprýskne šťáva, rozesmějou se mu oči a rty šeptají nadšeně:

— hasche die Freude,
wo sie dir schalkhaft winkt!

Ano, jídlo je radost, posvácení blaženstvím. Dobře, že máme neštovice jen jednou za život a posvácení jen jednou za rok, nebylo by blahem k vydržení. Když ale radost ta připravená a vykrmená vybraným ovsem, spařenými otrubami a opečenými šiškami, se dostaví, odevřme jí všechny brány svého srdce, a kdyby srdce mělo sto bran jako Théby! Pramáti Eva padla dle učence Feuerbacha jen proto, aby její potomci měli nějakou radost, — a to posvácení. Proto také, svěťice posvácení, prokazujeme vděčnost a pradětskou úctu pramatce své: posvácení je svátkem novým, Eviným. A od rajské doby Eviny padlo o posváceních už mnoho Eviček — ať žijou Evičky!

Vyslovil jsem to velmi krásně, že posvácení je nejmastnější materialismem, který na př. nedá se ani opěvat. Ono je samo poesíí a poeta je naproti němu malomocen. K vynikajícímu tomu náhledu dospěl jsem na základě studia poesie národní. Vezměte na př. hned první posvácenou píseň u Erbena, jakýžc má obsah *myšlenkový*? Kmotře Dvořáku, přijďte na posvácení! Zabil jsem vola, prasata (neurčitý počet), 4 husy —

*masa dost a jitrnic,
jelita a ještě víc —*

mám 3 hrnce červené řípy, 2 zlaté jsem dal za koření, mám jablka na sadě, švestky v zahradě, staré slepice v posadě (nejspíš na polívku), devět kachen plave v louži — co s nimi? 24 kuřat po dvoře krouží — co s nimi? Žena napekla po 6 korcích koláčů — co s nimi? Ve sklepě mám půl sudu piva, mimo to v hospodě kredit, a pak si dáme zahrát svou, skočíme si — ichuchu! Nikdo nesmí mít dnes hlad, hospodyně napekla po dvou pecích koláčů, ty se roznesou. Všichni musí vypadat slavnostně, a proto už před týdnem přinesl hospodář z městečka pro sebe spodky, pacholkovi klobouk, klukovi botky, selce punčochy, děvce kytli, holce střevíčky. Vše musí posvícensky jen páchnout —

*selka jde pro pivo
s velikým džbánem,
ňadra jí voní
samým balšánem.*

Přivandrovali příbuzní, kmotry, tety, přespolní sousedé — teď se podívejte dveřmi do jizby! Ovšem — neдрží indiánská hnízda na stříbrných lopatičkách, ale drží husí stehno v prosté ruce, nemají břečtan kolem čela, ale celerový salát na míse, nepijou cyperského, ale chutná jim kalné pivo, nehrajou jim kytharoedy, ale vrže na dvoře flašinet. Zcela jiná podívaná než na fádni městské tabule — sliny se sbíhají v ústech, žaludeční šťáva počíná se zdravě prýštit — ať žije žaludeční šťáva!

A k tomu mají Vaškové svátek! Ti nebozí Venclové, o něž se tisíckrát do roka němečtí darebáci otírají! Ale co sobě z toho dělá Vašek český! Čí jméno je jen jednou za rok, o svátek, v lidských ústech, ten ať to jméno zahodí, nestojí za nic — povídá kdosi. Ale o Vašcích se bude ještě mnoho, tuze mnoho a tuze dlouho mluvit. — Vaškové jsou Vaškové — ať žijou Vaškové!

Sedím v blátivém městě, ale myšlénky mé letí ven do volného, světlého kraje. Jen tam, jen tam je síla poesie! V Praze se dnes a zítra sice za příčinou vánoc zabíjí také, ale jsou to zjevy jen prajednotlivé, chudě rozseté sedmikrásky na podzimně pustém drnu. Neboť v Praze je chov vepřových existencí zapovězen co nejpřísněji a vzorně přísný magistrát netrpí ho nikde a přihlíží všude ostražitě — leda tam nepřihlíží, kde nechce.

Ale venku! Venku je dnešek či zítřek slavnost upřímná. Velká, připravovaná, očekávaná. Kdyby obětní vepřík neměl několikerou obálku tuku, byl by musil po celé poslední tři neděle cítit, jak každý pohled hospodářův je aksamitově měkký, jak ho hospodyně láskyplnýma svýma očima zrovna hladí. Zažil v domácím tom kruhu vcelku dobré časy, to musí říci. Jednoho dne na jaře — kdy, na to se už určitě nepamatuje — přihnal ho jakýs chlap otrokář s celým houfem rochtajících soudruhů do vesnice. Ani nepozoroval, co vlastně se s ním děje; náhle však byl s jedním ještě druhem oddělen od ostatních a hnán k jakémus stavení. Zde byli oba ihned zavřeni do čekajícího na ně chlívku. Brzy tu zdomácněli. Denně byli pouštěni do vesnického stáda a nové svazky přátelství záhy poutaly mladá jich srdce. Také své nové pány naučili se milovat, přijímali pravidelně jich návštěvy, a hospodyně, přinášející jim krmivo, nesmí sobě naříkat, že by byli jevili k ní někdy jakés pohrdání. Největší z nich radost, to cítili záhy, měl ale domácí synek, sedmiletý Frantík, a když se s nimi honil po dvoře, kvičeli zrovna výskavě a ubíhali s ocáskem radostně pozdvíženým. Arci — druh druhu byli přáteli napořád nejlepšími, skoro ideálními. Spali na jednom loži.

Krmili se z jednoho koryta. Byli jako „dvoje silné hodiny stejného ústrojí, jichž cvakot se někdy rozchází, někdy hravě zas setkává, jichž úhoz hodinový ale je na vteřinu stejný“.

Jenže neměla jim bít povždy hodina stejná. Věděli, co je konečně očekává? Věděli, že je předčasná smrt losem jich kmene? „Koho smrt léká, nestane se nikdy velkým!“ Oni ale se jí nelekali, neboť rostli odhodlaně, byli už hezky velcí. Tu se stalo, před několika teprv týdny, že přišel muž oděný rouchem bílým, trochu krví pokapaným, a vzal jednoho z nich násilně s sebou. Neboť hospodář byl je oba koupil na dluh, na splátku v pozdní podzim, a teď prodal jednoho, aby strženými penězi otrokáři zaplatil oba.

Zůstal vepřík osiřelý sám se svým bolem. Brzy se rána myslí zasazená ale zase zhojila balzámem lásky, jakáž pojednou rozkvetla v prsou hospodářů. Zlatolesklých otrub bylo do přesycení, řeka nejkrásnějších pomýjí proudila se korytem. Jen svobody bylo pořád míň a míň; ale o svobodu mravný vepřík nestojí, když takto se má dobře. Někdy, když hospodář unaven přišel k večeru domů, pustili si ho z chlívka na dvůr, aby viděli, může-li ještě chodit. Pak seděli hospodář a hospodyně na zápraží, Frantík stál vedle nich, a mluvili mezi sebou všelicos lidskou svou řečí. Vepřík jim nerozuměl, ulehl někde do příjemného bláta a díval se očkem na ně. Cítil k nim příchyllost. Tak něco, jako že on jim a oni jemu „jsou sluncem a slunečnicí, přitahující se a sledující“.

Avšak včera bylo zle. V korytě jen jeden ze čtyř živlů — samá voda. Z počátku lhostejnost, pak nuda, konečně hlad. Vepřík nespokojeně mručel a Frantík naslouchal jeho mručení u dvířek. Vepřík hlady nespal celou noc — Frantík skoro také ne, očekáváním. Ráno se dostavil zase muž oděný bílým rouchem, jeden z těch, kteří z desatera kvůli mrzkému chlebu vyhodili celé přikázání „Nezabiješ“. Měl v rukou planoucí nůž, s něhož kanuly trpké světelné kapky, — „jeho pohled byl strašný“.

Nadešel den, kdy vepřík životem svým má prospět lidstvu. Kdy může přesvědčit se o velké pravdě slov Rük-

kertových, že „smrt je na všechny způsob důležitým okamžikem“. Ortel je vysloven. Hospodář je klidný jako nejpršnějši soudce. Hospodyně trochu trne, jako švédská králová Kristina, která podepsala sice každý ortel smrti — ale s pláčem. Frantík trne napolo rozkoší, napolo strachem. On cítí, že nastal den naprosto zvláštní, dnes myslí, že se s kluky nesepere ani jednou — leda až později.

Strašný kvikot, děsný křik — a duše vepříkova povznesla se do říše krásy! Nářek přítelův projímal prsa Frantíkova — nyní v nich již dozněl. Pod hůrou visí vepřík nohama vzhůru, tělo jeho, opášené a oškrábané, leskne se sněhovou bělostí a dole na krku se mu skví jemně červený pruh jako girlanda růží. Ach, básník měl pravdu, když řekl, že smrt má sílu očišťující.

Frantík tone v samých pocitech povznešených. Dívá se na řezníka, poslouchá jeho výkladu. Slyší, že jen český vepřík má na hřbetě štětiny, které se hodí k účelům vyšším, jako také, že jen český vůl ze všech volů na světě má „brzlík“, — a Frantík se učí milovat svou vlast. Někdy se dotkne vepříka prstíkem svým, někdy celou rukou, a ví, že tlupa sousedských dětí dívá se na něho od vrat a že mu závidí. On k nim skoro ani nejde, a když přece přistoupí ku vratům, sotva že odpovídá, ač se dnes každý kluk k němu lichotí.

Již se seká a míchá drob ve světnici na stole a začíná „nabíjení“. Frantík stojí vedle a podepřel bradu o stůl. Nejlepší jeho kamarád odvážil se až ku dveřům světnice, ale Frantík si ho nevšímá.

Náhle nastal na návsi před chalupou mezi kluky ruch. Bylť Frantík vyšel ven, opásán řezníkovou ocelkou. Kluci se hromadí kolem něho, hmatají po něm, jako by byl dnes naprosto jiný. Frantík se pojednou sebevědomě rozpovídá — led se trhl — Frantík je lidské společnosti zase vrácen!

A již chodí také jeho matka s kouřícím se hrnkem po sousedech a roznáší jitrnice a jitrnicovou polívku. Také ona se cítí, ví, že dnes se mluví o ní všude chvalně a že je „hodná“ pro celou obec.

Teď být tak někde venku! — — Líbá pácheň provívá
celé vůkolí. Dýchám vůni a v myšlenkách protahuju čerstvě
vařenou jitrnici skrz zuby.

Eh! —

I

Lituju, že se světlo nebo tma nedá měřit také tou novou mírou metrickou! Pouhými slovy nemohou přec čtenářstvu po českém venkově vyznačit zcela určitě, jak je teď v Praze po celý den pošmurno a temno! A je pošmurno, deštivo a teskno, že ažaž! Mililitrové kapky neunavně bubnují do deštníků, pod těžkými botami mužskými vystřikuje bláto na padesát centimetrů vysoko, a holčičky musí se po špičkách vznášet s kamene na kámen tak lehýnce, jako by nevážily víc než decigrámek.

To se koukáte, Parískové, jak metricky mluvím, co? Ano, já už jsem doma, mne nemá nová doba překvapit nepřipraveného, nevědomého! Jako tu hloupou naši zemi, která se otáčí bez myšlenek dále jako dřív, aniž by měla dost malého tušení, mnoho-li kilometrů musí urazit za — počkejme! — ano, za minutu smí se pořád ještě říkat. Nebo tu ještě hloupější Vltavu, která také valí své vody pořád přes pražské jezy a neví, kolik hektolitrů převalí na př. za den.

Ach, to bude obrat od Nového roku! I to staré slunce bude musit si svou vzdálenost od nás zřídít po metricku, planety svou tíží, okeán své vody. Ba všecken duch lidský, ano i božská poesie se zvrhne. Jistý feuilletonistický kolega — píše pod čarou ve Vídni a znamená se E. Sp. — poukázal zběžně již k tomu, jakou revoluci učiní metr v oboru duševním a že nejbližší potomkové neporozumějí ani starším básníkům víc, ba ani bibli. Souhlasím i nesouhlasím s ním.

S bibli to snad přece ještě půjde. Staří Židé vypočítávali své zápalné oběti už také podle „desetin“ a znali až „desetinu z desetin“ — čti 4. knihu Mojžíšovu —, porovnání

s našimi desetinami a stotinami se tedy najde. Na př. místo v 2. knize Mojžíšově (16, 16), kde se jedná o sbírání many v poušti, zní posud: „Přikázal Hospodin: Ať nasbírá jeden každý, jak mnoho stačí k jedení, — gomor na jednoho každého člověka.“ Poněvadž však gomor byl tolik co osm vídeňských liber, může Hospodin prostě teď přikázat „jednomu každému 4,480480 kilogramu“, a bude to. — Jak se má upravit ale místo v 4. knize (28, 5): „Desátý díl efy mouky bělné, kteráž by byla pokropena olejem nejčistším, jenž by měl míry čtvrtý díl hin“, — přiznám se, to věru nevím. Mojžíš I. je mrtev, nemůže poradit, bude to musit nejspíš tedy vypočítat některý Mojžíš z redakce klerikálního Čecha.

Zle bude se Shakespearem, tuze zle! Matice česká, která vydala úplný překlad, měla by už teď poprosit profesora Studničku, aby jí Shakespeara honem přepočítal. Král Lear říkal v 4. aktu, 6. scéně podnes:

„Ba, každým coulem král —“

a bude musit od Nového roku neuprositelně říkat:

„Ba, každými 2 centimetry a 6,34008 milimetru král“ —
totiž bude-li chtít, aby mu obecnstvo vůbec rozumělo. — Židák Shylock se posud v aktu 4, scéně 1 vždycky ušklíbal:

*„Aj, ptáte se, proč raděj libru mršiny
chci nežli tři tisíce dukátů?“*

a bude se muset od Nového roku ušklíbat:

*„Aj, ptáte se, proč raděj 0,560060 kilogramu mršiny
chci —?“* atd.

Český překladatel Goethova Fausta byl hned svého času velmi opatrný, to se musí říci. Mefisto dí po německu:

„Setz' deinen Fuss auf ellenhohe Socken,
du bleibst doch immer, was du bist, —“

ale po česku už má předtuchu metrických obtíží a odříkává místo to následovně:

„Postav se na špalíčky, vysoké až k pasu.“

Pomohl si dobře, ten pan překladatel! Nikdo netuší v tom zcela všeobecném „vysoké až k pasu“, že je zde překlad vlastně velmi nesprávný, že překladatel se zmýlil o dobrých *dvaadvacet* centimetrů! Neboť každý moderně vzdělaný člověk, na př. já, měří „až k pasu“ *zrovna jeden metr*, nu a doktoru Faustovi musí se vzdělanost konečně snad také přiřknout. Metr ale má 100 centimetrů, kdežto loket má centimetrů jen 78, — tedy? —

Nastane těmi metry obrovská revoluce také v našem *českém* životě, česká vzdálenost, česká tíha, vše se obrátí na rub! Dnes je Zbraslav ještě zrovna míli vzdálena od Prahy, po Novém roce ale už nebude, pak musí dle zákona být 0,7585936 myriamtru — nevím, jak to udělá. Ostatně mějme důvěru v český vtip! Čech si vždycky nějak pomůže, a vstane-li piják ráno s hlavou *deset litrů těžkou*, nedá se proti tomu také nic podstatného říci. Nejvlastnější české míry, myslím ty ryze národní, zůstanou vzdor metrům přece netknuty. Česká hospodyně může také nadál bédovat, že nemá doma „ani *náprstek* vody“ a „ani za *nehet* mouky“, můj nakladatel mne smí také po Novém roce ještě zvat „na *lžičku* polívky“, Jakub Malý bude pořád „na celou *píd*“ slavný a staročeské politice bude k úspěchu scházet také pořád jen ten „*tesařský chlup*“.
— Kde ale národ opustil sama sebe, kde přibral do sebe cizotu, bude zle, jako musí vždy býti zle. Kamarád kamaráda nadál už nesmí zvat do hospody „na *žejdlík* piva“, protože ho už ani nedostane, a varující matka nesmí více pozdvihnout na synáčka prst a říci hlasem dojímajícím: „Počkej jen, až budu šest stop pod zemí, špendlíčkem bys

atd.“, nýbrž: „Počkej jen, až budu 1,896484 metru pod zemí“, — sic by se jí synáček vysmál.

Nebohé naše národní písně! — teď si na ně vzpomínám! Jakpak to vyvede teď muž, když bude o své zlé ženě zpívat:

*Šel jsem včera do hospody,
v patách za mnou běžela;
jen jsem si dal holbu piva,
už se do mne pustila —*

nebo:

*Vždyt my mlčíme,
když kávu pijou,
z hrnců mázových
do sebe lijou —*

? — Bojím se, že 0,707362 litru a 1,414724 litru nepůjde mu praníjak do noty. — Jakpak ale bude teprv vypadat známá naše, tak poetická posvícenská:

*Dvanáct liber hovězího
masa vařit dám,
sedm liber skopovýho
do zelí už mám:
šest liber vepřovýho,
a čtyry uzenýho:
kdo na posvícení přijde,
uctím každýho.*

*Po šesti korcích koláčů
napekla žena —*

atd.? To je sice velmi hezké, že český korec má zrovna 93,6098 litrů, ale — jakpak se to zpívá? — Jen aby národní poesie naše nedoznala po Novém roce upřímné pohromy! Nedovedou-li naši muzikáři předělat čtvrtkové a osmičkové noty nějak na litry, bude — — brzo bych se byl zapomněl a byl bych skončil naprosto nesalonní frází, že bude sakramentsky zle! — Neskončím raděj nijak.

Dnes tedy naposled si pobudem s ní! Naposled se vztáhne k ní rozechvěná ruka naše, naposled nahlédnem do její jasného, milého oka, naposled splynou s ní rtové naši v žárném, trpce-sladkém políbení — a pak jí více nebude! Ach, koho by loučení nedojalo bolestně? Jen lidé chladní, mizerní egoisté vyhýbají se všemu citu opravdovému, jen lidští rampouchové vyhýbají se každému loučení. My ale, kteří máme v těle cit, my ještě dovedem nestydět se za slzu v oku. Dnes naposled s ní budem, dnes se s ní rozloučíme, zítra není více mezi námi ona, ta vznešená, ta milá, ta krásná družka — *holba piva!*

Musím se násilně přemoci, abych se nestal příliš měkkým. Mám mluvit o kráse její? Jak křišťál bylo tělo její, jak bělostný sníh leskl se její vlas a jak slunce jasná byla její duše. Se „zelenavým zlatem“ srovnával ji jeden, s „topasem“ srovnával ji druhý — tekoucí zlato, plynný topas, perličkami protkaný. Samo peklo by nebylo více peklem, kdyby tam byla ona. Čím pekelnější žár, tím víc by přilnul nebohý hříšník k ní a vždy by došel úlevy. Vlaha nebeská, rosa z ráje.

Jakým to tajuplným kouzlem dovedla ona nás vždy pro sebe zajmout! Pravá žena, podléhali jsme jejímu půvabu, aniž bychom bývali sobě zcela toho vědomi, v čem vlastně ve všem půvab ten spočívá. Měla cos čistě panenského do sebe, nevyhledávala nikoho, nechávala hledat sebe. Byla tak, jak pánbůh každou ženu stvořil, složena napolo ze sladkosti, napolo z hořkosti, ze sladu a chmele.

Milující to žena, která dovedla i obra překonat klidnou láskou svou. Nevím, mýnil-li básník, když napsal: „Co je krásnějšího než se zadívat do oka milující ženy, co je sladšího než dotknouti se její úst“, — mýnil-li zrovna holbu. Ale byl to pravý, cituplný básník.

Arci — věrna nebyla příliš. Kterápak žena je ale věrna! Jí byl, musí se říci, skoro každý mužský vhod — ach jak často si zamiluje ženské oko muže, na němž naše mužské

oko nevidí ale pranic! Nevyzpytatelný zas zákon přírody! Avšak — nebyla sváděna ze všech stran? Nenutili ji mužští přímo k nevěrnosti? Zrovna jako bychom žili mezi divočky, kde muž domnívá se milého mu hosta nejlíp poctít tím, když mu — půjčí ženu svou, podával kamarád kamarádovi přímo svou holbu piva a prál mu: „Jen hodně!“ Určena co žena pro vdávání, musila se podrobovat i zavdávání! Od ní se žádalo vždy a vždy, aby byla jasné mysle — i nejbrůčivější muž toho od ní žádal —, ale smí se cos podobného žádat od tvora, který má cit? A když ji muž pozdvihl hrubou pěstí svou, když ji zkoumavě držel proti světlu a viděl, že je bolem zachmúřena, ihned ji nechal stát na stole zahabenu a šel jinam, ku kráskám veselejším. A nevybírali si mužští jakoby v otrokyních? Jeden měl v zálibě ty černé z Bavor, jiný ty žluté z Anglie, třetí ty plavé z Plzně, domorodá holka jim platila za „obyčejnou“, zrovna tak jako na stambulském trhu kupují pašata pro svůj harém holky jen z daleké Nubie nebo Gruzie, a jako by nebylo odvěčnou pravdou, že „každá žena je dobrá“. Ba je pravda, že byla až příliš dobrého a skromného srdce, že odpouštěla až příliš mnoho. Ani proti zjevnému několikaženství se nebránila, a když za první holbou sáhl muž ku druhé a třetí, ona neměla ničeho proti tomu a pořád ještě vděčna rodila mu dcerky milé: veselost, bodrost, upřímnost. Ale *mnoho*ženství nesnesla, a když muž pořád dál a dál, vzbouřil se v ní konečně hněv a pak ovšem — nedivme se jí! — rodila mu jen opice.

Měla-li chyby — měla chyby všech žen. Byla trochu lstná na příklad. Vypadala tak mlčeliva, ale jestliže která, dovedla zajisté ona dokázat, že „žena dovedla by mluvit, i kdyby byla stvořena bez jazyka“. Sama nemluvila, to je pravda, ale vlezla si za jazyk mužův a hrála jím, jak chtěla. Někdy frivolně a rozpustile. Někdy vážně a rozumně. Někdy mluvila s tak hrdinným záplem proti tyranům a zhoubcům lidstva, že pak i patroly dostaly výprask. Čím dál, tím bylo více rozumu, a když bylo takhle k půlnoci, zdálo se každému, že se na něho zcela zvláště snesl duch svatý, a on

cítil takový záchvat, takový vše porážející, vše pronikající nadplněk rozumu, že se musil až obdivovat samu sobě. Následujícího dne už nepochopoval ani desátý díl z toho všeho.

Také je pravda, že láska k ní mnohého muže zničila. O ženy, ženy! „Jak mnohý velký duch, plný vysoce vzletných myšlenek a dalekosáhlých plánů zahynul již v objetí ženy!“ Ale kdyby duch ten mohl se vzepnout a vzkřísit znovu, — znovu by objal ženu tu! Ona měla všechny koketní pomůcky ženské. Vypadala usedlou, mírnou. Nikoho nadržela, kdo chtěl jít, — vědělať, že vlastně nechce. Byla taková, jak sobě ji přeje muž sám: muž miluje z počátku na ženě jistou chladnost, holba piva mu byla nejmilejší hodně chladna — je to pak koketerie od ní?

Ach, s ní zahyne, odejde mnoho! Celá mluva naše bude bez ní chuda. Nikdo už nikomu nepohrozí, že mu dá „holbou do hlavy“. Nikdo si neposteskne, že si nesmí popřát „ani holby piva“. O nikom se nebude vypravovat, že je „ke všemu k dostání za holbu piva“. Nikdo nepřipne víc sladkou upomínku k onomu hrdému okamžiku, kdy co povyroslý synek směl po prvé samostatně do hospody a říci: „Dejte mi holbu piva!“ Nikdo nevytkne víc nikomu, že za něho „jaktěživ nezaplátil ani holby piva“, nikdy víc druh druhu nepozve na „holbičku“. Nikdy víc neuslyšíme: „To byly časy! Šampaňské se lilo do holeb!“ Hynou staré, dobré časy.

Že prý už se nehodí pro naši dobu, že prý už sestárla. Smutný osude ženského půvabu! Odstranili ji úřadně, zrovna jakoby šupem. Na její místo dali teď muže, *litr*. Že prý je stálý, určitý, časový. Dobře, má cítit, že stojí mužové zas naproti němu. Chytnem ho, chlapa, pěstí svou, uvidíme, kdo s koho!

Ona jde, my truchlíce zůstanem. V milé, věčné památce zůstane nám všem. Naposled ji tiskneme rukou svou, naposled se s ní celujeme v teskném pocitu rozloučení, máčíme rty své na rtech její, „hořká i sladká je hubička loučení“, a voláme: „Na zdar ‚pitelnějšího‘ nového roku!“

1868

List a žádost i připomenutí Jana Jakuba Kašpaříčka, trávícího toho času na pátý rok v zemské trestnici, k vídeňským liberálům

Milostpánové!

Doufám, že vás s těmato párma řádkama ještě při dobrém zdraví vynatrefím; já jsem chvála nebi zdrav a spokojen. Již několikrát jsem seděl, ale nikdy jsem se neměl tak dobře jako nyní, kdy Vy, milostpánové, o nás se starati ráčíte. Však už byl nejvyšší čas, aby se někdo ujmul nás, kteří buď pro nedostatek zděděného jmění, buď pro příliš rychlé probití ho (což dle Moleschotta a jiných je podmíněno zvláštním tělesným ústrojím toho kterého člověka právě tak jako pud k falešné hře, ke krádeži, k zabíjení atd.) nuceni jsme k páchání rozličných věcí, jež nám pomoci musí k dočasnému zaopatření dle sazby trestního zákona. Ano, milostpánové, kdo žije volně, má již volnost; pravý liberalism bude tedy vždy hledět uvolnit těm, kteří jsou ve vazbě. A nemusil bych mít ani socialistického rozhledu ani politického přehledu, kdybych Vám nemohl najisto prorokovat, že za zlepšení života trestancům budete záhy co nejpobulárnější: vždyť při stálém, důsledném a obecném chudnutí obyvatelstva ani nemůže být ta doba více daleka, kdy každá obec bude mít svůj zvláštní rozsáhlý kriminál! Prosim ale, aby se přísně přihlíželo k slušnému jich architektonickému vyvádění, neboť je to pravý škandál, jak málo vyhovují posud budovy veřejné požadavkům estetickým!

Posud jste zavedli tři opravy zcela slušné. Předně odstranili jste *bití*; pravíte, že je to nehumánní a snižující. Možno, že máte pravdu, tomu já nerozumím; avšak *ne-příjemno* je bití na všecken způsob vždy, a protož díky!

Pak jste nám sundali *okovy*. Jedni soudí, že je dáte předělat na odpažnice, druzí ale, většina, že je hodláte prodat zároveň s korunními statky a z výtěžku za ně že nám trochu přilepšíte, — tedy napřed již díky! Posléz jste nám dovolili *kouření*, díky! Když se dobře naobědvám, sáhnu ihned rád k dýmce; kouření slouží k dobrému trávení, a nestrávím-li dobře oběd, nechutná mně ani večere pak zvláště. Mimo to se prodá teď víc tabáku a Uhři budou spokojeni.

Račtež, milostpánové, pokračovat v liberálních opravách svých. Může se ještě mnohé učinit v oboru tom a možno, že Vám některé pokynutí praktického muže bude vítáno.

Byty máme ovšem obstojné. Vysoké, prostranné sály, dost světla a vzduchu. Avšak je nás tu třeba šedesát pohromadě, což ovšem vymezuje všechno stýskání sobě, — člověk je ale také někdy rád chvílku sám. Také jsem na př. já trochu stydliv a nerád se u přítomnosti jiných převlíkám. Snad by se odpomohlo, kdyby byly kolem dokola sálu slušné cely pro jednotlivce, sál by moh pak sloužit za jakýs parlour s billardy, hracími stolky pro barvičkáře atd. Kdyby byla u každé cely nějaká zahrádka, třeba ne právě velká, bylo by to pěkné; také by se mohlo stavět snad tak, aby z okna byla utěšená nebo romantická vyhlídka, vím ale, že to nejde všude. Namítne-li někdo, že cely zabránily by výdatné dohlídce, odpovzte mu, že lid spokojený dohledu nepotřebuje.

Se stravou jsme ještě taktak spokojeni, vímeť, že finance nejsou skvěly a že se nám nemůže právě mnohem více dát. Avšak dovolil bych sobě podotknout, že nyní, kdy se na diurnistech přece něčeho ušetří, mohlo by se nám snad přidat denně po koflíčku kávy; v naší době stala se káva každému člověku už potřebou.

Šat je dost praktický; v letě je v něm volno, v zimě hřeje. Avšak je trochu nápadný, a když vyjdeme, ohlížejí se lidé po nás jako vůbec po každém nápadně oblečeném člověku, což je nepříjemno. Že v nás pozná každý ihned trestance, což na tom záleží; avšak za příčinou skromné nenápadnosti upozornil bych na šat civilnější, který při na-

hodilém uklouznutí nevdá a po konečném propuštění prodati se může.

Avšak *zaměstnání* naše — to je věc bolavá, někdy máme strašně dlouhou chvíli! Pro zábavu máme sice domácí hudební sbor, ten je ale nám nemuzikantům málo platen, ač by mohl zcela dobře dva- neb třikráte v týdnu pod našimi okny hrát. Časopisů nemáme, ani politických ani beletristických, a přece bychom, při trochu jen obstojném zvýšení naší gáže, rádi kvůli slavným úřadům obětovali se k odbírání i čtení některého oficiálního listu. Ba ani o nějaké domácí divadlo není posud postaráno, člověk by nevěřil! Ovšem, *stále* zábavy se člověku nechce, někdy přijde také chuť k nějaké práci; ale ani v tom ohledu není posud skoro nic kloudného! Hlavně se *zanášíme* děláním krabiček na sirky, jež pěkně vykládáme barevnou slamou. Myslíte, že nám opatřili nějakých uměleckých předloh pro vykládání? Toto, každý musí pracovat dle vynalezavosti a dle krasochuti vlastní, což namáhá. Jak dobře by mohla stát se práce naše pestrá! Odvážnější povaha mohla by se učit zámečnictví, pletení provazových žebříků a gymnastice nástřešní, povaha lyrická by se mohla vycvičit v eskamotáži, v užívání šminky, falešných vousů a paruk, v mimice atd. Propuštění by to tuze pomohlo k opětnému pak brzkému zaopatření.

Milostpánové, to jsou věci velmi, velmi důležité, a soudím dle činů Vašich, že důležitost jich nepodceňujete. Račtež pokračovat, a dosáhneme-li oné výše, aby se mohlo říci: „Nikde není tak dobře být arestantem jako v Rakousku“, — pak, ano pak je liberalismus Váš povznesen nade všechnu pochybnost. Svoboda zanese jména Vaše do zlaté knihy své! O tak zvanou politickou svobodu, stejné právo občanů a rovné právo národů starejte se také nadál tak málo jako posud — proč není ta svoboda, ti občané a ti národové, spáchavše přec něco kloudného, tam, kde se nalezá

Váš oddaný a službovolný

R. 1868.

J. J. K.,
t. č. na pátý atd.

Douška. Dobře činíte, že váháte se zavedením poroty; ta odsuzuje málo, vidí jen samou nevinnost a člověk musí se s pácháním neobyčejně namáhat. Také račte hledět k tomu, aby rozsudky trestní zněly jinak než posud, a sice na př.: „N. N. se odsuzuje nechat se živit *nejméně* po sedm let“, načež by bylo jako každému volno, chce-li si vyjít do světa nebo nechat se živit dál. Prostý dodatek k trestnímu řádu to spraví.

Druhá douška. A prosím, ať se neodsuzuje mnoho českých žurnalistů! Jsou pyšni a kazí nám bratrský náš poměr!

1873

Velevážený pane Δ !

Odpusťte, že Vás svým listem obtěžuju, ale mám důvěru. Jste muž spravedlivý, jste lidumil a rozumíte, že pokrok lidstva musí být *všestranný*. Ale není posud, bohužel! Celá velká a nesmírně rozšířená třída lidstva, často důležitá a stále činná, je v jistém ohledu z všeobecného pokroku takřka vyloučena. Vznáším veřejně žalobu svou, a mám svaté právo na své stesky.

Nepředstavuju se Vám po prvé, jsem Vám již vděčností zavázán. Představil jsem se Vám jednou v bytu Vašem. Ovšem za Vaší nepřítomnosti, neboť jsem skromný a nevtírám rád osobu svou. Tenkrát — spravuju se totiž zásadou, že nadbytek se má dělit s nedostatkem, — oddělil jsem z Vašeho nadbytku šatstva pro sebe čamaru, spodky a vestu. „Ukradl jsem je“, jak státní zástupce pak při přelíčení se vyjádřil, — byliť mne totiž při prodeji zmíněných mých efektů chytli. A poněvadž jsem měl všechny vlastnosti, jaké nám občanům zákon předpisuje, že jsem se totiž byl již předtím dvakráte o správné dělení majetku pokusil, pak že ty moje — dříve Vaše — šaty stály mezi bratry za víc než za pět zlatých (trest. zák. § 176, II. lit. a), bylo dle

trestního paragrafu 178 uznáno, že jsem hoden sedmi měsíců. Kteréž jsem také správně obdržel.

Víte tedy již, kdo jsem. Řekněte třeba, že jsem zloděj, mně je to jedno. „Lepší jest zloděj nežli ustavičnost muže lživého,“ praví Písmo svaté — a prosím, kolik mužů máme, kteří *nejdou lživi*? Jsem tedy lepší než daleká většina mužského lidstva. Mohl bych se odvolat k známému výroku velkého Francouze socialisty, že „majetek je krádež“, nebo k velkému Němci básníku, jenž ve svém hluboce myšleném Atta Trollu praví:

*Žádných věru majetníků
nestvořila příroda —
rodíme se bez kapes. —
Co to: kapsa!? Vymyšlenost
jako všecken majetek,
jak zákony o vlastnictví —
zloději jsou všichni lidé! —*

mohl bych také sám trefně poukázat k tomu, že není člověka, který by patřil jen samu sobě, že každý patří dětem, ženě, vlasti, národu, a že když člověk ani sám není svůj, jakže může něco, což jeho jest, býti jeho? Tisíc neviditelných rukou leží na nás a stále nás ohmatává! Ale pohrdám všemi pomůckami těmi, poukazuju jen ke skutečným poměrům společenským, ptám se prostě: prosím, kolik je teď lidí, kteří nekradou? Jeden na burse miliony, druhý košili neb kabát, třetí politickým svým protivníkům čest, čtvrtý svému sousedu poklid a štěstí, atd. „Řekni mně, co kradeš, a řeknu ti, co jsi.“ Nekradu čest nikomu, nejsem tedy sprostým darebákem, a vědomí to mne sílí při konání mém, často trpkém, ještě častěji neuznaném.

Všeobecná krádež, toť všeobecný pokrok lidstva — hodlám o kulturním tom náhledu z lepších spisovatelů skrást spis obšírnější. Ale není krádež ve všem posud uvedena v soustavu, není všude stejně zákonem regulována! Hlavně my, kteří soustavu již od nepaměti svou pevnou máme, kteří řemeslně kradem a jimž nechť se tedy třeba

dle starého nesmyslného zvyku nadál říká „zloději“, my předně smíme si stýskat na zákon — nám, *celému stavu*, děje se neslýchaná křivda! Každý jiný stav má u veřejnosti hlas svůj a smí se domáhati zákonů jemu prospěšných. V zákonodárství vidíme všude, všude pokrok, jedině *zákon trestní* jest vyloučen z pokroku, jenom my, na kterých zákon ten se provádí a kterým zajisté velký zájem u redigování jeho odepřít se nemůže, jsme vyloučeni, zbaveni všeho vlivu! Jsme někde zastoupeni ve sborech zákonodárných co stav? Slyší se někde praktického našeho hlasu?

Trestní zákon náš, pravím přímo, nerozumí své době, nerozumí pokroku všeobecnému, ani naprosto změněným, nepoměrně zvýšeným požadavkům jednotlivcovým. Důkaz podám hravě. Rozumí zmíněný zákon na př. jen panujícím poměrům drahotním, zdraženému našemu životu vůbec? Kdo ukradl — tak dlouho platí již ten zákon trestní — před *jedenadvaceti* lety 25 zl. stř., spáchal zločin krádeže dle § 173. Dobrá. Ale tenkrát mohl člověk s dvacetníkem do hospody, může tam teď se zlatkou? Tenkrát jel člověk za dvě papírové čtvrtky s formanem z Prahy do Plzně tři dny — neplatí dnes do Plzně po dráze za tři hodiny přes tři zlatky? Tenkrát zaplatil si člověk 25 zlatými dva kvartály činže, teď ani ne činží měsíční! Tenkrát si koupil za 25 zl. celý zimní svrchník — dnes si nekoupí ani rukáv k němu! Nepoukážu k tomu, že vlastně dnešního dne nikdo se už ani nesníží, aby ukradl jen 25 zlatých; ale někdy je přece nouze mocnější než mužná pýcha a — ty můj bože, co je pak těch 25 zlatých? — zločin? když si za to nic nekoupím?

Rovněž směšné jest ustanovení § 183, že *zpronevření* 50 zl. jest zločinem. Čítám v novinách pilně Soudní síň, krásnou tu žurnalistickou vymoženost lidského pokroku, ptám se někdy u svých kolegů — není pamětníka, že by byl někdo „zpronevřil“ tak málo! Nebo že by snad úředník svěřenou mu pětku si nechal (*zločin* zpronevření § 181) — *copak s ní?* Sazba jídla, piva, šatů, bytů, ferbla, všeho šla do výše, sazba trestního zákona zůstala jako bačkora sedět dole.

Ano, *ještě klesla!* Veškerá ustanovení toho zákona trestního vztahovala se původně ku měně *konvenční*. Kojili jsme se tedy naději, že při zavedení měny rakouské bude vzat patřičný ohled a rozdíl že bude slušně vyrovnán. Bolestně jsme se zklamali! Nařízením ze dne 1. srpna 1858 č. 115 říš. zák. ustanoveno, že se mají brát všechny sumy v trestním zákoníku uvedené nadál prostě v čísle rakouském, *beze vší přirážky!* Na každé pětce tratíme my dotýční tedy hned 25 krejcarů! A jediným prospěchem z toho jest, že facka stala se o 25 krejcarů lacinější.

Je to smutné — prosím, abyste mým steskům pomohl u veřejnost.

Váš vždy ochotný

R. 1873.

z ž,
činný vyrovnatel majetkových neshod.

NOČNÍ SCHŮZE FEUDÁLNĚ-KLERIKÁLNÍHO ČESKÉHO SNĚMU

1871

Presse se tyto dny zlobila, že zemský náš výbor odepřel sněmovního sálu k volbám do říšské rady. Nevěděla, že dovolit ani nesměl, že tajně, za doby noční, ten zlo-pověstný feudálně-klerikální sněm český pořád odbývá své schůze dál, a to že by se bylo prozradilo. Presse by byla zvě-děla, že schůze ty odbývají se zcela tím způsobem zpátečně středověkým, copatě ultramontánním, jakým že by se po případě čecháckého zdaru dělo, skoro všechny vídeňské listy u zázračné divinaci své již dávno prorokovaly. Také by byla zvěděla, kam až dospěla ta druhdy vyhlašovaná libe-rálnost „mladočechů“, ano i že mnozí z těch, kteří jsou u ve-řejnosti dobrými pořád ústaváky, tajně se dali na jinou víru a drží s námi. Toho všeho zví teprv teď ode mne. Zcela náhodou byl jsem jedné noční schůzi přítomen. Přiznávám se, že mně tu vše připadalo zrovna jako sen.

Sněmovna vypadá nyní zcela jinak. Vzduch je kadidlo-vý. Mezi žurnalistickými lóžemi visí velký krucifix, pod nímž hoří věčná lampa. Na galerii blýští se píšťaly varhan. Karyatidy nahoře nesou znaky předních šlechtických rodů českých. Vedle předsedy dole je kazatelna.

Schůze ještě nezačala. Poslanci vcházejí zkroušeně a u vchodu se pokropují. Je-li šlechtic, jde si na své místo, je-li jen tak člověk, jde napřed k místům velkostatkářů, políbí jednomu pánovi po druhém ruku a pak teprv zasedne na místě svém. Patrně je líbezná shoda mezi všemi, neboť ani jediný z pánů neucukuje. Nepřítomnosti liberálů použito k rozšíření míst a k upravení pohodlného klekátka před každým poslancem. Poslanec došed místa klekne a pohrouží se v tichou modlitbu. Stenografové, oblečení co ministranti, rozfukují uhlíčko, kostelníci s modrým krejzlem, jako v ad-

ventě, přecházejí sem tam. Je zbožné ticho, jen vrchní kostelník, „pan rada Schmidt“, bezohledně dupe. To ale dělají kostelníci všude.

Zvonek u sakristie zazní. Vejde maršálek, oblečen v kleriku. Zasedne na své místo a nasadí cvikr. „Poslouchají, pane kardinále,“ povídá, „požehnají nás, abychom začli.“

Kardinál žehná a teď to začne.

Maršálek: Některá sdělení! Předně musím podat radostnou zprávu, že posláni pánů dra Sladkovského a dra Julia Grégra se podařilo. Světu se diplomaticky namluvilo, že kvůli zdraví jdou do Nizzy, — šli zatím do Říma k sv. otci, aby nám vyprosili sedmileté odpustky. Stálo to jen skrovný svatopetrský halíř — dva miliony. Vyzývám sněmovnu, aby třikrát zvolala „gloria!“ (sněmovna hřmí „gloria!“). Dále: pan probošt Štulc nabídl se za profesora na sněmovním kursu kazatelském; požádal jsem ho za udání bližších výminek. Pan hrabě Lev Thun požádal mne ze zdravotních ohledů, aby na dobu neurčitou odpuštěn mu byl každý půst; přivolil jsem. Nyní přikročme k poslední verifikaci. Pane rado Schmidte!

P. rada Schmidt (čte protokol volby neofyty Baráka pro farský okršlek svatohavelský a týnský): Veškeré podané zpovědní cedulky jsou v pořádku, nedá se proti panu Barákovi nic namítat.

Maršálek: Vyzdvihněte všichni ruce! Tak! Pane Baráku, jdou sem a odříkají „Věřím“.

Barák (začne odříkávat, ale už při slovech „jenž se počal“ zůstal vězet a stydlivě se ohlíží): Já to ještě dobře neumím.

Maršálek: Tedy se učejí! Pane kardinále, namažou ho trochu olejem.

Kardinál (maže Baráka, pak mu dychne na čelo a položí mu prst na jazyk): Efeta! Tadyhle mají Komenského Umění kazatelské, od L. Zieglera nanovo vydané r. 1823. Jdou si sednout, říkají si v něm a ku konci dnešní schůze budou mít kázání na průbu.

Maršálek: Kdopak teď chce něco povídat?

David Kub: Slavná sněmovno! Šťastnou náhodou jsem

se dověděl, že za osm dní je v Trieru velkolepé procesí k „svatému rouchu“; činím nutný návrh, abychom se na podporu bratří zúčastnili nějakou deputací.

Poslanec *Schulz*: Výborně, a navrhuju, aby se tam zastavili hned Sladkovský a Grégr na své zpáteční cestě. Bude tím zároveň dobře podán také náš politický ráz zpátečnický. (Přijímá se jednohlasně.)

Poslanec dr. *Čížek*: Jsme tu ovšem pohromadě v křesťanské lásce! Avšak, pánové, je přec jen příliš veliký rozdíl mezi námi. My poslanci z lidu, kteří jsme nemohli studovat na kněze a kteříž jsme také neměli to štěstí, že by plénky naše byly se sušily na velkých kamnech, na jichž kachličkách skvěly se erby hraběcí nebo knížecí, cítíme se vzdor své křesťanské pokoře přec jen příliš stísněni. Navrhuju, aby některým alespoň byla udělena posvěcení nižší, jiní aby byli přijati co terciáci k řádu sv. Františka a ještě jiní aby alespoň směli nosit livreje s velkými knoflíky.

Maršálek: Eh co — voni jsou pořád ten starý rebelant! Nu ale, aby se nezdálo, dám o návrhu hlasovat, a sice podle jeho tří částí. (Přijmou se livreje; všeobecná radost, poslanci z lidu tlačí se k dru Čížkovi a objímají ho.)

Poslanec dr. *Jan Palacký*: Oznamuju, že jsem složil překrásnou píseň na Beusta. Já ji hned zazpívám. (Varhany spustí, dr. Jan Palacký zpívá překrásným hlasem překrásnou píseň; sněmovna se rozplácě. Když se trochu zas sněmovna utiší, vystoupí):

Poslanec profesor *Krejčí*: Slavná sněmovno, měl jsem zázračný sen! Na včerejšek to bylo. Zdálo se mně, že známé pankrácké soše svatojanské nad počínáním si rakouských antifederalistů právě se obrátil žaludek. Navrhuju, abych co mineralog a katolík byl vyslán na prozkoumání toho zázraku. (Přijímá se nadšeně; šlechtici se hrnou k vyvolenci, aby mu gratulovali.)

Dr. Tedesco (ohnivě): Dovoľuju sobě dotaz, když konečně začnem s otravováním Němců v Čechách! Je již nejvyšší čas a já myslím, že jsme již mnoho promeškali, pár tisíc německých dětí mohlo být dávno popraveno!

Maršálek: Dotýčná komise není ještě s plánem hotova, v principu ovšem se srovnáváme již nyní všichni. — Poslanec profesor Tonner podá nám zprávu o komisi jiné.

Tonner mluví ve jmenu komise a) pro přijetí církevní latiny co jazyka sněmovního, b) pro vyloučení dětí velkostatkářských ze všech škol, i odůvodňuje poslednější návrh tím, že je vůbec neslušno žádat na velkopanských dětech, aby se učily jako my, a že i když ničeho nevědí, státníky na př. přece se mohou stát. (Obé se přijme.)

Poslanec dr. *Edvard Grégr:* Navrhuju, aby se při soudech zatím zavedla zas lavice, — na torturu snad není ještě čas a něco se musí přece stát také pro soudnictví naše!

Poslanec dr. *Raudnitz:* Podporuju návrh předchozího kazatele a navrhuju, aby se přidělil šestičlenné — (po sněmovně běží svatá hrůza) chci říct, aby se přidělil duchu sva — (dá se do pláče) já zapomněl, že máme teď formuli, „aby se ve věci té vzýval duch svatý“!

Maršálek: Ten maličký pořád jen brečí! Diktuju mu po čtyry neděle půst, každý pondělek, středu a pátek! Ale teď už toho mám dost! Pane Baráku, vylezou si na kazatelnu!

Poslanec *Barák* (leze na kazatelnu a je trochu bledý): Chci mluvit o tom, že modlitba je lepší než největší láska a největší umění.

Káže tuze pěkně, sněmovna ale usne znenáhla přec. To splete konečně kazatele a on náhle dokazuje, že „právě proto“ bychom měli „raděj ke krásným dámám se modlit čili je zbožňovat“, než jen tak jim říkat: „Já tě miluju!“ Uleknut se teď odmlčí, sněmovna se tím vzbudí a jednohlasně zazní: „Dejž to nebeský pánbůh!“

— — — — —
Ale zcela tak, jak si to Presse vždycky myslí!

Z FRANCOUZSKÝCH OBLAKŮ

Od mého speciálního korespondenta

1870

Můj milý Δ !

Slíbili jsme sobě, že vzájemně popíšeme druh druhovi každou větší cestu, kterou vykonáme. Právě jsem si vyjel z Paříže do Évreux, balonem, to se rozumí, jinak tady už ani necestujeme. Vylítl jsem od Montmartru, zrovna z toho náměstí, kde nás oba r. 1863 za jasné noci chtěla policie sebrat pro zpívání marseillaisy, — pamatujete se ještě?

Bylo krásné jitro. Chutě jsem naplňoval balon svůj nejnověj k tomu účeli užívaným plynem, jenž se zove „pocivostí Napoleonovou“ a je nepoměrně lehčí než vodík nebo jiný plyn. Brzy se kýval balon jako odulý byrokrat, já se pomodlil k našim svatým, Montgolfieru, Greenu a Nadarovi, a vstoupil jsem do lodičky. Kamaráde, to se to houpe! Jste-li v barce na moři sedm palců od smrti, jste v barce na vzduchu jen jeden palec — ale vždyť vy Češi už snad lítáte také?

Vystupoval jsem do výše. Vzduch byl čistý a tichý, ani ptáčka kolem mne, jen jedna krákorající vrána se vznesla a letěla přede mnou směrem k pruskému táboru — patrně to přestrojený pruský špehoun, ale nedbal jsem ho.

Kamaráde, viděl jsem pruský tábor a německé voje, studoval se své výše německou vzdělanost, německý způsob života, německou zdvořilost — už nebudu nadávat Němcům! Dlouho to trvalo, než mne zpozorovali, tím klidněji jsem je mohl pozorovat já. Byli rozloženi po polích a lukách. Cvičili se, učili, jedli, dělali všelicos. Jedna setnina seděla v kruhu na louce a lajtnant, zcela mladičkový člověk, zkoušel mužstvo ze starořeckého akcentu. Vedle nich v poli

kreslili myslivci tyčemi do ušlapané hlíny části mapy Beludžistanu. Dále sbíral rytmistr od škadrony černých husarů písemné úlohy, byl jim dal napsat kritiku o Kleinově „historii indického dramatu“; jednoho, s jehož snad nedbalou prací nebyl spokojen, odsoudil k rozluštění kvadratury kruhu. O kousek dál byli rozloženi furveznáci. Měli právě hodinu volných studií. Jeden překládal islandská epa Snorri Sturlusona, druhý psal diplomatickou historii nynější války, třetí pracoval na díle estetickém, totiž o rozdílů nožiček u andělů Fiesolových a Raffaelových, čtvrtý hádal se s pátým o datum dne, ve kterém se Shakespearův Lear zbláznil, šestému se právě podařilo vypočítat 83. planetu, sedmý psal svému nakladateli o spisovatelský honorár — jak vzdělaný to lid!

A opět o kousek dál jak prostě dojemná idyla! Patrně zde kuchyň, jídelna a místo zábavy. Několik důstojníků dělí se o výpalné, dobyté věrejšího dne, a počítají, mnoho-li jim bude musit Francie za každé sto tisíc uzmutého už výpalného dát milionů válečné náhrady. Vedle nich pekou celého vola na rožni. Sedláka, jenž vola toho, poslední majetek svůj, vydati nechtěl, právě tamhle věší na topol. Kuchař, hvízdaje si „Heil dir im Siegeskranz!“, spravuje puklý nárt své boty kouskem kůže ze zastřeleného mobilgardisty. V pozadí vylupují jednomu děvčeti, kteréž se bylo na granátníka zaškaredilo, oči, a pěvecký sbor 93. pluku zpívá k tomu: „Das ist der Tag des Herrn“ — jak způsobný to lid!

Vtom mne spatřili. A la bonheur, mohu být spokojen s dojmem, jaký jsem učinil! Právě vzbouření po celé čáře. Všechny hlavy do výše, všechny pravice co záclony k očím, jako když špagátem zatáhne. A náhlý řev ze statisíce hrdel, až se mně loďka zakolíbala. Husaři sedali na koně, snad aby mne dohonili nebo alespoň čestný průvod dali. Dělostřelci řídili svá děla do výše, gardisté stříleli z pušek směrem ke mně, salva za salvou — jak zdvořilý to lid, tihle potomci Bertholda Schwarze! Nebezpečí při tom nebylo žádné. Byl jsem se právě vyšvihl už na první Jakubův špryslík a dělové kule padaly zase zpět, jako když slunce sovy mámí. Ško-

da, že jsem neměl také děla s sebou, abych byl odpověděl, jak toho žádá zdvořilost! Nemohl jsem než látkem kývat, hubičky posílat a veškerou svou zásobu navštívenek jsem rozsypal.

Teď sjíždí se několik ordonancí k jednomu bodu. Aha — stan královský! Před stanem klečí celý štáb, napřed král; vykonávají svou ranní modlitbu, obráceni tváří k Berlínu, a mlátí pokorně čelem o zem. Ordonance podává mou visitku, král vyskočí. Dívá se do výše, ale nevidí mne. Přistupuje k němu Moltke, podává a řídí dalekohled. Nejde to nějak — ne, teď to jde, už mne má. „Bon jour, Sire!“ volám a ukloním se zdvořile. Vidímť po prvé velebný majestát ten.

Král se obrací k Moltkovi a ptá se něco. Vznešené osoby mluví pološeptmo, neslyšel jsem dobře; ale domnívám se, že se Jeho Veličenstvo ráčilo ptát: „Jakpak se ten chlap tam dostal?“

Moltke hledá na mapě silnici a krčí rameny. Král rozzlobeně přikročí a dá Moltkovi — hubičku.

„Sestřelte mně ho!“ volá přitom král na armádu. Armáda krčí rameny. Král se zlobí, ale přemůže se a promluví ke mně.

„Nerozumím, trochu hlasitěji, Sire!“

„Kampak, pane Durnofe?“

„Do Toursu, k vašim službám, Sire!“

„Vezměte mne s sebou, pane Durnofe!“

„To nejde, Sire! Snad ráčíte být už po snídání, snad trochu plný, a v této výši byste prasknul.“

„Tedy pojdte vy trochu dolů, na sklenici vína!“

„Po druhé, Sire, mám daleko!“

„I tak sražte vaz!“

„Děkuju, Sire! Bůh vás račiž požehnat!“ A pluju dále.

Vojáci klejou a nadávají, klejou a nadávají pořád víc. Celou hodinu mne ještě viděli — když tak vztek celou hodinu roste! Než jsem zmizel, ještě jednou jsem se ohlídl. Právě do stávala pruská armáda psotník.

Dál už se mně nestalo nic. Východní vítr, který přináší

sucho a tuberkule, donesl mne až k Toursu. Ale pojedu-li ještě jednou, přihodí-li se mně něco a Vy sobě budete přát, dopíšu Vám zas. Pište jen

J. Durnof,
Francie. Balon.

„FILOSOFICKÉ“ AFORISMY
Z DOBY „KONGRESU FILOSOFŮ“

1868

„K vaší otázce, mám-li o bohu právě tak jasnou *ideu* jako o trojhranu, mohu říci, že *ano*; tážete-li se mne ale, mám-li o bohu právě tak jasný *obraz* jako o trojhranu, musím říci, že *ne*,“ — dí Spinoza. Zcela tak dařilo se mně posud s filozofy. Ač jsem tušil, že jsou tuze hranati, *obrazu* jasného jsem přece neměl. Ale *ideu* jsem měl vždy. Jednou — byl jsem ještě malý chlapec — přišla k nám sestřenice z venkova. Pomáhala matce vařit a postavila něco obráceně na plotnu. „Ty jsi filozof,“ řekla jí má matka, a od té doby myslil jsem si filozofa co člověka, který, když něco vaří, vaří to obráceně. Idey té jsem ani nepozbyl, když jsem poznal později pana Čupra, filozofie doktora. — Vítal jsem myšlenku profesora Leonhardiho, hessenského potomka, svolávajícího do Prahy *kongres* filozofů. Teď budu mít tedy i *obraz* jasný!

*

Filozofie je věda věd, filozof člověk všech lidí, kongres filozofů kongres všech kongresů. Kongres potentátů nebo diplomatů je věcí zcela obyčejnou, ale kongres filozofů — ne, kdyby ta myšlenka nebyla příliš vznešena, byla by —. Feuerbach praví: „Dvou lidí je vždy potřebí k zplodění jedné idey.“ Co se zde tedy ideí zplodí! Myslím si, že se kongres rozdělí na dvě části. Jedni z nich, kapři mlíčniatí, poplavou nahoře, druzí, kapři jikrnatí, poplavou dole — to bude myšlenkového kaviáru! V naší době je beztoho už o myšlenky nedostatek, nebo není snad? „Der Mangel, welcher nicht über dem Mangel steht, ist für den Mangel kein Mangel,“ napsal Hegel. Až budu výroku tomu rozumět, povím něco určitého o nedostatku a o —

*

Bodejť, proč bych tam nešel! Měl jsem se už beztoho dávno tajně v podezření, že jsem také filosofem. Zde přijdu k sebe-poznání, čili, abych už s Heglem mluvil, praštím sám od sebe v samu sobě samým sebou ze sebe do sebe.*)

A proč bych filosofem nebyl?

Za *prvé*: Kant učí, že nelze očekávat, aby králové filosofovali nebo filosofové králi se stali, což je velmi dobré pro právě už dostatečný počet králů a prý také filosofů. Já králem nejsem a nejspíš už také nebudu, proč bych nemohl zůstat filosofem?

Za *druhé*: Německá filosofie dělí se na negativní a na pozitivní. Prvnější zná tři potence. Erste Potenz: Das unendliche Seinkönnen oder die unterschiedlose Einheit von Seinkönnen und Nichtseinkönnen. Zweite Potenz: Das Seinkönnen. Dritte Potenz: Das zwischen Seinkönnen und Nichtseinkönnen frei Schwebende. Filosofie pozitivní ale vypravuje, že je také „das notwendig oder blind Seiende, das unvordenkliche Sein“ (Schelling). Proč bych právě já nebyl nějaká filosofická „unterschiedlose Einheit“ nebo nějaké „unvordenkliches Sein“?

Za *třetí*: Četl jsem Čuprovu psychologii pro menší školy a „Panormos. Notata et cogitata. Od V. B.“ Proč by nebylo zůstalo něco viset?

*

Už několik dní před kongresem pozoroval jsem každého cizince, není-li filosofem.

Na některých jsem to poznal snadno, na jiných stíží. Zdáli se mně příliš světáctí, skoro obyčejní; nevěděl jsem, mám-li jim světit lebku svou k ohmatání nebo příštípko-lačnou botu svou k správce. Ale vzpomněl jsem si na Goethe: „Považujem-li lidi jen co také, jací jsou, činíme je horšími, nežli jsou“, a nezul jsem botu.

* Chtěl jsem jednou vypsát cenu na český překlad věty Heglovy: „Der sich aus sich zu sich in sich verhaltende Geist ist als sich für sich selbst verhaltender Geist seiner selbst Endzweck.“ Ale teď vidím, že bych ji obdržel sám, a nevypíšu.

Nejnápadnější mně byli někteří cizinci, kteří vzdor patrnému cizinství svému po Praze chodili s hlavou sklopenou. Zdálo se mně, že čtu na zádech jejich epigram:

*Jako osel pytle zlata, nosíš ty tíž moudrosti,
až ji složíš, jakž tvé srdce poskočí si radostí!*

Ale kdo chce se stát filosofem, nesmí se nechat prvním, bolestným seznáním, jež v lidoznalství byl učinil, odstrašit (Chamfort).

*

„Šel jsem tam co „zwischen Seinkönnen und Nichtseinkönnen Freischwebendes“ a vyšel jsem co „Seinkönnen“.

Celou půlhodinu vydržel jsem tam a získal jsem poznání mnohé. Za prvé, že mají nejen tlusté mozky, „silné jako podešvy“, jak Heine praví, „jeden mozol a jedno kuří oko“, jak český dělník říká, nýbrž i že mají tlustá těla; skoro žádný z nich neváží pod 150 liber. Což je lidé pomlouvají! Filosofie je prý pavučina a filosof — to prý je jedno, co je filosof v pavučině té, zda vyssátou mouchou, zda tvorem mouchy ssajícím. Hanební pomlouvači! Při pohledu na tak mnohého z nich ani jsem se nemohl ubránit paralelní myšlence na vepřovou s knedlíky a se zelím.

Za druhé jsem viděl, že jsou na světě nejen filosofové, nýbrž i filosofky a filosofie že tedy nevymře. Bylo jich tu asi dvacet. Náležely k rozličným systémům, většina jich byla ale ze školy Schellingovy, dávno už povznešena nade všechno „Seinkönnen“ a tedy také oblečena velmi nedbale. Nos jedné z nich měl patrně velmi jasný a objemný pojem o trojhranu pravidelném. Jen jedna z nich byla hegelianka, „die sich selbst wissende ethische Idee“. Proto byla moderně oblečena, měla kudrlinky a z očí hleděla jí krása sebevědomá.

Za třetí jsem poznal, že kdyby mluvili jako jiní lidé, porozuměl bych jim zcela dobře; že se ale ani neusmějí, když jeden druhému nerozumí. Římští augurové si kdys rozuměli.

Právě když jsem vycházel, řekl jeden z nich: „Práv individuality nemá se nikdo dotýkat. U poznání tom dospěli Němci daleko a proto jsou nejvýš spravedliví k jiným národnostem.“

Měl jsem chuť se vrátit — ale buďme rádi, že jsme z „buntu“ venku!

TAKÉ ZÁPISKY, ALE JEN DIURNISTY
(DŘÍVE) OSMDESÁTIKREJCAROVÉHO

1868

Pan rada pokrčil rameny, vysoko, až po uši, a my šli. Když jsme vycházeli ze dveří, potáceli jsme se jako pito-mí a strkali jeden do druhého, jako bychom byli právě u Halánků vypili každý alespoň za osm krejcarů „english“: ale nebyli jsme popili ničeho, nýbrž se jen dozvěděli, že vysokým usnešením nízké diurnum naše sníženo o krejcarův osm.

Sděliv nám to, nevyzval nás sice pan rada, abychom provolali „sláva“, avšak slavnostně nám bylo přec, as tak jako o pěkném pohřbu, když v krku je zadrhnuto a v uších hučí muzika.

Tak tedy začali od nás maličkých, jako praví filosofové. As za pět neb šest let ušetří na mně tolik, že budou moci koupit kobylu za to pro poděbradského dragouna; já ale — já za pět let nebudu už ani tolik vážit co otep sena pro tu kobylu!

„Zijte blaze!“ řekl pan rada a my musíme poslechnout; ale *jak!* — *Dobře se oženit*, to už asi nepůjde; zdá se mně, že už nedělám pražádného dojmu na ženské; nedivím se jim, nedělám už dojmu ani sama na sebe. — *Krást?* To snad ne! — *Dělat šestáky?* Mám malér a dělal bych jen samé špinavé! — *Stát se něčím jiným?* O to se snažím už tak dvacet let, pochybuju, že bych teď to našel. Leda snad že by šlo nádenictví, není na ně ale síly; nebo metařství, je na ně ale mnoho hloupé pýchy: svět by se sice nedivil, svět by činil menší požadavky na šat, stravu, byt, ba člověk by skoro nemusel ani bydlet; když si ale člověk pořád ještě myslí, že je pro něco vyššího! — Nezbude právě nic než žít blaze za sedmdesát dva krejcarey, „*strecken nach der Decken*“, říká pan rada. Jen kdyby ta deka byla trochu, trošičku delší!

Dělá o 2 zl. 40 kr. měsíčně méně, tedy pouze 21 zl. 60 kr.

K tomu jediný příjem vedlejší, opisování českých divadelních kusů. Za opis celé knihy pro náповědu, za rozpis (velmi čitelný) všech úloh pro jednotlivé herce jen dva zlaté, strašně málo! K tomu průměrně jen dvě práce za měsíc — sved bych sice tři, ale repertoár novinek se nepřestuje; kritika hubuje a já také, ale kritika může psát, i když není nic, a já ne. Což dělá průměrně — totiž to opisování — 4 zl. měsíčně, z čehož srážka na péra, papír (v kanceláři se teď neušetří ani ostřížek) a inkoust a světlo 50 kr., zůstane celkem 25 zl. 10 kr. Dřív, takhle za Mikovce, člověk vpravil z některé staré Bohemie přec nějaký překlad z „francouzského“ do Lumíra; ale teď chtějí jen samé původní věci. Moh bych sice zkusit podat něco přeloženého za původní, snad by mně to však nevěřili, a kdyby věřili, dělali by mně příliš velikou poctu v literatuře a vyhnali by mne za to z úřadu. Byl bych na holičkách, neboť v plagiátech je pokračování věci nejtěžší a konec bývá zlý.

Teď, jak to rozdělit! Zábav bohudík necítím nutnost žádnou. K tanci nechodím; do opery dostanu přec někdy lístek zdarma; o činohru nestojím, mám každého kusu po krk dost, když jej opišu dvakrát. Procházký budou kratší, kvůli botám. Do kavárny jsem chodil posud jednou za týden, abych si opravil trochu politické své názory, rozkřesal mozek a zasmál se ilustracím ve „Fliegende“; teď kavárna přestane, budu naslouchat jen kancelářské politice p. t. pánů oficiálů a nabudu tím chladné krve, což mně velmi prospěje, neboť kdykoli se zlobím, dostávám pak strašný hlad, což mimo jiné nepřispívá také ani k blaženému živobytí.

Na stravě mně nebude as možno něčeho ušetřit. Ráno 5 krejcarů za kávu i s houskou žádat dovede jen má dobrá paní nadnájemná. A laciněji než za 22 kr. oběd se v Praze ani nedostane, leda bych obědval u pilíře na Vaječném trhu nebo chodil za bránu tahat kolník. Znameníť ovšem ten oběd není za 22 kr. Nad polívkou se vznášejí jen vzdechy zabitých volů, maso zůstane hezky dlouho v žaludku, je ale přece masem a tvoří s tvrdým hrachem, nemaštěnou čočkou a jinými nadýmavými příkrmy velmi rozmanité a živné lu-

čební sloučeniny, takže by umřít hladem bylo pouhým rouháním se. A když mně po obědě někdy třeba není právě dobře, ušetřím alespoň večeři. Večeře stojí 15 krejcarů: za pět krejcarů chleba, za šesták diversní uzeniny, každý den něco jiného, aby se člověku nepřejedlo. Dělá dohromady 12 zl. 60 kr. — hříšný peníz za krmení těla! Ale ovšem, hlavní město —

Byt a šat, totiž co se tak jmenuje. Na byt měsíčně pětka, — zaplať pánbůh, že mám vlastní své peřiny! Topivo nic; jsem nějaký špatný vodič tepla, a když se u kamen paní nadnájemné pořádně prohřeju, vydržím pak několik hodin. Krejčímu musí se měsíčně správně tři zlatky odvádět, ševci taktéž 1 zl. 50 kr., člověk potřebuje přece někdy něco nového a někdy nějakou větší správkou, menší udělám si sám, mám jehly, vosk, náprstek a šídlo doma. Pak zlatka „zálohy“ na doplňky v prádle, to také musí být. Pak pradelna 1 zl. 50 kr.

Swou pradelnu nemohu cítit, mám ji v podezření, že pere kartáčem, košile za půl druhé zlatky je alespoň za rok už pryč. Jakkpak — počkejme — kdybych se převlíkal jen v neděli — to bych ušetřil 40 kr.! Teď se nosí černé kožené manšety, lesknou se a jsou elegantní. Ty sobě mohu umýt houbou, kdy chci. Jsou-li pak houby drahy? To je jedno, stane se, koupí se ze „zálohy“ pár manšet a houba.

Menší potřeby, mýdlo, rukavičky atd. dělají dle mnoholeté zkušenosti 62 kr. měsíčně, když se vezme měsíc k měsíci. Zbývá 28 kr. ze všeho všudy, to je konečně ještě dost, dá-li pánbůh zdraví, a nedá-li, přestává beztoho diurnum a s ním všechny rozpočty. První povinností je pěstovat zdraví; v letě časté studené koupele — ty moje nebe, tak, teď jsem zcela zapomněl na *pivo*! A to musí být, aby se tělo někdy něčím zvláštním občerstvilo, člověku je také hned veseleji v očích a on ví, že je neděle. Cítím, jak mně pivo prospívá. Piju jen každou neděli jednu holbu, ale když pak ráno vstanu, cítím sílu a vyzdvihnu židli jakoby nic. Ba přenesl bych celý stůl přes pokoj, ale nechci se vydávat ze síly. Jak musí být ti lidé silní, kteří pijí takhle každodenně

holbu piva! Nic platno, pivo v neděli *musí* být, ale z 28 kr. přijde na čtyry neděle jen po 7 kr. a holba je za *osm!* — Snad mu spadne! — Eh co, půjdu do hospody a poručím si: „Dejte mně holbu — ale trochu míň!“

Nikdy jsem sobě toho nebyl vědom, proč si myslím sv. Matouše vždy co herolda s baretem a perem, bílými rukávy a červenou zástěrou, pokrytou vyšívanými erby! Myslím si totiž každého ze čtyř evangelistů nějak divně, sv. Marka jako pátera Škampu, sv. Lukáše co buclatého venkovana, sv. Jana co světlovlasého, něžného lyrického básníka. Ale když odevru Nového Zákona stránku 1, je mně vždy, jako by tu stál pavezník, zdvihnul svou hlasatelskou hůl a nahlas spustil z erbovního listu: „Kniha rodu Ježíše Krista, syna Davidova, syna Abrahamova. Abraham zplodil“ atd.!

Teď to vím, proč. Papež mně to pověděl, mně vlastně ne, ale deputaci italských šlechticů. „Pánové,“ pravil, „Ježíš Kristus miluje aristokracii. Dal toho důkaz tím, že *chtěl se narodit co šlechtic a také narodil!*“ Jako by bělmo mi sňal s očí — na první stránce Nového Zákona není tedy kus patriarchální tradice, nýbrž skutečný erbovní list a můj herold má právo na baret a na rukávy a na všechno. Lidstvo nosí tisíciletí nějaký náhled v sobě, než jej jednotlivec šťastně vysloví, a jednotlivý člověk chová dlouho něco v sobě jako neurčitý sen, až přijde současník a ukáže, že to skutečnost! Pívi IX. ovšem bylo pouhou hračkou přijít na to, že byl Ježíš hebrejským šlechticem, za prvé je co papež neomylný a za druhé je co člen hraběcí rodiny Mastai a) sám šlechticem, b) z rodu židovského, rozumí tomu tedy.

Čtyřicet šlechtických předků měl Ježíš, ačkoli neměl chválabohu zapotřebí ani jediného. On nebyl nulou k nulám, on náhle co obrovitá jednička předstoupil před těch čtyřicet nul a učinil z nich — ani to nedovedu spočítat. Teď je mi ovšem již hračkou po papeži jít o krok dál a určit vše do-

podrobná. „Od vyjití řeči, aby zase vzdělán byl Jerusalem, až do Krista *vévody*“, stojí psáno v Danieli 9, 25. A Izaiáš praví: „Nebo Maličký narodil se nám a učiněno jest *knížetství* na ramenu jeho: a nazváno bude jméno jeho Podivný, Rádce, Bůh, Silný, Otec budoucího věku, Kníže pokoje.“ —

Když pánbůh už byl s tvořením vůbec hotov a ničeho důležitějšího více na práci neměl, stvořil, jak známo, šlechtu. Proč — nevíme my Češi podnes! A mezi národ hebrejský vsadil ji zrovna za Abrahama. „Sára, manželka tvá,“ řekl bůh k němu, „porodí tobě syna a nazveš jméno jeho Izák, a ustanovím jemu smlouvu svou za *úmluvu věčnou i semeni jeho po něm*.“ Patrně vysloveno tu *šlechtictví dědičné*. Zdá se tedy, že Abraham byl ještě prostým jen, ale loyálním občanem, jako my nebo vlastní jeho manželka Sára. Ale rychle se vše v rodině ujalo, co šlechtického. Starší syn Izmael, poněvadž naroden jen z „děvky“ Hagar, musil Izákovi dát ihned přednost a Izák už se nesměl dopustit ani žádné mesaliance víc, musil si vzít Rebeku, „dceru Bathuele, syna Melchy, ženy Náchora, bratra Abrahamova“. Zdá se ale, že tenkrát ještě u Židů nebylo rozličných stupňů šlechtických, že tam byli šlechtici všichni stejní, jako v Čechách samí „páni“ až do bitvy bělohorské, nejvýš „rytíři“.

Rytíř Izák měl tedy s rytířkou Rebekou dva urozené syny, Ezaua a Jakoba. Ezau byl jako většina našich kavalírů: probil, co měl, velmi brzy; za mísu čočky prodal na př. Jakobovi své prvorozenství. Arci zůstal šlechticem sám také, šlechtické almanachy znají ho s příjímím Edom, což znamená tolik jako „z vaření ryšavého“. Avšak Jakob byl nadál hlavou rodiny, lordem, a podobá se, že skutečně po šlechtickém žebříku vystoupil o špryslík výš. To byl již šlechtic pravý, mysl jeho nesla se vysoko, jak viděti lze již z jeho znamenitého vidění o nebeském žebříku. Předně koupil si tedy prvorozenství. Pak měl dvě ženy, jednu k levé a druhou k pravé ruce, a ty mu přenechávaly ještě také své služky, Lia Zelfu a Rachel Bálu, zrovna tak, jak nyní často šlechtičny přenechávají manželům své komorné a raději se

kočího drží. Také měl souboj, u potoka Jábok, a sice s andělem. Pak dostal v Bethelu erbovní jmeno Izrael. Víme dále, že byl představen králi Faraonovi, že mrtvola jeho byla balzamována a pohrobena zas v Chanán, v kryptě rodinné, — hotový šlechtic! Ukládal-li už také do anglické banky, nelze víc určit, ale bohat byl, velmi bohat. Pomocí pověstných oloupaných „prutů topolových a mandlových a javorových“ okradl svého tchána Lábana o tuze mnoho a soudím tedy, že byl Jakob už *baronem*, poněvadž u Italů slovo to posud znamená ničemu! Vskutku také podnes stávají se na mnohých místech židovští bankéři s velikou zálibou barony.

Škoda, že zde není místa, abych věc provedl. Myslím, že prvním hrabětem nebo grófem v rodině z Izraelů byla Jeho Milost pan Obéda z Rut; ale již vnuk jeho David stal se hned *králem*. Pak byla celá řada králů „z Izraelů“, až dokralovali, a ostatní až po Ježíše byli *vévody*. Dokázal bych to, že neklesli zas na hrabství zpět, nýbrž že zůstali na výši vévodské, i kdyby nebylo nahoře již citovaného svědectví Danielova. Zůstaliť vždy vůdci lidu *nejvyššími*, avšak jen u národů románských staví se hrabě nad vévodu, u Němců a tedy také u Židů vždy *pod*. Nemohu všechny vévody z Izraelů zde vypočíst, byli důležití, uvádím jen co příklad Jeho Jasnost vévodu Zorobabla, jenž vedl Židy zpět z babilonského zajetí.

Mesaliance neděly se pražádné. Vidíme to jasně na rodičích Ježíšových. Maria (viz zas genealogickou tabulku u evangelisty Lukáše 3, 23), „jsouc jediná dcera a dědička, nesměla dle zákona leč někomu z pokolení svého zasnoubena býti, tím také svůj vlastní rod najevo dala“. — „Tedy po obojí straně byl Ježíš syn Davidův.“ — Dle bible, dle našeho humoristického papeže a dle mne tedy: „Jeho Jasnost Ježíš, vévoda z Izraelů.“

A za pomoci dobrého Pia vysvětluje se nám tím nesmírně a netušeně mnoho! Rozumíme pojednou Betlému, kde byli zajisté tajní přívrženci královských pretendentů davidovských, rozumíme venkovanům pospíchajícím k jeslím,

rozumíme darům jich či desátkovým daním, rozumíme vraždě betlémských dětí, rozumíme třem králům, starajícím se o budoucí aliance, rozumíme „hvězdě“ (erb, jako astra v Japane), rozumíme putování Ježíšovu po zemi, rozumíme jeho smrti, rozumíme nápisu na kříži, rozumíme vůbec všemu!

A až se mně zase jednou stane, že půjdu do Nového Zákona, půjdu kolem první kapitoly sv. Matouše zkroušeně jako kolem portýrské lóže šlechtického paláce!

NĚKOLIK SKUTEČNĚ MOUDRÝCH SLOV
O SPISOVATELSKÉM HONORÁRU,

zároveň praktické upotřebení vyslovovaných zde zásad . . .

1871

Říká se tomu „honorár“ a je to hřích proti svatému duchu, ba víc: je to nesmysl. Míním honorár za díla spisovatelská, básnická atd. A připadám naň proto, že jsem tyto dny seděl celý večer ve společnosti mužů, kteří „se minuli s cílem svého života“ a stali se tedy českými spisovateli. Po celý večer nemluvili o jiném než o sobě, a mluvili-li přece o jiném, mluvili o honoráru. Že prý sice honoráry se trochu lepší, že prý Matice lidu platí i sedmdesát zlatých za arch, že prý to ale pořád nic není naproti skvělým poměrům jinde. Vydělat si jako Dumas nebo Scribe nebo Boz milion, to prý u nás ani nejde.

„Nu, to by bylo pěkné,“ pomyslím sobě (patřím totiž také k těm, kteří se minuli s cílem svého života), „abych nedovedl si vydělat milion, když jednou chci!“ — a počítám: „200 feuilletonů mohu přec napsat rok co rok. Dostanu-li za každý jen pět zlatých, nepotřebuju víc — ano potřebuju jen 1000 let a mám milion pohromadě! Začnu hned s neděle, poněvadž ale vím, že také najisto provedu, co jsem sobě pevně předevzal, nebudu bláznem a budu také ihned užívat intresů ze svého milionu, 60 000 zl. ročně — juch!“

Užíval jsem jich věrně po tři dni, přidělal jsem si stovku mimořádných dluhů a — to mne vzpamatovalo. Sedím jako polit studenou vodou. Abych se ale ještě líp, důkladněj a rychlej vzpamatoval, budu mít nyní sám k sobě krátké kázání. Ostatní mohou také poslouchat. —

„Můj milý, s cílem svého života se minuvší příteli! Čím-pak chceš vlastně být, spisovatelem anebo *prodavačem*? Ušlechtilý ruměnc tváří tvých mně odpovídá za tebe, jsi hodný hoch! Ano, buď si spisovatelem, a mohu-li ti radit, buď ihned spisovatelem dobrým; není to pranic těžkého,

máš-li talent. Říď se přitom jen dle vzorů dobrých, ale *ve všem!* Řekni mně, můj milý, mnoho-li dostal Pindar za tisíkový arch svých hymnů? Či můžeš snad, můj drahý, mně říci, mnoho-li dostal honoráru spisovatel rukopisu Kralodvorského? Víš snad, co vynesly Husovi traktáty a co Komenskému na př. Labyrint světa? Ty mlčíš, rozumím! Ano, byly to krásné časy, ty doby velkých myšlenek a čisté bezzištnosti, bohužel že minuly! Ještě trvaly v letech dvacátých, třicátých a čtyřicátých, jakož vůbec doba ta měla by vám všem být vzorem. Ovšem, přihodilo se i tenkrát už ledacos. Víme o jistém nakladateli, který spis spisovatelův honoroval jitrnicí se zelím, a je pravda, že spis ten přeplatil už tenkrát o dva špejly, kus střeva, čtyry loty nádivky a celou lžici zelí; ale kam došly spisovatelské požadavky ještě od těch dob, kam dospěly honoráry! Buď alespoň ty jiným, beztoho ti nebyly peníze nikdy nic platny!

Pranic se nedivím, dá-li si zlatník zaplatit prsten nebo švec boty. Ale básník! Cožpak potřebuje ku svému dílu kůže, dratve, floků, smůly atd.? Musí vysedět co učedník u svého mistra celá čtyry leta, než dostane za vyučenou, nebo pět let, když přišel do učení „bez peřin“? Nikdo nepředpisuje básníku, jak dlouho se má učit, on ví dle Geibla již vše, poznal-li celý svět, celou historii, učil-li se ode všech dobrých spisovatelů starých i nových, prostudoval-li cizí země a cizí jazyky, rozumí-li lidskému srdci a nejtajnějšímu jeho hnutí, dovede-li vyjádřit slovem i to, co sobě doubrava v dřímotě šumí, a dovede-li opanovat přírodu a lidstvo, — víc nepotřebuje! A od *koho* pak chce peníze za své dílo? Objednává si je někdo u něho? Nikoli, on pracuje z vnitřního popudu, on *musí* básnit, on sám má nejvyšší radost ze spředených svých snů — potěší-li pak ještě někoho jiného, je to náhoda, ne úmysl. Není to hanba, když chce brát básník dvacet zlatých honoráru za arch písní, které ho nestály pranic? Nebo když člověk, který se povznese nad oblaky, kdy chce, který dá do jedné řádky celou „stříbrnou řeku“, do druhé „rubíny a perly“, do třetí „démantovou horu“, do čtvrté celé „kříšťalové nebe“, také sobě vedle toho ještě přeje dvou ušpiněných

desítek? Když člověk, který v zimě může, kdykoli chce, nechat si růže a fialky kvést, slavíka a labuť zpívat, který dovede „širý okeán a všechna slunce a hvězdy“ házet sem a tam, který je králem, kdy a jak dlouho chce, sníží se až k tomu, že nabízí kupci kněhkupci svůj rukopis prodejem? I fuj!

Jak krásné, důstojné a poetické bylo by, kdybys co spisovatel dostal za dobrý román na př. dva hrnky vonné bazalky nebo za svazek povídek vladislavský groš na šňůrce; kdyby ti při druhém vydání nakladatel tisknul vřele ruku a při desátém nakladatelova dcera dala před maminkou hubičku! Jak vznešený bys byl, kdybys se spokojil pěknou noticí v časopise, epithetem „nadaný“, „pilný“, „náš“, výhlídkou na posmrtné „Pokoj popeli jeho“, svatoborským pomníkem na hřbitově a umělecko-besední tabulkou na domě, v němž jsi po deset let pil denně tři holby a jednu malou! Je ovšem pravda, že malíři, sochaři a jiní umělci také žádají honoráru za své práce, ale cožpak jsi opice, můj drahý? Ani by ti nebylo zdrávo, abys měl mnoho peněz! Žil bys dobře, musíš ale mnoho sedět a rozstonal bys se. Pak také pomni, že co básník jsi „věčným jinochem“ a že není dobře, když mladý člověk má peníze v ruce! Děkuj pánu-bohu, že jsou dobří lidé, kteří peníze berou obětovně za tebe, a buď jim za to vděčen. Víš, že se těm lidem říká „nakladatelé“, a až ten tvůj nakladatel vystaví si čtvrtý dům, můžeš se v nadšení a rozradostněn procházet po protějším chodníku — poznal jsi pak, žes nebyl živ zbůhdarma, že jsi skutečně prospěl lidstvu!“ — —

Dixi! Cítím, že kázání působilo dobře. Jsem teď klidný a půjdu ku svému nakladateli, aby mně půjčil ještě jednu stovku. Nepůjčí-li, udělám mu budoucí neděli skandál!

„Co je, je rozumné,“ praví Hegel, z čehož ale pranic ne-následuje pro faktum, že jsou už nebo že jsou už zas v Praze vegetariáni. Kdo by snad slovu nerozuměl a zmíněné vegetariány nebo vegetabilisty měl za zvláštní druh voj-ska, nebo za novou náboženskou sektu, nebo za nový řád mnišský, bude mně především povděčen za výklad.

Vegetariáni jsou muži (mohou to být také ženy), kteří žijí v náhledu, že požívat mrtvol zvířecích je naprosto nezdravo, mrtvol bylinných naprosto zdrávo. Vegetarián dostane se při pohledu na pekáč jahel do nadšení, při pohledu na mírku otrub se mu sbíhají sliny v ústech, a když spatří na husím sádle pečenou jitnici, odvrací se s opovržením. Vegetarián je muž zbožný, který dobře ví, že v modlitbě páně je řeč jen o „vezdejším chlebě“, ani muk ale o vezdejším mase — leda v „neuveď nás v pokušení“. Vegetarián dovolu-je sobě „ze zvířecího těla“ požit nanejvýš trochu mléka, poněvadž toto pochází ze „živého těla“, a dokazuje tím, že tygr je vlastně také vegetariánem, když ze své oběti nejdřív vystřebe krev ještě teplou. Zkrátka, vegetarián, poněvadž je spolkem pro trýznění zvířat zakázáno vykousnout si beefsteak z živého vola nebo ukousnout kapounu hned na dvoře prsa, nejl raděj vůbec žádného masa a jí jen stravu bylinnou či vegetabilní. To prý prodlužuje život a udržuje zdraví, neboť latinské „vegetus, a, um“ je po česku „zdravý, á, é“ nebo „čilý, á, é“. A teď víte, co je vegetarián, a že jsou lidé, kteří ze samého strachu před smrtí — umírají každý den, věděli jste už dříve.

Jsem také zbožný, ale jinak. Vzpomínám si se zbožnou hrůzou, že Adam byl jen proto vyhnán z ráje, že kousl do vegetabilie. Jsem vůbec člověk náhledů velmi smíšených a

přeju si také stravu velmi smíšenou. Nejsem proti zelí, ale chci mít dobře uzené maso k němu, nejsem proti ovoci, ale k brusinkám chci mít jelení kýtu (může být také srnčí) a k pečeným kaštanům přeju si moráka s hodně dobrou nádivkou. Mám zuby pro byliny i pro maso, proč bych měl těch pro maso ukrutně zanedbat! Řekne-li mně někdo, že buddhisté nejedí už tisíce let masa a čínští kuli že jsou přec nejvýdatnějšími pracovníky, pomyslí si: „Vždyť já nestavím železnici Pacifickou!“ — poví-li někdo, že gorila má obrovskou sílu, v ústech strašný hryz, a přece že žere jen vegetabilie, podívám se do zrcadla a pomyslí si: „Nu ano — gorila!“ Takto ale jsem tak svobodomyšlný, že když mám pečení, dovolím sousedu, aby měl třeba suchou kůrku. Kdo chce jíst *jenom* byliny, ať jí — že ne?

Nové to učení právě není. Nepoukazuju ke karmelitánkám na Hradčanech pražských, které dle řeholního pravidla jedí jen zeleniny a mastí je olejem, nepromluví o ascétech v syrské poušti, kteří čas svůj vyplňovali hledáním kořínků, modlením a chytáním much, ba nevzpomenou ani „buchtojedlých“ Slovanů, kteří ustupovali Němcům a ustupují Maďarům. Připomínám jen největšího vegetariána, který kdy žil, Newtona — jenže nevím, byl-li geniální už před chlebem z otrub nebo teprv při něm. Londýnská Vegetarian-Society pracuje už několik desetiletí na proselytech, pražští vegetariáni prý doufají, že vzrostou *hned* do tisíců. To bude mela! Už dnes ráno, když jsem přicházel na Václavské náměstí, kde stálo na sta vozů vrchovitě naplněných zelím, bylo mně tak krušno, jako kdybych vcházel do koncertního sálu, v němž se má provozovat „hudba budoucnosti“.

Ty proměny! Neříkám, že vyhynou všechny kuchařky, to by bylo příliš hrozné, ale umění kuchařské — to nejvznešenější umění lidské — vyhyne jistě! Nejgeniálnější recepty omáčkové upadnou v zapomenutí, nejduchaplnější nádivky — — celá jedna kultura zase zhyne! Ovšem, vše, co patří k bylinám, na př. knedlík, je vegetabilní, a mohly by se tedy vynalezat nové druhy. Ale vegetariáni pokročí jistě ještě dál: uříznutá kapusta je už také mrtvolou, třeba kapusty požit

hned od hlíny tedy! Poesie zhyne, neboť jakž mne může těšit skřivan, jehož animální bytost mně znesvěcuje pšeničné pole masitou svou písni? Jakž mohu se dívat na zelenou louku jinak než s laskominou! Ledaže známé národní písní přiroste sloka: Až já budu k hrobu lízt — kdo tě bude, trávo, jíst!

Rádný vegetarián opovrhne tabákem — rakouské finance zhynou. Vegetarián nemiluje soli, snad ani attické ne, a svět nebude ani slaný ani mastný. Nepožívá koření nebo vína a nebudem vyvážet za ně peníze do ciziny; nepije piva a němečtí akcionáři v Plzni zbankrotují — my nebudem vědět kam s penězi! Ovšem, otruby jsou pro náš náhled ještě divným prostředkem pro zvelebení lidstva, ale „bahnem k světlu“, jak zní heslo — rejže. Lidstvo a lidé předělají se zcela. Teď nalezejí lučebníci v lidském potu jod, rtuť, mošus, kafr a opium, v dechu fosfor, v kůži dusičnan stříbrnatý, pánbůh ví, co najdou pak! Nejlepší by bylo — a podávám skromný návrh ten k laskavé úvaze —, kdyby se všem lidem na světě vylámaly ty jisté zuby. Trochu obtížná snad operace při patnácti stech milionů lidí, ale pokračovat v tom jen po několik pokolení a dle Darwina už to pak půjde samo.

Třeba především zorganizovat spolek. Při spolku jsou tři věci hlavní: předseda, pak spolková pečeť se symbolem, pak slavnost svěcení praporu. Co symbol bych navrhoval? fyzulový lusk, jeť nejprv vonným, motýlovým květem, pak živnou krmí, pak vyschlou slupkou, zrovna tak jako člověk. Ten symbol by se mohl vyšít na jednu stranu praporu — svěcení tohoto musí se dít na Zeleném trhu —, na druhou stranu ať přijde podobizna souseda Priessnitzova, jenž se jmenoval Johannes Schroth a vynalezl „semmelkuru“. Jakkpak kdybychom dali Johanna prohlásit za svatého? Papež přijde prý beztoho do Prahy, snad se sám stane předsedou vegetariánů — on je velmi rozhodně proti všemu, v čem je „anima“.

Jen co pak tak najednou s řezníky! Ovšem, mohou se stát mediky, aby neupustili od svého; ale i to zaopatření bude jen dočasné, neboť lidé budou pak tak zdraví, že budou umírat už beze vší lékařské pomoci. — Musíme o tom přemýšlet, cože s řezníky.

1872

I

Již je nejvyšší čas, abychom sobě také v českém písemnictví všimli zjevu, zcela nového zjevu, o němž se už v cizině dosti mluví: míním medicínky, čili lékařice, čili lékaře ženské. Jenže jsem se už také dosti kvůli nim nazlobil. Vystoupí vám právě tyto dny německý profesor, vědátor a autorita, a prohlásí se přímo proti tomu, aby děvčata študovala na doktorky medicíny! Praví, že prý nemůže pochopit, jak mohou děvčata jisté medicínské přednášky poslouchat zároveň s mladými mužskými, a pomyslit si něžnou ženu u pitevního stolu že vůbec ani nedovede. Chudák — ale odflekнем ho!

Já pro svou osobu především uznávám srdnatost, jaká se jeví v tom, že když byly posud ženské jen pomocnicemi ku porodu, chtějí být od nynějška také pomocnicemi k smrti, že chtějí stejně s mužskými „vybírat mejto za přechod do jiného života“, že chtějí rovněž jako mužští obohacovat vědu a hřbitovy a rovněž léta se učiti latině, jazyku *mrtvému*, a tedy jedině způsobilému, aby pomáhal těm, kteří umřít míní! A vzpomenem-li sobě, co už lékařský stav zažil posměchu, co ve všech literaturách panuje proti němu špásů, vtipů, průpovědek, epigramů a jiných neslušností, objeví se nám náhlá srdnatost posud tak jemně citlivého, skoro rozbrečeného pohlaví tím skvěleji. Přitom ale zároveň a honem podotýkám, že bude-li v mých slovech nějaký vtip, tak zvaný kousavý, nebo satira, tak zvaná louhová, *není to ani vtip a nápad můj*, nýbrž lidí zcela jiných a literatur zcela cizích, a že se mně jen tak nějakou náhodou schválně připltěl.

Jsem zcela pro doktorky. Na umění lékařské má přece celý svět své právo, a jaký je to ráj, v němž je zapovězený strom, a jaká by to byla emancipace, z níž by bylo vyloučeno

některé umění! Očekávám důvěrně, že příroda, která už přes 6000 let svá tajemství lékařům skrývá, náhle je teď zjeví nějaké zvědavé blondýně, neboť dáma dámě ani nedovede zamlčet tajemství, povídají. Ale posavadní praxe učí, že není ani potřeby, aby lékař všechno věděl, a konečně se přec dotyčná blondýnka z medicíny snadno za jedinou hodinu doví víc, — než dovede pak za celý život zapomenout. „Ducha medicíny snadno pochopíš: prostuduješ celý velký i malý svět a pak necháš všechno jít, jak se pánu bohu líbí.“ Proč by nedovedly také ženštiny nechat všechno jít, jak se pánu bohu líbí? A nepovídá se, že všichni posavadní lékaři jsou vlastně slepi, že přikročují k loži se zavázanýma očima a napřáhnou smrtící své umění: trefí-li nemoc, je po ní, trefí-li nemocného, je po něm. V prvním případě se řekne, že lékař zvítězil, v druhém se řekne, že pánbůh tak chtěl. Ženské jsou zbožny a oddají se tak snadno do vůle boží, a co se týká té sleposti, mají zajisté talent. Není Amor také slepý a neumějí jím výborně zatočit? A není týž Amor dítětem a nebudou tedy ženské výborny zvláště při nemocech dětských? Nemusíme zvláště při „chorobách srdce“ očekávat pravé divy? A není Štěstěna sama ženskou a nebude svému pohlaví přát? Není vůbec známo, že každý „nový“ lékař činí pravé zázraky, a nebudou lékařky něco zcela nového? Ano, mějme důvěru v lékařky, copak nás to může stát, nanejvýš život! Vždyť budou smět zabíjet jen nemocné, žádného zdravého, a nemocný už nyní je každý „ve velkém nebezpečí“, jakž tvrdí každý lékař — zcela bez satiry na sebe. Já mám důvěru obrovskou, a jakmile bude první lékařka, ihned si ji zavolám a dám si od ní ostříhat nehty na pravé ruce, na levé to dovedu vždycky sám.

Jen jak se budou lékařky při svých návštěvách chovat! Přívětivy budou ovšem a přívětivost je u lékaře hlavní ctnost. Ale budou-li jen mít také vlastnosti extra přívětivé, takové ty jisté, k jakým radí na př. Goethův Mefisto! „Buď jen hezky vzrostlý,“ praví k žákovi, „tvař se tak napolo hodným, pěkně stiskni ruku, když tepnu zkoumáš, chytni nemocnou kolem beder, podívej se jí lstně a ohnivě do

očka — —“ Až se mně bude některá lstně a ohnivě do očka dívat! Stalo se už, že pouhý takový pohled uzdravil! Ale s honorárem bude zle, honorovat dáme návštěvu je věc tak choulostivá. Avšak to se poddá! Bude se jim dařit dobře, sedm pokojů budou mít snadno, skoro tak snadno jako jich pacient tu jistou komůrku, „šest stop hlubokou, tři stopy širokou“. Ani *tam* ale nebude pacient od své lékařky ještě opuštěn, dámy navštěvují hřbitovy rády; jen muž je necitelný a lékař nejde nikdy tam, kde by našel svých pacientů právě nejvíc.

Nechají se lékařky, když samy onemocní, léčit od lékařů? Myslím, že ano, vždyť je samovražda zapovězena. Budou se také *vdávat* lékařky? Těžká odpověď! Ono ovšem rozmnožování lidstva lékaři ani nepřisluší, ale vždyť z těch dětí, budou-li pořádně vychovány, také mohou býti jednou zas pacienti! A ono bude pacientů tak potřebí! Pomocí statisticky přebytečných ženštin vzroste počet lékařů do nekonečna, nastane ono krásné, velké „umírání lidstva“, o němž se poetům posud vždy jen snilo, epidemie naprosto přestanou co zbytečny, a přece sv. Petr, syt neustálého otvírání nebe, nechá vrata nebeská již raděj dokořán. To bude gusto!

Arci je také možno, že mužští pak ženským přenechají lékařství zcela, jako jim už teď přenechávají podřezávání kuřat, paření živých raků atd. Nu dámy si to zastanou, a až některá doktorka umře „na spásu celého lidstva“ — zrovna jako Kristus —, ulehne si zrovna jako hrdina Leonidas: „kolem sebe mrtvolý zabítých“.

II

Kdosi mne žádal, abych, jako o lékařkách, psal také o kněžkách a právníčkách, — copak mám obrat všechny epigramatisty božího tohoto světa? A on mnil přitom ten kdosi, že jsem psal vlastně proti doktorům, ne proti doktorkám, — copak jsem snad tak lehkomyšlný, abych je ještě dráždil, ty zuřivce proti lidskému životu?

Konečně, pročpak by nemohly být ženské také kněž-

kami?! Ona sice není nouze o kněze — dokud „stůl páně bude pokryt pečení a vínem“, přihlásí se vždycky dost kandidátů; ale přece pochybuju, že by kněží sami byli proti rozmnožení svého stavu, že by nepřijali kněžky s otevřeným náručím! Nejchudší kaplánek vám ani nemukne, když mu dáte na faru k výpomoci nějakou, jen trochu hezkou kaplanku. O povolání nemůže být nejmenší pochybnosti, bůh lásky založil nám náboženství naše, a dámy vždy pánbička toho vyznávaly, jenže ho jmenovaly při nedostatečných svých posavadních vědomostech bohosloveckých Amorem a nemyslily si ho s těžkým křížem, nýbrž jen s křidýlky. *Kázat* dámy zajisté dovedou, ba mají k tomu mnohem větší talent než muž, a jak krásně dovedou kázat na př. lásku k bližním! Muži se často přihodí, že s kazatelny dvě hodiny mluví, až mu všichni posluchači usnou a teprv při posledním slově sebou trhnou a řeknou: „Dejž to —!“ Kázání jeho je pak jako epigram: poslední slovo je na něm to nejlepší — a takového resultátu kazatelka se také domůže! Ona dovede kázat třeba celý den, a usne-li posluchač, ona mu to ani nevěří! Bude výborným strážcem svých oveček: bdělá, když usnou.

Rovněž rády a ochotně budou dámy naslouchat tajnostem v zpovědnici jim svěřovaným, zrovna *zábavou* jim to bude. Přitom se ani jediná nedostane pro přílišnou mlčenlivost do nějakých malérů nepomucenských! Ach, bude nám blaze! My lidé jsme stále dětmi a stále potřebujem chůvy. Posud nám byli chůvami jen kněží, nyní budou jimi také kněžky, a ty dovedou pohádky vypravovat ještě mnohem líp a budem se přitom ještě mnohem krásněj bát. O jak důvěrně budem klást hlavu svou do lůna církve!

Jen kdyby už to bylo! Jeptišek máme sice už dost, ale vypadají smutně a chodí s tak zbožně sklopenýma očima po ulicích, jako by nemohly nikomu do očí se podívat. My chcem veselé, boubelaté kněžky, jako jsou boubelati naši páteři. Aby se jim nemohlo vytýkat, že nic nedělají, aby dělaly již dost, když nosí své vážné tělo! Přitom vyslovuju odůvodněné přání, by přijímání do ženských alum-

nátů dělo se přísně, s výborem, jako se hledí na pěkně rostlé mladíky u přijímání do alumnátů mužských. Jen hezký výbor, aby měl každý pánbůh z něho radost, ať už je katolický nebo protestantský, sjednocený nebo nesjednocený!

Přijdou-li kněžky také do nebe, ovšem se neví. Jedni říkají, že „manželství uzavírá se v nebi“, druzí, že „v nebi není manželství žádné — ženských sice tam dost, ale žádný kněz“, — kdož to rozsoudí! Pod cvícnem bývá vždycky tma, i pod svícnem ctnosti! Zlomyslní lidé vypravují o mnohých kněžích, že prý rádi svádějí ženy svých blízních; budou-li mnohé kněžky rády svádět muže svých blízních, bude to jux!

U nás dovoluje se svobodomyšlně již i židům, aby směli v neděli provádět obchod, a to třeba s krucifixy, proč by se nemělo dovolit křesťankám, aby se staly theology! Hůř bude s právnictvím. Ne snad že by ženy neměly citu pro právo, ale mají citu *příliš mnoho* a právník nemá mít *pražádného* citu, jakpak by mohl při každém prohraném procesu vyhrát jen on, jakpak by mohl právo prodávat a jak by mohli právě ti, kteří jsou zcela v právu, bát se tak zvaného „dobrého“ právníka nejvíc! „Kněz se modlí za všechny, voják bojuje za všechny, sedlák oře za všechny, a advokát — sní všechny.“

Corpus iuris je „tak tučné corpus“, a co je příliš tučno, je nezdrávo. Také není právnictví příliš slušné zaměstnání pro dámu, neboť je známo, že po každém dokončeném procesu stojí tu jedna strana zcela naha a druhá svlečena až do košile. Ba ani elegantním právnictví není: právník nemůže ani rukavičky nosit, protože má ruce pořád jen v kapsách svých blízních. A pak — bude chtít dáma dokazovat nevinnost těch, kteří si nakradli dost, aby si mohli zaplatit obhájce? Bude chtít chodit do těch smrdutých kriminálů, kde i sama bohyně spravedlnosti je celá nemocna a každého rána se ptá: „Pane bože, jakpak sem přicházím?“ Bude chtít být soudcem, neodvislým soudcem? Nebude se chtít provdat a nebude pak manžel přijímat dary místo ní, jako se

stalo roku toho a toho jistému soudci v Londýně, že byl nesmírně spravedliv a dary že brala jen žena jeho?

Ovšem — snad to přece všechno půjde, studium je sice velké, „když jsi vystudoval práva, musíš studovat ještě soudce“, ale konečně není přec tak těžko být právníkem, těžko je jen — být spravedlivým. A přál bych si, aby dámy věnovaly se doopravdy právům, aby se již zmocnily všech tří fakult, pak budeme moci alespoň říci, že dědictví Evino je konečně naplněno, že *jablko dokonalo úkol svůj*: podrobilo kněžím naše činy, advokátům náš statek a lékařům tělo naše. Celá budoucnost naše bude v něžných rukou ženských, ženská něžnost nás svlíkne z kabátu, pak nás zabije a pak nás sprovodí v ornátu až k bráně.

1872

Nikde nic živého, nového, ani v novinách ne! Vy teď právě píšete zas o té „otázce ženské“, jak vidím; prosím vás, nač!? Věc ta se vyvine zcela přirozeně, a kdybyste byli tak duchaplni jak já, věděli byste již dnes, jak budem v ohledu tom vypadat na př. za padesát let. Já to vím dopodrobna a sdělím vám to, chcete-li.

Dejme tomu, že budu za padesát let ještě živ, totiž tělesně, — o duševní nesmrtelnosti mé nemůže být žádné pochybnosti. Pak tedy, po padesáti letech, vzbudím se ráno již co člen „slabého krásného pohlaví“, neboť pojmy budou pak již zcela převráceny. Nechám se ufrizírovat, namastit voňavkami, nabarvit bílými a červenými líčidly a vyjdu si na Příkopy „dělat dojem“. Mnoho ho již nenadělám, při devadesáti letech, ale krásné pohlaví se chce i tenkrát ještě líbit, když se už nelíbí. Potkávající dámy budou samy pozdravovat, galantně se vždy vyhnou a sejdou s chodníku, třeba do bláta. Vždyť mají silné boty, my střevíčky jenom!

Zastavím se před výlohou firmy Grégr a Dattel. Stará firma, dobrá firma! Ale výloha je už od včerejška, je mně známa. Nic nového — „Jak se má žena chovat, když se uchází o ruku mužovu“, vedle kniha „Je-li rozumno zavádět emancipaci pohlaví mužského“, pak spis „Důvody, proč generálky rakouské v poslední válce musily překonat generálky pruské“, pak „Návod, jak se má muž chovat, nežli slehne“ atd. Také z výtvarného umění nic zvláštního. Leda zde to tableau „účastnic nejnovější výpravy k severní pólce“, samé to věru silné, mohutné ženy! Pak fotografickým způsobem zhotovené, plastické vyobrazení (soška) nové pražské katicy.

Jdu dál, k nejbližšímu nároží. Stojící zde policajtky

ochotně odstoupí. Ale oznamy jsou praobyčejny, nic pikantního. „Do Volšan se přijmou dvě hrobačky“ — „Hledá se silná ponocná“ — „Hledá se zachovalý mladý muž za panského“ atd. Ohlídnu se — právě tu pomocí svých slu-nečníků ženou dvě četnice houf mužských před sebou. Mužští hledí k zemi, mnozí mají tvář zahalenu rouchem. „Copak udělali ti nebozí?“ ptám se policajtky. — „I toulá se to ještě po desáté hodině samo po ulicích!“

A vznáším se zase dál. Po ulicích nesmírně živo, od hlavy až k patě. Nahoře po střechách lezou odvážné pokryvačky a kominičky, dole drnčí omnibus za omnibusem, vysoko na jich kozlíku trůní kočky, vzadu u schůdků metelí se konduktorky. Teď syčí také uliční lokomotiva s vlakem kolem — co taková ředitelka parostroje nebo taková topička za celý den zkusí! Vtom všechno vážne, všechno hrne se na stranu a rozevívá prostor. Prostředkem drnčí stříkačky, trubky hasiček znějí tak úzkostně!

„Kdepak to hoří?“ ptám se známé mně dámy.

„V kasárnách dělostřelkyň.“

„Ale račte mně říci, tak málo dnes vidím starých dám na ulici — za dávných let jsme říkali babičky, také baby. Kde jsou?“

„Vždyť je dnes zasedání sněmu, jsou tam — kde by byly!“

„Ach ano,“ udeřím se do čela; zapomněl jsem zcela, nu ovšem, teď nám mužským do sněmu nic není! Náhody, že dáma se mnou mluví, používá mladý kytkář a nabízí jí růže, z nichž má dáma patrně mně nějakou koupit.

„Že se nestydíte, chlap jako hora, nemoh byste putnu nosit?“ osopí se na něho dáma.

Rozčehnáme se. Jak zvláště vypadá teď ta „Mužská třída“, bývalá „Ovocná ulice“! Ty firmy! „Antonín Procházčín, Putzmacher“, „František Proščin, modista“, „Josef Landin, modista“ — člověk by myslil, že je někde na Rusi, kdyby nevěděl, že ti obchodníci mají jmeno dle toho, které ženě náležejí. Právě tak jako tamhle „Václav Zubatý“, „Jan Dlouhý“, „Jiljí Červený“ atd. Avšak teď si vzpomínám — dnes je slavnost v Prokúpkově, novém díle města za Proko-

povem, jenž vyrostl za Žižkovem. Odhalují tam nový pomník, postavený vojačkám, hrdinně padlým za poslední války. Tak rád se dívám na vojačky — vezmu si drožku!

Přistoupím k drožce. „Jedte se mnou na Prokūpkov.“

Drožkářka se na mne koukne, přendá si dýmku do druhého koutku úst, pak řekne: „To by mně takový dědek za to stál — až na Prokūpkov! Tamhle Mářa, ta snad pojede, beztoho nemá ani na seno pro kobyly!“

Co dělat, muž je tak bezbranný, jdu k Máře. Mářa jede. Jedem celou hodinu, je tak daleko, a když slízám, žádá drožkářka podle „nově upravené taxi“ desítku za jízdu a ještě dva zlaté „do punčochy“. Zaplatím, co chce, byla by hruba a kdopak by se mne zde ujal!

Je to pohled na ty ozbrojené řady! Pravé amazonky, vesměs bez ňader! Vtom — strašný, zoufalý výkřik, vyražený z tisíců hrdel najednou!

A hned potom divoký útěk do vedlejších ulic za ohlušujícího kvikotu, odhazování zbraní, volání o pomoc, pronikavý křik, nářek — —

Z kanálu byla vyskočila německá myš.

1872

Byl jsem dnes ráno v Chuchli, neboť mne byli požádali, abych si prohlédl nejnovější pražské „divadlo pro lid“, jak známo šestadvacáté. Zlobil jsem se. Přec už Praha rozkládá se přes více než dvě čtvereční míle — strašně se teď žene lidstva sem od té doby, co jsou Čechy, Morava a obě Slezska zase zcela česky a co jsme si za Chebsko také vyměnili a počestili obě Lužice —, a teprv 1 velká opera, 1 opera lyrická, 2 divadla pro operety, 4 pro velkou činohru a toliko 26 pro lid! Vždyť se lid chce přec bavit, vždyť již tomu hezky dávno, co kapitál a práce úplně se spolu vyrovnaly, dávno je uznáno, že do odměny za práci náleží i bezplatná zábava! Všech 132 politických deníků pražských mělo by se té věci rázem ujmout. Zákon, že všude, kde se zakládá nová čtvrť dělnická (domek a zahrádka pro každou rodinu), má se lidu ihned založit mimo školy, veřejné sady, lázně, průmyslové a umělecké museum a veřejnou koncertní síň také jedno divadlo, ten zákon je již přespříliš zastaralý a nestačí. Máme přec výborných herců z toho půltisíce venkovských divadel vždy teď nazbyt, náš Shakespeare a český Molière hrají se po všech divadlech světových, plodných spisovatelů nových je zrovna celý pluk, proč nevyužítovat sil těch řádně! Bože, když si tak myslím sto let zpátky, to malé prozatímní divadélko, těch deset dobrých herců v něm — ale ne, nemáme práva na úsměch, ty doby byly sice chudé, ale pohnutlivě chudé, poetické!

Podíval jsem se ještě, jak právě si volili chuchelští občané politické a policejní úřednictvo své — mne ty věci pořád ještě intresují —, a pak jsem letěl pomalu domů. Má „společnice“ Baruška (před sto lety říkalo se ještě „služka“) trochu málo mně namazala stroj mého balónku,

kolečka nepříjemně vrzají; požádám společníci Barušku, aby slyšela na universitě pražské přec také ještě přednášku z fyziky. Takto se to ale letí příjemně. Vzduch je vlažný a příjemný, pohoda také potrvá. Od té doby, co je vodstvo české úplně zregulováno a dřív již holé stráně zase lesy pokryty, není počasí víc tak skákavé a proměnlivé. Máme to co děkovat výtečným plánům inženýra V.; byl mně milým přítelem a jeho bronzový pomník stojí na náměstí Resselově. Největší jeho dílo je vskutku světové unikum: zříditi kruhový kanál kolem celých Čech, zadržet v něm všechny vody, co jich v zemi potřebujem, a pouštět do ciziny jen přebytek; jaká to myšlénka a jakž se zdála z počátku zrovna nemožnou! Nyní, kdy topíme a svítíme již jen vodou, vidíme teprv, jaký to dar. Vodovody na vodu sladkou jsou také četny, stavěny přímo s nádherou starořímskou, a město květe. Arci si můžem nyní z peněz svých krásné podniky dovolit, vždyť od těch dob, co ženevská schůze dekretovala, že v celé Evropě nesmí být prázdného vojska, máme peněz i pracovních sil hojnost. Jen ne zase plýtvat! Vystaví si teď Praha nové jatky za Vysočany z pouhého mramoru dle cenou korunovaného plánu — to je přece snad mnoho!

Letěl jsem, jak praveno, zcela pomalu, měl jsem času dost. Ovšem vycházejí teď Národní listy, 112. ročník, čtyřikrát za den a dvakrát za noc, teď píšu šest feuilletonů denně (řádku za dvě kopy českých grošů), ale jak se teď „píše“! Přiletím domů, sednu k aparátu — ještě před osmdesáti lety měli jsme „psací stolky“, hehe! — a ihned telegrafuju článek zrovna do tiskařské mašiny; dobrý stylista je s článkem za pět minut hotov. Přitom nevidím redakci celý rok (administraci jen každého prvního) a pracuju, i když cestuju: vezmu si svůj aparát s sebou, připevním drát jeho kdekoli k drátům telegrafickým a je to. Ovšem, kdyby neměly Národní listy té výhody, že zprávy pro ně mají po celém světě přednost i před notami diplomatickými, nešlo by to.

„Ha-hoj!“ zahulá to na mne, a právě přede mnou tře-

petá se balónek v zemských barvách. Poznávám na něm sedícího, je to můj dávný přítel dr. Š., s nímž už přes sto let večer co večer konám u Ježíška společné studie. Byl dlouho ministrem české spravedlnosti, musil ale pak odstoupit, neboť byl v jakéms mně nepochopitelném návalu neliberálnosti prorazil zákon, že „nemluvňata nesmějí se brát do divadel“. Avšak pro své velké zásluhy o vlast vůbec a pro zmíněné společné studie se mnou zvlášť je teď ministrem české astronomie.

„Servus, triangle,“ povídá, „hledám tě.“

„Co chceš, starej?“

„Vláda se usnesla, že dá ještě jednou zvážit čtvrtý měsíc Saturnův. Musí se to dít z australského ostrova Hiuty, a poněvadž ty jsi v Australii už jako doma, žádá tě vláda, abys se sdílel ve výpravě.“

„Hiuta? Hm — špatné pivo!“

„Vezmem plzeňské s sebou.“

„Nu tak třeba!“

A rozletíme se.

A zas křičím já „ha-hoj!“ Spatřil jsem tu náhle mezi litařícími přítele Baráka. Má pod balonem bednu a spěchá.

„Co to neseš?“

„Něco extra — ale nemám času!“

„Honem, co?“

„Podařilo se mně v Římě získat mrtvolu posledního papeže — nesu ho vycpaného co dar pro české museum.“

Neunavný člověk! myslím si a vyhýbám se velkému stroji, nesoucímu novoměstské mrtvé za bývalou Strahovskou bránu, kde, jak známo, teď své mrtvoly spalujem. Letím zas pomalu dál a nořím zrak do obrazu pode mnou se prostírajícího. Krásné město. Čarokrásné! To obrovské nábřeží od Hodkoviček až k Libni a od Chuchle až k velkolepé naší zoologické zahradě u Holešovic! Ty široké ulice, ta krásná náměstí se sady, fontány a pomníky! Na Vyšehradě ten Slavín — ovšem, za čtyřicet milionů může se něco postavit —, na Karlovu náměstí ty nevídané jinde budovy, na jedné straně po celé délce museum, vytříbený sloh řecký, na

druhé straně po celé délce a v nejelegantnějším českém slohu Umělecká beseda s nejbohatší obrazárnou ve světě.

A zde to místo, s temene Petřína až do Starého Města — perla světa! „Národní“ divadlo, paláce a zase paláce, živá řeka a na Petřínu ten chrám obrovský, jež jsme zbudovali velduchům všech národů, — jediný na světě! Nahoře na výstupu vrchu lesknou se bílé, mramorové jeho formy; překrásné, rozmanitě větvené schodoví splývá od něho až dolů k patě vrchu a zde se zakončuje v obrovskou bránu vítěznou, větší, krásnější než pařížská Arc de triomphe. Zde klekají cizinci a modlí se.

A ty krásné ostrovy v řece! Ale to mne mrzí — už přes sto let mluvím do Pražanů, aby všechny tři ostrovy spojili si mosty v jediné místo zábavné, a pořád nic! Ale vím co! Včasnou a šťastnou špekulací na české saliny dobyl jsem sobě nějakého toho milionu — udělám to zde pro Pražany sám. Ti budou mít radost!

LÁSKA
VE VÍDENSKÝCH INSERTECH

1869

Mezi prostředně „dobrým“ a prostředně „špatným“ člověkem je vlastně tuze malý rozdíl — skoro jen forma jej činí. Když jsme formu zachovali, jsme dost velkými jezovity, že sobě už tak leccos odpouštíme. Také konečně můžem sobě „leccos“ odpustit, neboť rozpor mezi „ctností“ či lidským zřikajícím se ideálem a lidskou žádající přírodou je skutečně posud nesmyslně napjatý; ani není toho člověka, který by v zápasu nepodlehl a — nepodlehl rád. Přece ale „forma je forma“, řekl by i neforemný Ezop, a veřejná slušnost není věcí zbytečnou. Francouz velmi mnoho dovoluje sobě na jevišti svém, avšak že smělost jeho má formu, i rigorosní české obecnstvo divadelní snese francouzskou hru dosti peprnou.

Vídeňák sobě hraje také na Francouze, což bychom mu odpustili, ale to mu nemůžem odpustit, že sobě hraje tak nešikovně. Vídeň má na př. také svou veřejnou, všude se skvějící „demimonde“; ale kaluží parfumovanou a dřevotěpškými drtinami pudrovanou. Vídeň má také svou „fešnost“, s cylindrem geniálně v týlu; ale s úsměvem blbosti na tváři. Vídeň má také své „cocodetty“; ale nejen v salonech, nýbrž i v insertních sloupcích čtenějších časopisů — tam by pařížská cocodetta nezabloudila nikdy! Ve Vídni bylo už více tiskových procesů pro veřejné insertní pohoršení než pro politiku.

Amorety sobě u nás v insertech českých ještě nezahrály, spíš kladiva tam bušila. A objevilo-li se přece někdy nějaké červenající se „upřimné nabídnutí k sňatku“, byl to obyčejně jen smutný žert se zaslouženě smutným výsledkem: pseudokandidátovi zasláno místo žádaných fotografií několik vystřižených opic z Pečírkovy Živočichopisu,

pseudokandidátce několik vzkazů zcela negalantních. Už v německých listech pražských je obor milostných stylisac bohatší, ač také tam za nic nestojí. Někdy zbrklé tři řádky, někdy báseň, jejíž pitomost uznání hodna, a jistý list pražský, který mívá pravidelně cos podobného v čele poslední své strany, máme docela v nekolegiálním podezření, že chce jen způsobit, aby obecenstvo se dívalo i na stránku poslední.

Jinak ve Vídni. Tam pokrývají se celé stránky insertními vzdechy a mezi „zeleným rypsem potaženou garniturou“ a „dveřmi a okny, starými sice, ale dobře ještě zachovanými“ oznamuje jakás dívčice, že „kvetoucí mládí, nezkažené mravy, výborné vychování a skromná mysl“ je to jediné, což „chtíc se, ale hodně brzy, provdati, šlechtnému muži nabídnouti může“. Tam je za měsíc na *sta* nabídnutí k sňatku, a podle toho, že je jich tolik, kteří „auf diesem nicht mehr ganz ungewöhnlichen“ nebo „schon so oft mit Glück betretenen Wege“ do přístavu manželského spěchají, lze se alespoň domyslit, že je jich ve Vídni dost, kteří to upřímně myslí, nebo nesmírně mnoho, kteří nemají pranic rozumného co dělat. Inserty mužského pohlaví hledají peníze a pak trochu domáckosti, inserty pohlaví ženského nabízejí mládí a krásu — ctnost se nechává obyčejně mezi řádkami.

„Mladý a vzdělaný“ muž, tournury elegantní, který sám o sobě musí říci, že je krásný, hledá „touto cestou“ nevěstu, neboť je chudák „ve Vídni zcela neznám“. — „Není dobře člověku býti samotnu,“ volá mladý kupec, a proto oznamuje, že by si vzal 30—40 tisíc i pak, kdyby byla při nich nevěsta; jeho „dobré srdce ručí za šťastné manželství“. — „Stejně k stejnému!“ prohlašuje třetí; „nemám mnoho, ale ženu bych uživil, a protože hledám ženu, která by zas muže uživila. Nabídnutí pod šifrou ‚feš!‘ do expedice —.“ — Slečinka z „vážené měšťanské rodiny“, 26 let stará, mající 1000 zl. v hotovosti a pěkné výbytné, hledá muže ne staršího než 40 let a klade za podmínku, aby „neměl žádnou tělesní vadu“. — Jiná slečinka, 20 let stará, mající 76 000, hledá „muže krásné povahy“, aby ji „zbavil

nesvědomitého poručníka“. — „Slušné děvče“, které „má ještě mnoho dobrých vlastností, ale žádné jmění“, vzala by si „staršího pána do 60 let“, „také by ale šla k některému za hospodyní“. — Jiná „mladá, krásná, hodná“ tváří se, jako by se ještě styděla, a inseruje: „Přejem sobě pro ni známost s nějakým bohatým starším pánem, který by si ji později vzal.“

Ještě četnější jsou inserty těch, kteří prozatím na ženitbu ani nepomýšlejí. „Sabině“, „Sofii“, „Elle“, „Adele“ najdeš v každém sloupci, a co to asi je, poznáš, že „Adelu“ zve „Leopold“, aby „v pátek ve čtyry hodiny odpůldne do Městského parku došla až naproti kavárně Deuerleinovč“, a tutéž Adelu že zve „Viktor“, aby už ve čtvrtek v 6 hodin večer sešla se s ním na Příkopech, obé v jednom sloupci. Podle jiných insertů lze soudit, že ve Vídni není slušné ženštině pro drzost mužskou ani možno vyjít na ulici, že je ale rovněž nebezpečno pro muže, jsou-li tak drzi. Čteme: „Ona mladá blondýnka „mit zwei Schmachlocken“, která 22. t. m. v 7 hodin večer z nábřeží Františka Josefa rychle do třídy Praterní šla a nalehavým pánem zadržována byla, tímtež pánem se zde vyzývá, aby dala o sobě vědomost pod šifrou „Ach und weh!“ do expedice —“ a: „Ona dáma majestátního vzrůstu, s černou aksamitovou kazabajkou a černým pasem, která byla v úterní poledne na Příkopech pronásledována pánem v šedivých spodcích a červené šále, prosí se pro všechno na světě, aby nějaké dostaveníčko —“ atd.; avšak čtem také: „Žádám onoho pána, který mně v neděli u kasy vídeňského divadla mermomocí lístek koupit chtěl, aby udal svou adresu; jeho galantnost učinila dojem“ — a: „Onen pán, který mne v úterý dopůldne v omnibusu koňské dráhy z Vídně až do Dornbachu tak příjemně bavil, nechť přijde zítra odpůldne ve 4 hodiny do Městského parku — toužím po další zábavě. Růže z Dornbachu“ — atd.

A čteme: „Pánové, kteří Voršilce a Kordulce psali, musí počkat na odpověď, neboť máme příliš mnoho dopisujících pánů“; — dále: „Panu A. L. . . dovi! Což proto, že jsi se oženil, už na mne zapomínáš? Piš, sic Ti připomenu

adresu!“ a pak: „Mladá vdova po úředníku, aby ušla nudě dlouhých zimních večerů, přeje sobě korespondenci s nějakým starším, zámožným pánem“; — a zas: „Jsem cizinec, mladý, vzdělaný, zámožný. Rád bych s některou mladou dámou si dopisoval. Rodina její nemusí o tom zvědít“ — a ještě: „Mladá hezká slečinka, nalezající se v okamžitých rozpacích, prosí bohatého některého pána za půjčku 50 zl.“ — a neříkáme už pranic více.

1871

Já mám tiskové chyby nesmírně rád! Vy ne? Jak přijdu na nějakou chybu tiskovou — zdvořilí lidé říkají jí také „omyl“ —, ihned se mně rozšíří obličej. Vždycky má cos vesele kotrmelcového do sebe, někdy nám zjeví novou, netušenou pravdu, někdy zvěstuje nenadálý pokrok lidstva, odhaluje politické tajnosti, nebo páchá nesmrtelný vtip. Páni sazeči mají v tom arci přední zásluhu, zásluhu velkou, a dosahují jí zrovna hravě. Ovšem se nemůže od nich žádat, aby to sypali jako na př. výtečná naše Miková, pro niž je nějaké „zde u *dvých* mne *mydlíš* nohou“ nebo „můj *bředrahý*“ nebo „jak strašné to *okančení*“ pravý špás; paní Miková má za to tři tisíce ročně, namáhá se jen pětkrát za rok, ale sazeč den co den a nějaký jeho „*trám* na Příkopech k pronajmutí“ není také k zahození.

Jak mne pohnul ondy Pražský deník, když poučuje Pražany a stojí na vznešeném stanovisku kosmopolitickém pravil nadšeně: „Musíme se starat o domácí chudé *pařížské!*“ Jak plastický a živý předstupuje před nás náhle obraz, čtem-li v svolání Victora Huga k Pařížanům: „Každý nechť drží se svého domácího *hrbu*.“ A není snad pohnutlivé, čtem-li, že „veřejné díky vzdávají všem, kdož se v pohřbu zúčastnili“, také „pozůstalí *trublíci*“ — ? Nemusí člověka potěšit jemná mysl, jaká se jeví v lokálce „Výtržnost“: „V noci na včerejšek táhl Menší Karlovou ulicí malý *klouček* podnapilých lidí“ — ? Už klouček opilého otce je jaksi trestuhodným — unášející přísnost! Zato nás hluboce uráží, čtem-li veřejný nápis: „Pronájem *hanebnosti!*“, a nemůžem se divit, demoralisuje-li se tím i mládež tak, že jakýs „sirotek seděl na *bromadě* svých rodičů“, třeba bychom proceduru tu jakživi nepochopili! Pravou ošklivostí nás naplňuje také cynis-

mus klerikálního „Čecha“, mluvícího o „*namazaném Páně*“ a rozšiřujícího zlomyslné, banditské zásady jako: „Rád umírám, an jsem Tě *spařil*.“ To není skutečně pěkné!

Jednou jsem četl ve zprávě sněmovní, že z jakýchsi kurií „Palacký zvolen 87 zl.“, a od té doby mám o jeho nezištnosti tak zvláštní svůj pojem. Byl bych mu věru přál, aby se k němu vztahovala zpráva druhá, z venkova, že „více *holičů* usneslo se na tom, že podají protest proti této volbě“. — Že „ústaváci *kradou*“ (velkou váhu na přímé volby), víme už dávno; že také existuje nějaký „*berní úřad smíchovský*“, berem kvůli bulkářům prostě u vědomost. Ale zvěstuje-li Pokrok, že „Grammont odebral se na *houby*“, nebo Posel z Pr., že při *holbě* v Pešti udály se výtržnosti“, ptáme se mimovolně: Co je nám do toho? A co mně má být do toho, že dle sněmovní zprávy Národních listů „*pan řezník* (seděl nejspíš na galerii) nesouhlasil s náhledem pana dra Trojana“! Nebo co mne má zajímat, čtu-li: „*Milostivá kláda* nechť neodává se marným ilusím“, když není ani udáno, jaká je ta kláda a kdel?

Obchodní a průmyslné inserty oznamují ovšem nejnovější výzkumy, zcela moderní výrobky zajímavé všem, praktické věci zajímavé jen jistým lidem atd. Inserát: „Na prodej jsou nové a *obebrané livreje*“ je psán přímo na dra Chleboráda; inserát: „*Dražba na skvosty, jako holinky, prsteny atd.*“ zas na nějakého ševce. Přírodozpytce bude zajímat, že „nedaleko Loun jsou na prodej uhelné *voly*“. O velkém komfortu svědčí, že nám oznamují „*lázně parní, houpací, stříkací*“ atd., a obrovské rozšíření spekulární činnosti jest to zajisté, čtem-li, že „*Úvěrní banka v Praze* půjčuje dnem 18. t. m. *kance!*“ Zrovna mráz ale přeběhne nám zády, vidíme-li, že veřejně doporučuje se „*cukrovrahům*“ nějaký „zcela nový parní stroj“ a k tomu stroji také ještě „*ladič!*“ Tedy už se vraždí zcela fabričně, strojem, parou! A ukrutnost jde tak daleko, že stroj se „*ladí*“ jako nějaké housle, — ač není-li zde chyba tisku a nemá-li zde stát dokonce „*chladič!*“, snad zase stroj na rychlejší vychládání zavražděných!

Rovněž strašné jsou mezi kratšími denními novinkami zprávy o mnohých praobyčejných ukrutnostech, jako že „pán byl na dveřích *popepřen*“ nebo že někdo byl „odsouzen na dvě leta těžkého žaláře, zostřeného *potem*“, — jak indiánská to justice! Zrovna balzámem je na to zpráva, že „stará láska *nezrzaví*“. Že „neštěstí se stalo při *trkání* skal“, pochopí každý snadno, kdo třeba jen jedenkrát v životě viděl skály se trkat. Čtem, čtem, vždy něco nového a nového, a vždy si přitom myslíme něco jiného a jiného. Čtem-li, že „spolek *pro* týrání zvířat podal adresu dru Edv. Grégrovi“, pomyslíme si, že je to malér; čtem-li, že „Carrión má vybroušený *vlas*“, pochopíme ihned, proč Carrión nosí pleš; a čtem-li, že „Žižka měl *oslí* nos“, dodáme mimovolně: „Ale snad jen v Mikešově Osvětě!“ Konečně se pročtem až k „zemřelým“ a tu stojí černé na bílém: „Václav Vokurka, $\frac{3}{4}$ roku, *dělostřelec*, na psotník.“ Nu — dej mu pánbůh lehké obočihnutí!

Lidstvo pořád něco vynalezá, hned nový politický motiv, hned zcela novou vědu nebo zcela nové umění. V letech tak as čtyřicátých vynalezl Jules Janin umění nejnovější. Praví: „*V našich dobách být zcela bez myšlenky — k tomu patří teď už umění!*“ Tenkrát, když to pravil, bylo právě mnoho malířů pro nadbytek neobjednavatelů bez práce, vrhli se tedy se vším ohněm na tu myšlenku bezmyšlenkovitosti a zakrátko skvělo se nové umění ve všech barvách, co jich na paletě. Na štěstí ta výtvarnost bez myšlének hned zas nepominula, nevymřela hned zase se svými prvními pěstiteli jako kdys to prý andělské umění Fiesolovo; našlo se pro ně „obecenstvo“ a nové umění se udrželo co „škola“, která nás bohdá dlouho blažiti bude a konečně až na onen blažený stupeň bezmyšlenkové dokonalosti přivede, kdy budem jen jíst beze vší papriky, pít beze všeho spiritusu a bavit se pouze díváním na vlastní pupek. Při čemž jen ta zas nastane škoda, že přestane také všechno pomlouvání milých našich blížních, — něco ale za něco.

Také letošní výstava nás v tom ohledu mnohým potěšila. Kolem Maxovy „Julie“, Mayerova „Jerusalema“, Amerlingovy „Podobizny“, Dürckovy „Dívky v koupeli“ a jiných, po myšlénce, charakteristice a poesii se směšnou nám již dětinskostí se honících obrazů můžeme rychle dál, jsme pak tím rychleji hotovi s ostatním a — restaurace dole na Žofíně je zcela dobra.

Povedlo se přenést již všechny starší druhy maleb do novější bezmyšlenkovitosti. „Historický žánr“ na př. representován tu výtečně obrazem „Versailles za času Ludvíka XIV.“ (katalogu č. 243). Tolik je lidí na tom obraze a do žádného z nich nám není pranic a žádná z těch malovaných

osůbek si také pranic z toho nedělá. Nizozemský někdejší, životem bující žánr „hospod“, „posvícení“ atd. proměněn šťastně na lelkující „Rybáře z Scheveningu“ (na př. č. 3), jež maluje jeden malíř pěkně podle druhého tak, že už se na jich obrazy ani nemusíme podívat. „Zátiším“ se nazývá nyní obraz, když je na něm na př. mrtvá kachna — nejlíp chcíplá, poněvadž odpadává předcházející dramaticčnost podřezávání. „Zátiším“ je také: jeden hrozen žlutý, jeden červený, dvě broskve a rozloupnutý ořech — sedne-li si na to moucha, neškodí, malíř ji namaluje také. „Žánrem“ zas se teď nazývá na př., když na obraze je matka a dítě a na sebe se dívají, což v katalogu mívá také titul „Domácí štěstí“; otce k tomu není sice nevyhnutelně potřeba, je-li ale, neškodí, může se dívat s sebou. Také je „žánrem“ „Dítě s kozou“ (č. 17), totiž dítě a koza a nic víc, ani nějaký výraz v té koze ne; nebo i nějaký „piják“, který si nalívá nejspíš proto, aby pil, což ale nemusí. Delarochův jindy tak slavený „Hemicykl“, z jehož hlav možno vyčíst veškeré dějiny vzdělanosti lidské, je bohudíky také překonán; na výtečných našich „Společnostech při kávě“ nevyčteš ani, je-li nebo není-li cichorie.

Nejlíp je vzít jakoukoli hlavu ženskou — čím dál od emancipace, tím líp —, namalovat ji jakkoli sic, avšak nájisto beze všeho výrazu, a nazvat pak žertovně „Obrazem z důmyslu“. Také je dobře malovat „podobizny“, avšak jen takových lidí, kterým by ani ten, který umí číst popředu i pozpátku, nevyčetl z tváře nějakou myšlenku. Staří malíři měli tu zvláštnost, že ve tvář vmalovali „duchaplně“ celou povahu, toho jsme se už dávno vzdali; na obraze „znamenitého“ Van der Helsta (amsterodámské Ryksmuseum) lze alespoň vidět, že ti páni kupci a otcové města tuze rádi *jedí*, na obrazech moderních je už vidět jen kravata a knoflíček ve šmizetce. Doufáme, že se jednou slije veškerá umělecká snaha v jediný velký žánr, snad v samé ty „obrazy z důmyslu“ nebo v samá „domácí štěstí“ nebo v samé chcíplé kachny, což bude stejně milé, jen když v tom protivného opravdového důmyslu více nebude. Prozatím jsme ještě da-

leci žádoucí té uniformity, posud jdou ještě někteří malíři cestou zcela zvláštní — není to příjemno, avšak nedá se mnoho říci, jen když dovedou šťastně znázornit bezmyšlenkovitost. Některým se to daří vskutku.

Na př. č. 18 „Pod bukem“. Velmi pěkné! Buk tu stojí a nedělá nic, ani pořádný stín ne, a pod bukem sedí lidé, kteří zase nedělají nic. Tak šťastný vynález neměl by se za 80 zlatých šlajdrovat!

Nebo č. 228 „Zábava v klášterní zahradě“. Pouhý vtíp to, ta „zábava“. Sedí tu a stojí v loubí as dvacet jeptišek a žádná se nebaví. Jedna mladá čte něco, musí to být hezky nudné říkání, podle tváře čitatelčiny a podle úplné bezvýraznosti všech ostatních tváří. I sluneční osvětlení je pěkné. Slunce patrně také právě nemyslí na nic a nechá padat stín sem a stín tam, jako ospalá chuva děti. Výtečný obraz a stojí jen 380 tolarů.

Nebo č. 21 „Helebardník na stráži“. Helebardník stojí dole opřen zády o zeď; nahoře jde služka kolem oken. Helebardník dívá se nahoru, služka dolů, mezi oběma visí z okna koberec. Znameníť obraz, zvláště ten virtuosně malovaný koberec, skoro jakoby vykládaný, a stojí také jen 1500 zl. V pařížském Louvru viděl jsem předchůdce tohoto přímo až na klasickou bezmyšlenkovitost došlého koberce. Nevím už pod jakým číslem a nevím už také od jakého mistra vyobrazen tu koberec sbalený, na němž je prý *vetkána* celá bitva slavkovská. Katalog to tvrdí, já to neviděl, snad je bitva zabalena dovnitř, aby se nezaprášila.

Prací zcela pěknou je z Berlína zaslaná „Magdalena“. Malíř se velmi šťastně vyhnul všeliké kráse v tváři nebo příjemné plastičnosti forem, také obešel výraz a člověk pranic neví, vyslovila-li se ta Magdalena: „Já už to neudělám.“ A obrazem velmi záslužným je také „Krajina s mythologickou stafáží“, č. 68. Moc stromů, moc trávníku a ještě víc skotačících po něm nahých postav ženských. Nikdy bys neřekl, že je tu něco mythologického; ale té nahosti se nemusíš bát, má na sobě plášť rozhodné ošklivosti. Všechno dohromady, i s tím pláštěm, jen za 600 tolarů — vý-

lohy za dopravu z Freiburgu do Prahy zaplatí se extra. Jednou povídal jeden, že chcem-li posoudit myšlénku v básni obsaženou, nejlíp uděláme, povíme-li si ji prózou. A po druhé povídal druhý, že ani nejprozaičtější básník nedovede tak vyjít beze vši myšlénky jako mnohý malíř. To je to, co chválím, co obecenstvo chválí se mnou. Obecenstvo, to „velké“, nestojí ani polovic tak dlouho před některým obrazem „duchaplným“, jež počínají se bohužel přece zase na pražských výstavách množit, jako před nějakým „Domácím štěstím“.

„Obecenstvo“ vejde do umělecké výstavy.

V naší době, prázdné všech předsudků, jsou dny, ve které se platí 25, a dny, ve které jen 10 kr. vstupného: máme tedy dvojí obecenstvo, jedno platí víc, druhé míň, takto není mezi ním pražádny rozdíl.

„Obecenstvem“ je každý a všichni, tedy také na př. rodina, id est: otec, matka a něco drobnějšího.

„Obecenstvo“ vejde do výstavy; seznam obrazů je ještě zavřen, oči jsou už otevřeny.

První stěna. — „Ah, tady musí být chládek — podívejme se, to je nějaký klášterský dvůr!“ začne slečinka.

„Mhm“ — otec — „čerstvý chládek, už podívání chutná jako víno.“

„Já půjdu do kláštera, já to vždycky říkám.“

„Do průchodního, kudy se chodí na bály, — prosím tě!“ míní bratřík. „Čí je tohle asi podobizna?“

„Kdoví, ale připadá mně tuze známa. Kdyby byl ten pán zarostlý a měl nižší čelo, ano a černé oči kdyby měl, byl by skoro . . . skému podoben. Maminko, . . . ský už nechodí k . . . ovým, Božena prý pořád pláče, on chodí za kulisy — ale copak je tohle za ošklivý obraz — „Jerusalem po smrti Kristově“ — ne, ten není hezký — jako ty moje šedivé šaty moaré, já jsem ti povídala, maminko, že mně nebudou slušet.“

„Jsou dost dobry pro tebe, nos, co máš!“

Slečinka odhrne pysky, zatočí se a podívá na „Versailles za času Ludvíka XIV.“

„Tohleto je pěkné! Vlečky jako teď a vlasy taky tak, ale

s pudrem. Podívejme se, tahle se otáčí po mužských! A tady vstupují do loďky, já se taky tak ráda vozím.“

„Ty ses měla narodit co hraběnka.“

„A tady napřed ti pejskové a vzadu to panstvo — o jé, to je pěkné! Ten obraz by měli dát do Bazaru. Maminko, dej mně udělat klobouk, který jsi mi slíbila, víš podle toho s tou malvou napřed!“

„Vždyť je tam astra, ne malva!“

„To je jedno! Julie už ho má taky, jí ale nesluší.“

„Nemluvte pořád a dívejte se! — ‚Poledne v kamenném lomě‘ — 120 tolarů.“

Kdybys takhle vyhrál ze saské lutrie, vid', tatínku! Ale opravdu — poledne — jak si ten sedlák utírá pot!“

„Ale ta cesta vypadá, jako by byla ze syra!“

„Vždyť je poledne!“

„A slunce také není vlastně nikde vidět.“

„Ty tomu rozumíš! Jakpak by vymalovali slunce, to nejde.“

„Děti — Spitzweg — to je mistr!“

„Jé — to je mistr! — ta se tady modlí, vid'? — Ale jejeje, tohle je ještě hezčí, co to tu dělají — jedí, ne?“

„Polívka klášterní — 80 karolinů.“

„Tenhle se ošklíbá! — Co to mají v polívce, to je jako — jetzt fällt mir's nicht ein, wie es böhmisch heisst!“

„Nun, so sag's deutsch.“

„No — — ale teď si taky ani nevzpomenu, jak se tomu říká německy, — *otruby!* Ano — a ten se ošklíbá! Ze nebude jíst! — Či že ano?“

„A ten klučík — ani nespustí oči se lžice!“

„Nejlepší je ten kastrol — jakoby opravdu z cejnu — Kinder, das ist ein Meisterstück!“

„Tadyhle jedna schovává psaníčko.“

„Opravdu!“

„A tadyhle ta babička, ta má vrásky! — A zde podobizna mladé dámy.“

„Podobizna — ale čí! — I jé! vždyť je to paní Malá od divadla!“

„Opravdu, a jak se kouká!“

„Zrovna tak se dívala, když hrála Dianu.“

„A ty šaty měla, když hrála v ‚Dychánku‘.“

„Ne, když hrála v ‚Převržené slánce‘.“

„Já jdu vždycky do divadla, když hraje paní Malá. Ta hraje —, a když udělá takhle rukou, to už si vždycky myslím: teď to přijde!“

„Ehrenbergova zpívá taky dobře — pojďme hledat, je-li tu Ehrenbergova nebo Čermákova nebo Kolár nebo — —“

„Obecenstvo“ jde dál a baví se dál. Nechme je jít a dívejme se za ním s vnitřním potěšením a duchaplnou reflexí.

„Obecenstvo“ je jako žena, nejraděj se *baví*.

„Obecenstvo“ je jako dítě, dnes tak, zejtra jinak.

„Obecenstvo“ je jako otrok, klaní se autoritě.

„Obecenstvo“ je duchaplné i není duchaplné.

Především ale učiní každý dobře, když nežádá nikdy jen tak zbůhdarma myšlének od obecenstva. To je to, co každý brzy pozná a co mne těší. Proč bych také neměl apartní své potěšení —

*ich hoffe, das nimmt keiner krumm,
denn Einer ist kein Publikum!*

Velké věci žádají rychlého rozhodnutí. Po libeňské silnici valí se proti nám hrady prachu, tam nemůžeme; vpravo na louce před invalidovnou kvičí flašiny komediantů, tam neradno; právě byl přepřažen koníček přibylého tramvajového vagonu čelem ke Karlínu a popojel kousek po kolejích — rozhodněm se! Mohli bychom vykonat takhle cestu od konce Karlína až po konec Smíchova. Arci velká cesta, ale láká právě proto. Cestování je tak krásné. Cestování je vždy zábavné pro muže, a poučné. Cestování — ale už sedím uvnitř vagonu. Notiční kniha je připravena, budu lapat dojmy.

Pomalou vlézají lidé. Naproti mně usedne pán nějaký, zcela mně lhostejný. — Vedle mne usedne slečinka v černých šatech a s tvářičkami jako plamenná broskev. Zároveň s ní vstoupila prostěji oblečená mladá ženská s nemluvnětem na ruce. — „My jedem až k Prašné bráně,“ povídají jakás maminka s dorostlou dceruškou, stojící venku ještě na dlaždění, a salutující konduktor ukazuje mlčky dovnitř. — „Já jedu jen na Poříč,“ míní „žena z lidu“; konduktor salutuje zas. Ještě několik mužských a ženských — konduktor vstoupil dovnitř, odevřel koženou kabelu, vyndal jízdní lístky, znamená to, že chce peníze. „Na konec Smíchova,“ pravím co možná nedbale a se schválním vynecháním slůvka „až“, aby bylo vidět, že jsem zvyklý konat větší cesty. — „Patnáct krejcarů.“ — „Až na konec Smíchova,“ pravím teď s důrazem. — „Nu ano, 15,“ a podává červený lístek. — „Na Josefské náměstí,“ zašveholila broskvička vedle. Konduktor podává jí dva lístky. „Jen jeden.“ — „Ach já myslím“ — a konduktor se podíval na mladici s nemluvnětem naproti. Broskvička náhle zčervenala ještě víc, až do

fialova. V rozpacích vzala elegantní příruční košíček svůj a postavila jej vedle sebe vlevo, pak jej vzala zas a postavila vpravo, pak položila si hedvábný „en-tout-cas“ napříč přes klín a vrazila přitom rukojetí jeho do mého kolena — lekla se, ucukla a píchla dolejším hrotem zas pána vedle vlevo — ucukla zas — teď sedí chudinka jako pěna. Podívám se náhodou na protějšího mně lhostejného. Lhostejný hledí na broskvičku a usmívá se. Musí se usmívat? Ale cítím, že se usmívám také. Je pravda, teď se holčička neskonale stydí — jakmile se vdá a bude mít první takové poupátko, bude zas neskonale na ně pyšna — jsou ty ženské —

Konduktor hvízdnul, vůz se hnul, Ale zas na moment zarazil. Byl přecházel přes kolej jakýs stařeček. Teď jedeme. Vidím stařečka; odpliv si jako dítě kvůli tomu leknutí a aby nedostal z něho psotník. Pak se dívá zlostně za námi; stará huba se pohybuje, patrně stařeček hubuje. Ty novoty! Teď došel až na chodník, dolejší čelist úst jeho visí dolů — už přestal hubovat. „Že prý pořád ještě nemůžou nalézt ty poklady, které měl Abdul Aziz,“ míní mužský hlas kdesi ve vagonu. — „Ať prohlídnou jeho prádlo, snad si je dal do punčoch, jako má babička tolary,“ míní jiný. — „Ale falešných bankovek je prý v Haliči, no! Plné noviny jsou jich.“ — „Tedy ať ty noviny seberou.“ — „Jungmannovy sady!“ hlásí konduktor. — „My jedem až k Prašné bráně,“ volají dvě ženské, jakoby v strachu, že je někdo z vozu vyndá.

K vagonu se blíží pomalu starší, vážná dáma. Konduktor salutuje už zdaleka, dáma se lehýnce, protektorsky usmívá a jde ještě pomaleji; ví, jí že neujedou. Vůz se zase rozjel. Tu přicházejí proti nám dva páni a dávají kočímu nahnutou rukou znamení, jako by ho žehnali, nebo jako když kapelník dirigent dusí forte na piano. Kůň kluše pomaleji, pánové vyskočí na stupátko. Podivné choutky. Mnohého by ani jízda netěšila, kdyby si nevyskočil a nesekočil při plném rozjezdu. Ale nemáme nějak štěstí, ve Vídni hned na počátku tramvaje se polámalo mnohem více noh. — „Station Viadukt!“ Mimovolně čekám, že vykřiknou zas dva ženské hlasy: „My jedem až —“, ale nic, pranic, praxe vítězí. — Lidé přibý-

vají a vystupují, máloco se mluví. Skoro každý dá se do lektury jízdního svého lístku — teď znějí ty lístky už dost slušně česky —, pak se dívá mlčky ven. — „Poříčí!“ — Pěkné sady, pěkná kavárna! Praha se teď činí. Karlín vysazuje všude aleje, Smíchov vysazuje všude aleje, také vnitřní město se šatí do zelena, kde jen může. Teď se bude stavět nový most, dvoje velkolepé nábřeží nové vzroste najednou — „Jízdecká ulice!“ —, jenže mám vždycky tak tajnou obavu, že až bude Praha nejkrásnější, někdo nám ji ukradne. My už máme takový malér, my když — „Josefské náměstí!“ Tak, a teď se mně broskvička vykutálela z vagonu ven!

To je nějakých štací! A notiční knížka pořád prázdná, žádný cestovní dojem! Snad bych se mohl vpravit do nějakého filosofování, ne? Na příklad ty štace — ty štace mizí — lidský život mizí — fuj, to zní už trochu známě! — Štíhlý černý muž s černým vousem a černýma očima, hotový Neapolitán, jenže mluví česky. Na hlavě francouzská čapka, na těle druh francouzské uniformy — pan kontrolor. Velmocný pán, zajisté! Mohl by nás všechny vyhnat z vozu, kdyby chtěl; na svém lístku jsem četl poznámku, že „ztráta tohoto lístku“ se nějak tresce, — honem teď lístek hledám. Pan kontrolor vbodnul se zrakem do konduktora, pak se vbodnul do nás — to pánbůh ví, kam já ty jízdní lístky vždycky vstrčím, — tady není — tady není — v žádné kapse — to pánbůh — snad jsem jej nedal do některého portmoné? — — nebo snad jsem jej strčil do hodinek? — tady je — hloupost! a hledal jsem jej v té kapse třikrát, to ale dělá ten strach! Pan kontrolor vkročil. Salutuje zdvořile, uškubuje lístkům zdvořile uši, vrací je zdvořile zase zpět. Už se ho pranic nebojím. „Guten Tag, Herr Doktor,“ praví k jistému usměvavému pánovi vedle mne. Pan doktor kývne hlavou. „My už se dávno neviděli, he?“ usměje se, ale je vidět ironii, chce říci: „My dva — my se nějak známe! My se vidíme každý den několikrát, na příklad dnes jsme —“ — „Ano,“ kývne pan kontrolor taktéž s úsměvem hlubokého významu, že jako porozuměl. Cítím, že kdybych mu mohl také říci tak něco důvěrného a on mně také řekl takové přátelské „ano“,

že bych byl jaksi šťasten. Ale mně nic nenapadá, podávám mlčky skromný lístek svůj, pan kontrolor mu utrhne ucho, ukloní se a vykročí ke konduktorovi ven. „Pamatujou se na tu tlustou paní, která dnes —“ začíná mu konduktor důvěrně vyprávět — namáhám se, ale neslyším ničeho více. Ti dva musí vědět krásných věcí!

Tak — a jsme už u Šlikova paláce! Namáhám se vmyslit se do toho, že jedu jako někde cizím městem. Ale kam vyhlídnu, samé známé tváře — tamhle paní S., má teď lajtanta — tamhle pověstný lichvář A., holomek! — tamhle blondýnka z baletu — věru nejde to, myslet si cizí město se samými známými lidmi! Ale cítím, že se ve mně vzmáhá jakýs cit aristokratický. Když někdo přistoupí nebo přiskočí, dívám se na něho už tak nějak divně. Já jsem ab origine — prvosedlý — skoro od Libně —

Národní divadlo! Jak velebně se vypíná — — ale nechám je se vypínat, dnes mně už nenapadne beztoho pranic poetického, nemám den. Také nemám času na poesii, musím pěšky dál. — Nesu si svá zavazadla, totiž slunečník a jízdní lístek, sám přes Řetězový most. Jízdní lístek držím proto v ruce, abych ho nehledal zase v hodinkách. — Na Střeleckém ostrově hudba hraje a láká, sedí tam dole sta lidí — hlupáci, za polovičku outraty mohli by vykonat cestu — —

Vagon za mostem už čeká. — To byl nějaký kompliment od konduktora! — Dobrý muž, patrně, a vzdělaný. — Chvilinku čekáme. Ale nikdo už nepřichází a konduktor cinknul. — Vagon haraší, u náhlého záhybu oujezdského skřípe — jsme za branou a já sedím ve vagonu sám.

Divný cit — není mně jaksi volno v té samotě. Ven vyhlížet? Copak člověk na Smíchově vidí!

*Napravo šíře hledím, nalevo zrak bystře otáčím,
než mé darmo oko v tramvaji lidstvo hledá —*

není ho.

Štace, nevím jaká. Opět nikdo nepřistoupil. Bojím se kouknout konduktorovi do očí, snad bych v nich četl němou, bo-

lestnou prosbu, abych také já šel ke všem čertům. Z estetických příčin: vagon jako chalupa a jeden člověk v koutě v něm, nevyjímá se to pěkně. Kluci pokřikují na vagon a běží kousek s sebou. Toho v Karlíně nedělali. Karlín má ovšem spíš ráz „světového města“ a má tedy také světovější kluky. Dodám si srdnatosti. „Na Smíchově nejezdí mnoho lidí, co?“ pravím ke konduktorovi. — „V neděli máme plno, všedního dne je smutno. — On tenhle náš kočí, když má dobrého koně, jede jako blázen, proto mu dávají vždycky toho líného,“ dodá konduktor náhlým obratem. Rozumím mu, ctím bol každého. Kolemjedoucí omnibusy jsou plny, to dělá ten Řetězový most, přes nějž omnibusy směřjí. — Dal jsem konduktorovi teď náhle pět krejcarů diškrece — myslím, že ještě jeho pravnucci budou si vyprávět, jak jednou jeden neznámý bohatý pán —

Štace Austria. Opět nikdo. — Kde se vzal, tu se vzal, náhle stojí vzadu, vedle konduktora malý, černý mužiček ostrých rysů — smíchovský pan kontrolor. Patrně jsem mu nestál za řeč, jen se tak nevýslovně bolně na mne podíval — ti tramvajští lidé mají na Smíchově všichni zoufalý smutek v tváři! — Už zase zmizel. Připadl mně jako vlaštovka, která veslujíc přes moře odpočine si na opuštěném korábu. Ale pustota ji hned zase odplaší. Měl na čepičce vyšíta jakás křídla, na límcích také. — „Orlové lítají osamělí, havrani houfně — společnosti potřebuje jen bloud, samoty ale mudrc“ — na Smíchově jsou orlové a mudrci.

„Station Plzeňská silnice!“ — Opět nikdo. — Kočí hladí svého líného bičem a pořád něco k němu nebo k sobě mluví. O samoto, samoto! Člověk potřebuje půvabu ze společné zábavy, a když nemá nikoho, mluví sám se sebou. — Teď se kmitl kolem nás jiný vagon, přicházející nám vstříc — také prázdný. Konduktori jen mlčky rukou na sebe kývli. Připadali mně jako dva věční andělé, když se potkají na letu pustým vesmírem a jen tak perutí si pozdrav kývnou.

Ale cítím, že samota začíná na mého ducha již působit. O samotě rostou nejvyšší palmy a pnou se cedry do nebes. V samotě budí se vyšší život. V samotě přistoupil pokušitel

k pánu. A cítím, jak ke mně přistupuje poesie — nebešťanka. Rychle!

Už stojí první verš v notiční kníze.

„O samoto — o samoto“ —

— já vím, co při tom verši cítím. — Teď jen jak dál — ve mně všechno víří. — Přemýšlejme! — „O Tannenbaum, o Tannenbaum“ — Tannenbaum nevede k ničemu. — Kdybych se okamžitě propad, nenapadne mně jiný rým než „ty turecká holoto“, a to přec nejde. Všechno ty časové bouře kazí!

Zahleděl jsem se na koleje před námi, jako by někde po nich musil rým běžet. Koleje jdou „do nedozíráma“. Náhle se mně zdá, že ty koleje vyjeli kolonisté před námi, kteří první se ubírali pustým pralesem. Prales stojí, musíme navlas v těch kolejích za nimi —

Nevím, kolik jsem tak prosnil štací, — náhle stojíme, jsme na samém konci Smíchova.

Kolem velebné ticho. Na nádraží ani človíčka, na silnici ani duše. Co teď? — Vtom vyskočila tam z jednoho hostince sklepnice, zatočila se vesele, zakvikla a zase zmizela. Pěkná holka! — Vidím u hostince zahradu, v ní sedí lidé, ženské. — Snad tam najdu pro svou samotu rým!

1876

Když se někdo už dost nasloužil, chce pak „panovat“. Fiakristský vozka, který sobě něčeho uhospodařil, desátník nebo šikovatel, který sloužil dvacet let a má nevěstu kuchařku s několika sty zlatými, venkovský řemeslníček, který svou chalupu prodal, — všichni ti touží usídlit se v Praze, při nějaké „tiché práci“. Takhle se stát domovníkem. Být tak druhým domácím pánem, s dýmkou v ústech, s choštětem v ruce, s dřevěnou židlí v průjezdu, s chladně vytaženým obočím, s nedbale krátkou odpovědí „jo“ — „ne“. Nebo se stát hokynářem, někde ve čtvrti, kde je mnoho toho chudého lidu, takového, který nedospěl ještě na „tichou práci“. Panovat zkrátka buď nájemníkům nebo vůkolní chudině. Jde-li spojit obé, být domovníkem a hokynářem zároveň, je dosažen ideál ideálů a za dvacet let je z domovníka sám domácí pán.

Ale já se chci dnes zanášet jen hokynáři. Je jich v Praze jako máku, mimo Příkopy je sotva ještě deset ulic v Praze, kde by nebyl alespoň nějaký průjezdní hokynářiček. Přiznám se, že nevím, kolik vlastně jich v Praze je. Vzal jsem několikrát šematism do ruky, abych je spočítal; ale při pohledu na drobně potišťených dvacet sloupců, v nichž každá řádka = jeden hokynář, sklesly mně vždycky ruce — přenechám tu práci už mladším silám. Ve Vídni jich bylo v květnu letošního roku 3800, řekněm tedy třeba, že je jich v Praze třetina.

Zprávu tu mám z vídeňského *Fragnerzeitungu*, v němž Theodor Scheibe, „slavný romanopisec“ (jak ho sama redakce výtečného toho listu nazývá), uveřejňoval velký román „*Der Greissler vom Spittelberg*“. „*Greissler*“ totiž a „*Frag-*

ner“ je zcela totéž jako švec a obuvník, jenže „Fragner“ je noblejší. Takové prázdné pejchy pražský hokynář ale nedbá. On není výborem žádného zvláštního hokynářského spolku, nevydává žádný časopis a musím říci, že jsem ještě nikde po Praze nečetl nápisu „dvorský hokynář“. Snad nemá pražský hokynář důvěry v pražské prince, že by s krejcarem od maminky příběhli hned k němu pro „pitrpacl“.

Bože, co jsme se my pražští neprincové nalítali k nejbližšímu hokynáři! Jak věrně jsme tam zanášeli každý krejcar, ať už poctivě či nepoctivě nabytý! Jak ochotně jsme tam zaskočili, když matka potřebovala ještě kousek zeleniny! Jaké to gusto uštípnout tajně cípek marcipánu, vyrejpnout z bečky na nehet povidel nebo ukraďnout si z hromádky jabko! Dychtivě jsme ssáli silné, zvláštní to aróma hokynářského krámu do sebe, skládající se z výparů louče a povidel, kyselého zelí a vepřového sádla, míšenských jablek a mazavého sýru. To aróma je dnes totéž jako před třiceti (chtěl jsem už napsat před čtyřiceti, ale stydím se) lety. Celý krám je tentýž, jaký druhy býval. Venku na ulici je košatinka se zelenými hlávkami a košatinka s brambory, na bramborech je stará dřevěná mírka — náš hokynář je nepřítel novotářství a pořád ještě neměří písek a brambory podle kilometrů. Na veřejích visí kanár v kleci a houpá se svazek špejlů na jitrnice, svazek starých makovic a svazek peroutek na pomazání buchet. Ve věnec svázaná sbírka „kramrlat“, rozuměj kolíků na prádlo, parádí se hned vedle. Pátravé oko vidí ve výši ještě rozvěšeny hlíněné bílé dýmky a vepřové měchy na tabák, věnce česneku a cibule, stučku hrubého plátna na hadry pro drhnutí podlahy, malé kartáčky na mazání bot, větší z rýžové slámy zas na podlahu, slaměné mošny, nějakou štetku na bílení, válce na nudle, buket vařeček. Půl vchodu zajímá stůl, na němž jsou housky a bochníčky. Na vyšším odstavci stolu je několik sklenic se starým cukrovím a poprášeným marcipánem, pak několik lahví s kořalkou: hulánem, višňovkou, hořkou. Višňovka a hořká je hokynářova pýcha, ty kořalky si dělá on sám. Zvlášt jeho hořká je po celém sousedstvu slavná pro svůj přímo zázračný léčební účinek

a on má na ni tajný recept, jehož by nesdělil za živý svět. Je k ní potřebí zrovna sedmera hořkého koření, a sice se vezme zeměžluč, hořký jetel, pelyněk, cactus benedictus, — pak — pak — já je věděl druhy věru všechny — člověku ale paměť slábně, druhy jsem míval paměť výtečnou, já uměl odříkat i celé desatero!

Pod stolem válí se věchtoví, košťata, křeny a bílý písek. Dále uvnitř je „pudl“. Nad pudlem se houpají liberky lojových svíček, na něm samém jsou váhy a opět nejrůznější zboží. Tabulky perníku na strouhání, hroudy másla, korýtko se syrečky, hrnek se šmolcem, sklenice s kyselými okurkami, rajskými jabky, sušenými houbami, škrobem a šmolkou, ošatka s vejci, hromada bílé hrudky uhnětené do pěkných vdolků, hranice nakrájené soli, jiná hranice nakrájeného modrého mýdla. Dále mají po krámě určité místo své hranice dříví a hromada uhlí, špalek na štípání dříví, košíky s ovocem, pytle s křížalami, homole soli. Ale nejdůležitější místo má mandl. Mandl je srdcem hokynářského krámu. K mandlu se sbíhá krev celého sousedstva, ve formě pěkných děveček. Mandl je hlavní opora hokynářova. Mandl je životní potěšení hokynářčino. Mandl je mandl, řekl by Victor Hugo. Stojí vždy v polosvětle, v šerém koutu. Zde, při praskání válců a skřípání prken, nejlíp se to klepá. Kolemjdoucí panička nevidí, je-li služka pilna nebo ustála-li, aby povídala. A nevidí, stojí-li vedle ní kaprál. Zde si služka uleví srdci a vyprázdní žaludek, zde vypráví vše, co doma vyšpehovala. Zde sbírá hokynářka ono bohatství názorů, jež před ní útrobu veškerého sousedstva otvírají dokožán. Hokynářka bez mandlu je král bez říše, Sibylla bez věštného daru, Raffael bez rukou.

Jak je vidět: malý svět! Veškeré skoro zboží světa. A skoro v každém krámku totéž. Jen že podle ročního času zboží se trochu mění co do ovoce a zelenin, že na zimu hokynář vyvěsí také bačkory a rohožky, z jara že má kožené míče a červeně natřené špačky, na podzim fizule, mramorové kuličky a klubka špagátu na draka, a některá podnikavá hokynářka že prodává také špendlíky, žengle, jehlice do vlasů a

hrnečky na kávu. Takto pramalá změna. Ledaže hokynáři poblíž zájezdnic hospod a na konci pražských předměstí mají také bičiště, biče, popruhy, dřevěné rozpory, nůšky na švestky a košíky pro venkovany, a poblíž zastaváren že mají hokynáři papírové škatulky na menší zástavy. Hokynář závodí s pekařem i perníkářem, semenářem i erteplářem, máselníkem i zelenářkou, nitařkou i ovocnářkou. Hokynář, kdyby to v sousedství právě „šlo“, bude prodávat třeba i odpadky a mít ošatku tureckých řádů. Hokynář pražský vyrovná se nadobro hokynáři vídeňskému — jen v jedné, jediné věci ne — a to bolí srdce vlastenecké! Hokynář vídeňský závodí také ještě s uzenářem: před jeho krámem kouří se kotýlek s uzenkami a volně šíří maštnou vůni svou — a u nás se nekouří nic, a když jdeme kolem hokynářského krámu, ta jedna vůně nám schází!

Pražský hokynář — abych promluvil také o jeho stránce mravní — je občan ctihodný. Má na starosti potřeby celé ulice a musí myslet za sousedstvo celé. On musí znát časův běh a vědět, kdy co nakoupit v pravý čas. On musí dovést naložit okurku a zarazit topůrko do sekyry, polít sýr pivem a vypucovat klíčící brambor. On má povolání namáhavé, neboť musí loňskou kořalku vypít sám, denně stát nepohnutě a s dýmkou v ústech po několik hodin mezi krámem a ráno jít velmi časně do trhu, aby tam překupnicím vynadal. Pak musí také děvečky, které přicházejí na mandl, leckam štípnout, aby měly radost, a přece to učinit tak, aby žena jeho ničeho neviděla.

Pozoroval jsem na hokynářích našich zvláštní vlastnost: mlčenlivost. Jeho slovo je drahé. Také hokynářky naše se vyznamenávají vlastností tou. Je to přirozeno. Hokynářka ví nepoměrně víc než jiný lid, proto může míň mluvit. Ona ví zakrátko tajnosti všechny a doplňky k nim vyžadují pak už mluvení jen málo. Ona ví, že je dobroditelkou celého svého vùkolí, a je-li žena dobroditelkou uznanou, zevšad chválenou, nabývá vznešeného klidu a mlčí. Paní úřednice odvedle dluží se od ní po zlatce a platí jí z ní šesták úroků týdně. Paní profesorka odnaproti běže od ní veškeré své

potravné potřeby, a když přijde prvního, odvede jí celou mužovu gáži. Hokynářka ví, čím je, celou bytost její ozařuje ona majestátnost, která se dostaví vždy z vědomí, že člověk panuje.

1876

Dvakrát za týden vjede do každé pražské ulice nepokoj. U nás, v naší ulici totiž, je to vždycky v úterý a v pátek zrána. Silný, pronikavý zvonek zacinká do všech domů, slyšíš jej již od konce ulice, pořád blíž a blíž, až ti zazvoní zrovna pod podlahou. „Holky, zvoní na smetí!“ volá domovnice do schodů vzhůru. — „Zvoní na smetí!“ volají paničky do kuchyň. A smetí běží už před vrata dolů, až se mu z hlavy práší.

Ale už ani to pražské smetí není tím, čím bývalo, — všechno se kazí. Vlastních smetků je v něm tuze málo, samý uhelný škvár, samý šedivý nebo zas bílý, do vápenna vypálený popel. Jen se člověku nesmějte, že sobě i takových věcí všímá! Vždyť neříkám, že je v tom cos poetického. Vzdor tomu, že jsem snad včera při teple z oharků těch sám spáchal nějakou překrásnou báseň o „české svornosti“ nebo o nějakém jiném českém ideálu, přec mně tu nenapadne s Němcem Juliem Grosseem mluvit o „svatém popeli s Olympu a Sinai“, a vzdor tomu, že ten chvějný, roztráslý popel přímo vyzývá zablabonit něco o „minulosti a pomíjejícínosti“, vyhýbám se mužně všem exkursím do oblíbených, ale u nás, jak se zdá, již trochu opotřebovaných „hrobů otcův“. Beru ten popel tak, jak je, a tak jak je, je také intresantní.

Je známkou stálosti a konservativnosti. Co bylo v uhlí lehkomyšlného a fučikovského, ufouklo, po dusíku, kyslíku, vodíku a uhlíku není tu ani památky více. Co bylo v něm solidního, zůstalo: chlorid sodnatý, chlorid draselnatý, křemen, síran, fosforečnan, štovan. Říkejte tomu třeba „škvár“, výborným odznakem vši solidní nehybnosti a všeho sedmašedesátnictví to přece zůstane. A dobrý znatel přírody kouká se na ten popel ze stanoviska ještě jiného. Dobrý znatel pří-

rody četl v učených spisech, jež jednají o chymii, větu: „Popel rostlin stejného druhu má všudež a vždycky bezmála jednorodé složení chemické, a v půdě, jež nemá součástí v něm se nacházejících, rostliny takové se nedaří.“ Dobrý znatel přírody, jakmile dvakrát za týden v jeho ulici zazvoní zvonek magistrátního metaře a popel a smetí vyhrne se z domů ven, ví tedy ihned, že u toho popele dle chemického sloučení jeho (viz hořeji) najde rostliny zcela určité. Darwin by ty rostliny nazval snad „masožravými“, obyčejná mluva říká jim jen „kuchačky“, „kuchty“, „služky“ a „děvečky“. A na ty rostliny dívá se dobrý znatel přírody tuze rád.

Dobrý znatel přírody obdivuje se velebnosti tvůrčí moci ve všech plodech její. Jsou pak odborníci, kteří se zvláštní oblibou studují z přírodnin jednotlivý jen druh, a z těch studií podrobných vzrůstá pak teprv věda všeobecná, systém. Někteří na př. studují jen děvečky. Jako je sv. otec „servus servorum“, je z nich každý „servus servarum“: doplňují sv. otce. Lidstvo musí také těmto zpytatelům být vděčno. Neříkám, že práce jejich nemá dosti příjemnosti do sebe, ale zároveň nikdo neupře, že je přechasto spojena i se značným nebezpečím. Někdy musí takový obětovný muž za vzácnějším některým exemplářem až do nejvyšších poschodí, ba až za komíny na půdě; někdy musí se vydat všanc posměchu nevědomé luzy a zvláště u kašen zakoušet chvíle co nejtrpčí, a někdy to skončí zcela mizerně až v porodnici, odkudž rostlina jde pak k těm, jimž se říká advokát. Ba stalo se již, že ztratil přírodopysce při tom celý život svůj, že musil se z toho oženit a tedy bídně zahynul. Ale, jak Carriere pravil: „Nechť věda žádá třeba i život toho, který se jí oddal, zas se najde tisíc nadšenců nových a věda žije dál.“ A žije! Starší děvečky pražské sice tvrdí, že nyní je těch nadšenců méně, než bývalo, ale mladší tvrdí opak a smějí se jim, já se držím těch mladších.

Nikdo tedy neupře, že ten vyzvoněný popel má pro přírodopysce význam svůj zcela určitý. On ví, že svou rostlinu při něm najisto najde. Podívejte se jen na ně. Co choval dům děveček v lůně svém, všechny jsou před vraty. Škopíčky,

soudky, bedničky, plecháče stojí po dláždění v malebném nepořádku, a u vrat se vrtí a u zdi trajdají jich opatrovnice. Mají času dost, aby poklepaly dvacet paniček a čtyřicet milých, magistrátní vůz blíží se pomalu. Najednou frrr! — jako když se náhle vedle cesty hejno koroptví zvedne: škopíčky osiřely, děvečky jsou za vraty, nejhezčí až na schodech. Způsobil to kolemjdoucí pěkný mládeneček. Jindy se ty holky zrakům mužským právě nevyhýbají, ale v tomhle-
tom šatu — ó, to za žádnou cenu ven! Šaty jsou pro vynášení smetí co možná nejhorší, rozdrbané střevíce jsou pradaleky od těch zlatých pantoflíčků, jež má Popelka v pohádce, ruce jsou kormoutlivě špinavy, vlasy a tvář jsou pudrovány popelem na prst — kdyby chtěl Isouard nebo Rossini některou z těch Popelek vsadit do not, musel by ji dříve pořádně umýt! Mám duchaplného přítele, který tvrdí, že jakmile se podívá na nějakou ženskou, ihned mu napadne vždy nějaký charakteristický verš, po každé nějaký jiný, na př.: „Nejsi, nejsi, jak se děláš“ nebo „Ach! jedinou hubinku jen!“ nebo podobně. Zde by duchaplného přítele napadlo as „Má milá, má milá — ty jsi celá umouněná“ nebo popelářův lahodně měkký a zvučný dvojverš z Raimundova „Sedláka co milionáře“:

*Packst mit der Schönheit ein,
geh'st gleich in d' Kuchel h'neint!*

Samá tu „můra obyčejná“ a „hadronoška protivná“, jak by Linné asi byl řekl. Stalo se proto už, že hezké děvečky přijaly službu jen v těch ulicích, do kterých magistrátní vozy pro popel přijíždějí hned časně zrána, když nechodí ještě mnoho mužských.

Magistrátní vůz se konečně přikolíbal dosti blízko. Holky chopí se svého nákladu a běží k němu. Natahují se, je vidět mocné boky a pak item nohy, z nichž by se pro ten zlatý pantoflíček z pohádky musela odseknout alespoň polovice. Magistrátní metař jim pomáhá, vytrásá nádobu a vždy to zařídí tak, aby ještě nějaký zbyteček spadl holce na hlavu. Holka ubíhá s řehtem domů. To patří k nejlepším vti-

pům šprýmovného magistrátního metaře. Vtipkuje tak pilně, že kdo z kolemjdoucích má čistý kabát, běží honem na druhou stranu —

*aus den Lüften saust es wie siedendes Blei,
stiebt's wie fliegende Asche.*

Za to si přichází magistrátní metař o Nový rok pro diškreci.

Bylo ale jináče! Dokud se nepálilo kamenné uhlí, nýbrž měkké a tvrdé dříví, byl z popele dobrý louh na prádlo. A šedivé postavy ženské obcházely z domu do domu, sbíraly popel do puten a dávaly děvečkám zaň krejcary. Provolávaly po domech své „pópé-él!“ právě tak zvučně jako ten Raimundův popelář své „Ein Aschen!“ Měly s tímto vůbec mnoho podobného. Jako on obdržení linecký tort hodí krátce na popel do putny — „to nedělá nic, to je dobré pro prsa!“ —, kladly si naše popelářky darované krajíce chleba také prostě tam: „je to zdravé“. My děti jsme to „kvůli zdraví“ zkoušely po nich, ale nejspíš nebyla naše chuť ještě dost jemně vzdělána: prskaly jsme.

Praha je o jeden podomovní výkřik chudší. Už jich má málo.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. A vertical mark is visible near the center.

DIVADELNÍ

Z DIVADELNÍCH LISTŮ
SLEČNY ANEŽKY SKOČILOVY K SLEČNĚ
LIDUŠCE BROMSKÉ

1876

Rozmilá Liduško!

Závidíš mně Prahu, plesy, divadlo, všechno mně závidí milá dušička Tvá! Praviš, že poznám svět, jaký skutečně je, lituješ, že nemůžeš se mnou strávit ten rok v Praze, a především, že nemůžeš se mnou ob den do divadla, — divadlo, ach ano, divadlo! Víš se ještě památovat, jak jsme spolu divadelní kusy čítaly a vše sobě hodně živě myslely? Jak nevědomy, jak hloupoučky jsme tu byly! A jak nám musil bratránek Max o divadle vypravovat, a jak jsme odvíraly oči, když pravil, že divadlo je „školou mravů“ a „školou života“? My mu nerozuměly, měl ale pravdu. Když budu nadál tak pilně tam chodit jako posud, a pořádně, ne jen tak povrchně o všem přemýšlet, budu najisto vědět tuze mnoho! To se Ti hraje kusů krásných, no! Počkej, jen o jednom Ti povím. Jmenuje se „Frou-Frou“. Hned uvidíš, jaké mravy ve světě jsou a jak je život zcela jiný, než jak nám maminka a teta říkaly.

Ten kus je z vyšší společnosti, která je arci vzdělanější a ve všem rozumnější než my chudinky. To vidí člověk hned, když přiběhne Gilberta, dcera bohatého Brigarda, na jeviště. Zrovna slezla s koně, má na hlavě klobouček se šedivým perem, šaty ke krku, figarko bez rukávů, bičík v ruce a točí se jako kolovrátek. Gilberta je hodná a nevinná, ale mluvit umí. Když jí hrabě Valréas — považ si, hrabě! — vyznává lásku, ona mu proklouzne jako ouhoř; my dvě bychom nevěděly kam s očima. Její sestra Louisa je zcela jiná. Šaty nosí také ke krku, ale pořád, kdežto Gilberta je tu za chvíli až zas v šatech jiných, vystřižených, s volanty. Hrabě Valréas chce ji doopravdy, ale to je tuze moc

veselé! Otec mu ji totiž nechce dát, protože mu hrabě od-
loudil nějakou tanečnici, Isu, a teď že hrabě bydlí s nějakou
jinou tanečnicí, s Charlottou. Nesmíš se přitom červenat,
Lidunko, to není nic nemravného, vypravuje se to jako
něco, co patří k životu. Ostatně je hrabě hotov Charlottu
propustit a žádá otce Brigarda, aby jí to sám řekl. Pan
Brigard to ochotně činí. Víš, ona z toho Charlotta nemá vel-
kých bolestí; když se pak hrabě táže, co říkala, odpoví pan
Brigard: „Nic, já ji potěšil.“ Paní doktorka, která vždycky
přede mnou sedí, dala se při tom, že ji „potěšil“, do ukrut-
ného smíchu; já bych se byla také ráda smála, rozuměla
jsem, ale je módou, že děvčata se tváří, jako by neroz-
uměla. Škubalo mně to tváří, musila jsem skousnout pysky,
myslím, že jsem vypadala, jako bych pro nějakou silnou
bolest chtěla plakat. Až budu vdána, budu se taky smát.

Ono se Ti mluví vůbec ve vzdělaném světě zcela jinak,
než jak my dvě jsme navykly. Pamatuju se ještě, že my se
často červenaly a ani jsme nevěděly proč. Teď už se tak
nečervenám a vím proč. Vzdělaný svět mluví skoro tak
plnou hubou jako strýc Vojtíšek, pojezdný, na něhož se
maminka proto tak často hněvá. Jenže vzdělaný svět mluví
uhlazeně. Jen od vzdělaného světa může se člověk naučit
té *pravé* upřímnosti. Hrabě Valréas se svými milostnými
pletkami se netají pranic. Gilberta se směje svému otci
zcela upřímně do očí, že má s baletkami malér, — abychom
my se tatínkovi smály! On ale tatínek Tvůj i můj ani si nena-
mlouvají, myslí si snad ve své jednoduchosti, že by se to
ani neslušelo. Starý pan Brigard barví si vlasy, namlouvá
si pořád, vypravuje o tom svému zetovi a je vůbec k po-
milování vesel, tuze dobře konservovaný pán! Pan baron
de Cambri ví zas o každém záletníku své ženy, ba nosí jí
i psaníčka jejich. A paní baronka chodí po Paříži a navště-
vuje kabinety v restauracích, o kterých se vypravuje, že
tam včera nebo předevčírem překvapil nějaký manžel svou
manželku s jejím milencem. Ještě nevím, jsou-li v Praze
také kabinety takové, ale chtěla bych jeden vidět.

Ale abych Ti pověděla všecko! Je tu tedy ještě nějaký pan

Sartorys, člověk dřevěný, ani polku by snad nedovedl zatančit, a toho miluje tajně Louisa. Ale Sartorys miluje Gilbertu a uchází se o ni u samotné Louisy. Louisa se hrdinně vzdává své lásky. Vidíš, já bych se pro Tebe, drahá Liduško má, také vzdala štěstí svého a pak bych se už nikdy nevdala a pořád bych se trápila. Tuze dobře to Louise sluší.

Sartorys si beře tedy Gilbertu. Vidíme je zas po čtyrech letech, mají už čtyřletého kluka, trochu na čtyry leta velkého, jak se mně zdálo. Gilberta má teď červené šaty s korysem, ale není nějak šťastna, dřevěný Sartorys jí nepřeje života, nejraděj by takhle, aby se starala o dítě a o domácnost, ba ani s tím nějak nesouhlasí, aby hrála divadlo co *debardeur*, v krátkých totiž kalhotkách a s ničím na prsou, a má se hrát přec pro chudé! Teď by se mu víc líbila Louisa — Louisa za to nemůže, ale já nevím, já měla přece na ni zlost.

To se rozumí, že se Gilberta na to dopálí. Zamilovala se teď do hraběte Valréasa a s tím tedy uteče do Benátek, kde bydlí v paláci s výhlídkou na Lido. Má teď na sobě bílé šaty a je intresantně bledá. Tak vzdělaný svět, jako je pařížský, arci jí to nemá za zlé, zvlášt když věno své, *celé dva miliony*, zůstavila svému dítěti. Každý to nahlídne, že pak už neměla pražádných povinností víc. K tomu ještě byla řekla Louise, že teď může tato držet s jejím mužem. Ale Sartorys přijde také do Benátek a zastřelí hraběte. Považ si, Liduško, to štěstí, aby takhle byl někdo kvůli Tobě zastřelen! Ale my jsme jen děvčata prostá a chudá. V tom je také heroism, snášíme-li stav svůj, když už to jinak nejde.

Gilberta dostane z tolikera utrpení souchotě. Ráda by ještě jednou před smrtí svou spatřila dítě své, ta dobračka. Ale Sartorys nechce o žádném smíření ani slyšet, teď, když Gilberta umírá a jako k ničemu na světě víc není. Gilberta však se dlouho neptá a nechává se uvést k němu. Tu sklesne dodělávajíc do pohovky, má šaty černé, nejspíš smutek po hraběti. Když ji tak vidí Sartorys zbědovanou, arci pláče a odpouští, ale je už pozdě. Ještě pohladí Gilberta

svého hochy, ještě se stará o to, jaké šaty jí mají dát do truhly, aby byl krásný funus, a pak skoná. To Ti bylo pláče a štkání po celém divadle, i mužští plakali! Liduško, Liduško, umřít co hříšnice — ach jak krásné! —

Ale teď mně už odpustíš. Spěchám do divadla, abych se podívala na nový kus „Překrásná žena“. Bude-li zase vzdělavatelný, neopomenu Ti hlavní věci opět z něho sdělit. Cítím, že je to mou povinností, abych se starala o opuštěnou přítelku svou.

Tisíckrát Tě v duchu objímajíc zůstávám Tvá vždy věrná

Anežka

P. S. Psaníčko toto posílám na fořtovic Katy, ona Ti je dodá. Maminka a teta by mu beztoho nerozuměly.

LIST DRUHÝ

Rozmilá Liduško!

Odpust, že jsem Ti celý týden nepsala a tedy Tě jako zanedbávala. Ale nebylo to zanedbání, byly to nové botky z fialového aksamitu, které mně švec nenesl, a tím jsem byla celá rozmrzena, to víš. Vypsala jsem Ti posledně krásný kus „Frou-Frou“ a slíbila, že Ti také vypíšu kus „Překrásná paní“, bude-li hezký. Byl. Ale to je už zase něco zcela jiného, o čemž Ti musím něco důkladněji vykládat, abys porozuměla. „Frou-Frou“ je totiž tak zvaná „činohra“ a „Překrásná paní“ je tak zvaná „veselohra“ nebo „fraška“, zcela dobře to sama nevím. V činohře i veselohře, to se rozumí, jedná se o svádění žen, poněvadž to je ve společenském životě to nejdůležitější. Ale hlavní rozdíl je ten: když se žena nechá svést a její manžel na to přijde, je to „činohra“; když ona se náhodou nenechá svést anebo manžel na to nepříjde, je to „veselohra“. Prvější je arci zábavnější, jsou v ní lidé smíšené, jedni veselí a druzí neveselí, a člověk se hned směje a potom zas pláče, což

dělá cituplnému a jemnému našemu ženskému srdci tuze dobře. Ve veselohře ale jsou všichni mužští tuze veselí, a to víš, že veselý muž má u děvčat brzy vyhráno, a z toho je pak ukrutná síla rozkošných zápletek, no! „Překrásná paní“ je od nějakého spisovatele francouzského, a než začli hrát, pravil vousatý pán vedle mne, že se na hru těší. Ten pán dělává tak zvláštní poznámky, že se mně vždycky zdá, když promluví, jako by kous. Pravil tedy, že když je nová nějaká veselohra francouzská, měla by vláda vždycky vypsat daň na smích, a když je nová francouzská fraška, že by měla vypsat hned daň i s přírážkami, to prý by si pomohla. A pán před ním řekl na to, že by to tedy byla daň na ukazování krásných zoubků, a přitom se podíval tak na mne, že jsem se začervenala. Ještě jsem pořád tuze venkovská! Ale nasmála jsem se pak, to je pravda.

Tak tedy abych začla vypravovat. Ale ještě Ti musím říci, že ten pán před mým vousatým sousedem je něco krásně bledý, s černými knírky, černýma očima povídám Ti jako trnky a kudrnatou hlavou. Ondyno přšlo a on mně nabídnul po divadle deštník, a sebe k tomu, že jej ponese, a kdyby prý to šlo kraj světa; ale já řekla, že ne, že bydlím hned vedle, a on šel pak za mnou až do Jindřišské ulice a já se styděla pořád. Starý Chamberlan má tedy krásnou dcerku Johanku. Je to roztomilý člověk, do své dcery tuze zamilován, pravý, dobře vychovaný otec. Nesmírně ho těší, když jsou všichni mužští do ní zamilováni jako blázni. „To jsme udělali efekt!“ říká, a „copak vezmeme dnes do vlasů?“, jako by dcera byla on. Starý Montgiscar — francouzská jmena znějí všechna tak elegantně — má zas krásného syna. Směšný otec, je zamilován do krásy svého syna Arnošta! Hladí ho, kartáčuje ho, objímá ho a pořád se na něho dívá. Říká se tomu karikatura, takovému nepřirozenému otci, abys věděla. Ale ti dva krásní se nevezmou, jak si nejspíš myslíš. Johanku si vezme Jules de Clercy, příbuzný Montgiscarův, a otec Montgiscar sám to zprostředkoval. Montgiscar, Jules, Chamberlan a Johanka sejdou se dle úmluvy starých jakoby náhodou v Louvru — můj vousatý

soused povídal: „Ta divadelní naše dekorace je glyptotéce v Louvru podobna jako náš Zelený trh bujně tropické krajině.“ A hned se Jules a Johanka zamilují a hned se tu zasnubují, ve vznešeném světě jde všechno přirozeně jako při selských námluvách.

Ale teď to začne! Jules má s Johankou kříž. Ona je překrásna, každý se hned do ní zamiluje, a on je tak titěrný, že ho to mrzí. Zato plave dobrý otec Chamberlan v moři rozkoše, on těší se z její triumfů, rozdává o bále sám místo ní tance a má upřímnou radost, když ji někdo hubičkuje. Nemůže pochopit zetě Julia, který ve své zaslepenosti pořád tvrdí, že si vzal ženu pro sebe. Teď přichází do toho Arnošt. Vrátil se z cest. Zamilovanému do něho otci vypravuje, že měl v Modré jeskyni na ostrově Capri zvláštní příhodu. Vjel tam ve společnosti jakés rodiny, otce a krásné dcery, pak přišel příboj, musili zůstat v jeskyni přes noc a vyčkat ranního odboje. Otec prý usnul. „Usnul!“ volá starý Montgiscar radostně, „a co pak? co ty?“ Já také napínala sluch, co pak, ale Arnošt pravil, že — rozsvěcoval sirky, jednu po druhé, aby si svítil na dívčinu krásu. Starý Montgiscar pokrčil nějak rameny. Má pro svého syna nevěstu, velmi bohatou, ale ne právě hezkou. Když ji popisuje, praví o ní, že má velké oči, velká ústa, velký nos, všechno „velkolepé“. Ale Arnošt nechce o ženitbě ani slyšet, že prý počká, až najde zas svou romantickou lásku.

Vtom spatří na bále svého otce Johanku, a Johanka — je ta cizinka z Modré jeskyně! Když slyší, že je vdána, zoufá sobě; když ale zas slyší, že má za muže jeho bratrance Julesa, přichází ovšem hned zas k rozumu a radostně volá: „To je dobře!“ Teď činí všemožné, aby sobě získal Johančiny lásky. A teď se mně začal také jeho otec líbit. Říká mu: „Dejme tomu, že se ti poddá, co pak?“, ale Arnošt nemyslí na žádné následky. Pak mu praví rozumný otec: „Tedy se alespoň *prozatím* utiš. *Kdo ví, co se stane!*“ a domlouvá také Julesovi. Dobrý otec, všechno by svému synovi dal, i cizí ženu! Ale Jules je jako šílený a nechce o koncesích ani slyšet. Arnošt přichází do domu Julesova a píše Johance

list, že se zastřelí, když ona ho nevyslyší. Johanka pláče. List však se dostane Julesovi do ruky, on vymkne Arnoštovi revolver a vidí, že ten — není ani nabitý! Vysměje se mu, hrozí, že na jeho zahanbení to poví celé Paříži, a tím ho přinutí, že opouští Arnošt provždy jeho dům a kvůli větší ještě jistotě že se zcela určitě svému otci vyjádří, že ho chce být poslušen a do tří měsíců se ožení. Konec. Ty vidíš: *náhodou* se Johanka nenechala svést, tedy „veselohra“. Arci, život sám se nenechává měřit na akty a obmezovat na jeden večer. „Kdo ví, co se stane v dalších aktech, když už opona spadla!“ pravil vousatý. „Spisovatelé hrají si s ctností jako kočka s myší, hned kočka myš na okamžik pustí, hned ji zas rafne — konečně kočka myš přece zadává.“

Ještě jsou tu mimo Arnošta jiní do Johanky zamilovaní. Starý de Goberville — zamilovaní starci jsou vždycky směšni. Pak sochař Octav Blaudar, divný člověk. Kde je hezká panička, tam se hledí do domu dostat. Dělá poprsí mužovo a říká mu, že vypadá jako „řecký mudrc“ nebo jako „římský císař“. Pak dělá poprsí paniččino a „na tom pracuje dýl“. Octav miloval posud paní de Goberville, teď chce Johanku. Ale paní de Goberville umí se bránit. Když o bále licitují kytici Johančinu, licituje Octav také, ale paní de Goberville ho pořádně štípne. Když jí drze praví, že „on může dělat co chce, že je svoboden“, řekne ona mu, že není a není svoboden, že má ji. Má pravdu. Já kdybych byla vdána a měla milence — já neříkám, že bych ho měla, ale *kdyby* — a on mně byl nevěren, já bych ho štípla, že by zmodral!

Ano, bratránek Max měl pravdu, divadlo je „školou mravů“ a „školou života“. Ale člověk musí sám přemýšlet dál!

Mimo „činohru“ a „veselohru“ jsou také „truchlohry“. Doufám, že Tě, drahá Liduško, co nejdřív budu moci poučit řádně také o nějaké truchlohře. Prozatím Tě v duchu tisíckrát líbám a zůstávám Tvá vždy věrná

Anežka

P. S. Bratránkovi Maxovi neříkej ničeho o tom bledém z divadla. To víš, ono je jich tisíc, ale my dlouho nevíme, který bude ten pravý.

LIST TŘETÍ

Rozmilá Liduško!

Ani jsem tak tuze s tímto listem nespěchala. Slíbila jsem Ti arci, že Ti řeknu také něco o tak zvané „truchlohře“, a vskutku dávali právě teď novou truchlohru, nazvanou „Gracchus“, a šla jsem tam hned dvakrát po sobě, jen abych Ti mohla říci něco kloudného, ale teď, abych se přiznala, nevím sama nic. Poptávala jsem se, a tu mně řekla slečna Albina v taneční hodině — slečna Albina ví tuze moc —, že prý jsou truchlohry dvoje, jedny „občanské“ a druhé „historické“. V „občanských“, řekla slečna Albina, dostane děvče vždycky souchotě a umře, což ovšem musí být tuze pěkné; v „historických“ prý zas děje se všechno tak, jak se dělo skutečně v historii, — Ty víš, když nám začal bratránek Max někdy vykládat něco z historie, byl na počátku vždycky tak směšně opravdový a pak dál byl už fádni. „Gracchus“ je na neštěstí truchlohra historická, člověk neví tedy, co si z toho vybrat, když se to stalo, nu tak se to stalo, copak je *nám* po tom! Bavila jsem se tuze málo, bylo mně, jako bych čtla noviny, vražda, samovražda, schůze lidu, sněm, politické hádky — já noviny nečtu ráda. A což teprv vidět noviny představovat na jevišti!

„Gracchus“ je truchlohra římská. Frankovský a Mošna a Seifert jsou také mezi těmi Římány, ale člověk se pranic nezasměje. Když jsem čtla na ceduli, že pan Mošna se jmenuje Carbo, spletla jsem si to s Cabriolo a pořád jsem čekala, že poleze zas na balkon nebo bude skákat přes stůl jako v „Princezně Trebizondské“, ale on nedělal nic, než že někdy vyzdvih ruku. Největší vtíp v celém kuse je, že si kradou z rance fíky, ale tomu se nesmál v divadle nikdo, mimo ti na jevišti, nejspíš že se jim to samým zdálo

už příliš hloupé. O nějakém pikantním zamilování není *v celém kuse ani slechu!* Gracchus je už ženat, má uplakanou Licinii, a ta nedělá nic, než že pořád za ním běhá; on má rád ji, ona má ráda jeho, co s tím! Když jsem viděla, že Pomponius je Gracchův domácí přítel, čekala jsem pořád, že mu bude svádět ženu; ale Pomponius je filosof, hotové dřevo. Pak jsem doufala, že si začne něco aspoň s Cornelií, Gracchovou matkou, ještě dobře konservovanou starou dámou; ale dřevo zůstalo dřevem. Když vytáhli oponu, běhalo tam moc mužských sem a tam a říkali něco historického — to se říká tak mačkaně, nuceně, jako by měli v ústech oblázky. Pak přišel Gracchus z nějakého ostrova a říkal, že musí pomstít smrt bratra Tiberia, kterého mu zabil senát. Tím senátem je pan Šmaha a pan Pulda; pan Pulda je už ženat a má několik dětí, pan Šmaha je ještě svoboděn, jenže hraje pořád staré úlohy a je proto, kdykoliv vystoupne, v obličejí pořád zamazán. Mluvily se pořád dlouhé řeči; já musila mít hned v prvním aktu nos ale samý bílý puntík, tak se mně chtělo zívát! Když pak křičeli „Řím a svoboda!“ a já viděla na jevišti tolik otevřených úst, nemohla jsem si už pomoci a zívla jsem si od srdce, zrovna jako před spaním.

Druhý akt se mně líbil už spíš. Gracchus hraje tu pořád v domácím římském šatu. Z počátku jsem nevěděla, mám či nemám se tam dívat, pak jsem se dívala. Domácí šat římský skládá se totiž z kratininké bílé košilky a pak už z praničeho jiného. Ten Gracchus měl tuze pěkné tělo, jak by ho ulil. Lejtka pěkná, kolena pěkná — všechno! A ty oči! Takové hluboké, ohnivě! Ale pořád stál na své pomstě, zrovna tak jako Turečkův Václav, víš, když přišel z vojny a pořád hrozil Katynčinu tatínkovi zabitím proto, že mu bratra Frantíka pro pytláctví přivedl do kriminálu. Matka a žena mu domlouvaly, jako domlouvá má dobrá maminka tatínkovi, aby nechal politiky být a do ničeho se neplet. Gracchus slibuje, že bude hodný.

Když opona spadla, pravil vousatý pán vedle mne k tomu hezkému bledému před ním: „Myslíte, že chodili staří

Římané tak nazí? To by se byla měla mužkita dobře!“

Mladý pán vstal a obrátil se zády k jevišti. Pohladil si černé knírky a usmál se: „Snad byli v Římě už mladočeští adamité! Četl jste?“

„Ano, ano! Byl to zas výlupek poctivého nápadu! Vymyslit si, že se objevili v Nymburku adamité, a to se rozumí hned dokazovat, že to musí být mladočeši. Ono je to ale všechno jaksi ve vzduchu. Každý okamžik teď člověk na ulici klopýtne přes nějakého šťastného otce a ten honem zvěstuje, že se mu dnes nebo včera narodil kluk. Uvidíte, ten rok bude na klukovství ještě nesmírně bohat!“

„Toť bych se byl měl vloni oženit! Ale víte, kdyby byl člověk adamitou, nemusil by se ženitbou spěchat, pak by bylo na děti vždycky dost času.“

„Jak to?“

„Inu bibliční adamité měli všichni pozdě děti. Adam sám měl syna Seta, když byl už sto třicet let, Set syna Enosa, když byl sto pět let, Enos syna Kainana, když byl devadesát let, — měl bych tedy na ženitbu alespoň ještě šedesát let času. Noe pak, čteme v bibli, když byl už v pěti stech letech, zplodil Séma, Cháma a Jafeta.“

Cítila jsem, že se ten bledý zas na mne dívá. Koukala jsem vlevo po lóžích a myslila si: „Ty bys mně takhle mohl přijít co stoletý chlap!“

„Já jsem si to všechno vypsal,“ pravil bledý dále a vytáhl papírek z kapsy. „Tenkrát byli adamité všichni nesmírně staří. Adam byl 930 let, Set 912, Enos 905, Kainan 910, Malabel 895, Járed 962, Henoch 365 — Henoch byl proti ostatním ještě štěně —, Mathusálem 969, Lámech 777.“ A sbalil papírek a hodil jej před sebe. Později mně náhodou spadl štucl na zem a já si papírek zdvihla.

„Inu,“ mínil zas vousatý, „když se nazí rodíme a nazí jdeme do hrobu, mohli bychom také nazí běhat životem; jenže by bylo zima.“

„Když jsem četl Čechovy Adamity, líbilo se mně adamitství tuze!“ prál na to bledý.

Vtom šla opona zas vzhůru a bledý si sednul. Ale já jsem

si vzpomněla, jak jsme, rozmilá Liduško, také my spolu četly ty Adamity a co jsme si všechno tenkrát povídaly a šeptaly! Zabrala jsem se do toho tak, že když opona už zas spadla, mnou to pojednou škublo; nevěděla jsem ani muk o tom, co se bylo dělo nahoře. A ku podivu! Když jsem přišla po druhé na truchlohru tu, vzpomněla jsem si mezi druhým a třetím aktem zas na ty adamity a propásla jsem zas celý akt třetí. Ale ono už se v kuse beztoho nestane nic, co by stálo za řeč. Nějakého Scipia tam zabijou, ani nevím proč. Pak chtějí Graccha soudit a on se zapíchne. Licinia je vdovou, ale beze vší pikantnosti. A je konec.

Jaktěživ mne už nikdo nedostane do nějaké historické truchlohry! Jsem upřímná a říkám upřímně, že kdyby byly samé historické truchlohry, bratránek Max by neměl pravdu a divadlo by zajisté nebylo „školou života“, vždyť si člověk z historie nevybere pro život přec praničeho. A kdyby byl každý upřímný jako já, musil by celý český národ říci, že se z historie praničemu nenaučil.

Teď prý někdo říká, že už nemáme chodit do českého divadla, raděj prý do německého. To bude as tak: budou-li nám v českém divadle dávat prázdné kusy jako „Gracchus“, beztoho se tam nepoženem; ale budou-li dávat kusy, které jsou „školou mravů“, nezdrží nás žádná moc na světě a poběhnem tam, až si budem moci nohy vyvrknout. O čemž Ti ostatně svého času dám zcela věrnou zprávu.

Tisíckrát Tě v duchu líbajíc zůstávám Tvá věčně věrná

Anežka

LIST ČTVRTÝ

Rozmilá Liduško!

Vidíš, skoro bych měla začít dnes tak jako můj tatínek, když říká některé ze svých pořekadel, jež mně byla vždycky tak protivná, na př. to: „Ženské předsevzetí tak jako chmýří letí, někdy sem a někdy tam, nikdy ale neví

kam.“ Ale já za to nemohu. Psala jsem Ti arci, že mne už jaktěživ nikdo na nějakou truchlohru historickou nedostane, protože v ní není pranic poučného, ale vždyt já ani nevěděla, že je „Marino Falieri“ historickou truchlohrout! Čtla jsem jenom, že to napsal nějaký Turek, nu a když Francouzi mohou psát pikantně a poučně, co by teprv mohl napsat Turek, který má harémy a otrokyně a sto žen a nic nedělá, než že jim kupuje na šaty a pořád zabíjí jejich milovničky. Na sto žen musí přec být aspoň ještě jednou tolik milovníků, ne? — to se dá přec už něco napsat! Ale to měl pravdu, když pravil ten vousatý pán vedle mne k tomu hezkému bledému před ním: „Tenhle ten Murad Effendi by také mohl radš pilaf vařit než tragedie psát!“

Marino Falieri je starý pán a má mladou ženu. Je vlastně tuze starý pán — chodí pořád v nějakém bílém županu a s nějakou čepicí na hlavě, která vypadá jako noční, — a má tuze mladou ženu. Měla, to se rozumí, než se provdala, už svého milého, jmenuje se Steno, štíhlý chlapík, ohnivý, divoký, no! Steno ji, to se rozumí, pořád svádí. Aha! myslila jsem si, on starého zabije, nebo ten starý na něco přijde a otráví se, a pak se Marie se Stenem vezmou, a už jsem se na to těšila. Ale to by nejspíš nebylo „historické“. Ten protivný starý pořád jen svou mladou ženu objímá — já bych takového starého bouchla. A Marie má sice Stena ráda, ale nechce a nechce, no tak co je do takové lásky. Kdyby byla rozumna, nemusel by starý ani ničeho zpozorovat a byla by veselohra. A je-li už tak svědomita, jak se to na divadle ani nesluší, a přeje svému muži, mohla by ho co rozumná žena pomocí Stenovou tedy zachránit přede vším zlým. Ale Falieri propadá smrti, Marie se sama otravuje, člověk neví proč, a Stenovi je to pak jedno, on si namlouvá jinde. Má pravdu.

Když není kus takový, aby si obecnstvo mohlo něco z něho vzít, je to hned cítit po celém divadle. Mužští sebou vrtí a povídají si; ženské si také povídají nebo drží šátky skoro pořád u úst a oči jim přitom se zaslzuji; mně ukápla po každém aktu zíváním slza. Mezi akty ale, a to je už

nejhorší znamení, mluví se o něčem zcela jiném než o tom kuse. Hezký blondáček obrátil se hned po prvním aktu k tomu vousatému — už vím, drahá Liduško, kdo ten blondáček je! Je prý obchodníkem a má dobrý obchod; to jsem ráda, že není doktorem nebo něčím podobně obyčejným! „Copak je nového?“ ptal se a zívnu.

„Že prý se ta princezna už vdala,“ usklíb se vousatý. Ten se Ti umí usklíbat!

„Která princezna?“ — Já poslouchala.

„No ta z pohádky. Král, její pan otec, zapřisáhl se, že ji dá jen tomu, kdo dovede říci něco, co je ve světě pravdě nejnepodobnější. A teď přišel prý jeden a řekl, že pravdě nejnepodobnější je to, aby se stalo v Čechách někdy něco rozumného, — a už ji má. Strašně fádni časy!“

Blondáček se trochu usmál a zase si zívnu. Už jsem měla strach, že se dostanou do politiky, ale blondáček má takt.

„Jsou to krásné jarní dny, co?“ začal zas. „A to hemžení se po ulicích v slunci, holčičky, bože, ty holčičky! V Praze je každá třetí holčička hezká a každá třicátá je krásná. — Počkejme, hned se přesvědčíme. — Začnem u orchestru s jedničkou vlevo. Jedna, druhá, třetí, čtvrtá — sedmá — desátá —“ Já už věděla, kam míří, a dívala jsem se pryč. — „Skutečně,“ pravil po chvilince, „třicátá je krásná, a jak krásná!“ Díval se přitom na mne, ale já jako bych nic.

„Už se těším na pašijní dny,“ mluvil zas dále.

„Svěceně vodnatá doba,“ usklíb se vousatý.

„Já ji mám rád. Holčičky mají jarní své nové šaty pak už hotovy a chodí v nich po božích hrobech. Pánbůh má nové šaty nesmírně rád. Teď mají v Paříži módu církevní, dámy nosí tuniky klášterského střihu, jupky s opatskými řízami a krejzlíky à la Bethsabée. To musí být tuze pěkné. Naše jarní móda zde v Praze je nějak divná, ale také hezká. Dámy se lesknou pod černými našitými korálky jako hádč, vyšívání je samá divoká, spletená čára, střih je ostrý, kouskovitý, takže celá dáma vypadá jako zubaté vlašťovčí křídlo, vlasy nosí kouzelně rozestřeny jako neometené koště, každý vlas zvlášť, tuze pěkné! Alespoň staročešky ale měly

by sáhnout k té církevní módě pařížské. Vzít takovou jezovitku za bradu nebo přitisknout kapucínku hodně silně k sobě — “

Vtom šla opona zas vzhůru a já měla zlost. On ten bládek mluví tak rozumně! Ale hned den nato jsem tedy běžela zase do divadla. Dávali veselohru „Světa pán v županu“, a protože to hraje v Paříži, myslila jsem, že uvidím tedy tu novou pařížskou módu. Nic jsem neviděla, a k tomu jsem se ještě zlobila. Když Ti řeknu, že je ta veselohra taky „historická“, máš už dost. Když se takové věci, jaké přicházejí na divadle v historických kusech, píšou v dějepisech, pak nepochopuju, nač dějepis vlastně je, něčeho rozumného v něm aspoň nenajdem. „Světa pán“ je dle toho. Napoleon by rád byl feš a namluvil si herečku Georgeovu, ale nejde to. Jeho dvě sestry by si také rády namluvily adjutanta Flahaulta, ale nejde to také! Napoleonku starou i dceru její vůbec nic nenapadne, co by stálo za řeč. Flahault je tak zamilován, že se z toho jen ožení, — co s tím! Jediné, co tam je poučného, je, jak Napoleonka migrénou dostane Napoleona k tomu, aby jí koupil nový šperk, — ale abychom se potřebovaly takovým věcem učit teprv v divadle, vidí!

Náramně málo jsem se v posledních čtrnácti dnech bavila. Víš, ráda bych se, upřímně řečeno, už vdala, alespoň kvůli změně, nudím se. Jsem mrzuta, proto ale Tě přece tisíckrát v duchu líbám a jsem Tvá věčně věrná

Anežka

P. S. Zrovna přišla naše paní z procházky a vypravuje, že viděla u Kaskelina nejnovější francouzské látky. Jmenují se „les scintillants“, tmavá půda a samý svítivý, stříbrný puntík po ní. Budem vypadat, jako by nás stříbrným posypátkem posypal, celý kropenaty.

Divadelní hra dle Shakespeara, Lindana a ještě některých jiných

Jakživ ještě nikdo nesouhlasil s nějakým článkem tak, jako já s článkem G. P. Moravského (v Osvětě), nadepsaným Z českého divadla! A sice od A do Ž! Také mně je prazvorem domácněctnostního kusu „Služebník svého pána“ a obdivuju se tam Dornenkronu, který nahými fotografiemi a násilím svádí ženy pro svou *zábavu*, neboť: kdo se dobře baví, je zcela spokojen, kdo je zcela spokojen, je zcela dobrý. A se spravedlivou ošklivostí odvracím se od Sardouovy Fernandy, která obětuje čest, aby — zachovala *matku!* Volám s G. P. Moravským: „Neuvádějte nám z Francie ty padlé, ty nás demoralisují; stokrát milejší jsou mi mnohé naše domácí propadlé, při těch nepřipadne člověk na žádnou myšlenku, tedy také ne na špatnou!“ Ano, „obecenstvo naše nemá smyslu pro bábelské zjevy francouzské zkaženosti, nemá oči pro ten tenký flór, jímž si tam nectnost kyprá ňadra kryje, nemá nosu pro ty miasmy smíšené z pačuli a kanálu!“ a vyslovuju G. P. Moravskému díky ve jménu národa, že když teď celý svět nadává Francouzům, také my jsme se konečně k tomu chóru připojili. Proč bychom si nezahafli!

Pryč s těmi francouzskými kusy, v nichž je pravda tak nahá, myšlenka tak upřímná, technika tak mistrná, povahy tak zajímavé, určité a důsledné, dialog tak duchaplný! Nenahlížím, proč divadelní ředitelstvo ještě váhá s odstraněním všech, ale *všech* těch cizoložných kusů, když u nás nikdy žádné cizoložství jakživo nebylo a jakživo nebude! Pryč s nimi a nahraďte je od neděle do soboty samou vyprubovanou domácí ctností v dramatickém rouše! Objednávejte u obratných spisovatelů, vždyť není tak těžko napsat dle dobrých vzorů dobrý, i třeba tuze dobrý ctnostný kus, na př.:

 (Bude-li se tento improvizovaný můj kus ředitelstvu tak líbit, jak se už napřed líbí mně, může jej provozovat od fleku!)

ČESKÁ PANNA — PANNOPANNA!

Jednoaktová veselá hra ode mne. Zpěvy také ode mne.

OSOBY:

Otec BOHUMIL

Matka BOHUMÍRA

Dcera BOHUSLAVA

SVATOSLAV, nový advokát

BOZDĚCH, český dramaturg (ale už v jiném stavu)

(Počátek představení hned po klekání. — Orchestr hraje několik cudných národních písní. Pak se opona cudně zdvihne a je vidět šťastnou domácnost, pokoj. Vpravo, vlevo, uprostřed dveře, vpravo, vlevo, uprostřed okna. U prostředních dveří vpravo (od obecnstva) kropenka, vlevo kalendář a nad ním svěcené „kočičky“. Na stěně obraz představující spasitele u špalku. Rozličné nářadí i s klekátkem; na jednom stolku leží bible, v níž zalepena neprůhledným papírem některá místa, na př.: „Byli pak oba dva nazí, totižto Adam i žena jeho: a nestyděli se.“ I. Mojžíšova, 2, 25.

Z celé dekorace vane macourkovský klid.)

VÝJEV PRVNÍ

OTEC BOHUMIL *(přechází v županu pokojem, ruce nazad, a začíná právě zpívat píseň):*

Kdo má uši k slyšení, slyš,
hlasitě volá pán Ježíš!

(Biletáři prodávají mezi obecnstvem text té krásné písně. Otec Bohumil, přezpívav patnáct slok, při čemž se děkuje za

potlesk po každé sloce a dělá, jako by odcházel, sedne si a nacpává fajfku.)

DCERA BOHUSLAVA (*sedí u stolku a šije pro nějakého sirotka sukýnku. Když byl otec dozpíval, spustí ona povědomou notou: „Proč, Maria?“ Biletáři, děkování a dělání jako nahoře. Když byla přezpívala čtyryapadesátou a poslední sloku, začne sebou nějak divně vrtět a drbe se po lopatkách.*)

OTEC: Kouše tě něco, milená dcero?

DCERA: I ne, milený otče; ale vzpomněla jsem si na anděly. Když mají andělé vzadu křídla, to se jim to musí přišít špatně sedět, ne?

OTEC (*usmívá se blaženě*):

Mir ist, als ob ich die Hände
auf's Haupt dir legen sollt',
betend, dass Gott dich erhalte
so fromm, so rein und hold.

VÝJEV DRUHÝ

Matka BOHUMÍRA. PŘEDEŠLÍ.

MATKA (*utírajíc si ruce o zástěru*): Bohuslavko, jdi ven do kuchyně a dej pozor, aby se omáčka nepřipálila!

DCERA: Už, už! (*Odchází se vzornou poslušností.*)

OTEC: Poslouchej, stará, copak máme dnes k obědu?

MATKA: Co nám pánbůh nadělil! (*Zpívají spolu: „Do tvé vůle, hospodine“ — 29 slok. Vše jako nahoře.*)

A zase MATKA: Poslouchej, starej, u hořejších sousedů mají už zase krocana; ti lidé musí zrovna krást!

DCERA (*vrazí do dveří*): Člověk jde!

OTEC: To je on!

MATKA: To je on!

DCERA: Kdo je on?

SVATOSLAV. PŘEDEŠLÍ. *Pozděj bozděch, ale už v jiném stavu.*

SVATOSLAV: Pochváleno budiž jmeno hospodinovo!

VŠICHNI: Až na věky, amen!

SVATOSLAV: Tedy mne tu máte od hlavy až k patě!

MATKA (*červená se a tabá otce za župan*): Ty, poslouchej, to je nějaký svěťák, mluví tak necudně! On říká: „od hlavy až k patě“!

OTEC: Tak vy tedy milujete naši dceru, pane doktore?

SVATOSLAV (*vpadne mu do řeči*): I pánbůh zachraň! To by bylo tuze neslušné, milovat děvče, dokud páni rodiče nedají svolení! Slečnou dcerou je tedy tahleta mladá ženská, je-li pravda?

MATKA: Bohuslavko, když už se tak bavíme, promluv také něco na pana doktora!

DCERA (*stydlivě*): Ustrouhei šest lotů černého domácího chleba, přidej šest lotů tlučeného cukru a na drobno nakrájenou kůru citronovou, kousek na drobno nakrájené kůry pomerančové, a vytlač k tomu šťávu jednoho citronu. Vraz do toho šest žloutků, přidej tři plné lžíce rozličné svaženiny z ovoce, dobře vše rozmíchej, pak ještě lehce přimíchej sníh z šesti bílků, naplň formu míchaninou, upeč nákyp v nepříliš horké troubě a dones na stůl.

SVATOSLAV (*v mírném nadšení*): Výborné vychování! Jakpak je stará? Kdy se narodila?

MATKA (*červená se jako šátek*): Ona? (*Tabá Svatoslava za šos.*) Tenkrát jsem byla právě několik měsíců na venkově u své matky — ani jsem nebyla doma, když nám ji přinesla vrána.

SVATOSLAV (*voní k vlasům Bohuslaviným*): Ani se pamádou nemaže — výborné děvče! Ale teď začněm! Že mohu ženu uživit, to víte — jsem mladý nový advokát —

OTEC: Mladý — starý by mně byl milejší, ti nejnovější už nemají co jíst. Ale zato mám já sám floky.

MATKA: Jen jestli jste dost ctnostný!

SVATOSLAV: Já? Ty moje nebe! Když jdu kolem českého divadla, dívám se vždycky radš stranou do vody. (*Vstane, přistoupí až k lampám a mluví k obecenstvu.*) Pánové a dámy! Já dostat toho Bozděcha do rukou, kriminálu by neušel! (*Za kulisou je slyšet bouchnutí těla.*) Přeložil tu běhnu „Fernandu“, urazil tím stydlivost Pražanů a dal příčinu k veřejnému pohoršení — § 516.

HLASY (*za kulisou*): Vodu! Kde je doktor Šindelář?

SVATOSLAV (*jako nahoře*): Porušil nevinnost obecenstva, a ponevadž se ještě žádná nevinnost v úplné bělosti nedočkala roku čtrnáctého, dopustil se zločinu zprznění — § 128. Ano, za jeho působení chodila veřejně na jevišti „milostpaní spat“ a kul se hanebný spolek „Gavaut a Minard“ — přitěžující okolnosti! (*Divadelní feldvébl bubnuje umíráčka.*) A máme zde mnoho svědků, že pošla z toho nevinnosti obecenstva důležitá škoda na zdraví, — § 126. Jedno k druhému navrhuji d v a c e t let! (*Za kulisou pláč mnoha zmatených lidí. Bozděchova duše letí, strachem vypuštěna, přes jeviště v podobě holubice, ale rousavé. Napověda, nemoha se spolehnout na pamět herců, předříkává otčenáš.*)

SVATOSLAV (*dívaje se za holubicí*): I to je mi jedno! (*Jako nahoře.*) Ať se někdo opováží říci, že nejsme zcela jiní lidé než Francouzi! Kameliový román mladšího Dumas je u nás nemožný a žádný z našich skladatelů nedovede napsat Traviatu. My nestavíme hřích na pranýř jako oni, i s odstrašujícími jeho následky, my jej hejčkáme „mezi čtyřma očima“, a když se někdo poptá, zalžem jej. My snad nejsme o mák lepší, ale my to na sebe neřeknem — ať žije jezovitism, ať žije ctnost! (*Obecenstvo jáás.*)

MATKA: Nu, když jste takovej, tak si ji vemte!

SVATOSLAV: Jen jestli slečna už někoho nemiluje.

MATKA (*válíc se s otcem smíchy po zemi*): Nu tak se jí zeptáme! — Poslouchej, Bohuslavko, ještě se ti nikdy nelíbil žádněj mužskej?

BOHUSLAVA: Co je to „mužskej“, maminko?

MATKA: Nu člověk s vousy, jako tatínek nebo tady pan doktor.

BOHUSLAVA: Ach ano — náš pan arcibiskup ondyno na procesí!

OTEC: Prosím vás, už skončme! (*Slavně:*) Dcero, ty jsi holka a —

BOHUSLAVA: A proč jsem holka, tatínku?

OTEC: (*poněkud v rozpacích*): Protože se jmenuješ Bohuslava, kdybys byla hoch, jmenovala bys se Bohuslav! A každá holka musí se provdat za muže. „Není dobře člověku býti samotnu,“ pravil pánbůh a stvořil Adamovi, z vlastního jeho žebra, ženu Evu. Ty se staneš ženou tohodle pána —

BOHUSLAVA: Copak mne pánbůh udělal ze žebra pana doktora?

(*Všichni se smějou. Opona spadne.*)

A první kus nové éry je hotov!

1870

Rok co rok „melou“ v divadle českém Raupacha a „trhají tam krupky“ citu, že se tyto hrnou po všech tvářích a ženské si jich ještě plný kapesní šátek nesou co výslužku domů. Rok co rok se „Mlynář a dítě jeho“ nasype čtyřikrát do koše, dvakrát o Všechny svaté, dvakrát o Dušičky, a divadelní kapsář ředitelský může mít radost z toho, že návštěvě Raupachovy hry neublíží ani kritika ani parodie à la „Dítě a jeho mlynář“. Rok co rok nažene se za dnů těch v zbožné pietě a s nejpřímnější vůlí na vyplakání se obecnostvo nejnaivnější, které vtípům jako „Hrom a peklo!“ dovede se smát co nejsrdečněji, jemuž s galerie padající klobouk dovede zkazit celý dojem aktu, jež se ale vzdor všemu smíchu přece jen na konec kusu rozpláče celé. Nejčteněji ovšem přicházejí služky; nebyla ještě nikdy v divadle, neví, jak sednout na nesklapnuté sedadlo, červená se, když mlynář děsí se té „hanby“, že by dcera jeho mohla se stát služkou, ale vypravuje pak celý rok o všech těch hrůzných krásách.

Aby to dobré, milé, rozplakané obecnostvo mohlo se náhle podívat za kulisy!

Co kulisa, to hadr a záplata, co nářadí, to červotočina. A mezitím kdy venku stále tremolo citu a hlasu, zde jediná nadávka, kdy venku 115krát za dvě hodiny na jazyku „bůh“, zde výraz všední, život prozaický, jako by s tím venku ani dost málo nesouvisel. Vždyť „my“ se tam ale můžeme podívat! —

Marie, krásně nalíčená do vápenna, právě vyběhla z jeviště. „Ježíš Maria!“ vzkřikne náhle u kulisy, neboť jí bylo několik ledově studených kapek zemským výborem spravovanou střešou padlo na šíji a noha se jí svezla kalužinou vody. „Honem, přineste mně šálu, sice se nastudím!“ A běhá

sem a tam, aby se zahřála, a směje se, aby jí zuby necvakaly zimou.

„Prosím vás, jste zabeđen?“ běduje vedle rekvisitář na nějakého muže. „Stearinovou svíčku! Kdopak to jakživ slyšel!? Lojovou — slyšíte? Lojovou!“

„Ale vždyt —“

„Lojovou, povídám! U venkovského mlynáře bude tak zrovna stearin! Tam si lijou svíčky sami, z domácího loje — což nejste z venkova? Bože!“

„Pozor!“ hučí nosiči. Obrovská kulisa šoupe se hrozivě kolem nás.

„Inu za tři zlaté už je pěkná husa, čtyry žejdlíky sádla, drůbky, dva dni je co jíst.“

„Tři dni u nás,“ vykládají jakés postavy ženské rozšafné matce nešťastného Konráda a neméně rozšafné tetě nešťastné Marie.

„Máte už versatzstückle pro hřbitov pohromadě? Tedy honem!“

„Hm — ehm!“ zakašlává rovněž ukrutný jak pověřivý mlynář Rychnovský za dveřmi, aby byl příchod jeho ven obecenstvu oznámen. „Dnes se mně nějak dobře nechrapí,“ praví k vedle stojícímu divadelnímu inspicientovi, který tu s knihou v ruce posílá herce na jeviště, „měl jsem se trochu nastydnout!“

„Flautista! — je flautista z orchestru už zde?“ ptá se inspicient. „Ať se postaví vlevo do kulisy.“

Zvuky flétny zaznějí žalně až k zoufání.

„Kde je Konrád?“ volá zas inspicient.

„Tamhle u mrtvých!“

Skutečně se tam točí Konrád na opatku a právě štípe jednu mladou mrtvou do tváře. Je tam hlouček mrtvých obojího pohlaví, všichni v rubáších. Čekají, že přijde již brzy na ně řada, aby v půlnoční parádě šli přes jeviště. Malé sedí na podlaze, mladé s růžovým věncem na hlavě se nudí a starší pletou punčochy; muži zívají.

„Prosím tě, ať mně dáš v pravý čas znamení, kdy půjde Marie přes jeviště, abych nezůstal zas ležet jako

vloni!“ žádá bodrý, přec ale trochu příliš ohnivý Konrád.
„Kdo dělá duchy, sem!“ volá režisér. Mrtví se sbíhají.

Statívek spustí něco kostelně varhanního.

„Jděte — vdovy napřed — pomalu! Nejeďte jako na koni! Po jedné — po jedné — copak jste zvykly do páru? — Tak, dětičky, teď vy — buďte hodny! —“ komanduje režisér průvod duchů. „Teď přijde Marie — he! dát znamení Konrádovi z kulisy, aby sebou škubnul!“

A inspicient jde až na kraj kulisy a volá na Konráda ležícího venku u náhrobku: „Teď!“

Konrád sebou na jevišti divadelně jakoby ve snu škubne. Vtom vyskočí, volá v největší zoufalosti „Marie!“ — —

A opona sletí.

„Himlhergot!“ hřmí inspicient, „kdopak dal znamení na spustění — vždyť jste odřízli mlynáře i s hrobníkem!“

„Skandál!“ běduje režisér.

„Je-li pak ještě pan kasír zde?“ táže se slečinka a houfec slečinek běží za ní přes jeviště.

To jsou ty dřívější mrtvé, ale už v civilu, a běží si — dolů pro honorár.

1871

To jsem si zas pochutnal! Já se totiž nesmírně rád bojím a jen proto jdu si vždy pro své výroční úzkosti za kulisy, když se dává „Mlynář a jeho dítě“. Jen hodně blízko do těch hrůz! A když se pak ta dramatická příšernost na tebe sype jako vodopád, tu choulíš se a svíjíš a mráz ti běží jako drobný chladný dešť po zimničně rozpálených zádech! Úchvatnou silou tě to chytne a pro všechny časy jsi dnešním dnem přesvědčen, že jeviště je skutečně obrazem života, nebo kamkoli člověk zde stoupne, všude jde s člověkem smrt.

Postavil jsem se do kulisy, zrovna když opona spadla po proměně čtvrtého jednání. Nad hlavou pohrávají plameny jako bludičky, temnem zákulisním poskakují vzduchové postavy; poohlédnu se bázně — rubáše se šourají, šedé, bílé — dušičky lítají sem tam a smějí se — smějí! Těsně

vedle mne něco se postavilo. Zdá se mi, že je to něco ženského, tak asi osmnáctiletého. Kdybych po tom sáhl, zajisté se to rozplyne — ale ne, nerozplynulo se to, držím v ruce — rubáš! — a zase zní děsný smích! Na jevišti vyrůstají náhrobky, srostl již hřbitov. „Až umřu, přála bych si náhrobek takový jako ten protější!“ míní zase něco ženského, ještě mladšího. Nebohá, je mrtvá, a ani o tom neví! Kdo by se nezachvěl!

Schooty od garderob praskají. Pomalu a pohodlně vystupuje po nich mlynářský chasník, na českém divadle již po 73. nešťastný Konrád, v modré kazajce, červené vestě, žlutých spodkách. Má oba palce za vestou a ostatními prsty klepe si na nešťastná svá prsa. „Poslouchej,“ praví ke mně, neboť setkáváme se spolu již mnohá léta při pivě, „znáš můj nejnovější vtíp?“ Teď — a poslouchat vtíp! Konrád jej přece řekne, oťresu se, a Konrád volá hned zas na někoho — snad to anděl smrti a papír v jeho ruce seznam zemřelých —: „Prosím tě, už dělej, je půl deváté a já mám hlad!“ — Hlad! Být při hladu nešťasten v lásce!

Rozeznávám již postavy a chápu již také smysl mluvených kolem slov. Na jevišti objímá dobromyslný a šlechetný pastor Dobromil nějakou mladou a velmi živou mrtvou. Hrobník Jonáš přechází a bručí: „Už máme zase ten šófl měsíc? Pročpak se nevezme ten pěkný německý?“ Za mnou začne hlasitý rozhovor. Ohlédnu se. Stojí tu v šedivém rubáši duše mlynáře Rychnovského, toho skrblika, a prohlíží nějakému ještě živému smrtelníkovi oučet! — „6 dětí po 20 krejcařích — statistům za děláni šesti mrtvých mužských po 25 krejcařích — statistovi za vítr 20 krejcarů — to se škrtne, dělejte vítr sám! — Hoffmannovi za měsíček zlatku — za vydlužené rukavice 30 krejcarů — za vydluženou sůvu 30 krejcarů — to věčné dlužení, už jsme mohli mít plnou věž svých sov vlastních!“ — —

Vtom zazněl zvonek. Do mrtvých jako by bylo vjelo kuropění: v divokém spěchu letí všichni na druhou stranu. Vidím, jak se tam seřadují v kulise dle stáří a dle pohlaví. Duše Rychnovského se ohlíží. „Máte mou beranici a pal-

cové rukavice?“ táže se zas jiného posud živého, „zde čekejte na mne, jak přejdu, hned mně to dejte!“ A běží také k protější straně.

A opět zvonek. Opona vyletí. Na druhé straně počne vítr skučet a naříkat, fičet a kvílet, a zrovna vedle mne stojí vysvlečený dělník, má v ruce dřívko a klepe jím sem tam mezi dvěma šprýslíky kulisy — toť „umrlčí hodinky“, půlnoční klepání červotoče, jak děsný dojem!

Konrád vyletí ven. Začne bédovat o svém neštěstí a povídá to dvěma hasičům, kteří stojí bůhvíproč zrovna naproti němu v kulise protější. Mráz jím lomcuje, on se halí do svého pláště, a pak si lehne. Za chvílku je vidět, že už spí. Z výšky se pomalu nese k zemi šedivý nějaký hadr, čarovný závoj, za nímž přejde průvod mrtvých v osvětlení dutého zrcadla. Kdosi již zapaluje plyn před zrcadlem, škrtnul sirkou — hlavička odletěla, škrtnul druhou — upadla druhá, i ty sirky jsou tu mrtvy!, škrtnul třetí — zhasla třetí, již se celý chvěju strachem, že přijdu o nejlepší část strachu, vtom se jedné sirce ulíbí, zrcadlo hodí pruh světla, dvěře hřbitovního kostelíčka se rozevrou, positivek začne varhanickou a mrtví se dají do vandru. Je to hrůza!

Již jich přešlo as dva tucty. Již se také za kulisu zatočila duše Rychnovského, shodila honem se sebe pláště a vzala zčerstva na sebe beranici a velké rukavice. „Nestůjte tu, kotata!“ volá na několik drobných, čumících mrtvol, „do garderoby, není tu místa!“

Již také přešla krásná duše Mariina, kostelní dvěře se zavrou a Konrád vyskočí. Rychnovský vyjde na hřbitov — „On viděl mrtvé, on spatřil mne!“ vzkřikne a praští sebou. Opona spadne taky, obecenstvo aplauduje. „Konráde, jdi ven!“ volá Rychnovský přes jeviště, sám vyjde taky a oba se děkují za laskavou soustrast.

„Prosím tě, dělej,“ prosí zas Konrád, „mám strašný hlad a dnes nám to jde od rukou jako lep!“

Pranic jsem se letos o Dušičkách nepotěšil! Od té doby, co Jakub Malý na mne vyřkl své opovržlivé mlčení, chodím jako pitomý. Že hodlá mlčet, to by mne konečně nebolelo, když mluví lidé moudřejší, může člověk méně moudrý vždy se odmlčet, a mají-li Němci svého „velkého mlčku“ Moltkeho, proč bychom my nemohli mít alespoň nějakého mlčku malého! Ale být v opovržení a v opovržení takového muže! — Odevřel jsem zbožnou knížku Tomáše Kempenského, přečetl sobě: „I když je člověk zde na světě opovržen, má naději na nebeskou korunu“ a šel jsem — do nebe sice ne, ale výročně za kulisy, abych pobyl hodinku mezi samými duchy.

Zrovna se zdvihla opona k třetímu aktu „Mlynáře a jeho dítěte“. Divadlo je dnes již po druhé, jak by nabil.

Líbezný smrad se rozšířil jevištěm — snad puknul některý mrtvý.

Kolem mne se šourají mrtvoly sem tam. Jedna sedmiletá postaví se zrovna přede mne a dívá se zvědavě do mé strachem polomrtvé tváře. Vedle mne stojí žebřík a zrovna nad mou hlavou sedí na špryslíku zas „mrtvý mládenec“, točí svým věncem ve vzduchu a posměšně si hvízdá „Höher Peter!“ Hu!

Venku deklamuje Rychnovský mlynář, prašpatný chlap, výtečnému našemu hrobníkovi Chramostovi: „Je to vlastně hříšné ode mne, že chci být ještě zdravější, než jsem“, a skutečně už letos méně kašle než minulá léta — naposled se nám uzdraví a „Mlynář a jeho dítě“ nebude se v Praze a rayonu dávat dvacetkrát více ve dvou dnech!

Vyndám brejle a nasadím; moje brejle zvětšují totiž a tuze rád se jimi dívám na chyby svých bližních.

Přede mnou tu sedí nějaká postava. Patrně ženská a mladá. Živá nebo mrtvá? Sahám opatrně k hlavě — kudrlinky! Nahnu se hodně blízko — no, je-li to už jen pouhá duše, je její „nehodná skrýš“ věru zcela pěkně udělána! „Patříte mezi duchy nebo jste živa?“

„Živa.“

„Já jsem také živ.“

„To mne těší!“

„Znáte Grillparzera?“

„Čímpak je?“

„Ničím, už umřel. Ale když ještě žil, napsal jednou, že bohové tvořili kdys duše po dvou, jako siamská dvojčata, pak je rozřízli a od té doby musí se duše po světě teprv zas shledávat. Já jsem tu svou odříznutou polovici ještě nenašel; možno, že jste vy ta polovice; kdybyste mně dala takhle hubičku, poznal bych to, je tu tak šero —“

„Nedám!“

„Servus, copak tu děláte?“ zazní hlas vedle mne a „Konrád“ se tluče nešťastnou svou flétou přes vysokou botu. „Přišel jste se snad podívat, půjde-li Jakub Malý mezi mrtvými? Nevyzval vás ještě na souboj?“

Cítím se skutečně vysoko, cožpak jsem ale zrovna jako vysoká hora, že bouřky věčné za mnou táhnou? I zde, v „onom světě“, za kulisami! Ale — pomyslím si — můžet' teď „dělat dojem“ na tu hezkou živou, spust' svou dnešního rána vyčtenou učenost! „Copak si myslíte o muži tom!“ spustím rozhorleně. „Vyzval snad Julius Caesar Catona za ty urážky, které mu tento řekl kvůli Catilinovi? Nesnesl Lykurg i udeření holí? Neřekl Themistokles k Eurybiadovi: ‚Uhoď mne, ale slyš!‘? Nestrpěl Agrippa, první jenerál Augustův, klidně, když mu Ciceronův syn hodil koflík na hlavu? A je snad Jakub menší než Julius Caesar nebo Lykurg nebo Themistokles? To si vyprosím!“

„Stázičko, nemám se jít už převlíkat?“ volá nešťastná Marie přes schody do garderoby dolů hlasem silným. Patrně nemá chudák ani tušení o tom, že už za tři čtvrtě hodiny zemře tuberkulemi!

„Víte, že u Kominíčků už zase nalívají?“ flautuje zas Konrád.

„Žena mně zapomněla přištrikovat patu a teď mne to studí,“ praví za mnou hlas hrobový. Ohlídnu se. Stojí tu dlouhý mrtvý v rubáši a punčochách, jak ho do truhly položili!

„To se mně stalo vloni něco horšího,“ tvrdí jiná mrtvola vedle, patrně už vyprubovaná. „Když jsme šli už v průvodu přes jeviště, najednou se mně zadře punčochou tříštko do nohy — jak chci nohu zdvihnout, strašná bolest — nemohu z místa, pan Kolár hubuje, křičí z kulisy —“

„No, no, jen se nepřeražte,“ bručí Rychnovský mlynář na běžící kolem mrtvé děti. „Vy, slezte už s toho žebříku! A vy tam nahoře, nedělejte příliš silný vítr, až budu mluvit!“

„Ó prosím, já znám kus,“ odpovídá dělník shora a drží vítr za kliku.

Děti (letos kus už po 30 kr., přirazilo jim) shrnuly se kolem z jeviště přinešeného vánočního stromku a natahují ručky po cukrlatech. Ty šťastné děti, kousek sladkosti — „Tak nic?“ tážu se zase hezké živé, „žádnou hubičku?“

„Ne!“

„Vy jste ještě lakomější než Mlynář a jeho dítě!“

„Dávejte radš pozor, už mrtví jdou!“

Bylo jich dost, to je pravda, noblesa našeho ředitelstva nechala celou vesnici vymřít; nepomohou-li cholera a neštovice, budou mít divadelní lékaři po celý rok co zabíjet! Napřed šlo osm dětí (asekurační společnosti také počítají na největší úmrtnost dětí), pak čtyry panny (nemohli víc nejspíš sehnat), pak 4 vdovy, 4 mládenci, 4 muži, dohromady jich šlo za 9 zl. 20 kr., ale co je to všechno platno, když ta živá přede mnou byla hezcí!

„Tak ne?“

„Ne.“

„Tak sbohem!“

„Sbohem!“

Pranic jsem se letos o Dušičkách nepotěšil!

1874

Není Shakespearovi už pomoci. Dost dlouho, přes celé století, psali o něm Němci nadšeně, ano přiznávali se i, že je větší než všichni básníci jejich a tito že se učí od něho, konečně se ale vzpamatovali a teď ho kopou. Co všechno Sedan způsobil! Vedle francouzských armád zničil i vše ostatní, co je po světě neněmecké, na př. Shakespeara. „Shakespeare není ani básníkem,“ praví Benedix všeobecně. „Shakespeare nerozumí, co je to láska, nemá o ní vznešeného, jedině pravého germánského ponětí — je to skandál, že pokládá se jeho ‚Romeo a Julie‘ za dramatickou ‚vysokou píseň lásky‘, za vrcholící poetický výraz náruživosti té, která světem hýbe, a za erotickou báseň vzornou nejen pro nás, nýbrž pro všechny časy,“ praví speciálně Eduard von Hartmann v novém svém spise.

Eduard von Hartmann pouští se hned do osob hlavních, titulních. Vedlejší osoby jsou prý beztoho jen kupou mizerného bejlí, aby Romeo a Julie vynikli co květiny, jsou jen močálem, aby se ti dva nad něj povznesli co lilie. Krásné lilie! On nestojí za nic a ona jak by smet. Také jakpak by mohla ona mít nějakou cenu? Mohla v hraběcím domě Kapuletově, kde vládne tak „zvláštní tón“, vyrůst co děvče slušné a nevinné? Nikdy! A kdopak ji vychovával? Otec, matka a kojná, a ti nestojí všichni také za nic. Otec je sice starý dobrý chlap, ale jakmile něco se mu nelíbí, stává se ihned surovcem — „blbost staroby“. Nejlip lze to vidět ve scéně, když Julie odpírá se stát ženou Parisovou (akt III, sc. 5). Mluví tam k ní následující pěkné věci:

— *půjdeš s Parisem k svatému Petru,
sic tebe na lísce tam dovedleku.*

*Jdi, trupe vyzáblý! jdi, ničemnice
a šklebo lojová! — —
At visíš, ničemná a vzpurná děvo!
Jdi, daremnice! — —
— bídnou, zpozdilou zde kňouru mít,
panenku fňuknu — —
— — pak na pastvu
jdi, kam se ráčí — —
— oběs se, či žebrej!*

Tak mluví pan hrabě. A paní hraběnka, ta je zas zcela chladná ženská. Okřikne sice jednou pana manžela:

Fuj! blázníte?

ale ku konci dí sama k Julii:

*Nemluv mi, ani slova neztratím.
Máš vůli svou, jsme spolu hotovy.*

A když je paní hraběnce nějaký nepřítel nepohodlný, pomůže si hned po italsku: najme na něho traviče.

Konečně kojná! „Paskvil na všechnu ženskost“, žena plná sprostáctví, dohazovačka. Dnes vyhledá kvůli Julii Romea na ulici, zprostředkuje tajný sňatek, přinese provazový žebřík, aby Romeo mohl v noci ku své ženušce, a hned druhého dne zrána svádí Julii k bigamii s Parisem:

*— je to roztomilý pán;
Romeo proti němu hadr.*

A čtém si jednání I, výjev 3, jak mluví s Julií a budí v ní smyslnost. Aby takhle opovážil se mluvit Sardou nebo Augier nebo Dumas syn a ostatní moderní zlosynové!

Také podle toho vychování Julie vypadá. K rodině své je zcela bezcitna. Nenávist jejího rodu k Montekům je jí zcela lhostejna:

— jen přísáhej mi lásku
a nechci být již Kapuletova.

Romeo se chová právě tak. Když se ho Julie táže:

Nejsi Romeo, jeden z Monteků?

odpovídá úslužně:

*Nic obojího, děvo spanilá,
to-li či ono se ti protiví.*

I život její rodičů je jí zcela lhostejný! Raděj by, aby oba zemřeli, než Romeo aby byl vyhnán:

*Proč k zprávě „mrtev Tybalt“ nepřišla
i ta: „tvůj otec, máti aneb oba?“
což náрек všední jen by vzbudilo.
Leč k Tybaltově smrti závěrek
„Romeo vyhnán!“ — —*

Panenský její cit pak je teprv divný! Na bále svého otce, v odevřené, každému přístupné jizbě líbá se s člověkem jí zcela cizím, a ještě ho v tom kritisuje slovy:

— — *V líbání jste znalý!*

Pak hned zavolá kojnou a praví k ní:

*Jdi zvědět jména. — Je-li zasnouben,
hrob za svatebné lůžko připraven.*

„Toto ukvapené a zřejmé vyznání,“ praví Eduard von Hartmann, „učiněné tak sprostě osobě jako ta kojná, považovala by každá německá dívka za prostituci vlastní osoby a raději by si před ním jazyk ukousla.“ — Však by asi neukousla! — Dále se Eduard von Hartmann tuze moc zlobí na Juliin monolog před svatební nocí (jedn. III, v. 2):

— — *Cudná noci,*
pojď, paní vážná, v šatu zcela černém,
a uč mne, jak bych výhru ztratila,
kde hra o dvojí čisté panictví.

— — — — —
Ó, koupivši byt lásky, v držení
ho posud nemám! Jsem prodána sice,
však bez požitku. Tak ten den je nudný,
jak den je před nějakým svátkem dítěti
nedočkavému, jež má nový šat
a vzít ho nemůže. —

Atd. až ku stesku:

Já, děvča, umru panna ovdovělá!

Ostatně připouští německý filosof přec, že láska Juliina stává se znenáhla z pouhého „afektu“ skutečně takovou náruživostí, jaké dramatický básník potřebuje. Důsledně a rozmyslně jde prý Julie dle poskytnutých jí rad za cílem jediným: za spojením se svým milým; z dítěte stává se žena neohrožená, a Julie usmrcuje se teprv pak, když vidí zmařen ten svůj cíl života. Ale Romeo — na tom není chloupku dobrého! Pravý vejlupek vši nemožnosti. Nikdy nesahá k prostředkům rázným a rozumným. Když mu zvěstováno vyhnanství, praští sebou na zem a řve. Páter Lorenzo dost ho plísnil v jednání II, výj. 3 a v jednání III, výj. 3. Jeho láska k Julii je pouhý „dépít d'amour“ — truc z lásky. Ještě do polovičky prvního aktu miluje šíleně Rozalinu:

Krásnější nad ni? Slunce vševidoucí,
co světem svět, nezřelo stejně skvoucí —

a v druhé polovici aktu toho miluje šíleně už Julii:

Znal jsem kdy lásku? Zapři, oko, víru!
Té noci vidím teprv krásy míru.

Skutečně se mu vede jako v české národní písni hochovi, stojícímu před „podhajským kostelíčkem“. Z kostelíčku vycházejí panny „jako andělíčky z nebe“. „*Jedna* vyšla pěkná bílá, a ta bude moje milá.“ — „*Druhá* vyšla ještě hezčí, ta bude má nejmilejší.“ — „*Třetí* vyšla jako růže, žádný jí dostat nemůže; já ji musím přece dostat, kdybych tam měl mrtev zůstat.“

Víte, co by se bylo dle Hartmanna stalo, kdyby Romeo a Julie byli se pořádně „dostali“? Za nějaký čas — jak asi brzo, neudává Hartmann — byl by se Romeo zamiloval do jiné. Julie pak byla tím závazku věrnosti prosta a byla by si po italsku, „s laskavým svolením manželovým“, vybrala nějakého domácího přítele, cicisbea.

Snad si nechá Shakespeare ještě říci a udělá ze své nepodařené truchlohry dle toho pokynu dobrou veselohru.

Láska mezi Romeem a Julií vyvinuje se příliš kvapně, a když je nejvyvinutější, není to, jak Eduard von Hartmann praví, pořád ještě „ein heutiges Liebesideal“. Dnešní ideál lásky! Koukání se „do kněh“, mnoho-li má tatínek dluhů, poptávání se u tetiček, mnoho-li tisíc asi dceruška dostane „z matčiny strany“! Eduard von Hartmann se bojí, že u německého lidu, „věřícího autoritám“, mohla by tragedie Shakespearova „pokazit outlocit“ a zničit „jemnější takt, pocházející z původnější a vyšší kultury“ (!). Aby takhle němečtí milovníci najednou všichni byli ohnivi jako Romeo — ty Němkyně by se lekly!

Strašných chyb nadělal Shakespeare v té své tragedii. Láska titulních hrdin je jen a jen smyslná. Ona chválí jen jeho krásu tělesnou, on zas jen tělesnou krásu její, jako dřív Rozalínu. A přec není nikde ani dokázáno, že byli krásni. Romeo Rozalina vůbec ani nechtěla a Julie byla nejspíš kost a kůže a měla bledničku — „trup vyzáblý, škleba lojová“, jak ctěný její tatínek míní. „Je v ceně nepatrná,“ praví otec hned na počátku k Parisovi. Také po svatební noci ještě nemluví prý nikde srdce a tklivá mysl; co slyšíme, jsou „otřepané vtipy“ o skřivánku a slavíku, o slunečním a měsíčním světle, které známe už nesmírně dávno — z jisté Shakes-

pearovy tragedie, nazvané „Romeo a Julie“. Mohli z okna prostě nasypat sem mravenčích vajíček a tam trochu nastrouhané mrkve a hned věděli, je-li to skřivan nebo slavík!

Ale teď, prosím, dál! Ta scéna na balkoně, o níž nekritičtí hlasové tvrdí, že je to granátový květ, triumfální zpěv neohnivější lásky, scéna, která neprozřetelné obecenstvo rozechvěje až do nejjemnějšího nervu! „Kdyby měla Julie jen trochu outlocitu, neodvážila by se boluplné tajemství srdce svého svěřit nočním vánkům, bála by se, že listí poví je dál, ba že tu může v zahradě být nějaký nepovolaný posluchač,“ — nejspíš že tu myslí Eduard von Hartmann nějakého za kulisou poslouchajícího statistu. Ale on je tu shakespearovskou náhodou sám Romeo a slyší sám všechno. Teď by pořádná holka „měla být při nejmenším až k smrti uleknuta, studem by se měla do země propadnout“, míní Eduard von Hartmann. Propadá se Julie? Nepochopá! Ona sice praví:

— je larva noci na mé tváři,
sic panenská by rdělost barvila
mé líce pro řeč, kterou večer ten
mne slyšel mluvit. Ráda na slušnosti
bych stála, ráda, ráda zapřela
své vyřknutí —

ale kterýpak pořádný Germán může věřit „dem wälschen Mädel“!

Co však říci tomu, jak se chová Julie dál! Zrovna jako nějaký Moltke lásky!

*Zda miluješ mne? Vím, že řekneš „ano“;
i beru slovo tvé; — —
miluješ-li, nuž upřímně to vyslov!*

Pak:

— — *Jestliže náklonnost
tvé lásky poctivá, a úmysl*

*tvůj zasnoubení, dej mi věděti
po někom zítra, jehož k tobě pošlu,
kde svatbu slavit chceš a v který čas —*

A pak:

— — V kolik hodin
mám k tobě zítra poslat?

Skandál! — Připomíná mně vskutku ten kvap, ta spěšnost a úsečnost jistou naši prstonárodní „romanci“ českou. Její děj: láska dvou milujících. Zpívá se: dle Erbena v Prachensku. Začátek a sloka *první*:

*Pásla husy na jeteli,
ptala se ho: „Přijdete-li?“*

Nato sloka *druhá*:

*„Přijdu, přijdu, jsem ti jistej,
jen mi večeri uchystej!“*

A už je konec ději i romanci. Shakespeare byl, jak známo, také v Čechách — škoda že nepoznal tu romanci; snad by byl balkonní scénu napsal docela podle ní a pan Eduard nemusil se zlobit alespoň tak *dlouho*!

Julie zajisté nemusila tak kvapit, míní Eduard von Hartmann. Mohla „záležitost“ zcela jinak uspořádat, vždyť vycházela zcela volně z domova, měla v kojné své výtečnou zprostředkovatelku a při nepřátelství obou rodů nebylo by podezření tak záhy as se vzbudilo. Také Romea není lze chválit. Proč neunesl Julii, což bylo při daných poměrech přec nejlepším? A proč ji neunesl alespoň pak, když sám byl již vypovězen? Nebo, když ne to, nemohl hned z počátku tedy hledět „trpělivostí“ dosáhnout svého cíle? Eduard von Hartmann uvádí mu zcela dobře za příklad Jakoba, který za Rahel sloužil dvakrátě sedm let. Konečně, když zví

o domnělé Juliině smrti, ani se nevyptá podrobně u Lorenza, ani se náhlé té smrti co rozumný člověk nepodiví, ba také to ho nezarazí, že Julie nevypadá snad zcela jako mrtvola, on vezme nůž a — zde leží, ten to vyvedl!

Velmi trefně vytýká Eduard von Hartmann truchlohře Shakespearově ještě celou řadu jiných závažných vad. Předně: Julii ještě není ani čtrnácte let! To není pravda, povídá on, že u Italů a jižních Slovanů nastává pohlavní zralost dřív než u Němců, to prý je jen *nižší stupeň kultury*. Svatební noc Romeova by u Němců zcela prostě propadla § 176 reichsstrafgesetzbuchu. — Pak je to od milenců velký nesmysl, že kladou váhu na zasnoubení církevní. „Nám manželství není už institucí církevní, nýbrž jen občanskou.“ — Také dle našich pojmů kněžské požehnání, dané Romeovi a Julii, není pranic platno; sňatek může se snadno zrušit a bratr Lorenzo půjde do kriminálu. — Konečně ti rodiče a příbuzní! Když Julie tak náhle umře, napadne někoho z nich, aby na ohledání mrtvoly zavolali příslušného okresního lékaře? Jako by byli všichni zabeďněni!

— — —

Nesmrtelný tvůrce milenky Julie a ženy Imogeny, dcery Kordelie a matky Volumnie, — odpusť Eduard-von-Hartmannovi!

Veselý nárůdek, ten nárůdek herců! Vděčen za každý drobet, který se dá z dialogu na jevišti přenést do dialogu v životě, za každou veselou událost mimořádnou, za každý vtip a nápad, který se narodí v práchnivících kulisách. A nezapomíná žádné události a žádného vtipu a ohřeje si je na paměti své vždy zas v pravý čas. Předevčírem na př. při Shakespearovu „Othellu“ přihodilo se panu Kolárovi staršímu, že mluvil pro celé divadlo, co chtěl mluvit pro osobu jen jednu, — což se mu přihází ostatně často. Hrál zas Jaga. V okamžiku, když Othello na něho se vrhnul, aby ho k zemi porazil, napadl Jaga náhle odůvodněný strach o paruku. „Nestrrrhňte mně parruku!“ zaharašil napomínavě tak, že se rozlehlo po celém divadle, a hned se z toho také rozlehnu divadlem hlučný smích. Obecenstvo snad již do dneška případ zapomnělo, v hereckých kruzích udrží se ale „nestrrrhňte mně parruku“ nadlouho. Druhý to jux, který mají z „Othella“. První, dlouho již působící, jest: „Toť mouřenín, tu troubu znám!“ (Akt II, výjev 1.)

Již by se mohla z těch českých divadelních vtipů a událostí sestavit k Novému roku celá „poštovní knížka“. Přehojná čísla ovšem dodává historie divadel venkovských. V těch chudších poměrech, kde každý člen společnosti, obyčejně četné, dychtivě již čeká na konec představení, aby obdržel dnešní svůj „díl“. Tam hraje „stará Posejpalka papeže“ (v Tylově „Husu“) a známá „Pramáti“ nedává se jinak než co „velká truchlohra se zpěvy“, kde oblíbený „komik pan Palla“ vložil sobě dnes kuplet „Rokoko“. „Čertový chlapík, ten Palla!“ mlaskají si pak sousedé v hospodě a popěvují po něm refrén „roko-roko-rokoko“. Tam na venkově, když se dává „Mlynář a jeho dítě“, táhnou „mrtví“

přes jeviště při zvucích pochodu Radeckého, a když v „Hamletu“ přicházejí k „divadelní scéně“ král s královnou, vítají je v orchestru nordicky zádumčivé zvuky známé národní hymny dánské: „Černá vlna na bílém beránku! Aj kad ty se túláš“ atd. — Tam venku bývá nejkomičtější, zrovna až k pláči komické, že někdy se nemůže ani vůbec hrát, že mimo obyčejné „tři kluky na galerii“ není tu pranic, že pak z kasy není žádný „díl“ — žádná večere, jen mokrá ubrousek na žaludek. A byla by to sbírka krátkých sice, ale elegicky dojemných řečí, jimiž se „velectěnému obecnstvu“ pak oznamuje, že to dnes nejde. Kdysi byl kdesi Prokop se společností svou. Nechtělo se dařit, divadlo zůstávalo prázdné. Konečně se dověděla o mizerii té kněžna sídlící na blízkém zámku a slíbila, že sama přijde. Prokop koupil dnes o čtyry svíčky víc a čekal. Čtvrt hodinu — půl hodinu — konečně viděl, že kněžna již nepříjde a obecnstvo již nepřišlo. Dal zazvonit, „tři kluci“ na galerii dali si poslední tři pohlavky, Prokop předstoupil a hlasem slavnostně dojatým měl k nim řeč následující: „Slavné obecnstvo! Paní kněžna slíbila, že nás navštíví. Paní kněžna nás ne navštívila. Inu, paní kněžna nás navštíví snad jindy. Dobrou noc!“

Na jevišti je jazyk věcí hlavní a jeho nehody a kotrmelce jsou tedy také nejbohatším pramenem pro divadelní jux. Venkov a Praha jsou v ohledu tom stejně úrodné. S emfází deklamuje na venkově p. Novák v „Slepém mládenci“: „Zapomenuv, že jsem u vás hostem, mrkavicí bych vás ruštil do tváře!“ — Pan Kosina co lazebník v „Deboře“ nemůže se s vesničany zdržovat a baví, neboť „musí jít panu faráři oholit Prahu“. — Pan Rott poroučí co president v „Oukladech a láska“ svému synovi: „Mladíku, ty půjdeš k lady Nilpferdové (Milfordové)!“ — A pan Bíl v „Mageloně“ právem káže: „Vy jste pikhard, to vám může snad odpustit stát; ale že s králem Pajtášem (Matyášem) pytle kujete — atd.“ A na jevišti pražském tvrdí přítel Doubravský, že „jeho praděd myslí v myslivně“ (visí), p. Kolár st. komanduje v „Bodrych venkovanech“: „Vystříkejte strkačky!“ a nevy-

čerpatelný p. Chramosta užívá místo „přátelé“ vždy raději majestátnější formy „přoutelé“, ze „světoznámých tří Švýcarů“ udělá si „světoznámé tři svíčkaře“ a místo „pozemků“ zná jen „pomezky“.

Někdy bývá jazykovým kotrmelcem vinna jen pochybená deklamace. Jako v „Monice“, kde Hypolit deklamuje: „Mlč, starý husito, krví žaludek si nasytíme!“ a ono to zní: „Mlč, starý, husí to krví žaludek atd.“ Nebo třeba kompletní neznalost jazyka, jaká panovala zvláště v první době Thoméovč, když se povolával do Prahy herec každý, o kterém se jen tušilo, že česky rozumí. Na př. p. Boschetti, otec zpěvačky Boschettiovy. Měl nesmírnou potíž s učením se úlohám. „Tedy si úlohu pořádně škrtejte,“ razeno mu. — „Ach bože,“ bědoval Boschetti, „já už ji škrtil dost!“ Někdy mají vinu překlady. Zvláště starší překlady operní. Nad jiné vyniká „Rigoletto“. Sbor zpívá v 3. jednání na př.

*Tot v jedné temné ulice stínu
kol jdouce času již nočního
spatřili jsme spanilou signorinu —*

a hned nato:

*Kdo chce s blázný tak zacházet,
jest i dobrý často klam,
pojdte, budeme vypátrat,
co zde počít zamýšlí.*

Spatřiv sbor Gildu zpívá:

*Tot jest milenka
od Rigoletta.*

V „Lucii“ zas vypravuje Bidebent, že se Lucie zbláznila, a dokládá to slovy:

*— jejím smyslem
již nevládne jasná noc —*

atd. Strašidelně pověstné jest: „Ať žijou *všechny vojáky!*“ v „Egmontu“; posud jsme to na pražském jevišti neslyšeli ani jednou správně!

Neodolatelnou komikou působí, vystoupí-li herec nezkušený, zarazí se a zkomolí scénu celou. Známe v ohledu tom z českého jeviště, venkovského a pražského, scény rozkošné.

Dávali „Černoborku a kutnohorského kata“ od Šantla. — P. Polák hraje rytíře Sokola, p. Košner posla. A tento posel má zvěstovat:

*Pane, valně hoří v Boru,
a dle záře na obzoru
je to chatrč Bohutína.*

Což se schrálo, jak následuje:

POSEL (*vystoupí — a nic. Kouká se němě na rytíře Sokola.*)

RYTÍŘ SOKOL: No — co je?

POSEL (*za chvílku*): Hoří.

RYTÍŘ SOKOL: A kde?

POSEL (*chvílku zas mlčí; pak ukáže palcem zpátky přes rameno*): Tam!

RYTÍŘ SOKOL: Nu tak je dobře!

A posel jde, sprovázen potleskem.

Jinde zas dávali „Chudého písničkáře“. — Petřík hraje p. Ludvík.

Petřík stojí nad zdrcenou postavou starého Václava a má říci: „Tvář ztrápená, kolena se mu chvějí, *má pomsta účinkuje.*“

Ale p. Ludvíkovi se tu počnou dělat mžitky před očima, v uších mu tréma zahučí jako jez — úlohu zapomněl — z napovědovy budky slyší slova jen tak napolo — konečně vyhrkne přece šťastně ze sebe:

„Tvář tento — kolena tento — *má úcta!*“

Ještě zdvořilejší byl jednou pan Rangl na jevišti praž-

ském co posel, a sice ve veselohře „Návrat Karla XII. do vlasti“. — Krále Karla hrál p. Kolár starší.

Posel přijde a vypravuje o nepříteli, že postavil si již baterie, že bude město bombardováno atd.

Což se sešlo, jak následuje:

POSEL (*vejde, poodevře rty a mlčí*).

KAREL XII.: No?

POSEL (*mlčí*).

KAREL XII. (*položí mu ruku na rameno a ptá se důvěrně*):

Vy mně máte něco vyřídit?

POSEL (*mlčí a kývá hlavou*).

KAREL XII.: Něco o nepříteli?

POSEL (*radostně*): Nepřítel se nechá pěkně poroučet a že prej bude střílet.

Když čtu naše časopisy „různých ostatních stran“, jde po mně hrůza. To je nějakých zločinů, jakých se tu dočte člověk o „synech českého národa“! Jeden zradil a prodal vlast a národ, druhý vlast, národ, bratra, děti, babičku, dědečka, sebe a pak ještě něco. Dobrá, když se dopustili zločinů, když je to vše pravda, nemluvím o tom ani dál. Ale to budiž přece dovoleno, abych poukázal k tomu, že jako jinde, také zde *nejde se cestou pravou*. Drobný zločin, jakým je teď u nás na př. vlastizrada, pronásleduje se ve všech časopisech, kdežto zločin velký, zločinec par excellence šatí se v aksamít a zlatý prým, dává si k ohavnému konání svému veřejně hrát troubami a tympány, ano ještě mu za to aplaudují! Přímo za *umělce* ho mají, ani ne za zločince! A — nikdo by tomu neuvěřil — ještě mu za zločiny jeho platí značnou gáži, dávají zvláštní honoráry a také mu povolují ročně *zvláštních prázdnin, aby nabyl nových zločinných sil!*

*Grosse Fehler und Verbrechen
deckt man zu mit goldnen Blechen.*

Neváhám ani okamžik a jmenuji zde veřejně nejnebezpečnějšího, nejzločinnějšího muže, kterého znám v celém českém národě. Je to moje povinnost co „spolustrážce české veřejnosti“ a nebojím se ani žádného soudu z toho. Muž ten je *Karel Čech*, t. č. první basista českého divadla. On je ovšem *Josef Lev*, t. č. zas první barytonista téhož divadla, také povedené kvítko! Kdož ho viděl, jak přestrojen za hraběte Lunu dává troubadoura ze žárlivosti upálit i s vysokým C, kdo ho viděl, jak zas přestrojen za vojvodu nutí Lukrecii k strašným zločinům, jak co Tausendmark v Sme-

tanových „Braniborech“ provádí v české vlasti drzé kousky své, nebo třeba jen, jak ve „Figarově svatbě“ všímá sobě víc hezké komorné než vlastní své ženy, arci nepošle děti svých k němu na katechism. Ale on je baryton, v lásce vždy nešťastný, nedostane nikdy tu, kterou miluje: co Janušovi zblázní se mu Halka, co Don Juan upadá z maléru do maléru, co Nevers je pořád zasnouben a pořád neví s kým, — nu, pomyslí si člověk, mnoho jsi nešťastně miloval, mnoho ti budiž odpuštěno! Ale ten Karel Čech!

Poctivě se nepodívá do očí ani svému vlastnímu bratrovi, kapelníku Adolfu Čechu, který, puzen pravou láskou bratrskou, vždy se mu hrozivě staví vstříc s černou, významuplnou hůlkou v ruce. Šíjí obyčejně poněkud nakloněná, paruka samý černý chundel, černé obočí jako noc a vyježené jako u tygra, oko basovitě hluboké, tvář bledá jako zeď, s beder mu splývá obyčejně plášť pln krejčovské falše — zločinec jak by ho namaloval! Na šedesát kroků, až vzadu z parteru poznáš černé úmysly jeho — a přece se mu vždy zas znovu podaří, že do svých tenat dostane nějakou dívku světa ještě nezkušenu! Slečnu Ehrenbergovu zabil Sparafucile-Čech už dvacetkrát co Gildu, a přec trylkuje slečna Ehrenbergova se zázračnou bezstarostností Gildu vždy zase znovu. Ano viděl jsem sám, jak se slečna Ehrenbergova dívala z lóže na to, jak za zcela těchže okolností a v tomtéž taktu zabil Gildy Vitálku, Bubeníčkovu, Ricci, Sittovu, — uvidíte ale, že jí ani to nebude výstrahou.

Mne — tolik sobě mohu zalichotit — mne nezklamal ani na okamžik. Sotvaže vystoupil po prvé v Bendlově „Lejle“ co Torquemada a začal intrikovat, věděl jsem ihned, že je basista víc než dvouoktávový. Když pak jsem viděl, že co Pizarro ve „Fidelio“ vězní zcela nevinného Florestana — Lukese, otce několika dítek!, nebo že co bandita Malvoglio ještě si po jevišti tančí, prozpěvuje a se směje, — mohl jsem být jen na okamžik v rozpacích a ještě doufat, že z něho bude kdys snad přece nějaký jemný, lyrický tenór? Také klesal vskutku pořád hloub a hloub, až do E. Řada jeho zločinů je již přímo roza-šandorovská! Beze vší příčiny, snad

jen za nějakou diškreci, otravuje v „Lucrezii Borgii“ co Gubetta šest osob najednou, mezi nimi jednu za kavalíra přestrojenou ženskou s pěkným altovým hlasem; co Sparafucile v „Rigolettu“ docela se přímo nabízí, že za peníze sprovedí, koho chcete. Divoká bezcitnost jeho je v ukrutnosti až vymýšlivá. Na př. on se stane švýcarským vojtem, rozzlobí se na poctivého Tella a přinutí ho, aby sestřelil jablko s hlavy vlastního dítěte! A víte, kdo byl, kdo je tím dítětem? Slečna Růckaufova, slečna Vávrova — mohl by člověk citlivý těmto dětem ublížit? Vždyť ale basista Čech vlastní krve nešetří! Brzy mu byl Torquemada už málo špatný, on začal zpívat Almamena a zabodnul vlastní dceru, nebožku primadonu Blažkovou. Co Saint-Bris zastřelí také vlastní svou dceru Valentinu i jejího Raoula, pak se svlíkne, umyje a jde ke Kominíčkům zcela klidně na pivo! Že co Mislav (v „Husitské nevěstě“) neupálí vlastní dceru, že co Krůvoj neobětuje jinou svou dceru Černobohu, je zcela jen zásluhou pánů libretistů, basista Čech alespoň už se k tomu má. Těžko vypočítávat všechny jeho ohavné činy! Co Silva otráví Elviru i Ernaniho, co Ankarström stává se kralovrahem a zastřejuje krále Gustava, dobrého našeho Lukeše, kterého nejspíš jakožto tenóra nenávidí z hloubky svého basu, — pronásledujeť ho, jak jsme výše viděli, i v jiných operách. Co Oldřich dává Jaromírovi vyloupnout oči. Co Pietro přivede Masaniella k šílenosti a vyvedl to již tenoristům Grundovi i Součkovi. Atď. atď. — člověku se péro přičít! Spočítal jsem to — na českém jevišti spáchal již 8½ kopy vražd!

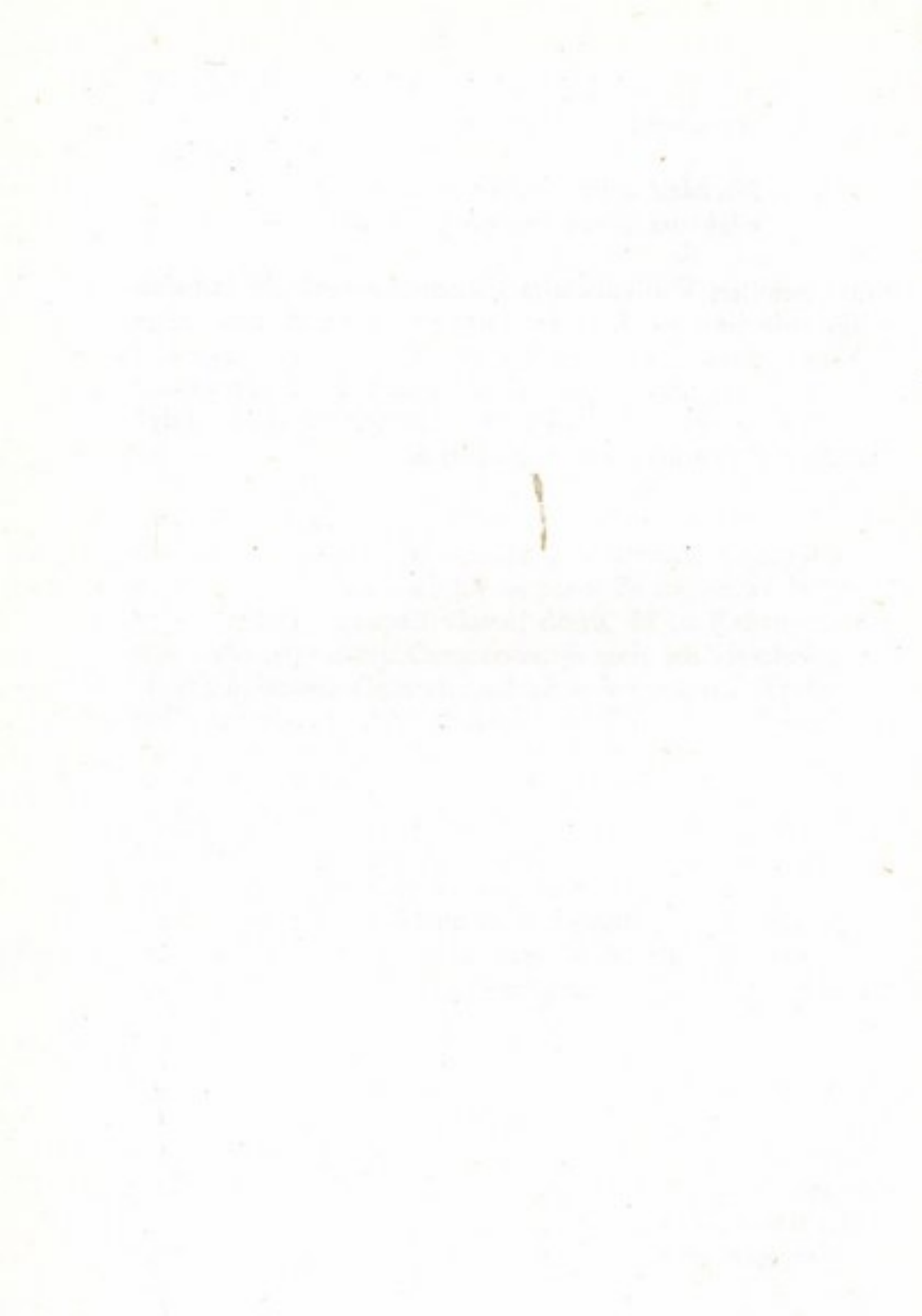
Je cos demónického v děsné povaze té. Podívejte se jen, když basista Čech s Liborinem o půlnoci kule ulívají, — všichni duchové jsou vzhůru a pan Křtín musí za kulísou vší sílu vynaložit, aby je udržel na špagátu! A nejen usmrtit vlastní dítě, i mravně zkazit dovede syna svého co Bertram. Navádí ho, aby sváděl děvčata, učí ho kostkám, cviku a ferblu — konečně ho seberou všichni čerti tam, kam také co Mefisto konečně přichází.

Chytla si ho posud česká veřejnost? Chytla ho spravedlivá

ruka pana státního návladního? Je snad alespoň českým divadelním navštěvovatelům nemilý?

*Přicházít někdy králům vražda vhod,
však vražedník jim vždycky nemilý —*

praví Schiller. V divadelním obecenstvu není ale žádných králů, zde jsou jen královny, krásné dámy. A těm našim českým královnám zločinný basista náš „je skoro tuze milý“! — „To je to, my barytonisté nemáme v lásce prazádného štěstí,“ mýnil před několika dny barytonista Lev, když šťasten a blažen křtil své — páté dítě.

LITERÁRNÍ

1877

„Vražda je zločin děsný a rovněž lup a šalba — avšak znám zločin ještě jiný, proti němuž všechny ostatní jsou bílými liliemi, — nevděk.“ — Slyšíš to, národe? Snad žádný národ není ku svým učitelům, ba ku všem dobrodincům svým tak nevděčný jako český. Kdyby mu umřel poeta titánský, v srdci českého národa nezachví se doopravdy nerv jediný. Snad dají do časopisů kolem jeho jména černý rámeček, snad tam připsou „nehynoucí sláva buď památce jeho“ nebo podobnou naučenou frázi, snad vystrojí slavný funus — sobě, jen sobě na radost; ale hned nato je ticho, hladina se zavřela, ani kroužek nezachví víc její vrcholem.

Rok 1876 odplynul. S ním odplynul třicátý rok básnické produkce jednoho z nejstarších poetů našich — zmínil se kdo o vzácném jubilentovi slůvkem jediným? Nezoufej Sobě, duše zpěvomilá! Nechtě nevzpomněli, zapomenut nejsi a nesmíš býti! *Františku Haisze*, bratře na Parnasu, na věrnou, horkou dlaň svou chytám kanoucí slzu Tvou!

Třicet let nám zpívá! Přes čtyry sta písní sepsal, sestavil a vydal! Snad řekne mnohý — ba bojím se, že velmi mnohý! —, že všechny dohromady nestojí za nic. Že v nich není jiskry poetického nadání. Že marně bys v nich hledal jedinou myšlénku, která by tě vzrušila, jediné místo, které by zachvělo citem. Že k tomu mají formu naprosto mizernou, rým až hanba. Že Haisz nezná z gramatiky ani zbla. Ba že ani ten flašinet, jímž zpěvy své doprovázel, nestál za nic. Ano, ano! Copak ale má být *všechno* na něm dobré?

Hanět — to je ukrutně snadná věc! Dokázal to již roku 1860 Alfred Waldau, když ve svém spise „*Böhmische Naturdichter*“ o našem jubilentovi mluvil, jak následuje: „Budíž mně nakonec ještě laskavě dovoleno, abych jmenoval

jednu zvláštnost mezi českými samouky, kteráž je ostatně dosti zajímavá, aby byla v této knize též o ní zmínka učiněna. Je to pražský flašinetář František Haisz. Je hlavním dodavatelem tak zvaných „písní kramářských“, které o pouťích a na jarmarcích mají nejhojnější svůj odbyť. Bohužel jsou všechny tyto písně jen nešťastným paděláním pravé písně národní, nejsou čerpány z čisté mysle, vše pro lásku a přírodní krásu zanícené, z naivního názoru života, z jemné obrazotvornosti, nejsou básněny — jsou jen řemeslnicky zhotovené zboží, suchá próza nacpaná do nesprávných rýmů, takže víc škody než skutečného užitku způsobují, poetickou krasochuť lidu kazí, chuť jeho na sprostotě a rozpustilých dvojsmyslech zvyšují a přitom velmi mnohou pravou, skvostnou národní píseň udušují. Mají se k této as jako kmínka k rýnskému vínu, skleněné střepy k drahokamům, papírové kytky k růžím stolistým. Haisz odvádí ročně alespoň tucet podobných zpěvů, které nejprv mezi pražskými tovaryši, učedníky a kuchařkami, brzy nato také v četných vesnicích zdomácnějí, zvláště když pojednávají o oblíbených a pikantních zjevech a událostech denních, na př. o Pepitě, kρινolině, slavnosti ve Hvězdě atp. Jakmile ale podobné písně pozbyly půvabu novosti, ustupují jiným a klesají samy v spravedlivé zapomenutí. Statný tento bard našel už také četné napodobitele a konkurenty, aniž by se však obávil musil, že některý z nich žezlo mu vyrve. Tito Liliputáni v říši národní poesie pocházejí ovšem z nejnižších vrstev společenstva, takž A. Beníšek, František Chládek, Václav Kašpar, Jan Kratochvíl, Matěj Machovský, Josef Teisinger, František Tůma, František Žáček a jiní. „I tací kulichové musí býti!“ praví William Shakespeare.“

Aby tě — ! Kvůli tobě pravil něco Shakespeare, to tak! Mně nenapadne, abych Haisze přirovnal snad přímo ku králi všech samouků, k „oráči ayrshirskému“, jak sobě oblíbili nazývat Roberta Burnsa, avšak, co se týče citátů: nejlepší, nejrozumnější, které mohu nalézt, svědčí přímo o tom, že také náš Haisz je dotknut svatým dechem božím. Vůtečný *Zachariä* praví: „Ti lidé, kteří. co slyšeli, vyprávějí dál, jsou

básníci rození.“ Nevypravuje Haisz v daleké většině svých básní dál, co byl slyšel? *A. W. Schlegel* píše:

*Ein wandernd Leben
gefällt der freien Dichterbrust —*

a je snad vandrovnějšího života nad život flašinetářův? *Geibel* zas žádá na básníku:

*Fremde Länder und Sprachen erforsch' er mit willigem Eifer,
sei im Norden und sei unter den Palmen zuhaus! —*

a neumí Haisz německy jak česky? Neopěval vraždu každou, nechť se stala na severu v Lipsku nebo na jihu ve Vídni? Byli bychom měli někoho, kdo by byl místo Haisze zvěčnil veškeré vraždy spáchané v Čechách? Kdo by byl zapěl o Janečkovi, krutě popraveném v Plzni? O sklepníkovi Fialovi, jenž zmordoval milenku svoji? Nikdo neupře, že Haisz zaujímá v českém písemnictví zcela určité místo své. Že není ve všem všudy dokonalý? Nu — život jest krátký a dokonalost je až na samém konci životů všech. Vsázím svou hlavu, že by byl Haisz zajisté vždy rád býval dokonalý co možná.

*O wüssten alle doch — — — —
wie schmerzenreich des Dichters Leben ist!
Wie's ihn bekümmert, dass sein Werk so fern
von dem geblieben, was es werden sollte
und konnt' und musste! — —*

Haiszova poesie je trojího směru: lyrická („píseň jemná“, jak praví Haisz), satirická („veselý zpěv“, „mravný“, „žertovný“ — „píseň kratochvilná“) a výpravná „smutnozpěv“ — „truchlivá píseň“, „pravdivá“, „žalostná“, „příkladná“, „strašná“). Písně vlastenecké lze zahrnout do řady první. V titulech svých je Haisz zázračně určitý. Copak ví, bez pomoci náučného slovníku, čtenář, čte-li Nirvana, San-

sara a podobné moderní tituly? A jak slunečně jasný je na-proti tomu nápis na písni Haiszově: „Truchlivá píseň o loupežné vraždě, kterou spáchal dne 16. března Josef Verunáč, 21 roků stár, kovářský chasník, z Kojic u Labské Týnice, na manželích Strengových, hostinských v Dolních Počernicích u Prahy roku 1874“ — nebo: „Příkladná píseň pro rodiče i dítky o hrozné vraždě v Kališti, kterouž dva synové na otci svém dne 17. června 1856 spáchali, a sice Jan 25 roků a František 22 roků stár, z nichžto starší dne 29. března 1858 v Kutné Hoře provazem odpraven byl, jak svědčí výtah z ouředního vyšetřování“ — !

Jasnost, učitost je přední vlastností poesie Haiszovy. On řekne čtenáři vše, čeho tento vůbec zvědít potřebuje. Že píseň „vlastník, nakladatel a spisovatel“ je František Haisz. Že píseň ta je „k dostání“ tam a tam, a známe hlavně tři studně jeho zpěvů, „na Pankráci v č. 21“, „v č. 13 na vysehradské pevnosti“ a „v č. 372 pod Emauzskými schody“. Že „patisk se zakazuje“ nebo „přetisk se zakazuje výhradně“. Ano i to sdělí čtenáři, podle které noty se jeho píseň zpívá. Truchlozpěv za Palackým zpívá se podle „V samotě když sedím a se soužím“, zpěv o Barboře Ubrykově dle „Vzhůru vstaňte, vojínové“, jiné dle luzných nápěvů písní: „Alou páni muzikanti, hleďte pilně pozor dáti“ — „Samotinká sedím u okénka“ — „Ach nebesa, ustrňte se, srdce v těle, roz-pukni se“ — „O, lásko, rozkoš očíh“ — „Při vodě tam velmi“ — „Seděla na písku, volala: Matýsku!“ — „Když vandrovní z pinkle buchy sněd, běžel domů k mámě zpět“ — atd. Některé písně jsou věrně přizpůsobeny oblíbeným tanečním skladbám, polkám Česká selka, Vysokej jalovec, Drážďanské nebo Pepitavalcru. A také na to upozorní zpěvomilého čtenáře, když „dolejší řádky se opakují“.

S tak vzácnou určitostí pojí se ovšem často rovněž vzácná *podrobnost v líčení a vypravování*. Některé příklady budou toho skvělým dokladem. Haisz píše o zavražděném řezníku Antonínu Kommovi:

*Když svou pobožnost vykonal,
nazpět se svoji cestou bral
vůkol Reichenbacha zahrady,
okolo zdi letohrádku,
popisují to jen vkrátku,
jest to věru přehrozné.*

Děsný čin vykonán.

*Od svrchníku dva knoflíky
byly zpředu utrhnuty,
a vzádu chybil jeden,
od spodního také knoflík,
jak s ním nakládal ukrutník,
měl nebožtík utržen.*

A teď fotografie duše nebožtíkovy!

*V celé Praze je mluvení,
že byl pán mírumilovný,
vlidný a přívětivý,
měšťan a mistr řeznický,
od svých oudů ctičný vždycky,
a k chudým dobrotivý. —*

V písni o travičce Marii Machové čtem plastické sloky:
„Jakás Marie Machová — s dcerou svojí tam žila — dělala se přičinlivá — domek obstarlý měla — dceru svojí Otylii — ku manželství nutila — by Josefu Havelkovi — svoji ruku podala.“

„Neboť se o něm mluvilo — že má mít několik set — to jí vrtochy dělalo — dceři bylo patnáct let — nutila ji, by se vdala — za Josefa Havelku — že by dluhy zapravila — které má na svém domku.“ Atd.

V „Truchlozpěvu na památku o dvou milujících“ je, vzhledem k plastičnosti, přímo triumfální sloka: „Do nemocnice je odevzdali — kde mrtvolu páni prohledali — lékaři-

ským prohledem — to za pátým žebrem — rána vpravo hlnala — játra rozervalo — zasáhla její hrdinské srdce — v slabizně našli kuli přece.“

Rozumí se samo sebou, že v podobně vedených zpěvích *tragičnost* je co nejdojemnější. Kdož by zůstal nepohnut, čte-li ve zmíněné již písni o sklepníku Fialovi: „Kop ji násilně tyransky — počal ji fackovati — venku stály již tři ženský — slyšely tam křičeti — neb křičela rány Krista — kde jste lidé pomozte — on se ale vykrad zčerstva — ona v mdlobě ležice.“ —

Jak děsně pravdivým v písních výpravných, tak *líbezně něžným* dovede být František Haisz zas ve svých zpěvích milostných. Tam, kde poznal „zevnitřní city čisté lásky“, jak praví, slyšíme šveholení zrovna jarní.

„Smutně žalostně mládenečka — uvadla mu spanilá růžička — kterouž přčasto zalejšoval — srdéčko bolestí naplňoval.“

„Apsolon byl jinoch nejkrásnější — na všechna stvoření spanilejší — přece došel dílu přesmutného — že musel i s krásou z světa toho.“

„O jak je srdéčko mé sevřené — že jsou mé bolesti k vyslovení — když tě z jiným vidím radovati — tvé spanilé tváře objímají.“

Jinoch zpívá: „Připrav ty mně zahravnice — salát k večeři — třeba z lebedy — neb řeřichový — jen když bude s tvojích rukou — mně přistrojený.“ *Panna* píše: „Ach kdybych věděla — kde asi bydlí — chtěla bych pro něho — umřít v tu chvíli.“ Překrásné!

Často velebí Haisz stav svobodný. Varuje před ženitbou, jinoch prý může snadno dostat ženu zlou, která mu nepřeje ani pár litrů piva a říká mu „fláma“. Zvláště Kačeny jsou prý zlé — „Kačena každá má posteklej zub — musel bys poslouchat tak jako dub“ — a bijou muže. Zrovna tak varuje zas děvčata před hochy: „Jen se žádá neblázněte dívky za hochy — neberte si je do srdce, raděj do paty.“ Což je ovšem čirá laškovnost od něho. Často ho vidíme, jak výstražně pozdvihuje prst a na děvčata volá: „Pozor — ať

nepřeberete!“ Jedna vypravuje ostatním smutné osudy své. Vybírala si, až přebrala. Řemeslník jí nevoněl: „Obuvník mně smrděl smůlou — kloboučník barvou — truhlář zase umrlčinou — žezník kravinou — tesař ten mně byl sprostý — kovář zdál se být zlostný — zámečnick že je špinavý, řezník venkovský.“ Chtěla pána, ale pochodila! „Místo rajfů nyní nosím — sprostou pytlovku, ani víc nemám rusíny* — jenom jupličku, klobouk jsem odložila — bačkory ním podšila — ach jak se moje paráda celá změnila!“ Hochy zas napomíná, aby nehledali bohatých a brali si raději chudé.

Velmi ostře mluví poeta Haisz proti jistému druhu pražských děvčat, jimž vynalezl jméno „švindlice“. Pro krátkost času nemůžeme ho sledovat do Jezovitské zahrady, k Lajblům a na jiná místa, kde jeho poetická divinace se s nimi setkává, je ale vidět, že je nenávidí z gruntu srdce. Avšak když se vmluvil přímo až do perunovské roztrpčenosti, náhle se tu v něm budí zas kastalský ostych a hledě zatočiti zpívá: „Prosím jen odpusťte — vážené dívčice — nebo každé panny — zpěv ten se netýče — jenom ty švindlice — kterej kručí v b . . . — sotva že kouká hlady.“

Tolik je jisto, že kdyby šlo podle mravního návodu našeho Haisze, svět by byl naprosto dobrý. Odolal by jediný zámožný otec, kdyby v pravý čas k němu zazněla slova: „Rodičové příklad sobě vemte — nebraňte ctnému milování — chudé dívky láskou obšťastněte — dá vám bůh všem své požehnání“ — ? Kdyby se dobré věci našeho písemnictví překládaly do cizích jazyků, kdyby Dumas byl četl našeho Haisze, musil by jeho otec Moriceau v „Cizince“ veřejně kleknout před svou dcerou, ji odprosit a mít před obecnstvem skandál?

Chvějeme-li se při tragickém líčení Haiszově, rozesměje-li se nám duše při jeho zpěvu milostném, tož nás uchvátí přímo vír nadšení, sáhne-li Haisz mocnou rukou svou do strun *vlasteneckých*. Haisz je vlastenec od kosti. Ani toho není někdy zapotřebí a Haisz píseň svou přece začíná slovy:

* Nějaká část dámské toalety, které spisovatel této jubilejní statě nezná.

„Ach mé milí krajanové“ nebo „Ach ustrňte se vlastenci“ nebo tak nějak. „Já jsem v Čechách zrozen“ — píše hrdě — „otce matku mám — proto k právu dědičnému jejich já se znám. — Dědové i pradědové byli Češi též — proto mé dědičné právo — není žádná lež!“ — „Ani vody ani ohně Čech se neleká — ani pod břemenem tíže nikdy neheká.“ — He?

A když umřel staříčkový Palacký — jak píše o něm Haisz? Zajisté píše o něm:

*Zvolen za Historiografa Českého,
skrz hraběte Chotka, Sternberka,
neb ho znali co muže skvělého,
svěřena mu Matice Česká,
též i přehled ouředních a dvorních,
spolu zemských, byl mu podaný,
staré děje událostí Českých,
od něž jsou v němčině přepsány.*

*Byl znalec sedmerého jazyku,
Francouzsky, Anglicky a Česky,
mluvil též Rusky, Portugálsky,
Španělsky, Německy a Srbsky — —*

krásné — krásné!

Ke všem těm vynikajícím vlastnostem druží se ještě jedna, miloučká, sladká — *skromnost*. Sílu svých písní začíná: „Nelze popsatí obšírnost všeho“, nebo „nejní k vyslovení, ani k pochopení, co se zdří na úsvitě“, nebo „nemůžu vypovědít“, ale vypoví pak přece a jak! A na konci písně opakuje zas to skromné tvrzení. Byl-li zapěl něco truchlivého, připojí na konec také vždy nějaké „nábožné vzdechnutí“ nebo celou, jím samým složenou modlitbu, nebo alespoň vyzvání: „Pomodlem se za ty nebohé duše otčenáš a zdravas“ — činí tak z ostatních českých baladistů jen jediný?

Skloňte hlavu svou před velikostí, ať ji nalezáme kdekoli! Učme národ svůj vděčnosti — kdybychom ho nenaučili ničemu jinému, srdcem bude bohat!

Právě se dovídám — — —

Ale dříve musím přece jen skončit!

Končím tedy:

Františku Haisze, přijmi tento lístek, podepsaný mnou nadšeným. Vřad' jej do bohatého věnce slávy Své. Odpust' těm, kteří jsou zpupní, závistiví, zlí. Gloriola kolem šíje Tvé září věčným jasem — snad nedostaneš pomníku — je velmi snadno možno, že ne, ale jméno Tvé se přeneso věky!

— — — —

Tedy douška: Právě se dovídám, že jsem byl nedobře zpraven a že jsem se zmýlil stran jubilea o celý rok. To lze napravit: prosím laskavého čtenáře, aby sobě tento článek přečetl až napřesrok!

1873

Jen jedné věci se bojím zde: aby se snad neřeklo, že píšu satiru. Rád, tuze rád bych haněl svazek „básní“, jež právě teď vydal veledůstojný probošt vyšehradský, pan Václav Štulec, když ale nemožno! Je to něco tak veskrz svého, tak veskrz a významně osobního — —

Jak spokojeně pohlíží pan probošt as na knihu svoji! Přes pětmečítma let skládá do veršů vše, co „v jeho srdci kypělo“ a „co myslí hýbalo“, byl ještě suchoučkým kaplánkem, když vyšla první tenounká knížka jeho, je teď proboštem a — kniha je tlusta. Povídá se o básnících, že když vydají knihu, jsou smutni proto, že kniha je přece jen vzdálena toho, čím stát se měla, mohla a musela, — „skladatel“ Štulec ale, ten věru může být vesel: kdo si přečte jen tři stránky jeho knihy, musí již upřímně vyznat, že na všech ostatních stránkách ani nemohla se kniha stát jinou, na př. duchaplnější, než právě je! A řekne-li přece někdo: „Vždyť básně Štulecovy nestojí za nic“, může náš Štulec s plným sebevědomím a směle odpovědít: „Copak *mohly* za něco stát?“

Bývá obyčej, že básníci se rozdělují na tři druhy: na ty, kteří prorocky letí před dobou svou, na jiné, kteří jsou básníky čistě časovými, a konečně na ty, kteří s poetickým pinklíčkem svým přicházejí do nádraží vždy tenkrát, když jich století bylo právě teď z něho odjelo. Tito jsou nejkomičtější. Ale komik je vždy příjemný, milý, a „skladatel“ Štulec je rozhodně — básník číslo III. Ovšem, zloba a schválnost najde všude chyby! Slyšel jsem od kohosi titěrnou výčitku, že ve výtečných těch básních Štulecových je na př. slovo „peklo“ až protivně mnohokrát. Počítal jsem tedy schválně: na deset veršů přijde „peklo“ jen jednou jedinkrát — je to snad *mnoho*? Jiný řekl, že měl „skladatel“ vynechat

alespoň básně slabší. Kterépak zde jsou *slabší*? Patrně ten knihu ani nečetl! — Třetí nařikal: „Ani *jediná nová myšlénka* v celé tlusté knize!“ Jen pište někdo pětadvacet let, potiskněte 420 stránek a zkuste to vyhnout se *všem* novým myšlénkám tak obratně jako Štulc — přiznáte, že je to věru *práce přímo obrovská!* Nepřeháním, ale to musím říci, že co všechno Štulc ve svých básních *zamlčel*, to že budí až úžas!

Musím však také zde hned, na čest českého čtenářstva, zase připojit, že jsou u nás přece lidé, kteří dovedli páně proboštovy Básně již ocenit. Mám přítele. Chudák, těžce usíná, musí navečer vždy několikrát počítat do sta, než zadřimne. Poslal jsem mu Básně. Za několik dní ho potkám. Vypadá neobyčejně svěže a vesele. „Díky — vždy hned při druhé sloce,“ šeptá pohnut a tiskne mně vřele ruku.

Za nedostatek nových, neupře nikdo, že starých, od několika tisíc veršovců již vyprubovaných myšlének je v Štulcových básních skutečně výběr co nejhojnější. Na př.

*Ne vše zlatem, co se třpytí,
není rájem každý sad,
a v půvabném druhdy kvítí
čihá jedovatý had.*

A podobných krásných slok je ve sbírce té několik set! Ano, dětské dojmy bývají neumožitelný, člověk zrovna vidí při citované sloce mladistvého Štulcíčka, jak ještě sedí v kladenské škole a opisuje ty perly moudrosti s tabule.

Nejdůležitějším oddílem celé sbírky jsou Pomněnky na cestách života. Neboť zde mluví „skladatel“ Štulc skoro stále jen o sobě, obdržujeme obraz jeho osoby skoro ze všech stran. Ovšem, *ihned* nezačíná o sobě, také ani nepřiznává, že to píše sám, povídá, čtverák, že to píše nějaký „anjel“. Nejdřív rozpráví tedy o Praze, o její minulosti, přítomnosti a budoucnosti, a vzhledem k této pronáší nepřekonatelný verš:

a co na tvou slávu povi
příštích otců potomek?

Pak mluví, „na posvátném rumu sedě“, něco o Vyšehradu. Ale víc mu to nedá, on odhodí všechnen nepravý ostych a spustí již o svém rodišti, o Kladnu. První učitelé jeho, sděluje nám dychtivě naslouchajícím, jmenovali se Brejžl a Srb. Také nám sděluje, že panem farářem tam tenkrát byl pan Weininger Kašpar a že v celém Kladně žila jen jediná židovská rodina. U tuchorazského rybníku to bylo, kde děsival se pověstí o hashrmanu, do Debrna chodil na prázdniny a dědeček mu tam říkal „milý hochu“, a když pak přišel do Prahy na filosofii, seděl na lavici vedle knížete Lubomirského. Nato ale rozepíná mohutná svá křídla a nese se dál po českých vlastech, dotýkaje se mimo sebe také ještě trochu české historie, českého místopisu atd. Skoro každému místu, každé hoře řekne něco pěkného, Řípu, že na něm stál, Milešovce, že s ní se koukal dolů, Hudlicům, že jsou rodištěm jeho mistra, Kvílicům, že on tam kaplanoval, atd.

Velmi příjemným přídavkem jsou „výsvětlivky“ k básním lyrickým. Když člověk čte napřed báseň a nepochopí, proč ji Štulc napsal, podívá se dozadu a tam to stojí. Na sto stránek lyriky sedmdesát stránek výkladu, to je dost. A co prostudoval vše k tomu výkladu, jak učeně, jak rozhodně zde mluví! „*Není mne tajno*,“ praví na př. o svatém Janu Nepomuckém, „jaké útoky se za našich časův dějí na řečeného světce našeho.“ — Žižku také zná, ale „nedbá hrubě jeho slávy“.

Jedinou vadu má Štulc: je příliš skromný. Tu ovšem musí pak kritika vrátit mu sama, co mu nepopíratelně náleží. Tak na př. tvrdí s tváří zcela opravdovou, že byl „ujat krásou půvabné Stolisté růže“ a že v „milostnou formu lehounkých znělek dotčené Růže jal se ukládati“ právě ty svoje Pomněnky. A není to pravda! Prosím, směl by sloku jako:

Lžimoudroto, sobělibá
odchovanko hrdoby,
vše, co z tebe, pravdě chybá,
ničíc božské údoby —

nebo sloku:

Sváru chraň se, věrný Čechu!
Vrátě peklu pekla věchu,
Kristovu vztyč korouhev,
a oživne láskou lev! —

směl by cos podobného Čelakovský prohlásit za své? To bychom se sami do něho spustili!

Ale aby se nezdálo, že všechno chválím a že mne pan probošt snad odzbrojil svým lichocením (pravít o Praze, mém rodišti, že prý „je Praha roditelkou *velkých synů*“), musím přec na konec také něco vytknout. *Nesprávnost jazykovou* — a u tak starého spisovatele! Napsal na př. ve svých Básních kdesi vzhledem k sobě:

*Kdes byl, Pane, já kdy bloudě
poodbíhal od Tebe —*

a má zde přec rozhodně stát: „poodbíhalo“.

Překrásný je Svatováclavský kalendář, jež vydali Kulda a Skočdopole, jakživ jsem nic milejšího nečetl! Pravá poesie, prostá, nehledaná!

Nejdřív *Pout na Vranov*, povídka o dvou hodných katolicích a jednom katolíku Kazimíru, na něhož ale vypravovatel Jan Soukop pošle nemoc a Postilu Frenclovu. „Babuško! Babuško milá!“ volá Kazimír již po pětiminutovém čtení, „vrať se honem do kostela a přiveď mi velebného pána!“ A pak byl už taky hodný a založil katolicko-politickou jednotu v hospodě U zeleného stromu.

Náto *Zeměpis*, překrásná, líbezně laškující báseň, bohužel že od pseudonyma: „*Ů m. p.*“ Uvedu-li jen verše:

*Z Moravského Krumlova,
četných židů domova,
pocházelt jest onen žid,
jenž byl pro zeměpis bit —*

ví čtenář již tendenci celou. Tedy za zimy přišel ten žid do Ivančic, za zimy, a chtěl, aby mu navařili ivančického chřestu! Nedostal ovšem ničeho —

*v zimě jsou tam rampouchy
pro takové padouchy.*

Za to ukrad žid svícny a přišel proto před soud. Ale zde nechť ani vědít, kde a co vůbec jsou Ivančice, — „Ivančic, ný, je to les? Ivančic, ný, je to ves?“ Ale pan vrchní, muž to celý, dal zavolat Martina, přinést lavici, položit na ni žida —

*Martin jen mu jednu dal,
žid hned Ivančice znal,
kdyby pět byl dostal, vím,
byl by věděl, co je Řím.*

Člověk se může smíchy zrovna rozsypat! A pak to pokynutí lehké, jak židy naučit přítulnosti k Římu!

Pak přichází povídka, v níž vyhozen žid Heršlík ze vsi: „*Sousedí*. Obrázek z venkovského života. Sepsal Václav Novotný.“ Pravá beletristická perla, na jejímž konci postaví se sv. Janu kaplička. Také koza v té povídce zcípne, a sice na stránce 53.

A zase tři básně od „*Š m. p.*“, dvě humoristické, *Střelec* a *Páže*, a jedna opravdová: *Svědomi*. Báseň *Střelec* vyniká zvláště novostí své pointy. Tak tedy byl v městě T. na Moravě střelec.

*Mníte-li, že z motyky
uměl střílet na štiky?*

To byste si dali; chraňte se zajít si takhle v noci do jeho zahrady na jablka, on si je hlídá sám a má pistoli! Dnes také hlídá a spí. Náhle je vyrušen ze spaní, na střechu mu bubnují jablka jako hustě padající kroupy. On chytne bambitku, ale — nemůže nalézt na ní kohoutek. „To mu vadí.“ Z tmy na něho však volají kamarádi, aby rozsvítil sirku, —

*bambitku mu pravou vzali,
za ni do boudy pak dali
z rendlíku kus rukovítka.*

Ruka se mně smíchem třese, že ani psát nemohu! Uslzeným zrakem dívám se na toho žida v následující básni *Páže*, který je, ač zcela nevinný, právě za toho titulního pážete již zase bit.

*Žida na lavici dali,
deset mu jich nasekali,
„Vaj, vaj,“ nevinný žid řval —*

a to dělá nevinnému katolíku tuze dobře!

Ale největším drahokamem celého kalendáře, pravý poetický „kohinoor“, je balada *Svědomy!* Lze říci, že jí začíná nová epocha v literatuře české: Záboj, Slavoj a Luděk — Slávy dcera — Svědomí.

*Jihlavané skoro napořád
byli druhdy soukeníky —*

začíná balada ta, jejíž sláva se záhy rozlítne světem. Spi-sovatel mohl sice říci, že Jihlavané se rovněž živili jirchář-stvím, ale on s pravým poetickým taktem ihned vytknul si svůj ostrý epický kruh. A ti jihlavští soukeníci, „jak Turci aspoň jednou za života Mekku zhlednou“ — jak trefný, zcela nový obraz! —, putovali vesměs do Pinkafeldu v štýrské zemi. Také soukeníček Jan tam putuje, a sice počínaje ver-šem 19. Jan je mlád, zbožných rodičů syn a zbožně vycho-ván (verš 19—30).

Jde celý den první, pak prosí o nocleh a uloží se v seně na půdě. Měsíc vyjde a svítí zde právě tak jako v Jihlavě, z čehož má Jan lokálně vlasteneckou radost.

Druhý den plá slunce jako zběsilé, hlad roste, žízeň pře-růstá,

*do hospody vešel rád
Jan i jeho kamarád.*

Tam je tuze mnoho lidí, za stoly si pěkně sedí, pijí tam a maso jedí, *ač je pátek!*

*Zbožný Jan to vida zblednul,
za stolek si stranou sednul —*

kdopak by také nezbled! Ale již tu byl hospodský.

*„Obědvat chcem; copak máte?
Zdaž nám postních jídel dáte?“*

A teď bych to byl chtěl sám vidět, neboť epik vypravuje:

*Hosté po té jejich řeči
smíchem blbým až až ječí;
hostinský pak bez mravu
s nimi dal se v rozpravu:
„Postních jídel u mne není,
mělit jsme dnes zabíjení;
proto jelit, masa dosti,
jež tu jedí páni hosti.“*

Že do něho hrom ihned netento! — Jan, to se rozumí, „uleknul se hrozně“. Ale — ač velmi nerád, zde musím přec na okamžik přerušit bystrý proud vypravování, abych něco promluvil o básníku.

Každý jiný veršovec byl by se zde, právě na tom místě, do strašné šířky rozepsal! Snad by byl použil příležitosti, aby nás poučil, odkud vlastně pochází „sus scrofa domestica“ čili naše „prase domácí“, a byl by učeně sdělil, že naše prase patří k pachydermatům, jež pocházejí od předpotopního iguanodona z rodiny dinosaurů. Snad by byl promluvil o tom, jaký je to vlastně velký svátek v každé domácnosti, když se zabíjí prase, zvláště na př. v Uhrách, kde dle slovenské pohádky i ploty kolem zahrad jsou ze samých jitrnic. Ano že již Říman Cato nazýval ten dům „smutným domem“, v kterémž se nikdy „nezabíjí“. Nebo konečně byl by snad podotknul, že již starý Hippokrates, narozený as r. 460 před Kr., doporučoval požívání vepřového masa jen proto, aby teď čert měl se sváděním soukenického Jeníka z Jihlavy menší práci. Byl by dle Plinia (H. N. VIII, 77) poučil, že možno vepřovinu právě padesaterým způsobem připravit, dále, cože je jelito a co jitrnice, co bachor, uzenka, cerbulát, co lapillo, debrecínka a párek frankfurtských, — ale náš básník, ten *nechal to všechno, všechno stranou!*

S pravou epickou stručností vypravuje, jaký Jan teď prožil vnitřní boj. Dábel mu šeptá: „Jsi synek z Jihlavy, dbej její oslavy — vždyť jsi vyšel do světa, kde je jiná osvěta, — vždyť již nejsi děckem více, pojez kousek jitrnice!“ Šeptání ďábla, posměch lidí, známá čtenářům vůně z dobré jitrnice

— nedivme se pranic, bratři milí, že Jeník dal si jitrnici přinést! — Proč nesáhl k doporučenému hospodským jelitu, ano, to říci nedovedu. Snad že byl v cizině, že nevěděl, zdali zde jelita udí, a že znal, jakže v uzeném jelitu snadno se usadí „allantotoxicon“ čili „jed klobásový“ nebo „sarcina botulina“ — „plíseň vuřtová“. Kdo ví!

A teď už balada pádí k svému konci. Jitrnice přišla, Jan si přivoněl — venku vítr zdvihal prach a tmavé nebe začlo bručet. Jan si dodal kuráže a nasadil vidličku — blesk, hrom. Jan se zase vzpamatoval, nakrojil — blesk, hrom, posel boží uhodil do stromu zrovna před hospodou — Jan chytil jitrnici, vyhodil ji oknem —

*„Jaktěživ už v pátek více
nebudu jíst jitrnice!“ —*

Nerozmýšlející křesťan by jaktěživ neřekl, že je pánbůh tak na jitrnici lochtiv!

1874

Řeknu to zcela upřímně ať se mně směje kdo chce: kalendáře, na nichž stojí „redaktor probošt Václav Štulc“ nebo „biskupský notář Skočdopole a kanovník Kuřda“, jsou mně nejmilejší. Skopce, býka, štíra, kozorožce a jinou nebeskou sběr tam naleznu jako jinde. Den propadajících směnek stojí tam dojistu s toutéž příjemnou určitostí jako v kalendářích jiných. Posty jsou tam pečlivě vyznačeny rozmanitými křížky, takže nemusím být nikdy v trapné nejistotě, kdy je jenom „den zdržlivosti“ a kdy „zároveň i újmy“. A co se týče prorokování povětrnosti, mluví ty mé zamilované kalendáře jediny zajisté dobře: „Dá-li pánbůh, bude od 3. do 10. pršet“, neboť nedá-li, je přec patrné každému, že bude sucho, a prorok kalendář se nemýlí tedy nikdy. Kdyby psaly staročeské listy: „Dá-li pánbůh, bude s neděle vyrovnání“, nemýlily by se také nikdy. A pak ten tón, ten milý, prostý tón, vypočítaný pro lidi, kteří sobě oblíbili nevědět o tom božím

světě ale praničeho a hledět na něj věčně poodevřenými ústy!
Jak povídám, zcela pro mne.

„*Poutník*. Kalendář pro katolíky na obyčejný rok 1875. Vydavatelové Skočdopole a Kulda“ — není lepšího kalendáře! Zde je čteního, a jakého! Na př. ty *povídky*! Každé, ale každé chudé rodině je nakonec pomozeno. Vždycky tam pak na konci stojí: „Slzy radosti řinuly všem po tváři. Samo nebe pousmálo se atd.“ O každém „kmotru Bumbalovi“ praví se pak: „A od té chvíle do krčmy nešel“. Kdykoliv se dva nemohou dostat, dostanou se pomocí nějakého „kmotra Józy“ nakonec přec — „mladí šťastní manželé plakávali pak často na hrobě Józově“. Kdykoli je někdo nevinně pronásledován, z čista jasna objeví se tu někdo, když je nejhůř, vysvobodí ho a dá mu k tomu stovku. A kdo jedná špatně, četník, žalář a soudce už ho mají! Šibenice přiběhne pak na zavolání. Tak vám byla letos na stránce 27 macecha. Co udělala, to víte: uvařila dětem z muchomorek večeři. Děti poslušně umřely, otec je s pláčem zahrabal.

*Zlé maceše však v oplátku
kat z konopí dal oprátku,
a s šibenice bezdechou
již vítr hýbá macechou.*

Zvláštní cenu pro mne mají co rok obsažené *povídky o židech*. Jinde podobně posměšných už ani nenajdeš na židy, než v těch milých kalendářích proboštských a kanovníckých. Mravy se kazí, už se židům nenadává na potkání, nenaráží klobouk, nepřipíná žlutá kokarda, nic, pranic více se jim nedělá! Ach jaké to byly krásné časy ještě tak před třiceti lety, když pražský uličník, jakmile spatřil žida, rozběhl se za ním, tahal ho za pytel, plival mu na kalhoty, pokřikoval na něho: „Žide, žide, čert pro tě přijde!“ A rozradostnění rodiče vyšli před krám, pohlíželi vděčně k nebi, že jim dal bůh dítě tak zvedené, a slzy jim splývaly po tváři! Starožitný způsob ten pěstuje se bohužel již jen v kalendářích pro katolíky. Zde se vynadá a vypráská nějakému Izákovi přec

ještě doopravdy, a přitom ho nějaký prostomilý křesťan napálí slušně vždy také ještě o pheníze. Slova vypravovatelů jsou velmi příhodná, samé khebe,* schoire, rebach, khale atp.; vtipů se jen hemží, jako „Kott der Kerechte“ nebo „vaj gešriren“ a ještě jiných.

Také letošní Poutník přináší výtečnou jednu pieču židovskou — vloni jich měl ovšem asi pět. Letoška se jmenuje Splašený a jedná

*o židovi z Boskovic,
jmenoval se Abram Špic.*

Z pikantního jejího obsahu neprozradím dychtivému čtenáři ani slůvka, jen tolik mu sdílím na upokojení jeho, že celá historie dopadá, jak žádoucnou, —

*židák „vaj, vaj“ naříkal,
ke své khebě utíkal. —*

Básně jsou tu krásy věru nepřekonatelné. Někdy přijde myšlénka, že se člověku zarazí až dech.

*Na světě je moc zlých lidí,
zloděje hned v jiných vidí —*

stojí na př. v. epické básni Svědomitý křeččí od jakéhos nadaného pseudonyma. Ovšem plynou myšlénky takové jen a jen z pravého nadšení! Zmíněný básník maluje velmi stručně, on se také nehrozí žádných obtíží, spočívajících ve zvláštnostech zvoleného předmětu. On napíše směle:

*Vypovím Vám příklad tklivý,
že i křeččí spravedlivý
na tom světě možný jest —*

* khebe, schoire = žena, zboží.

a člověk otvírá oči. Ale nebojte se, svěřte se básníkovi důvěrně, on vám to vskutku vypoví. Tak vám byl (na str. 35) před bitvou u Slavkova v Kamenici krejčí. K tomu přišel Francouz, přines kus „látky barvy šedé“, křičel: „Ráno — kaput!“, hrozil mečem a zas odešel. Nebylo nic platno, „kaput“ musil být do rána hotov. Ale přinešené látky bylo málo, krejčí musil ještě pro kus do Jihlavy. Přinesl jej, vzal si pomocníky a pracovali po celou noc. Ráno přišel si Francouz pro kaput, zaklepal krejčímu na rameno a řekl:

„Maître bon, nic krade on, a brav.“ —

„Nuže vizte!“ vyzývá vás pak básník. To se koukáte, co? Není ovšem všechno podobně vážné. Jsou tu také básničky laškové, plny jasného *humóru*. Na př. Ženatý kapucín. To byl vlastně bednář, ne kapucín. Žil tenkrát, kdy ještě

*náš moudrý, zbožný lid,
maje pravý blahobyt,
sluhům církve vděčně přával,*

takže měli tito sluhové ve sklepích svých i dosti vína. Básník bednáře osobně neznal,

*syna ale
jeho znal jsem dokonale,*

vypravuje sám. Bednář tedy do kapucínského sklepa chodil každý měsíc jednou prohlídnout sudy, a tu se mu kdysi, na str. 91, stalo, že se tam opil a usnul. Vzali ho, oblékli do kutny a položili do cely. Když se vyspal, chtěl domů k ženě — teď nemohu smíchy dál — ubezpečuju čtenáře, že mně až slzy tekou po tváři, — oni se totiž tvářili všichni, jako by ani nebyl bednář, he! — že jako kapucín přec ženu nemá, hehe! — a pak ho nakonec ovšem přece zas pustili, hehehe! — ne, ale jsou to nápady!

Nebo, hehehe! ten purkmistr, který — na str. 96 musí — lézt přes zeď do města, protože dal — přísný rozkaz, aby po — deváté už nebyl vpouštěn žádný — člověk, a když namahavě byl přešel, vpustil pak vrátný po — hodlně odevře-

nou branou purk — mistrova pudla za pánem, protože pudl
není jako žádný člověk — — — né!

Uf! —

Podotýkám jen ještě, že Církev je všude psána s velkým
C a „vlast“ jen s malým v, jak se sluší a patří.

1871

Plným právem stěžují sobě u nás na nedostatek kritiky! Je to pravá hanba pro naše recensenty, že nedovedou desítisvazkovým pojednáním dodat pravou váhu knížce, která by takto nestála za nic, a že nepíšíou neunavně o tom, co ani nevychází. Když vyjdou u nás dva spisy za rok, nahlídne přece každý rozumný, že ani denně vycházející kritický list by nám ještě nestačil! Nepíšíou-li naši spisovatelé ničeho, je tím vinen zajisté jen a jen recesent, který nenapsaná jich díla hanebně umlčuje; nepěje-li básník, není to zajisté vinou jeho, neboť básník český je člověk vzdělaný a ne jen tak leda jaký stehlík neb drozd z lesa, který pěje a pěje, bez ohledu, bude-li kritisován. Analysis musí předcházet produkci a pánbůh jen co pánbůh směl si dovolit pronést teprv po tvoření úsudek, že „je to dobré“. Po Adamovi a Evě nestvořil bůh již ničeho více, recensenty musil stvořit tedy as už dříve.

Vystavují nám na vzor sousedy Němce. Chytám se toho pokynu a vyplním důležitou mezeru, promluví-li o českém písemnictví dle vzorů německých. Prozatím pro dnešek jakýs literární *přebled*, psaný dle Fliegende Blätter, kritického to časopisu, jenž vychází v Mnichově.

Pánové a dámy! Chceme-li porozumět celému oboru českého písemnictví, musíme nejdřív seznat, *kdy, kde, jak* a *co* naši spisovatelé píší nebo psali. Již co do prvního, do toho „kdy“, je velká rozmanitost. Kdežto na př. Karolina Světlá psala „Na úsvitě“, Rudolf Mayer „V poledne“ a Zdirad Polák „Zvečera“, psala zas Eliška Krásnohorská „V noci“, Just „O půlnoci“ a Vlček „Po půlnoci“. Jiní milují jen jisté dny v tém dni nebo dny výroční nebo jisté doby roční. Takž psala Mühlsteinova „Na jaře“, Stankovský „V pátek“ a týž také „O Silvestru“. Chmelenský psal „Po nemoci“, Jablon-

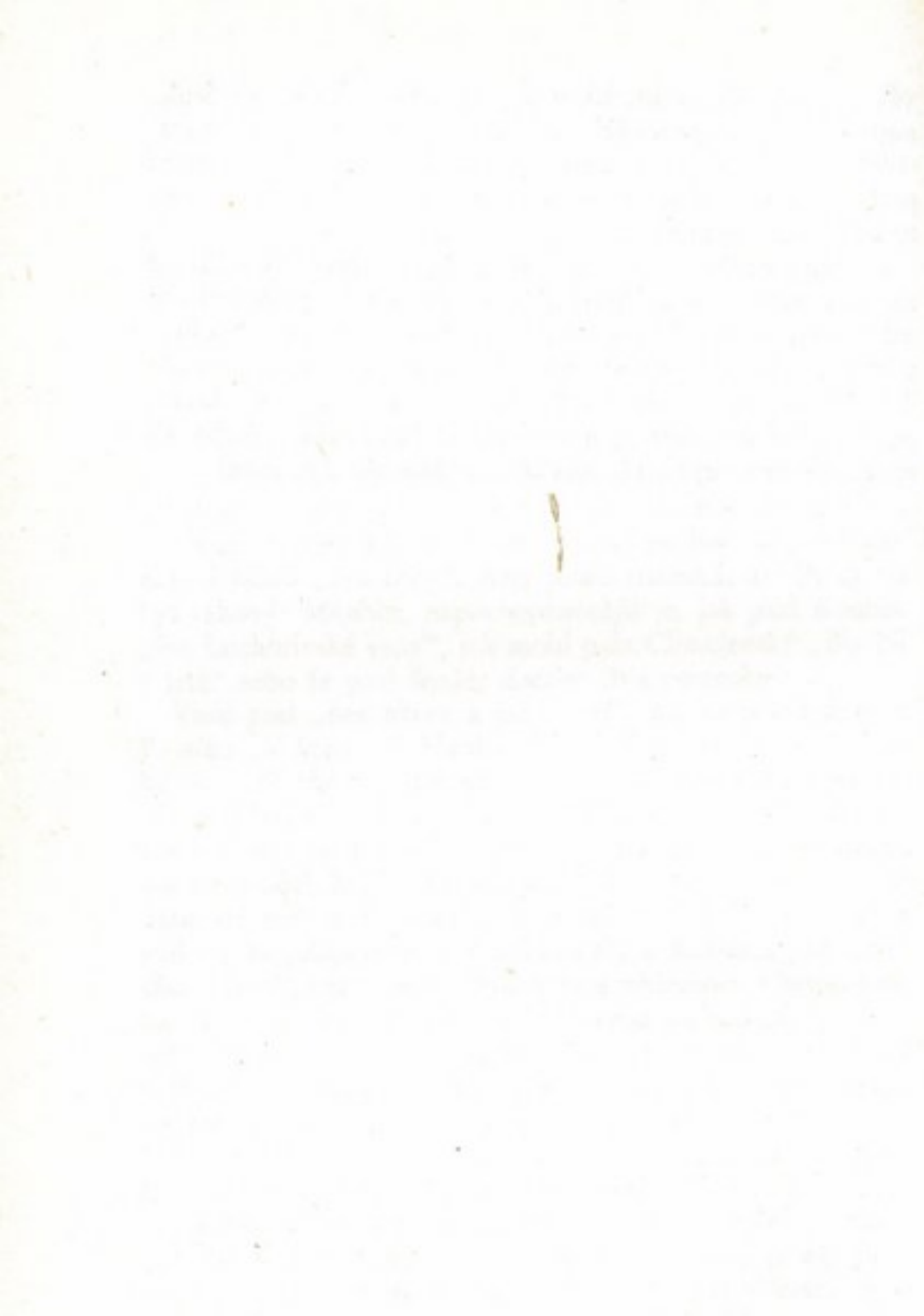
ský „Při primici“, Adamec „O posvícení“, Bělohrobský docela „V tanci“, což je už literárním akrobatstvím. Nejnepochopitelnější je mně ale, že Klicpera psal: „Rok po smrti“!

Langer psal „Na kolenou“, při čemž to ovšem přijde na zvyk, Neruda „U okna“, což se mně zdá zcela praktické, Hálek „U panských dveří“ — divná choutka. Písek psal „U kolébky“ a hned nato „Za horami“ — mrzelo ho nejspíš, že doma musí kolíbat, a utek. Šembera psal „V cirku“, Krajník „Na židovském hřbitově“, Sládek „Na hrobech indiánských“, Peška „V Betlémě“. Němcová psala „V zámku i podzámčí“, ale nejspíš ne najednou; totéž lze soudit o Štrauchovi, který psal „Doma i za mořem“, a o Göblově, jenž psal „V domě a na náměstí“. Že se může psát na zeď, je skoro každému známo, a proto konečně také pochopíme, že Písek napsal báseň „Na hory“. Arci práce titánská, ale Písek už byl takový! Mnohem nepochopitelnější je, jak psal Koubek „Na Lochotínské sady“, jak mohl psát Chmelenský „Na Ni v letě“ nebo že psal Šnajdr docela „Na potomky“.

Vunš psal „Bez hlavy a bez srdce“, ale ne právě špatně, Patrčka „V županu“, Hanka „Ve vsi čerstvosti“. Jan Palacký psal „Čtyřicet hodin na Rujaně“, Neruda napsal novelu „Za půl hodiny“, a vypadla nejspíš také podle toho. A o jakých věcech se píše! Tyl napsal celou novelu „Pro jediné slovo“, Rubeš, že „Dluhy mít je dobrá věc“, Veselský „Ukradený střevec“ a Hovora „Negativní podšev“! Veselý nám sděluje, že „Zapomněl své rukavice“, a Kubánek, že „Nechce tančit“, což vděčně přijímáme u vědomost. Vlastní osoba má vůbec u mnohých zvláštní svou úlohu: „Či jsem já to?“ ptá se Frič, „Pomozte mi!“ běduje Heyduk, toho času v Písku, „Já mám příjem!“ jubiluje Šamberk. Podivuhodná spletení mysle jeví Hálek. Od něho je „Náš dědeček“, z čehož by vyplývalo, že je Hálek můj pradědeček, to ale nejde! Rovněž nerozumím, že „Srdce mé babičky“ má být od Turnovského. A nikdy a nikdy nepochopím, že „Všichni svatí“ jsou od Štulce, vyjma „Sv. Václava“, který je od Jana z Hvězdy, že „Přemysl Otakar Velký“ je od Vocela, „Staroměstská věž“ od Trojana a „Rakovník“ od Havelky! Člo-

věk se arci může mýlit, jakož se na př. mýlil hned zase Štulc, napsav „Patero červených korálů“, a ono je jich přes dvacatero! A nejrozhodněji se plete Uhlíř, pje-li: „Nelkej, že tě píchla včela!“ Jaktěživa mne žádná včela nepíchla — vosá to byla, pane profesore!

Ostatně mne těší, že se v českém písemnictví tak výdatně mnou zanášejí. Zünger psal „Mým přátelům“ a posloužil tím mé lenosti velice. Starší byli ale v kuse tom ještě mnohem pilnější, než jsou mladší. Kamarýt psal „Na mou Umku“, Tyl „Kusy mého srdce“ a Mácha již docela „V mé hlavě“, pět let před tím, než jsem se narodil! Snad sebe považovali za nějaké proroky, kteří předcházejí Mesiáše. Pro mne!

SČESANÉ S CIZÍCH ŠTĚPŮ

MASOPOSTNÍ LISTY

Podle učeného doktora *M i s e s a*

1876

I

O ANDEĹÍCH A TEDY TAKÉ O ŽENSKÝCH

CtĚná obĉanko!

Činíte mnĚ výtku. Pravíte, že jsem psal před nějakým časem články „Pražské ulice v zářii umĚní“, že jsem v nich jednal o malbách i skulpturách, ale že jsem v nich naprosto vynechal něco, co přec ve figurální malbě i skulptuře pražské objevuje se velmi často: o četných malovaných, dřevĚných i kamenných *andĚlich* že jsem se ani nezmínil. Zajisté je pochopitelné, že se ujímáte svého pohlaví. Avšak já výtky nezasloužil. Byl bych musil s bolestí konstatovat, že ti andĚlové na štítech domů i krámů, mírnĚ řečeno, hrají u nás úlohu velmi smutnou. Že jeden jen proto se vznáší, aby nesl štítek s vyobrazením a nápisem U černého slona, což je andĚla přec nedůstojno. Že jiný z nich (na Perštýně se vznáší) má docela neandĚlský, snad posměšný nápis „materialista“. Že žádný z nich nemá podobu pravého andĚla, neboť co je to, když se vezme jakákoli štíhlá ženská postava a přilípnou se jí křídla? — je to již andĚl? Což je dokázáno, že právě štíhlé ženské jsou andĚlům nejpodobnější? Z vrozené mnĚ šetrnosti k andĚlům a tedy i k ženskému pohlaví jsem radĚj *mlĉel*. Snad mne nyní pochopíte. Snad i pochválíte.

Chápu se však s radostí pobídky Vaší, a používaje zároveň opravdové masopostní doby, k vážným rozpravám zajisté nejvhodnější, promluvíím přec jednou také po ĉesku o tom, *jakĚ* že vlastně vypadají andĚlé, z čehož pak vyplyne zrovna hravĚ, které dámy že andĚlům jsou nejpodobnější.

Učiním to pečlivě za pomoci všech věd a veden rukou pře-
učeného doktora Misesa, anatoma, astronoma, přírodopyt-
ce, matematika a medika. Bůh ho žehnej! —

Člověk je samolibý. Práví sobě, že on je nejkrásnějším
kouskem celého tvorstva. Je pochopitelné, že člověk se samu
sobě líbí nanejvýš, avšak — líbí se rovněž tvorům ostatním?
Nelíbí! Kohoutu se strakatá slepice líbí stokrát líp než nej-
bělejší naše dáma. Díváme-li se chladným rozumem na tělo
lidské, je na něm snad *úplná harmonie*? A může bez této
být absolutní krása? Na člověku vidíme jen stopu ruky so-
chařského učně, arciže učně talentovaného, nikoli ale umělce
nějakého dokonalého, mistra. Ty četné hrany na těle lidském,
ty dutiny, otvory, výrůstky, nač jsou ty? Hlava je na krku
jako na štopce, ruce a nohy, vyběhající v rohaté krajky, jsou
zajisté výbornými nástroji na držení vařečky nebo na šla-
pání pedálu u šicího stroje, ale jsou krásny?

My všichni tvorové pozemští rostem pod nejrůznějšími
vlivy země a slunce. Rostlina podlehá zemi a slunci v stej-
ných dílech a je tedy napůl v zemi, napůl ve vzduchu.
Zvíře je již emancipovanější, má ale také ještě pozemské
kořeny, nohy, jimiž běhá po zemi. Hlava člověka, ze všech
hlav pozemských k slunci nejvolněji obrácená, má ovšem
tvar poměrně nejdokonalejší, kulovitý, též tvar, který má
slunce samo a děti jeho, planety. Nesmíme ale zajisté tvrdit,
že země naše zaujímá nejpřednější místo ve všemíru, ba
ani ne v nižší soustavě naší planetové; zaujímámeť také zde
jen místo některé prostřední. Jisto jest, že země naše má
tvůrčí sílu jen potud, pokud ji slunce proniká. Rovněž jisto
jest, že na planetách, které jsou slunci bližší, jím proniknu-
tější, musí být tvůrčí síla obratnější. A zcela jisto je, že na
slunci musí být tvůrčí síla ta nejdokonalejší. Jakou formu
tvoří ale slunce nejraděj? Podívejme se na planety — *koule*.
Není pramálo pochyby, že tvorové na slunci musí mít
úplně formu planet, *koulí*. Jmenujeme vznešené tvory ty po
běžném a posavadním způsobě *anděly*. A jen protože jsou
ženské obyčejně *kulovitější* nežli my — „boubelatější“ se
tomu říká —, jsou také andělům podobnější, andělštější.

Mysleme si všechny nerovnosti a výrůstky lidského těla odstraněny, co se pak kutálí před vnitřním okem naším? — koule! Již Xenofanes naznačil tvar či podobu boha samého také co tvar koule. Vskutku není ani lze sobě myslit harmonii a jednotu, jež jsou základem krásy, čistěj vyjádřenu než tvarem tím. Andělé tedy, co tvorové člověka dokonalejší, bohu bližší, *musí* být také kulovití. Avšak při harmonii musí být také nejvyšší rozmanitost, při nejdokonalejším tvoru, jakým anděl je, musí být také duševní výraz nejvyšší, je ten při kulích možný? O ano!

Podívejme se zas na člověka, neboť vždy jen dle nám známého smíme soudit a uzavírat o nám neznámém. Země neměla té síly, aby celého člověka vytvořila co kouli, ale na člověku je částí nejdokonalejší hlava, ta má již formu kulovitou, a v hlavě je nejdokonalejší zas částkou *oko*, a to je již dokonalá koule. Podívejme se duchaplnému muži, hezké dívce do oka, nevidíme tam duševní výraz, život různý? Čím se ale živí oko? Co je jeho podstatou? *Světlo*. Na slunci je ale světlo prvkem hlavním. *Jsou-li* tedy tvorové sluneční, andělé, čím může celý takový anděl být? Jen okem. Čarokrásným okem! Tvor, jenž se živí jen a jen světlem, *musí* mít tvar oka.

První, dětinské idey lidstva jsou tytéž, ku kterým se pak vrací zas nejvybroušenější filosofie, ovšem s plným již uvědoměním. Extrémy či protivy se vůbec dotýkají, jsou sobě rovny. Nejnižší infusorie, počátek tvorstva, má tvar drobné koule; nejvyšší tvor bude musit mít tedy také zas tvar koule. Vraťme se ale k oku. Nižší zvíře má třeba tisíc očí, člověk má již jen dvě, anděl *musí být oko jediné*. U zvířat, která mají také jen dvě oči, jsou tyto daleko od sebe, u člověka jsou už vedle sebe, v středu hlavy, u anděla musí již splynout docela. U nižších zvířat jsou oči třeba venku na štopce, u člověka je oko již co možná uzavřeno, hlava se všech stran se tlačí k oku a objímá je, anděl musí být okem zcela již uzavřeným. Mozek se u anděla zavřel již kolem oka docela, je jaksi tělem jeho, naplněným (místo těžké krve naší) jen čivním etherem, nezabraňujícím světlu vstup a prostup do-

vnitř, — vždyť i náš mozek je průhledný a stává se neprůhledným teprv smrtí, zhoustnutím bílkoviny. Ústa jsou u zvířat ještě hrubá, žravá, u člověka nejsou víc pro žraní, jsou jen pro jídlo, anděl ale nepotřebuje již pražádných, neboť oko-anděl živí se již jen světlem. Ovšem nepotřebuje anděl jiných ještě údů, o čemž ale krátce později. Teď ještě něco. Radujeme-li se, roztahuje se obličej na všechny strany, začínaje vždy od očí; smutníme-li, stahuje se obličej k očím; milujeme-li, rozšíří se mírně obličej, souběžně s čarou, která spojuje obě oči; nenávidíme-li, stáhne se obličej k střední čáře od čela k bradě, takže zlobné vrásky stojí nad očima kolmo. Z toho můžeme s naprostou úplnou bezpečností soudit, jak se tváří anděl. Má-li radost, rozšíří se anděl-koule na všechny strany, zlobí-li se, scvrká se dovnitř; miluje-li, rozšíří se anděl-koule opět, a sice směrem k milovanému předmětu, nenávidí-li, odtáhne se od předmětu a stáhne trochu tak do bidla, jako ta vráska. — A opět je tu podobnost ženy s okem-andělem: děvče jde po ulici, dívá se cudně jen před sebe, a přec je na všechny strany „samé oko“, vidí vše.

Jak sobě andělé sdělují myšlenky své, jak mluví? Světlem, místo zvuků mají barvy. Vezměme příklad, jak se na zemi mluví. Zcela mrtvé hmoty mluví jen *tíží* svou. Živější hmoty mluví již *chutí*, na př. soli, které k sobě mluví v stavu rozpustlém, čili, jak se říká, že pak spolu krystalisují. Květiny mluví *vůní*. Zvíře sděluje své myšlenky vzduchem, *zvukem*, rovněž člověk. Musí býti tedy ještě tvor, který mluví *zrakem*. To je anděl. Pozorujme jen lásku, která k nám, jak známo, přichází shůry. Oba milující na počátku, pokud jsou sobě ještě vědomi vyššího původu svého citu, mluví spolu jen *zrakem*. Pak v nich vítězí nižší lidskost a mluví spolu *slovy*. Pak klesnou ještě hloub, až na sůl, na chuť. a tu se pak stává věc politování hodná, *hubička*. — Andělé jsou ovšem průhledni, ale mohou se libovolně obarvit. Co chce anděl anděli říci, vyjádří barvou na povrchu svém, a rozumějí si. My také dýcháme klidně, necháváme vzduch, životní potřebu svou, procházeti volně, aniž by to znělo;

chceme-li ale, zvučí vzduch, mluvíme, zpíváme. Rovněž činí anděl se světlem. Propouští je obyčejně volně, chce-li pak mluvit, přinutí světlo, aby se zbarvilo, rozvlní je, jak my rozvlnujeme vzduch. Opět poukazujeme k protivám: infusorie jsou průhledny, paprskům průstupny, anděl musí jim být průstupný též, ale co tvor vysoce vyvinutý má sílu paprsky rozkládati v barvy. Sám člověk, tvor uprostřed stojící, to stvrzuje. Zvířecí srsti zbavil se skoro již zcela, jeho kůže se stává průsvitnou; také již vnitřní city jeho mluví barvami na jeho obličej. Zvláště ženy mluví touto řečí často, jenže jim vždy ještě vadí kousek pozemské slupky, sic by nám byly průhledny již zcela.

Ale — nenapadá vám tu nic? Anděl svůj povrch krášlí barvami — nemají ženské tutéž snahu, neprovádějí ji různým hedvábem, barevnými stuhami, pestrými květinami? My posud říkali, „vševládnoucí, vše sobě podrobující móda“ že je něco naprosto nepochopitelného, ano my se módě i smáli — teď už se nebudeme smát, teď víme, že je v tom pud andělský, jenž teprve teď, následkem dnešní rozpravy naší, stane se zcela uvědoměným. Bude smít bídný, na zemské hroudě lpící manžel ještě hubovat na konta modistek?

Řekli jsme, že anděl nepotřebuje žádných údů lidského těla. Má anděl na př. nohy? Co koule ovšem jich míti nemůže, zůstaňme ale při přísné vědě. Červi skolopendři mají bůhví mnoho-li noh, a ani jim na nějakém páru víc či míň nezáleží; motýlové mají jich již jen šest; ssavci jen čtyry; žena, napolo již anděl, jen dvě, počítal-li jsem dobře; při následujícím stupni, při anděli, *nemůže* být již noha žádná. Nejnižší infusorie nemají také noh žádných. Jak se ale andělé bez noh pohybují? Což se nepohybují planety? Mají planety nohy? A andělé nejsou *ničím jiným než planetami*. Čím dál od slunce, tím je planet míň, čím blíží, tím je jich víc, zrovna u něho, zrovna nad povrchem jeho musí se planet-andělů jen hemžit. Čím dál od slunce, tím jsou planety většší, čím blíží, jsou menší, u něho a na něm mají již jen pravou velikost andělskou. Astronom nemá dosti ostrých skel, aby je viděl, také svítí průhledný anděl sám jako slunce a není

tedy od tohoto k rozeznání. Musí tam na slunci být andělského víření! Co nebeští tvorové podrobují se andělé arci všem nebeským zákonům. Krouží a víří v kruzích, elipsách, parabolách jako jiná tělesa nebeská. Ale jako planety jsou plny ohledu jedna proti druhé a pěkně se vyhybají jedna druhé, činí andělé také tak — musí to být zrovna andělská polonéza, sprovázená ihned andělskou hudbou, protože pohyb vzbuzuje zároveň zvuk, čím měrnější, tím zvuk také měrnější. Kroužíce kolem sebe, vyhybajíce se, prolítajíce se musí poskytovat obraz čarovně krásný: koule-anděl mění co nejrůzněji barvu — k tomu pak zvláště když je to hodně talentovaný anděl!

Jaké mají andělé smysly? My máme nejvyšší smysl *zrak*, andělé musí mít ještě vyšší, a to je smysl *pocitu všeobecné gravitace*. Gravitaci podlehají planety všechny, a andělé jsou, jakž jsme jasně viděli, planetami. Gravitace spojuje nejvzdálenější světová tělesa bezprostředně; anděl cítí stále poměr svůj k celému světu, do nekonečně dalekých končin, právě tak jako naše tanečnice v natlučeném bálovém sále cítí na ní spočívající zrak až z nejzazšího kouta a velmi dobře ví, kdo krouží kolem ní ostýchavě dál, kdo si troufá blíž. Rozumí se samo sebou, že elektřina a magnetism u anděla musí být v míře veliké. Již naše země je magnetická dost, naše dívky jsou již magnetické až mnoho, jakž magnetickým musí být anděl! A rovněž se rozumí, že andělé musí být nanejvýš přístupni vůni (smysl čichu musí být u nich nesmírně vyvinut při obrovském výparu slunce) i všemu jinému polechtání smyslnému, — ti mají život!

To jsou obrovsky krásné pravdy, jichž by neměl zapomenout nikdo! Vidím anděla dle dra Misesa zrovna před sebou: jednou je koulí, po druhé je okem, po třetí je planetou. Oko dovnitř obrácené, kolem průhledné tělo — —! Napadá mne tu náš švestkový knedlík český: uvnitř švestka, kolem těsto průsvitné. Ale jak musí u anděla ten vnitřek být pikantně chutný, ta obálka jemně uvařena — —! Mohlo by se tedy také říci, že pravzor anděla je knedlík. Bůh žehnej doktora Misesa!

Ctěná občanko!

Již mne zase káráte! Pravíte, že pan doktor Mises neměl pravdu, když ondy pravil, že *hlava* je na lidském těle částí nejdokonalejší a v hlavě zas *oko*. Nu víte, občanko, nechcete-li, tedy *není* tím hlava, doktoru Misesovi na tom nezáleží; on třeba řekne, že hlava není při lidském těle pranic více než hlavička u špendlíků, hlavní věcí že je špička, nejdokonalejší částí těla že je tedy *noha*, a na noze zase špička, *prsty*. Minule rozvinutá theorie zůstane tím netknuta. Jeť přece jen koule (tvar planet a andělů) nejdokonalejším tvarem na světě, neboť má *nekonečně mnoho* k tanci způsobilých noh, každý puntík na ní je jaksi špičkou nohy, na níž se točit může jako kterákoli balerina, a také co neochotněji točí. My máme arci jen dva body takové, právě proto ale, že jimi tedy podobáme se alespoň poněkud tvaru planet, jsou nohy nejušlechtlejší částí naší. Stvořenou ovšem jen k tanci, pro nic jiného — je něco vznešenějšího, vyššího na světě než tanec?

Začnou-li tančit nohy, musí celý člověk tančit s sebou. Nohy ale tančí velmi rády, jeť to předním jejich životním povoláním. Každý anatom nám řekne, že noha v celém útvaru svém dokazuje, že ji pánbůh stvořil jen pro tanec. Kvůli němu jsou prsty u nohou ohebný. Kvůli němu máme lýtka, aby se noha o nohu neodřela. Kvůli němu jest tu celá síť nervů. My bychom o čivách v noze ani nezměli, ale jakmile spustí na kruchtě polka, začnou čivy hrát a my cítíme pocit nejpříjemnější. Můžeme říci, že se cítíme povznášení vzhůru, k nebesům, že jsme celí prochvělí slastnou pobožností, že tanec je modlitbou. Jen ku slávě tvůrce krouží se hvězdy a slunce kolem sebe, a kroužíme-li my kolem sebe v tanci, následujeme jen příkladu těles nebeských. Nejrůznější národové to pochopili a při bohoslužbách svých pro-

váděli tance. Netančil-li David kolem archy úmluvy? Právím, že dobrý a pilný tanečník je miláčkem božím, čím pilnějším, tím milejším, a jen proto povolává nebe nejpilnější, nejneunavnější a nejnáruživější rádo k sobě, aby v odměnu záhy vešli v kraje věčného blaženství.

Může nám říci někdo, že kdekoli květe přikázaná nám láska k bližnímu tak jak na bále? Že se kdekoli víc miluje, víc lidí objímá? Že se někde jinde častěji slyší mluvit o „andělích“, „bohyních“, o „slastech nebeských“ a podobných věcech pobožných? Že kdekoli jinde může mladý muž uloviti si tak snadno „kus nebe“ pro celou svou napotomní pouť pozemskou? A není právě ženské pohlaví, které se vůbec tak rádo modlí, zrovna proto k tanci vždy také ochotnější než pohlaví mužské, zahrávající sobě rádo na nezna-božské? Skutečně, kdo by neuznal, že sál bálový je naprosto chrámu podoben, nezná už vůbec nic. Jemné parfumy nasycují vzduch místo kadidla a kněží a kněžic je všude plno. Oltáře zvláštního tu ovšem není, ale jen proto, aby se vešlo víc modlících, a pak ještě proto, že oběť se vykonává po celé prostoře najednou.

Jsou lidé, posměváčkové, kteří nejsou a nejsou prý s to pochopit, jak to bude prý s tím zmrtvýchvstáním. Kteří nedovedou sobě myslit, jak dovedem pak povstat s těly skvoucími, krásnějšími, než jsou ta, kterými se honosíme v pozemském životě. Kteří posměšně se tážou, jak shledá se pak německý voják s rukou, kterou ztratil ve Francii, jak anglický s nohou, kterou ztratil až ve Východní Indii, jak každý člověk jednotlivý jen se všemi svými zuby, které po svůj celý život trousil po světě. Lidé prostí vši fantasie, jděte do sálu bálového! Ejhle, tam je již celé vzkříšení. Jak zázračná proměna vůči všednímu životu! Tělo „jako putna“ nabylo najednou štíhlosti zrovna vosí. Mázová noha scvrkla se do žejdlíkového střevíčku. Kde dřív byla smutná, fádňí plocha, vlní se příjemná kulatost. Drsná, skvrnitá pleť je hladká a bílá, bledá tvář honosí se růžemi. Chudý žíhovitý vlas proměnil se najednou v celou záplavu kadeří. Květiny vyrážejí z vlasů, ba i ze šatů. Staré panny staly

se usměvavými panenkami. Holozubých v bálovém světě ani není. Hubatost přešla v jemnou, milou zdvořilost. Kostřbatost mužských hlav se proměnila v hladkost a pravidelnost, pohodlnost mužských noh v živou měrnost, neomalenost mužských úst v svůdný úsměv a hravé slovo. Ejhle, zmrtvýchvstání, rozeskvění lidských těl!

Ba, v bálovém sále pochopují se ještě jiné pravdy. Zde člověk teprv vidí, jak chybně pojmáme slova: „A chléb svůj v potu tváře své jísti budeš!“ Máme snad *pracovat* až do potu, *pracovat* snad hrubě, namáhavě, a pak teprv do mozolovité ruky vzítí po krajíci chleba? O nikoli, tak ukrutně nejsou slova myšlena! Máš jim, o člověče, rozuměti jen takto: „Nejez dřívě, dokud jsi se neroztančil do potu!“ Proto se také nejí, jakmile se na bál přijede, nýbrž teprv v době půlnočního odpočinku, „mezi prvním a druhým oddělením“.

Arci, *pracovat* má člověk také trochu. *Pracovitost* je konečně dosti dobrá věc, ale — nevede nás k *pracovitosti* zase tanec? Kdyby nebylo bálů, mnohá dívka by nevzala po celý rok jehlu a nit do ruky! Ale každý bál vyžaduje, jakožto sváteční neděle, celých šest předchozích dní pracovních, a při šesti bálech dělá to již třicet šest pracovních dní do roka, což je věru dost. A jak nadšeně, jak umělecky pracuje dívka! Doktor Mises popisuje ji následovně:

„Pomysleme sobě malíře, který již po několik neděl zanáší se s myšlenkou na obraz, pomysleme ho sobě, jak po celém městě hledá nejlepší plátno a nejskvělejší barvy, jak, zapomínaje i na jídlo i na pití, bez únavy stojí před rámcem svým, zanešen jedině vyváděním obrazu, z něhož v den výstavy má mu sláva vzejít, jak stokrát vše přemalovává a retušuje, jak ví, že myšlenka jeho je přímo božská, a jak, když konečně dílo své dovršil, je pevně přesvědčen, že na výstavě každý chladně půjde kolem obrazů ostatních a zůstane v obdivu stát jedině před obrazem jeho. Mysleme sobě teď místo malíře dívku, místo rámce zrcadlo, místo štětce jehlu a nůžky, místo plátna a barev hedbáv

a stuhy, místo myšlenky na obraz nejlepší ideu a názor, jaký dívka o své kráse vůbec mítí může, a . . .“

Bůh žehnej doktora Misesa!

III

O ŠIBŘINKÁCH A O NOVÉM SVĚTĚ

Ctěná občanko!

Jsem Vámi dnes nadšen. Ano, jste výtečná žákyně doktora Misesa, hodna, abyste sestoupila až na samé dno hlubokých jeho myšlenek. Výborně! Máte pravdu, že vše, co posud české šibřinky, kdekoliv odbývané, provedly, bylo pouhou abecedou nesmyslu: nesmysl, má-li v celé své důstojnosti rozkvést, že se zcela jinak musí popadnout. Představují ve Vršovicích „jarmark“, na Smíchově čínskou „říši nebes“, v pražském Sokole „Olymp, říši řeckých bohů“. Maličkosti! *Obrácený svět* ať jednou provedou, to bude něco!

Ale pořádně, soustavně ať to provedou! Ne tak, jak vídáme na kolorovaných arších, to vše je pomocí kukly a škrabošek až příliš lehké! Podívejme se na jednotlivé ty myšlenky, jak posud se pod nápisy „obracený svět“ vylíhly: Ryba sedí kouříc na břehu a čeká trpělivě, až se na červa chytne člověk. — Tanečník má klobouk na nohou, botu na hlavě. — Rak prodává kuchařky, tučnějších kopu za 3 zl. — Živý drak nechává papírového kluka lítat, „káča“ maže kluka, aby se točil. — Šiml jede na majoru. — Nemluvně nese svého kmotra ke křtu. — Žito mlátí sedláky. — Pes nechává myslivce aportovat, pudl svého pána přes hůl skákat. — Péro píše písařem a namáčí ho nosem do ingoustu. — Nezbedný pták vybírá děti z hnízda. — Fagot fouká do fagotisty, basa drží basistu za vlasy, piano hraje na slečince, tympán tluče tympanistu do kulatého břícha. Atd. To vše dá se pomocí kukle zrovna hravě provést.

Také nemyslem si pouhou alegorii, ještě ta je příliš snad-

na. Neboť jak lehýnce se dá myslit, že na př. zkrachovaná akcie s povzdechem klade do své kasy jen samé bezcenné bankéře. Nebo že sudy pobíjejí kulatého sládka obručemi, aby blahobytem neprask. Nebo že si učený brouk napichuje na špendlíky sbírku lidí, vždyť je mezi lidmi vskutku tolik hmyzu!

Nýbrž — skutečně *obrácený svět!* *Všechny zákony přírodní obráceny!* Hned si porozumíme. Šibřinky naše na př. začnou zvečera a končí k ránu; ale netrývají přes noc, nýbrž pozpátku přes den, takže o polednách je asi odpočinek. To vše se dá velmi snadno uspořádat, zařídíme-li si své hodinky jen tak, aby místo kupředu šly nazpět. Zábava začne tedy, když se všichni hosté rozjíždějí domů. Na počátku cítíme pak unavenost, jsme upoceni, uprášeni, na rouchu je ledacos utrženo a prozatímně s bídou sešpendleno — čím dál ku konci, tím jsme zvědavější, napnutější na to, co už bylo. Společné bavení se bude mít svůj zvláštní, zcela pikantní ráz; bude-li chtít někdo někomu něco říci, neřekne mu nic; napřed se budem vtipu smát a vtip ten vypravovat dál, pak teprv se ten vtip udělá; kdo promluví, promluví napřed slova a pak teprv bude přemýšlet, co říci chce; vždy, jakmile hudba přestane, začnou párky tančit; tanečnice si budou vyprošovat své tanečníky od jich tatínků, budou se jim dvořit, z lásky vyznávat; vyvede-li někdo nějaké hulvátství, bude to považováno za známku dobrého vychování; fackování není sice zapovězeno, ale společenský takt toho žádá, aby podobné výlevy intimnější pohlavní lásky neděly se zrovna na veřejném bále (jako se posud na bálech také nehubičkují). Po šibřinkách skončí všeliké přípravy k nim, pak přijde šití šatů, pak nakoupení látek na ně. Pak se bude dít zvaní ku šibřinkám a ku konci se teprv sestoupí komité, které hosty zvatí má. Nahodilý deficit se zapraví dřív, než ještě vůbec myšlenka ku šibřinkám vznikla, a mladí páni budou už rok předtím po ulicích chytat učedníky svých krejčí a vzkazovat těmto, aby jim konečně zaplatili, sic že atd.

To se rozumí, že se musí na šibřinkách těch obrácený svět

znázorňovat ještě jinak. Právě jako se teď průvody, skupení, scény a děje provádějí. Na př. nějaká scéna justifikační! Vrah se napřed pověsí, pak se odsoudí k smrti, poté se provede přelíčení a pak teprv vrah půjde a zabije někoho, aby se stal předchozího trestu hoden. Jiná scéna, přírodopisná! Kompot požitý vypadne z úst na talířek, z talířku jde do kuchyně, kde se uvaří do surovosti a oblékne do svých slupek, pak se ovoce vyčese na strom, ovoce se scvrká, až je tu květ, květ přejde v poupě, celý strom je pořád menší, až se scvrkne v jádérko, právě do země vsazené. Kousky pečeně přejdou z úst na pekáč, upekou se tu do surova, pak to donese kuchařka k řezníkovi, řezník na jatky a zde z toho sestaví skopečka a telátko, vsadí jim oči, nacpe vnitřnosti, natáhne kůži a pak si je odvede venkovan domů. Ba celý život dá se znázornit velmi dobře obráceně. Hrobníci budou jaksi pomocnicemi ku porodu, krchovy budou porodnice. Kmet povstane, stane se pořád mladším, pak pochová svou ženu, pak provdá své dcery, pak je vychová, pak se mu teprv dcery ty narodí, načež se on sám ožení, pak teprv si vyhlídne k tomu nevěstu (která se narodí dvacet let po své svatbě), pak se z muže stane jinoch, z jinocha uličník, z uličníka nemluvně a to vezme hrobnice babička a vloží je v mateřské lůno.

Nelze popřít, že vše to bude mít *poněkud* obtíže své. Ale musí se *přemýšlet* a pak se to dovede. Nemožnosti při tom není. Mohu-li každé slovo a jakoukoli řadu cifer vyslovit kupředu, mohu ji zrovna tak vyslovit také nazad. Točí-li se zeměkoule od západu k východu, může se také točit od východu na západ. Točí-li se celý sluneční systém takhle, může se naopak také točit takhle. To vše je jasné. A uspořádá-li se vše jen rozumně, bude mít vše vnitřní důvod svůj a bude to podobné pravdě. Jen ve věcech politických odporujeme opatrnost. Kdyby chtěl někdo na př. znázornit naši českou politiku obrácenou, vypadla by pak rozumně, a to by už — nebylo podobné pravdě.

Buďme jednou dětinšší, ano? Totiž promluvíme si o dětech, třeba bychom ten onen sám žádných neměli. Vždyť to květe kolem nás jako na lučině v máji, zvonivý smích hraje si s naším sluchem a jsme šťastni, hladíme-li takovou tu aksamitovou tvářičku a zahledíme-li se do mladoučkého toho oka, prázdného vší falše, plného důvěry! A vždyť si jinde hrají s dětmi nepoměrně víc než my! My máme sotva že chudíčkovou literaturu *pro děti*, jinde mají bohatou literaturu *o dětech*; pěkné básně o jich naivní poesii, sbírky nápadů vesele kotrmelcových, učené i rozbory jich hravého rozumování a ohnivého citění. Mám právě zas spis jeden podobný, cizí, před sebou, a probírám se jím s pravou rozkoší. Sbírkou to anekdot od dra Waltera Hoffmanna. Vypravujem-li anekdoty na př. o Bedřichu Velkém, proč bychom nemohli někdy alespoň vyprávět také o klučíkovi, který Bedřichu tomu, napomínajícímu ho, aby nedováděl a raději šel do školy, odpověděl: „Hehe, chce být králem a neví ani, že ve středu odpoledne není škola!“

Každý z nás se pamatuje na dětství své, na dobu, kdy teprv učil se světu. Ví, jak to divně šlo, a věří-li, že má duši, pamatuje se také ještě na čas, kdy ta „duše“ byla ještě „dušičkou“, až k nepochopení hloupou. Dítě zná jen, co už vidělo nebo slyšelo, dle toho také jen soudí zas o věcech mu nových. Není pak divu, že pražský klučina, který viděl vždy jen na Ovocném trhu lusky zelené, přijde-li na venek a spatří lusky zrající, má je za „sádelné“ (matička mu v Praze ukazovala sádelná místa na oškubaných husách), je-li jinému zas po prvé spatřené cello „mladou basou“, strakaté prase prasetem „záplatovaným“, kostra „pečkou z člověka“, padesátiletý trpaslík „starým chlapeč-

kem“, patří-li mu husa k „nedělním zvířatům“, běduje-li při nové čtvrti, že „měsíc se ulomil“, ptá-li se, spatřiv po prvé živé vojáky, jsou-li to „hračky královny“, a představuje-li si trichiny stále co „čunčata“. Ni pojem, ni výraz nejsou ho dosti poslušny. „Nechci slyšet vůni od smradu“, „slyším vůni od bramboru“, „slyším, že tatínek je mokrý“. — „Poslouchej, maminko, Václav povídá, že viděl na mostě osla, tak velkého jako náš strejček; vidí, že není žádný tak velký osel?“ — „Co máme činit se svým bližním?“ ptá se katecheta. „Máme se do něho zamilovat,“ odpovídá děvčátko. — „Copak myslíš,“ ptá se otec, „nemáme prodat maminku židovi?“ „I nech ji ještě,“ přimlouvá se dítě plno strachu, „vždyť je ještě dost dobrá!“ — Kluk se probírá v knize obrázkové a spatří mouřenína s žirafou; žirafa má vypláznutý jazyk. „Pan doktor,“ praví klučik, ukazuje na mouřenína. „Proč doktor?“ „Vždyť mu ukazuje jazyk!“ — „Teď mně řekni, kde se učíš svým nezbednostem?“ zlobí se matka. „Já je umím nazpaměť,“ odpovídá synátor. — „Nesesmilníš!“ napíše osmiletá holčička své přítelkyni do album. — Synek venkovského učitele přijde do města. Vidí zde hrající si děti pana profesora a přiblíží se. „Nechte mne mezi sebou, maminka mně řekla, abych vyhledával společnost lidí vzdělaných.“ Nejmladší profesorovic dá se do nehorázného smíchu: „To hovado si myslí, že my jsme vzdělání!“

Známo, že dítě je nejhotovějším egoistou, je přesvědčeno, že celý svět je kvůli němu zde a každý si musí totéž myslit a cítit co ono. „Sáhni, dědečku, jak mne nohy bolí,“ vyzývá dítě, přišedší z procházky. Kluk stojí na ulici v mrazu a pláče, že mu zašlo za nehty. „Ale dobře se děje tatínkovi, proč mně nekoupil rukavičky!“ Dítě nezná rozdíl stavu. Pan hrabě se prochází silnicí, naproti němu přichází klučina, táhnoucí za sebou tele na provaze. Jak spatří hraběte, hned k němu, i s teletem. „Prosím jich, pane hrabě, podržejí mně to tele!“ — „Pročpak?“ — „Nu abych moh smeknout!“ Rovněž nezná rozdíl pohlaví. „To si vedeš holčičku?“ ptá se kdosi děvčátka pětiletého, vedoucího dítě sotva dvouleté. „Ne!“ „Tedy chlapečka?“ „Ne!“ „A co je to tedy?“ „Te-

prv budoucí neděli bude chlapečkem, maminka už mu šije kalhoty.“ Na nové přírůstky rodiny hledí dítě obyčejně s láskou, leda by bylo posud bývalo jedináčkem a neznalo tedy poměru toho. Pak ovšem odpoví k otázce: „Přeješ si bratříčka nebo sestřičku?“ bez rozmýšlení: „Já bych nejraděj houpačku!“ Jinak bývá objevení se nového bratříčka velmi radostnou událostí. „Víš už, že ti dnes v noci vrána přinesla bratříčka?“ „Jejeje, toť to musím honem říci mamince!“ Jisté rodině přibýlo již dítě deváté. Šestiletá dceruška tleská radostí a volá pyšně: „Ale máme my děti, to jsme šťastni!“ — „My děti“ má v rodině zcela zvláštní význam. Čtyry děti kdys umřely jiné rodině v několika dnech po sobě a již skonalo zas páté. „Toť budete mít zejtra dopoledne pohřeb?“ ptal se kdosi zbývajícího šestého. „O ne, tatínek pochovává nás děti vždycky dopoledne!“

Dítě slyší tak mnohou frázi, které užívá pak, že až komično, a vidí mnohé události, které srovnává pak s událostmi zcela cizími. „Maminko, napiš psaní nebožce Adélce!“ „Doneš j jí je?“ „Já ne, ale u sousedů umírá holčička a dáme jí psaní pro Adélku do nebe s sebou.“ — Matka se obléká a břečící kluk jí stále potahuje. „Kampak půjdeš, maminko?“ „Do kostela.“ „A co tam budeš dělat?“ „Zpívat.“ „No, ti se ti tam pořádně vysmějou!“ — Klučík byl zrána s otcem v lázni a viděl tu po prvé tuš. Odpůldne začíná přšet. „Aha, pánbůh zatáh za šňůru!“ — Dceruška se bojí návštěv a nikdy nechce pak do pokoje. „Pojď sem, už nemáme návštěvy.“ „A kam šly návštěvy?“ „K jídlu.“ „A co jedí návštěvy?“ — Otec praví k matce před synkem: „Toho X. (sousedu) mám v žaludku!“ Po chvílce vyjde synek z jizby a vidí hocha právě toho X. „Náš tatínek není doma,“ praví druhý hoch. „Já vím, náš tatínek vám ho sněd.“ — Někdy má takový výrok dětský ráz náramně rozumný. František má chuť na některou z právě napečených koblih, pořád se šourá kolem maminky, ale ta má plny ruce práce a nevšímá si ho. „Maminko, mluv něco na mne!“ „Copak takhle?“ „Řekni jen: Františku, vem si kobličku!“

S věcmi abstraktními, zvlášt náboženskými, je náramná

potíž. Pána boha myslí sobě děti obyčejně co vdovce, protože má syna, ale žádnou ženu. Jakživo žádné dítě nepochopí, proč že se má modlit, aby byla babička hodně stará, — vždyť je stará dost a bylo by líp modlit se, aby omládl! Také mu vrtá hlavou, modlíme-li se „otčenášek“, proč se nemodlíme též „matkonášek“. „Ducha“ nepochopí pražádné dítě. „Duchové nemají těl,“ vykládal katecheta a žáčkové se dali do neukojitelného smíchu. Marné dotazování, konečně přec jeden vyhrkne: „To to musí vypadat, když mají hlavu hned na nohou!“ Pána Ježíše, jenž často se jim dává co příklad, mají děti velmi rády, přec i pojmy o něm jsou co nejspletenější. Katecheta vykládal o „zázračné síle Kristově“. Pak zkoušel a dotknul se také té síly. „Kristus pán,“ odpovídal hošík ochotně, „měl takovou sílu, že — že — že by nás tu byl všechny popral.“ — Vlastenecký učitel vykládá něco již o Jungmannovi, jeť v blízkých Hudlicích právě slavnost, a jmenuje Hudlice „slavným rodištěm“. Nato přichází pan farář, zkouší náboženství a dá žáčkovi otázku: „Kde se narodil pán Ježíš?“ „Snad v Hudlicích,“ zní odpověď. — Hoch se ztratil bez dovolení z domu a přišel teprv po několika hodinách. Byl bit a seděl pak dlouho tich v koutku. Najednou se ptá matky: „Vid, že byl pán Ježíš hodný?“ „Jakpak ne!“ „Nu a vidíš, utek z domu a byl celé tři dny pryč!“

Rodiče jsou dětem ideálem vši dokonalosti, úcta k rodičům je neobmezena. Učitelka dívčí školy opakuje náboženství a praví: „Všichni lidé jsou hříšní — či znáte někoho, kdo by hříšným nebyl?“ Pyšně se vzchopí dceruška: „O ano, moje maminka!“ Rovněž bývá hluboký, vřelý cit k učitelům, třeba se jevil co nejnaivněji. Domácí učitel jistě rodiny nebezpečně ochuravěl. Hošík jím vychovávaný modlí se večer na svém lůžku a přidá pak ještě otčenášek. Pak si lehne a přetáhne si peřinu. Náhle se však zase vzchopí, klekne znovu, sepne ruce —: „Pane bože, já jsem ti zapomněl říct, že se pan učitel jmenuje pan Vejrostek a že je z Hořovic!“

Také německý učitel *A. Kneiss* vydal spisek „Komika ve škole“. Opět tu skoro na tři sta anekdot, spisovatelem po školních škamnech sebraných, nebo jemu zaslanych. Nejsou sice *vesměs* dobry, avšak přec tu zas mnohá perla naivnosti dětské. Suchopar školský není vždy suchoparem, křešouť se tu dětské mozky a často vylítne z nich jiskra na zcela jinou stranu, než kam zamýšleno. Pakli kdo, dovede zajisté dítě věci a pojmy sebevětší měřit — měřítkem nejmenším, tedy *komickým*.

Zvláště v přednáškách a cvičeníh náboženských přihodí se dětskému duchu nejčastější klopýtnutí. Nepochopitelnost některé části věroučné, zajímavost některé části svaté historie podávají k tomu příležitosti. Učitel vypravuje na př. o bohatci a o Lazarovi. „Byl to muž bohatý, žil každý den vesele a v radosti,“ praví nám Písmo svaté — „nuže tedy, Toničku, jak to as dělal muž ten bohatý?“ — A Toníček se skoro ani nerozmýšlí a už to má: „Bohatý ten muž skákal pořád po jedné noze.“ — V bibli se pak pokračuje a učitel se táže: „Co as se dělo při pohřbu bezbožného bohatce toho?“ — A Jozífek vedle Toníčka se zdvihne a popisuje: „Napřed šli tři kněži se svíčkami, pak šlo dvanáct myslivců kolem andělského vozu a u brány ho ještě jednou vykropili.“

Ono takové dítě ví vše dopodrobna, líp než bible. „Když bylo tedy 5000 lidí nakrmeno, co se stalo se zbylými drobty?“ — „Krmili jimi kuřata.“ — Také dovede dát odpověď jasností a jednoduchostí svou přímo překvapující. Na př. „Která chyba svedla Jidáše k zrádě?“ — „Jeho špatnost.“ — Nebo: „Jak se jmenovali svatí tři králové?“ — „Kašpar, Melichar a Baltazar.“ — „Dobře, a který byl z nich mouřenín?“ — „Ten černý.“ — Nebo: „Co sobě myslil Lot, když se odděloval od Abrahama?“ — „Ten bude mít vztek, ten Abraham!“

Přítom ta upřímnost! Katecheta se ptá: „Je-li pak možno, aby člověk zachovával všech deset přikázání božích?“ A tázaný klvčik zavrtí hlavou a míní: „To ne — to je holt

pro člověka tuze těžké.“ — Největším svátkem je mu v roce zcela upřímně posvícení, a není-li pan učitel s tím spokojen, tedy „den, když se zabíjí“. Má-li dítě v náboženském ohledu nějakou pochybnost, řekne to ihned. „Jápak mohl být den hned prvního dne, když pánbůh stvořil slunce a měsíc teprv dne čtvrtého?“

Do dějin vnesou děti často světlo netušené. „Jak se stalo, že Luther, jehož rodičové bydleli přec v Möhře, narodil se v Eisenachu?“ — „Protože tam chtěl studovat.“ Také pro přírodopis mají vlastní, nezkalený názor svůj. *Učitel*: „Kterýchpak zvířat domácích posud jsme poznali?“ *Žák*: „Koně, osla, kozu, krávu a ovci.“ *Učitel*: „Dobře. Ale dnes poznáme jiné ještě zvíře domácí, kteréž jest velmi věrné, všude člověka sprovází a po celý život svůj nikdy ho neopustí. Jaké to zvíře míním teď?“ — *Žák*: „Blechu.“ — Starší bratr žáka toho je o dvě třídy výš. Má mluvnické cvičení a uloženo mu, aby napsal řadu vět s třemi podměty. „Metly mají bříza, vrba a učitel“ — skví se mezi jeho větami.

Mluvnické a slohové cvičení podává dítěti nejčastěji příležitost, aby duch jeho se zaskvěl. „Slovo jednoslabičné je takové, při kterém potřebujeme ústa odevřít jen jedinkrát. Martinku, řekni nám nějaké takové slovo jednoslabičné.“ — „Malinový bonbon,“ praví Martinek po zcela kratičkém jen přemýšlení. — Tercián na gymnasiu přímo oplývá v slohových pracích svých brilantními myšlenkami. Na př. „Celý život krále Davida svědčí, že rodičové jeho dali mu vychování vskutku křesťanské.“ — On, pan tercián, má kdysi srovnat leto a zimu. Napíše trefně: „V zimě jsou krásné vánoce, v letě ale máme my mladší své narozeniny.“ — Učitel uložil všem, aby vypravovali „něco o životě svém“. Tercián tedy vypravuje: „Když jsem byl půl roku stár, opustil jsem dům svůj otcovský a přestěhoval se do Prahy.“ — Vzdor tak skvělým vlohám zůstane — pouhou ovšem náhodou — tercián v tercii dvě leta sedět. Na počátku druhého roku obdržuje rok co rok se opakující úlohu: „Pocity při počátku nového školního roku“; on napíše těch pocitů na tři stránky a končí pak: „Jediné, co mne bolí, je, že jsem se musil roz-

loučit s milým svým Františkem Sekalem, který postoupil do kvarty. Avšak doufám v pánaboha; že František zůstane zas ve kvartě sedět a za rok že se tedy opět sejdem.“ — Nejgeniálněji daří se mu arci při překladech z latiny. „Romulus alter erat conditor Romae“ přeloží zrovna hravě: „Romulus byl starý cukrář v Římě“, a větu: „Laeti sitis, pueri, mox curae aderunt“ rovněž hlavě na: „Starosti stran žízňě veselého hocha brzy se dostaví.“ Je vskutku cos „flekovsky“ prorockého v takovém hochu.

Ještě tři anekdotky. *Ta první: Učitel:* „Z čeho se staví domy?“ — *Žák:* „Z rozumu.“ —

Ta druhá: Vesele skáčou vesničtí hoši již před osmou ranní zase ze školy, bylot jim oznámeno, že pan učitel odejel a dnes že tedy není škola. „Není dnes škola,“ volají na hochu teprve přicházejícího. Hoch se ale obrací mrzutě a bručí: „Zase jsem se jednou zbytečně myl!“ —

Ta třetí: Učitel: „Čí jsi?“

Žák: „Hokynáře Mužíka.“

Učitel: „Jak se jmenuješ?“

Žák: „Bohumil Šťastný.“

Učitel: „Jak to přichází?“

Žák: „My jsme se provdali znovu.“

Z berlínského přenešeno do pražského

1876

Před týdnem jsem ještě mlčel. Nikdo neslyšel ode mne ani slůvka žaloby, ani nejtiššího vzdechu — pravý mučedník, vzorný trpitel nechal jsem si bol a žal svůj pro sebe. Dnes by mne již zalknul! Musím, musím mluvit, a pronáším tedy již neštěstí své: jsem kanalisován! — V naší ulici staví se nový kanál! — Projela vás soucitná bolest? Jste zdrceni děsnou tou zprávou?

Ne? — Říkáte snad chladně: co na tom? Před čtrnácti dny jsme my taky říkali: co na tom? — Dnes — ach kde je ta naše bezstarostnost! Před čtrnácti dny bylo úsměvné, modré jitro, nevinně bílý den. Vycházel jsem téhož jitra z domu, v prsou samá píseň, na rtech úsměv libý. Vidím průjezdem na ulici černající se jakés hromady, spatřím, došed prahu, zrovna před prahem jámu tři metry hlubokou. Na hromadě vykopané země naproti stálo několik sousedů, pekař Seydelmann, hostinský Hulín, hokynář Sykora. Přeju po prkně k nim. „Co je to?“ — „Pukla někde v ulici trouba.“ — „To tedy prokopají nejspíš ulici celou?“ — „Nejspíš. Ale neškodí, budem mít aspoň pak nově vydlážděno.“ — „Jen aby to netrvalo příliš dlouho!“ vyslovil se hokynář Sykora. — „Dlouho!“ zabručel Hulín, „za našich dnů netrvá pranic dlouho!“ A pravil pak ke mně šeptem: „Žádné vzdělání!“ On totiž Hulín nemá Sykoru rád, dívá se na něho trochu z vysoka, co měšťan hostinský na pouhého hokynáře.

Když jsem v noci nato přicházel domů, byl jsem na průkop a troubu už dávno zapomněl. A červená svítlna mne zalekla. Nebylo pod ní pranic vidět, jako obyčejně pod lucernami, a nevěděl jsem, kam nohu položit. Je jáma zasypaná? Je bezpečně prkno položeno? Nemohl jsem k domu, nemohl ku zvonci. Volal jsem, křičel, kdybych nebyl dobře

vychován, řekl bych, že jsem nakonec už řval. A kdyby nebylo mého domovníka, který s hrdinně obnaženou lucernou svou vyřítit se konečně z domu ven, byl bych tam stál snad do rána. Ale to jsem si umínil: dokud se bude zde kopat, nepůjdeš navečer do hostince! Jenže se teď kope už čtrnáct dní. Čtrnáct dní už nebýt v hostinci! A celá ulice vypadá jako jediná dlouhá šachta na hřbitově, a trouba v naší ulici ani nepraskla a hledají ji teď v ulici vedlejší. Dokud jí někde nenajdou, nezačnou zasypávat — zdá se, že náš magistrát pro zasypání nemá dělníků žádných, jen pro rozkopání.

Jaká se to stala změna se sousedy! Celá ulice je jakoby mrtva. Lidé se víc nepozdravují, na tvářích čteš mrzutost, ano i zoufalost. Děti nesmějí do školy, mohly by, nezbedové, někam spadnout, a rámusují a ječí uvnitř domů po celý den, až uši zalehají. Paničky nevycházejí, bojí se skoků. Děvečky daly už všechny výpověď. Z počátku se jim to arci líbilo, smály se, když lezly po hromadách a když je dělníci pokoušeli. Ale každá putna byla cestou tou desetkrát těžší, to je omrzelo, a když viděly, že teď se svými milými nemohou stát už ani „před domem“, rozhodly se, že tady nemusí být. Mužové uvažují, že kdyby se někdo v noci rozstonal, lékař by přijít ani nemohl, a kdyby někdo umřel, že ho musí dát s truhlou zatím na půdu a s pohřbem počkat až někdy do února. Pekař Seydelmann má neustále hádky, hubují ho, že housky jsou denně menší; dnes mně řekl: „Zítřka už nebudou pražádné — mouka mně došla, nemohu přivézt jinou.“ Hostinský Hulín — nebohý hostinský Hulín! Ode dne, co se v ulici kopat začlo, nemá ani jediného hosta. Prvního úterka oznámil v novinách „špekové knedlíky“ — nevím, co s nimi dělal; následující soboty oznámil „jaternicové hody“, jaternice zpívaly na pekáči své nejlíbeznější melodie — zpívaly je samy sobě, jako pták v pustém lese. První týden Hulín ještě bručel, teď je němý jako hrob. Bledý, dívá se na modrající špičky svých prstů — snad půjde on první na půdu v truhle. Jen Sykora, hokynář Sykora je vesel a dobré mysle. Ráno nanese jeho žena denně několik nůží potravin a prodá se vše, paničky nemohou do trhu. Měl pro

nezaplacenou činži už výpověď, teď ji jeho domácí už odvolal. Ale Sykora se směje: „Já tady zůstat? Až se to zasype, nebude se zde snad léta znovu kopat!“ — Ve dne je po ulici samá mrzutost — v noci zas nemůže nikdo spát, každý okamžik je vyrušen křikem a lekne se. Chodci, nynější situace neznalí, klopýtají, padají a nadávají. Obyčejně nadávají, až přijde hlídka. „Wos is dos? Schund wieder rámus!“ hubuje pak hlídka, neboť po každé demonstraci pražské mluví policejní strážníci pak celé čtyry neděle mezi sebou jen německy, a od demonstrací Woltmannových uplynul teprv týden.

A já — mám mluvit o sobě? Z počátku jsem se všemu smál. Vzpomněl jsem si, jak jistý berlínský spisovatel, také „kanalisovaný“, popsal útrapy své, jak, dle náhledu mého, přeháněl. Ach — on nepřeháněl! On kreslil fotograficky věrně: vše, vidím, dle něho se tu opakuje. Na počátku se mně kopání i líbilo. Díval jsem se okny na hemžící se dělníky a myslel sobě ledacos přitom. Vzpomněl jsem si na Schliemanna, jak v Argosu kope a hledá hrob Agamemnona, syna Tantalova. Blázen Schliemann, pročpak nekope v Abdéře? Tam by našel věci pro nás zajímavé! Snad celý abdérský zákoník, vyrytý pěkně v kovových deskách. První zákon: Budoucí městský park rozprodá se na samá stavenišťe, neboť otcům města není pranic do přání občanů. Druhý: Udělá se pětimilionová půjčka a ta se uloží hezky do kasy, aby město mělo příjemnou povinnost platit úroků mnoho. Třetí: Če — chci říci abdérské divadlo budiž umlčováno, če — chci říci abdérská literatura budiž umlčována, zato budiž chváleno divadlo a vše cizácké, neboť bodří naši Abdérité jsou bohudík dost hloupí, že si to nechají líbit. Schliemann si nerozumí — jdi do Abdéry, Ofelie!

Druhý večer jsem strávil jakž takž doma. Třetí večer šel jsem vedle k vlasteneckému setníkovi na návštěvu. Seděli jsme chvíli. Nejdřív nás bavila panička zprávou, že vlečky na šatech udrží se ještě přes nejbližší sezónu, že ale móda předpisuje, aby „vlastně nebyly přes metr dlouhy“. Pak přišla hned na svůj nynější kříž s děvečkou a šel jsem

domů. Co ale doma? Madame Campan dává následující pravidlo: Je-li 12 osob pohromadě, mluvíte o cestách a o literatuře; je-li jen 8, o vědách, pěkném umění a nových vynálezech; jsou-li 4, může se již začít o věcech sentimentálních a příhodách romantických, ale jsou-li jen 2, může mluvit každý již o sobě samém — „tête-à-tête náleží egoismu“. Ale o čempak mám mluvit *sám se sebou*? O uherkých bankocetlích? O nové ústavě turecké, dle níž bude prý konečně najisto roveň — Turek Turku? O couravém psotníku ruské výpravy? Ach, bože — kéž mohu do své hospody! Tam si zahraju denně šístku. Tam je rozprava o domácí politice vyloučena a nadávat smím jenom já, což konečně je zcela příjemno. Tam máme proti všem nezvaným vetřelcům „spolek anekdotní“; začnem totiž vypravovat anekdoty tak staré, tak plesnivé, že je nám samým až zle, — vetřelec musí se ze zdvořilosti tvářit, jako by jich neznal, musí se usmívat — znenáhla mu úsměv na tváři zkyše — po druhé už nepřijde. Tam —

Jsem vyrván ze všech zvyků svých, nevím, čím jsem. Nudím se. Zívám. Nespím. Jím chléb svůj v slzách a noci probdím na loži v bolestném úpění.

Hledím do ulice — nevidím konce svých útrap. Nynější stav musí na zdraví mé mít vliv rozhodně zlý — včera mně v poledne nechutnal guláš, dnes mně pořád něco tluhá pod levou lopatkou.

Píchnul jsem špendlíkem do bible a čtu: „Den páně přijde na všechny cedry Libanonu.“

Je mně, jako by perutě šuměly nad mou hlavou.

Bože, Tobě budiž má dušič —

. *

* Konec nečitelný, rozmočený. Snad slzami.

F. Gross napsal ondy, že prý není nepřijemnějších lidí na světě, než jsou novosnoubenci na cestách. Podpisují, znám ten pronárod. Člověk klopýtá přes něj na všech cestách, neboť je k neuvěření mnoho lehkomyšlných lidí, kteří se žení a vdávají, a každý ten novopečený praotec příštích pokolení neví nic rozumnějšího než s mladistvou pramatkou se hned po svatbě sebrat a vyjet si na několik neděl do světa. Já ale, kdykoli se s takovým párkem setkám na cestách, vyhnu se mu jako hříchu, a vstupují-li do prvního vagonu vlaku, vstoupím do posledního, a sednou-li si na jeden konec table d'hôte, sednu na druhý.

Vyjma některé národy v střední Africe jsou svatební cesty už v obyčeji u národů všech. Pánbůh ví, z čeho povstaly. „Líp sobě přivyknou,“ řekne matka nevěstina — jako by železniční kupé a paluba parníku byly krčivým, poetickým koutkem, kde se to dobře tulí a šepotá! Jedni učenci jsou naprosto *proti*, mezi nimi já. Myslím, že by v stěnách nové domácností navykli druh družce mnohem líp, slasti prvních dní pospolitých že by jim pozlatily tu domácnost provždy, kdežto na cestách celé to blaho počáteční rozsypou po cizině jako lesklé posypátko. Myslím, že na cestách naučí se jen přetvářce. A myslím, že mladá panička doma dovedla by být pro muže stokrát krásnější než tam venku v prachu silnic a v sazích železnic. Ale jsou zas učenci, kteří praví: „Člověk cestuje, aby se mu doma líbilo pak tím líp.“ Kteří říkají: „První čas je novomanželům pouhým snem; domov by je budil, cizina jich z něho nebudí. Nikde nedovedou být tak osaměle pro sebe jako mezi lidmi naprosto cizími. Doma by přišly návštěvy, poptávky, oběma naprosto protivné, na cestě se jim uhnou.“

A matka nevěstina vyndá dvě extrastovky a dí pohnutě: „Má dcera neužila posud ničeho ve světě, držela jsem ji přísně, jak se matce sluší; ať si jdou, dokud mohou, později — kdo ví, co se stane!“ Ať je tomu již jak chce, faktum je, že cestování novomanželů je už v obecnějším užívání než metrická míra a těch párků že jest všude dost, sobě snad na radost, jiným najisto na zlost. Stokrát je mně milejší vandrující flašinetář a cestující Berlínák než —

Vstup náhodou do kupé, kde je takový párek. Ovane tě ihned příjemné přesvědčení, že jsi tak něčím jako nejzbytečnějším člověkem na světě. Pohlédnou na sebe a v očích jejich je žaloba na pánaboha, že stvořil tak mnoho, ach tak mnoho lidí! Jí je, jako by právě byla měla mužičkovi něco nesmírně důležitého, naprosto neodkladného říci, na př.: „Poslouchal, má mne vskutku rád?“ A jemu je, jako by mu někdo chtěl ženušku hned zas ukrást. Zeptáš-li se, kdy se dojede do Pardubic, projede ho hned myšlenka: „Aha, chce se přišpendlit“, neodpoví a pohlédne na tebe se zřejmým: „Chlape — tebe znám!“ Zakašleš-li, ihned si myslí: „Chce její pozornost vzbudit — on *nedá* pokoj!“ Nemluv, nekašlej, nedívej se na ni, nedívej se na něho — snad ti mlčky dovolí, abys vedle nich dýchal. Nejspíš že za několik minut vůbec na tebe zapomenou a budeš as tak něčím jako ten klobouk nahoře ve škatuli. Můžeš naslouchat, jak spolu mluví, — rozumět nebudeš arci praničemu. Zamilovaní jsou jako děti, mají také zcela svou zvláštní mluvu jako děti, a každý párek má ještě zas svůj zcela zvláštní slovník a svou gramatiku — Hattala by se zbláznil! Bolest a žal, jak známo, lapají po slovech, blaho slov nepotřebuje. Slovník cestujících novomanželů má několik stránek jen, a i na těch je více prapodivných neartikulovaných zvuků než vlastních slov, a lehce slzou zastřené oko, stisknutí ruky a tak nějaké ptačí zapípnutí je veškerou konjugací a deklinací. Divoch na Aleutských ostrovech má bohatší řeč! Ale co nejhůř — oni zapomněli řeč *naši* ve 24 hodinách nadobro, oni nám nerozumějí, ať mluvíme co chceme, a když mluvíme, slyší oni tak něco, jako když podzimní vítr vane seschlým listím. Jsou

zcela vráceni přírodě, mluví, vlastně bublají jak potok, želestí jak pružné větvičky — nu ano, bylo by to hezké, jako potok, strom, nemá skála jsou hezky, zajímavé, někdy dojemny, — jen kdyby to nebylo tak fádňí! Člověk se na ně podívá rád, nejraději takhle, kdyby seděli ve vonné besídce, ale v železničním kupé jsou naprosto protivní!

Ovšem i mimo kupé! Cestují, ale z božího světa nevidí praničeho. Zlaté slunce svítí jen proto, aby se mohli dívat na sebe, čarokrásný kraj, nádherou a uměním památné město je jen proto, aby mohli tu stát vedle sebe. Pospíchají co nejrychleji z místa na místo, jako by hledali teprv ten koutek, kde si mohou konečně říci, jakže se mají rádi, to místečko, kde by uměli láskou. Choré srdce nemá nikde stání a jejich srdce je choré. Stále drží číš rozkoše u rtů, ale spěchají dál, jako by hledali rozkoše sud. Stojí na břehu mořském a nevidí moře, krácejí hájem pinií a nevědí, kde jsou, stojí před slavným pomníkem a nepozorují ho. Svět pro ně neexistuje — copak je po nich!

Promluví-li mezi sebou přece něco souvislého, týká se to jen uspořádání příští domácnosti — co je zas *nám* po tom?

Hledí s Forte San Elmo na Neapolský záliv a vypravují si, koho budou zvat jednou za týden k večeři.

Procházejí se lesklým boulevardem des Italiennes, a to v ní budí myšlenku, až se vrátí, že si vezme do služby Anču od tety z Rakovníka, — „víš, je tak hodná!“

Jedem s nimi na parníku z Terstu do Benátek. Slunce se právě vynořilo v celém purpurovém majestátu svém ranním, moře do nedohledné dálky třpytí a blýští se jako žhoucí stříbro — manžel náhodou vyndal z kapsy šátek — „Máš díru v šátku,“ šveholí manželka, „budu ti muset koupit několik tuctů.“

Byl mně kdys doporučen takový cestující párek, abych jej provedl Prahou. Jsem pyšen na svou Prahu, vidím to rád, když se líbí. A uvedl jsem je na Hradčany, abych jim ukázal Prahu odtud. Den byl překrásný, vzduch jako křišťál — známo, jak Praha dovede být pak krásna. Až se mně

samému při pohledu krátil dech. A také oni tu stáli v němém nadšení, zrak upřený na kouzelný ten obraz, drželi se za chvějící se ruce.

„Copak je vlastně dnes za den?“ ptá se žínka. Ano, *ten* den ti zůstane nezapomenutelný!

„Pondělek,“ praví on.

„To má dnes doma maminka tedy prádlo.“ —

A přitom jedí „jako drvoštěp“. Každý ten párek jí za šest vyhladovělých rodin — druhá protivná vlastnost. Proto si také při table-d'hôte nesednu nikdy vedle nich, raděj na druhý konec. Tu se ovšem stane pak zcela jistě, že první mísa dojde na mne nadobro prázdná, ale zato začne druhá mísa zas u mne a mohu se pomstít. Poesie a — dvakrát za den čtyry libry masa!

Jsou protivni — a přece sálá tolik štěstí, tolik životní svěžesti z nich, že člověku při pohledu až srdce skáče. Jsou ve zcela zvláštním světě svém a člověk by je ochotně ještě sám také vbalil do bavlnky, jen aby se jim najisto nic nestalo.

Je mně vždy, když takové dva lidičky vidím, jako bych jim měl položit ruce s žehnáním na hlavu a ji, tu šťastnou žínku, políbit na čelo, — jen kdyby už zas ten hloupý manžel zde nebyl!

Dle S. Habra volně bédován od A. Tolstého

1876

P a n e r e d a k t o r e !

Není váš pan feuilletonista trojpatrovým domácím pánem? Vsázím se, že ano! Sic by nemohl v den, kdy se platí činže, mluvit o něčem jiném, o Dušičkách, hrobech, béduplně postřílených holubech atd. Místo o šlechtě, která střílí do holubů za rok jen dvakrát, psal by o domácích pánech, kteří na náš život sáhají ročně čtyřikrát. Místo na hroby hleděl by na vlastní své, havelsky zhubenělé portmoné a „ovinuł je černým flórem“. A vůbec místo mrtvých ujímal by se rázně živých, trpících. Já jsem také trpící. Já pro samé utrpení odříkám se už vši radosti, přátel a všeho světa. Píšu Vám po prvé a naposled. Já vůbec nerád píšu, neboť na velké štěstí čtoucího lidstva nedal mně bůh daru písma a o tom, co se nazývá „slohem“, mám poněti jen zcela nejasné. Proto také páchám tyto řádky dle Habrovy předložky. Ale spáchat jsem je musil: nespravedlivé lidstvo, než odstoupím do samoty, má ještě zaslechnout bolestný, ječivý výkřik můj.

Mohu za to, že jsem *tlustý*? Má svět proto právo, aby se mně posmíval? Má krejčí, když mně naměřuje nový kabát, právo se ušklibnout: „Od minulého podzimku ráčil jste už zas o dva centimetry ztloustnout —? — „Musíte se víc pohybovat,“ radí jeden. — „Nesmíte tolik jíst!“ poručí jiný. Ty můj bože, když míň jím, nenajím se, a když se víc pohybuju, dostanu větší hlad. Co mám tedy dělat? „Nepijte pivo a navykněte si žernosecké,“ praví třetí. Dobrá, jdu k Petříkovi. Tam sedí — dvacet tlustých hostů.

Jdu přes ulici. Potkám známého, zastaví mne, promluví na mne: „Jak se máte? Nu, vás se člověk nemusí ani ptát.

To se vidí, jak vám *slouží!*“ — „Pane bože, vy rostete nějak do boků!“ volá druhý. — A třetí se diví: „Ne, jak vy přibíráte!“

Seadmiletý Karlík mého bratra, mluví-li o mně, mluví jen o „tlustém strýčku“. Má sestřenka, ta z Krakovské ulice, říká mně jen „tlustý Antonín“. Sousedka od vedle, žena máselníková, vypravuje svému muži, že potkala mne, „toho tlustého“. Ne „toho s brejlemi“ nebo „toho z prvního patra“, to ne! — Někdy se stane také mně, že zabloudím někam do pivnice, kde je pěkná sklepnice. Přinese první sklenici: „Také něco k večeři, tlustáčku?“ — Vtoupím-li do vagonu tramvaje a obrátím-li se k lavici nalevo, lekne se všech pět osob, které tu sedí. Nikdo se nehne, ze strachu, abych neusedl vedle něho, až si konečně rozhodným „Prosím!“ opatřím místa. „Ten by měl platit za dva!“ zní to najednou odněkud z kouta.

Jdu-li do divadla a tlačím se řadou sedadel k místu svému — nárožního sedadla nedostanu *nikdy*, divadelní kasír, zdá se, je můj nepřítel —, co je tu šepotu mezi těmi pány a dámami, kolem kterých musím! „Jápak asi ten chce se tady dostat skrz?“ Jedovatě na mne hledí a každý se tlačí dál nazad než potřebí, jen aby učinil mou tloušťku nápadnější. Obyčejně zůstanu klíčkem od hodinek nebo knoflíkem kabátu viset v krajkách některé dámy, a čím ohnivější je proto její lamentace, tím — častěji pak vycházím v meziaktí ven, jen abych ji vytrestal. Dámy se pak tváří co mlčelivé mučednice; ozve-li se ale nějaká přece nahlas, je obyčejně ještě jednou tak tlusta jako já.

Jsem-li pozván někam na bál, osloví mne zajisté pět osob cituplně: „No, *vy arci* netančíte!“ — Tančím, tančím, to bych rád věděl, proč bych netančil! A dnes budu tančit zcela jistě. A vy uvidíte, jak lehýnce, jak líbezně! Jdu si pro tanečnici, ale vtom mně zaklepe domácí pán na rameno: „Na vás čekají ve vedlejším pokoji už s bulkou, vy beztoho netančíte!“ — Hanebník!

Rád chodím na návštěvu k R. . . ovic. Ale tam je vše dle módy a sedadla tak tenounká, že člověk nepochopí, jak se

mohou bez berliček udržet na vlastních nohou. Arci mně nabídnou sedadlo, ale v obličejí paniččině je tak nevýslovný strach — nejspíš o život můj, že raděj po celý večer stojím. Panička se mne tedy táže, proč si nesednu do křesla; to by mne konečně uneslo; ale má postranní opory, vešlo by se mne na ně jen půl, a poněvadž se stydím to říci, odpovídám vždy, arci s těžkým srdcem: Děkuju, ale sedím po celý den, a mohu-li navečer si postát, je mně to pravou rozkoší . . .“

Velmi příjemno je mně, když dámě, s kterou mluvím, padne něco na zem. Cítím povinnost, cítím také vrozenou mně touhu, abych jí posloužil. Shýbnul bych se až ke středu země, ale než rozměřím dobře dech, mnoho-li ho mám nutně potřebí ku shýbnutí se, a než rozpoutám všechny kladky svého těla, zdvihla si dáma už desetkrát předmět sama a děkuje se mně posměšně: „Prosím, nenamáhejte se příliš!“

Cestování za letních měsíců jsem už také odvykl. Nevýslovně jsem se rozzuřil, že nemohu užívat obrazů přírodních tak, jak jiní vzdělaní cestovatelé, že nemohu se dívat na krajinu odzadu skrz nohy. A pak ty přípravy! Jiný, chce-li na cestu, obejde si krámy a nakoupí všeho za dvě hodiny. Pro mne není v celé Praze jediné košile, jediného límce a jediné manšety. Vše musí švadlena teprv naměřit a směje se přitom. Ženská není vždycky hezka, když se směje.

Jednou jsem od těch dob, co jsem ztloustl, byl také na šibřinkách, to se rozumí že co Falstaff. Rád bych tam šel ještě jednou. Mám nápad, pro nějž jsem nadšen, šel bych tam co Dobrý Fridolín — světlemodrý živůtek, světlemodrý španělský pláštík, světle modré spodky a bílé punčochy, musil bych se vyjímat rozhodně dobře. Ale ten osel krejčí, u kterého jsem si chtěl vypůjčit šaty, nechtěl a nechtěl pochopit, že Fridolín měřil 150 centimetrů v boku, a s menší mírou já Fridolína bohužel nedovedu.

Když tak člověku život uplývá v bídě, hledí všemožně si odpomoci. Abych se nemusil věčně zlobit, umínil jsem si, že užiju prostředku rozhodného: vody z *Mariánských Lázní*. Dal jsem si přivést tři bedny vody té, která shání tuk, pil jsem každého rána, co se do mne vešlo, proběhal

jsem nato předeepsané dvě hodiny a stravoval se co nejopatrněji. Co jsem jedl, nebylo by uživilo ani nemluvně; na brambory jsem ani nepohlédl — ať jim proto třeba srdce pukne; chleba jsem nepožil; hrozilo-li maso jen dost málo tukem, obrátil jsem se k němu zády; nejpěknější zeleninu nechal jsem chladně stát; sebemenší žízeň na pivo sechnal jsem ihned nemilosrdně s myslí — tak jsem si vedl po šest neděl. Konečně bylo léčení dle všech předpisů dovršeno.

Po celou tu dobu nebyl jsem přátel svých spatřil — bál jsem se, že by mne svedli. *Dnes* tedy konečně chtěl jsem se s nimi zase jednou sejít. Víím, kde dopoledne jsou. Spěchám, touha zrychluje kroky mé. Tamhle sedí! Ti ustrnou! A vejdu.

„Ale, chlapíčku, ty jsi za těch několik neděl *sesílil!*“

To bylo první slovo — nejlepšího mého přítele.

Obrátil jsem se na opatku. Zřeknul jsem se přátel, zřeknul vši společnosti, oddávám se provždy samotě. Ale tlustou kletbu metám světu v tvář, prosím, abyste ji vytiskl nejmastnější černí svou, a znamenám se

Váš utrápený.

Čtli jsme tyto dny o zcela nové společnosti. O peněžitě, to se rozumí, jiným než peněžitým společností, akciovým, asekuračním atd. již ani nerozumíme. Ta nová, povstalá v Paříži, pojišťuje ženskou krásu. Krásná myšlenka, každý přisvědčí!

Člověk vidí takovou pojišťovací polici zrovna před sebou:

Jmeno: Krasoslava, Krasomila nebo jinak.

Stáří: 18 let (v Paříži přijímají od 15).

Oči: Jako unylá lilie.

Vlasy: Černé jako roj včel, nebo světlé jako zlatý hedváb, nebo hnědé jako italský kaštan.

Obličej: Jasný jako svit luny.

Postava: K objímání.

Řeč: Májový vánek.

Cena krásy: Dle vlastního přiznání milion.

P. T. ctěná pojištěnka upozorňuje se na stanovy společnosti. Dle § 1 je krása pojištěna do ukončení 30. roku. — Kdyby p. t. ctěná pojištěnka v té době se domnívala, že utrpěla újmu na své kráse, nebo že jí pozbyla již zcela, musí dle § 22 přijít osobně a sama vyřknout, že není více krásna. Společnost představí ji pak soudu znalců, jichž výroku podrobí se obě strany beze všeho dalšího se odvolávání. —

Myslím, že společnost ta bude mít nesmírně mnoho co dělat. Neboť tolik je také vůbec známo, že není na světě ani jediná mladá dáma, která by nebyla krásna. Dále — kolikpak jich přijde se ohlásit, že jsou bohudíky už ošklivý?

A konečně — kterýpak soudce od 20 do 50 let, a v tom věku musí zmíněni soudcové být, odváží se stvrdit dámě do očí, že je oškliva na př. jako hastroš? Také spravedlivě nemůže ani podobně kdos usoudit. Dáma, než přišla se udat z ohyzdnosti, zajisté prolila hořké slzy, a po takové hořké koupeli je každý ženský obličej krásný a dojemný. A nejkonečněji — třicet let. „Také z vrásek ještě pučí krásy květ“, jak praví Mácha. Což není známo, že se vdávají často také ještě sedmdesátileté krásky?

Zajímavá kancelář, takováto asekurační! Dáma, jak vystoupí do prvního patra, ví dle nadpisů již sama, do kterého oddělení má vejít. Nadpisy budou dle vědeckého rozřídění Bogumila Goltze:

Bureau A: *Krása heroická*. — To je ta, která v nás vzbuzuje pocity rytířské.

Bureau B: *Krása melancholická*. — To je zas ta, při které ihned začínáme skládat básně.

Bureau C: *Krása andělská*. — Povznese nás do ráje nebo nás pošle do kláštera ke kapucínům.

Bureau D: *Krása démonická*. — Dožene nás třeba až ke ztrátě hrdla.

Bureau E: *Krása domácí*. — Přinutí nás, abychom se stali hlavou rodiny a obecním starším.

Bureau F: *Krása pikantní*. — Po francouzsku „beauté du diable“, po italsku „bellezza del asello“. Buďto jsme při ní zcela hloupí nebo nadobro otroctví propadlí.

Bureau G: *Krása neurčitá, spojená s něžnou příjemností*. — Trvá nejdýl.

Bureau H: *Hezkost*. — „Nu hezká je, to je pravda, ale na krásu jí něco schází; má velkou hlavu a velké ruce, ústa jakoby křivá, oči trochu malé, pak také ta postava její — ale hezka je,“ tvrdí dámy jedna o druhé velmi laskavě.

V kanceláři jsou zaměstnání samí mužští, už proto, že uznávají se zde rozmanité druhy krásy a ženské úřadnictvo že by všechny ctěné pojišťenky poslalo do „bureau H“. Vš-

chni ti úředníci jsou mužové krásní — „kdo stále s krásou zachází, je sám pak krásný,“ tvrdil kdosi bez ohledu na Michelangela, který zůstal ošklivý. Náradí je v kanceláři skvostné. Měkké koberce s vyšívanými květy na podlaze, aby noha „jako by se vznášela po květoucí lučině tak lehynce, že ani jediného kvítka nezlomila“. Velká zrcadla v elegantních stojanech, pro poslední úpravu „dojmu“. Bohatá křesla v podobě trůnu, neboť „krása je rozenou královnou“. Pak také pohovky různých barev, aby si usedly dle své pleti: rozhodná blondýnka na aksamit černý nebo na modrý hedváb, rozhodná brunetka na aksamit tmavě červený atd. Po stolech jsou juchtová alba s tisícerými fotografiemi krásných dam — ne zas pro dámy, nebo ty nenávidí každou, která je jim podobna, nýbrž pro úředníky, aby cvičili zrak a soud. Vzduch je naplněn libou vůní.

Soudní komise ihned dámu obklopí a zkoumá dojem en face, z profilu, ze vzdálenosti i zblízka. O tom arci ještě není rozhodnuto, hodí-li se za komisaře líp muž ženatý nebo svobodný, — je to pro oba zlé, „krása je jako lep na ptáky“ a nebozí komisaři nejsou ničím jiným chráněni než tím chudíčkým paragrafem svého řádu, jenž jim dí: „Nedívat se do očí příliš dlouho a příliš hluboko.“ Také je celý jich soud vlastně jen pouhá formálnost. Vždyť „není ve světě nic tak rozmanitého jako ženská krása a jako dojem její na nás“! A nad dveřmi kanceláře je beztoho co motto napsán sedmnáctý paragraf Kantovy „Kritik der Urteilkraft“, jenž zní: „Nemůže být žádné objektivní pravidlo, které by určilo pomocí pojmu, cože je krásné.“

Soud zní také vždy stejně: „Krásná!“ Neboť: „Co řekne mladá dáma krásnému muži, když ji neobdivuje?“ ptá se Louis Desnoyers. „Řekne mu: Hlupáku!“

1871

Jako kdys už Jakob Grimm psal o „*poesii v právé*“, vydal nyní O. Gierke, profesor berlínský, knížku také o „*humóru v právé německém*“. Takové věci Němcům závidím. Ne snad, že statě a knihy ty jsou perlami literatury své, ale že má německá literatura dost času a němečtí literáti dost příležitosti a chutě na hříčky ty. Jak rád bych viděl podobné hříčky u nás! Odpustil bych spisovateli právníku i to, kdyby „humór“ pedanticky i profesorsky připravil do 20 *paragrafů*, jako právě pan Gierke!

§ 7 mluví o některých zvláštních výrazech právní mluvy — abychom ihned uvedli něco z věcí těch, které všeobecně jsou zajímavé. Popravu vyjadřovali soudci vždy jinak: jezdit na vzduchu; ješit na suchém stromě; nechat se zavřít do vzduchu; učiniti někoho o hlavu kratším; dva kusy z něho udělati tak, aby tělo zůstalo největší a hlava nejmenší z něho částí; atd. Kdo učinil ženě násilí, měl být tak popraven, aby žena mohla projít mezi hlavou a trupem jeho.

V poeticky i nepoeticky přemrštěných výrazech libovali sobě velmi. Aby vyjádřili posvátnost míru nočního, určili, že „noc má být tak volná, že zvečera může hospodář vysadit dvěře svého statku, pověsit je na zeď a teprv ráno zas je zasadit“. Jel-li sedlák lesem a ztratil-li hřeb z voje, měl „do díry vrazit svůj prst a tak jet až k nejbližší kovárně“, aby se neprovinil proti právu lesnímu. Soudní řád předpisoval, aby „soudce seděl na soudním stolci svém jako hněvivý lev, pravou nohu aby přeložil přes levou, a nemůže-li věc dobře posoudit, sto a dvacetkrát aby ji promyslí“. Právo panské na „*besthaupt*“ z každé pozůstalosti vyjadřovali také tím, že není-li tu nic jiného, může vzít pán i kabát daný do správy ku krejčímu, a byť byl kabát samá díra. Co přemrštěný vý-

raz právní považují mnozí také známé „*jus primae noctis*“. Na ochranu poddaných svého pána měl za to vojt vybrat se vždy na cestu ihned: „na nesedlaném třeba koni, a třeba s jednou nohavicí navlečenou a druhou jen tak v ruce.“ Výraz to dojista přemrštěný — vojtům cos takového nena-
padlo as nikdy.

Když feudálům síly již ubývaly, lid, aby přímo do opaku nepřešel, některá práva alespoň slovně ještě vyznačil. „Jede-li vojvoda lüneburský lesem Truwaldským, nechť sobě ulomí snět na věnec kolem klobouku svého, a to hned u vchodu do lesa; když ale Jeho knížecí Milost druhou stranou zase vyjíždí, má věnec zase do lesa hoditi a lesu se poděkovati“. Někteří páni měli soudní právo tak daleko, „jak daleko kuře, jemuž se oko vypíchlo, okem tím vidí“. Také měli právo na každý třetí strom z obecního lesa, ale jen tenkrát, když sama obec porážeti chtěla; jindy musel vojt svůj třetí strom „na hedvábné nitce vytáhnout přímo k nebi, aby nepolekal stromů ostatních“. Opatovi v Einsiedelnu musily obce dodávati dobytek vepřový zdarma. Avšak musil přijmout kus každý, jen když tento měl „čtyry nohy, tlamu a ocas“. Zato byla propinace stále přísná. Dané šenkýři panstvem víno musilo být v pravý čas vyčepeno; ne-li, byl zbytek vylit: „Teče-li víno do vrchu, nezaplatí šenkýř, teče-li s vrchu, zaplatí“. Mužík byl leckde čeledínům svého pána, kteří šli pro oves, „povinen dobrou vůlí, teplou světnicí, bíle krytým stolem a ničím na něm, třemi bílými talíři a ničím na nich, prázdnou konvicí a ničím v ní, dvěma rožni u ohně a ničím na nich.“

Tresty byly často jen tak naoko dávány, zvlášt provinil-li se někdo proti tak zvaným lidem bezectným, k nimž náleželi, kdož za plat pronajímal život svůj k rvačkám, děti kněžské, děti nemanželské, hudebníci potulní, nádeníci nevolní atd. Kdo by jim ublížil, má dle „*sachenspieglu*“ — „postaviti se ku zdi, na niž slunce svítí; uražený vezme hůl a uhodí jeho stín přes krk“. Nádeník dostal v náhradu: dvě vlněné rukavice a vidle na hnůj. Také jindy určovány tresty jen humoristické, někdy vyslovena na př. pokuta, již odsou-

zený měl vyplatit v samých „černých labutích a bílých vránách“.

Ještě jiné právní výměry bývaly diktovány vtipně a jen hravě. Rána do hlavy zasazená měla již být trestuhodna, byla-li jen tak velka jako špína za nehtem kněze, „který čte denně mši svatou“. Jistý mlynář směl nadržet si vody vysoko až k jistému hřebíku, ale tak, aby na hlavičce hřebíku mohla si sednout včela a napít se z nadržené vody, aniž by pomáchala si křídla nebo nohy. Jiný mlynář směl od mlýna svého pouštět slepice tak daleko, jak daleko dohodil srpem, když vzal ucho do jedné ruky, druhou ruku kolem hlavy prostrčil a do této ruky srp chytnul. Mezi Franky byl hospodář trestán pro nepořádek, měl-li ve střeše díru, že by „celou spřež oslů prohodil“. Jistá vesnice měla právo navozit si dříví na dvou vozech — „ne více zapřaženo koní do každého vozu než čtvero a dříví naloženo tak, aby sedm psů mohlo zajíce skrz prohnat“. Nejzvláštnější je zákon daný v Benku: Muž, který byl od své ženy bit, má utéci z domu, střechu prolomit, dům zatarasit, pak vzít zlaták a propít jej s dvěma sousedy; má se každému z konve tak (vodorovně) po každé nalíti, že by „pod konví právě jen prolezla veš se vzpřímenýma ušima“.

Při soudu samém děly se věci co nejkomičtější. Byl-li nějaký kluk vzat také za svědka, nafackoval mu soudce, aby kluk „hodně dlouho pamatoval na spravedlnost“. Lhář ze lži překonaný musel ihned sama sebe udeřit přes hubu, opilec musel před soudem tak dlouho vodu pít, až — nahlídl, že obžerství je nectnost. Vojtové dvou stejně velkých pánů, aby žádný nebyl uražen, mohli při svou přednášet najednou, ale — zpívající, v duetu! Atd.

NEDĚLNÍ KÁZÁNÍ
NA ZÁKLADĚ DARWINOVY NÁUKY

Dle několika učenců zpracováno a překládáno ode mne

1871

I

Drazí soulidé!

Apoštol Darwin vrátil nás přírodě, tím nás vrátil lásce. Již dávno šířilo se totiž ve vzdělaném lidstvu přesvědčení, že třeba milovat zvířata, netrýznit jich, a přisuzovat také jim cit a rozum. Nabýváme-li ale Darwinem poučení, že člověk sám se vyvinul ze zvířete, dojdeme konečně k tomu, že v člověku budem *milovat toto zvíře*, že člověka už pro jeho zvířecí původ nebudem trýznit a že budem *každému* člověku přisuzovat cit a rozum. Naše školní mládež nebude se více tahat za vlasy, národové se nebudou vraždit, milenci nebudou jeden druhého soužit a žurnalisté se nebudou prát. Ať žije apoštol lásky!

Darwin praví, že člověk nestvořen dne šestého, také ne hned co člověk, nýbrž že se vyvíjel znenáhla vedle a ze zvířat, dle ponebí, vrstev zemských atd. To má své důvody.

My všichni, kteří jsme chodili do trochu vyšších škol, víme, že je říše nerostů, bylin a zvířat, ale o nějaké *říši lidstva* neslyšel přec nikdo z nás, ani vědecky, ani statisticky, ani politicky. Politicky už docela ne! Víme sice, že platíme na př. *nelidské* daně, ale o lidských daních jsme ještě neslyšeli. *Zvláštní* říše lidstva nemůže být také již za tou příčinou, že člověk má se zvířetem příliš mnoho společného, že často nerozeznáváme, jsou-li činy jeho z pudu nebo z rozumu. O tom vždy bylo nějaké nejasné tušení v člověku samém, odevždy odvozoval své ctnosti a chyby od toho onoho zvířete, ano celí národové brali národní své znaky z říše zvířat, kdežto neznáme ani jediného případu, aby

byla zvířata připisovala sobě vlastnosti lidské a jimi se chlubila. Český národ si dal do znaku lva a orlici, jiní národové medvěda, pardála atd. Dějiny lidstva znají knížete Lví srdce, Jindřicha Lva, Albrechta Medvěda, ale ani jednoho na př. Marcela Člověka. Ani jednou se mně ještě nestalo, že by se mně byl představil nějaký pan Člověk, ale už jsem seznal těch dost, kteří se jmenovali Lev, Liška, Rys, Jelen, Zajíc, Pštros, Kapr, Vydra atd. Člověk není spokojen sám s sebou; on by byl vůbec celou přírodu učinil jinakou, kdyby byl měl do toho co mluvit. Nemohl-li stvořit, alespoň maluje červené lvy, zelené slony, modré voly a zlaté hady. Zvířata nám to nespíléjí, nejmenují se podle nás, nepřemalovávají nás.

Mimovolně člověk vždy uznával vznešenost zvířete, jakýs cit to vděčnosti dítete k otci. Žádnému zvířeti ještě nenapadlo, aby se bylo modlilo k člověku; člověk ale již často povýšil zvíře na boha a vlastního bratra svého snížil na zvíře. Většina zvířat byla už někdy bohem nebo je jím posud a chová se přitom slušně. Známe svaté hady, svaté slony i svaté — voly. Zlaté tele ani už nevyjde nikdy z módy a spojuje veškeré lidstvo v náboženství jediné. Indický bůh Horuman je opicí a Mundi býkem. Křesťané v Habeši považují Bileamovu oslici za svatou a mnohé naše svaté poznáš na obrazech jen dle přidaných k nim zvířat, sv. Antonína dle štetináče, sv. Lukáše dle roháče atd. Považuje-li člověk zvířata za svatá, dokazuje tím lidštější svůj náhled.

Zvíře se málokdy přetvařuje, a proto máme více znalců zvířat než znalců lidí. I v té přimosti je zvíře výš než člověk, jakož v mnohém ještě jiném. Orfeus uchlácholil zpěvem svým i dravce, ale ať jde na vídenskou bursu a zpívá tam: „Vždyť zlato je přelud pouze!“ Lev se spřátelí třeba s malým psíkem, ale nikdy se podobně nezištně nespřátelí boháč se žebrákem, kníže s poddaným. Hafne-li si psíček na novofundlandana, ani si tento ho nevšímá — aby takhle diurnista si vyjel na pana radu! Na venkovských dvorech vidíme kolem škopíčku psa, kozu, jehně, kočku, kuřata, husy, kachny, králíky ve svorné společnosti, ale posaďte k jedi-

nému stolu monarchistu, republikána, radikálce, konservativce, atheistu, kapucína, cislajtaňáka, federalistu, a jděte se za chvílku podívat na ně!

Ano, bývali jsme také někdy tak vznešeni jako zvířata, ale tomu je dávno! Bylo to v ráji. Praotcové se tam však prohřešili, chtěli vinu svou přičíst zvířeti, prohřešili se zrádně proti svým bratřím, dali nepoškrvněným, zbožným zvířatům zlý příklad a byli za trest vyhnáni do té budoucí lidské společnosti, kterou sobě teprv sami museli opatřit. Je známo, že s nimi zvířata po tu dobu zacházela zcela jako se sobě rovnými, vždyť beztoho pravý ráj jako pravá republika neznají rozdílu v společnosti.

Upíráme zvířatům mluvu a tuze se mýlíme. Je-li to s tím rajským hadem pravda, musel mít obrovskou výmluvnost, že přemluvil celé tehdejší lidstvo! Mezi sebou rozumějí si zvířata velmi dobře, že my jim nerozumíme, je *naše* chyba. My nerozumíme ani druh druhu, a chcem obyčejně to, čeho náš bližní naprosto nechce. A kolikpak zná kdo jazyků z těch 4000, kterými se mluví po zeměkouli? Není pražádného rozdílu! Špaček a papoušek naučí se mluvit, rozvážem-li mu jazyk. Dáme-li člověku, na př. mnohému poslanci, řád, křížek, stužku, trochu zlata, můžem ho rovněž nechat mluvit a mlčet, co a kdy nám libo. Zvířata zavíráme, lidi také; dáváme oněm klapky, aby se neplašili, těmto také; zaslepujeme onyno, aby zpívali dle naší písťalky, a tyto také; zvířatům nakládáme nelidsky a lidem také; zvířata ubíjíme po tisících a lidi také. Tygr napadne tygra jen v době lásky, ze žárlivosti, člověk člověka už kvůli nějaké diplomatické notě.

Rozum zvířat velmi podceňujem, mnohý kůň má zrovna lidský rozum a mnohý člověk je hloupý jako būvol. Oni milují jako my a mají monogamii jako my. Ano lze říci, že mají citu a rozumu víc než člověk. Samičky kojí svá mláďata vždy samy; stane-li se pak jednou, že lidská matka doopravdy při nebezpečí brání své dítě, ihned jí pochlebují a srovnávají ji „s lvicí“. Zvíře miluje svou vlast a svobodu víc než člověk. Většina zvířat je věrna a k dobrodincům

vděčna; nevděčnost je čistě lidská nectnost. Lev je sice králem všech zvířat, ale pyšen není ani dost málo. Hejl má sice kanovnícký plášť, je papežem všech zvířat, ale ještě ho nenapadlo, aby se dal prohlásiti neomylným! To není rozum?

II

Soulidé a souzvířata!

Pokračujme dále u svém bohumilém zpytování, jakže povaha zvířete je čistější než povaha člověka, a přispějeme tím, že člověk přece snad jednou povznese se až k sebevědomí, k ctnosti, k zvířeti.

„Jak vznešena jste vy, o zvířata!“ zvolal jsem nesčíslněkrát za této prusko-francouzské války. Zvíře nikdy nevraždí z pouhé vražedné choutky, nýbrž jen z hladu, ze msty, v nebezpečí. Výraz „zběsilost zhovadilá“ nebo „surovost zvířecí“ je naprosto chybný. Zvíře co zvíře není nikdy surové, člověk zdivočilý neklesá k zvířeti, nýbrž překročuje meze lidskosti. Známe dost a dost nelidi, ale ani jediné nezvíře. Žádné ochočené zvíře není ukrutné nebo krvežíznivé, nejvzdělanější člověk upadá do oběho až příliš často! Zvíře nikdy nepáše zločinů ni hříchů, ničí jen, pokud *fysická* mu síla stačí, člověk přibírá k ničení i veškerou sílu duševní.

Co to za neskromnost, že člověk se odvažuje srovnávat se nejlepšími (i nejhoršími) stránkami a ctnostmi svými k zvířeti! On prý vidí jako sokol, je prý srdnatý jako lev a chytrý jako liška. Mladé dámy mají vždy oči jako holubice nebo jako gazela, svižná dívka je prý jako srnka. Člověk je ukrutný jako tygr, falešný jako kočka, hloupý jako osel nebo husa, neobratný jako medvěd, drzý jako štěnice, vilný jako kozel, pyšný jako páv, spořivý jako mravenec, pilný jako včela, nestálý jako motýl, dotěrný jako moucha, zlodějský jako straka a němý jako ryba. Farář počítá své ovečky, student vylíhne teplem svého mozku husy, prima dona zpívá jako slavík, kolorатурní zpěvačka trylkuje jako

skřivan, kluk na kruchtě kokrhá jako kohout, tenorista mečí jako koza, kdo vyhraje velký los, má sviňské štěstí, kdo pracuje celý den, má hlad jako vlk, hltá jako štika a spí pak jako dudek. Manžel je vždy jako krocan, manželka vždy jako holubice; mezi dívkami jsou husy, kachny, a řekne-li se jim koťátko, už se lísají; služebná děvčata bývají hezky jako blechy nebo zas neobratny jako kobyly. Matky se stydí za své děti, za ty „červíčky“, a říkají, že jim je přinesl čáp. Fuj! Na nosiče se nakládá jako na mezka, listonoš se uběhá jako pes, a jde-li člověk k večeru na Příkopy, potkává hejna korotviček.

„Ty mezku, ty osle, ty tele!“ slyšíš nadávky lidí na lidi. Ale žádné zvíře neurazí druhého zvířete nadávkou: „Ty člověče!“ Byla by to ovšem nadávka přespříliš ukrutná, vždyť i lecjaký ministr, kdyby se mu řeklo: „Poslouchej, člověče!“, byl by uražen vzdor tomu, že člověkem konečně je přece. Velmi nespravedливо je, řekne-li se nějakému opilci, že je „s odpuštěním jako — —“, vy už víte jako kdo. Ale ani jediný vepřík nepije spirituosa, nepije přes žízeň, žádný hospodský se nemůže chlubit, že by byl kdy nalil skleničku hořké nějakému vepříku, vzdor tomu, že by sklenička hořké byla na tolik tuku zcela zdrava. Často si člověk zahraje s psíkem nebo kuřetem nebo koněm a opije je — co se pak stane? — Zvíře je pak opilé jako člověk! A jak hloupé jest, řekne-li se nějakému ženskému cumplochu, že je „nečistá jako — —“, vy už víte jako kdo! Cožpak jste si už vzali práci, abyste pro svině vynalezli mýdlo, lázně a parkety? Kdyby měla krmnice lázeň první třídy po ruce, nepoložila by se do kalužiny, a kdyby měla kanapé, neležela by v bahně!

Zvíře je daleko rozumnější než člověk, neřídí se dle žádné módy a přec je vždy ošaceno slušně a době přiměřeně. Jen opice vypadávají někdy neslušně, protože jsou lidem tak podobny. Pes se vylíná, pták vypelichá, had, když sobě byl nahospodařil kůži novou, svlékne kůži starou, všichni zůstávají při staré fasoně, při kůži a srsti vlastní, kdežto se člověk za kůži svou tak stydí, že ruce skrývá raděj do koží myších, než aby ukazoval kůži svou vlastní.

Ach jak vysoko stojí zvíře! Člověk sobě pokládá za čest, je-li srdnatým jako lev, — lev je vždy srdnatým jako lev, nikdy jako člověk. To je to, že každý člověk rád se dá titulovat o něco výš, než čím je, kdežto zvíře je skromné. Někdy až příliš skromné! Kdo viděl v české aréně „Preciosu“, ví, jaký dramatický efekt způsobili mezci, kobyly, kočky a mlíkařští psi. Obecenstvo jávalo, opona šla vzhůru — ani jediný mezek nepřišel, aby se poděkoval!

Snad se nám přece poštěstí, že se naučíme něčemu od zvířat, došedše pravého zvířecího uvědomění. Blížíme se mu trochu, je pravda. O věrnosti lidské skoro už se ani nemluví, psi věrnost udržuje se co věčné pořekadlo. Filozofové a bajkáři dávají nám nejvznešenější příklady na zvířatech, k zvířatům se utíkají, chtějí-li pronést velké pravdy, — a zvířata nemají jim to za zlé a poučují lidstvo svědomitě svými zvířecími příklady. Buďme vděční, dovedem-li toho, neurážejme jich dále, nejmenujme ušlechtilého hřebce Nero nebo čistou arabskou klisnu Evženie!

Život zvířecí je prvotním pramenem všech našich „lidských“ vlastností a pudů, a z téhož pramene vážil jsem také veškeru moudrost, kterou jsem právě měl čest vám vykládati.

1871

I

Jsem člověk hodný, já to vím. Neblížit se ani jediný konec roku, abych sobě neumínal, že od Nového roku důkladně se polepším. A radím k tomu mravnímu prostředku také každému bližnímu svému, už kvůli jeho láci. Člověk cítí se tím předsevzetím ihned povznešena nad ostatní nízký svět, což velmi příjemně lechtá, a může si tu příjemnost způsobit rok co rok. Opakování neškodí, „lidský život je pavučina,“ praví Tomáš Kempenský, člověk tedy pavouk, a o pavouku je známo, že pavučinu svou spravuje znovu třeba každý den. Jenže musí to každý myslet upřímně, jako já, jenž vždy tak kolem 26. prosince přemýšlím, čím as jsem roku toho lidstvu uškodil nejvíc, a vždycky vše napravím, když mne to nic nestojí.

Letos na př. tuze jsem chybil, že jsem, dada se unést „hříšným, nerozumným a přímo hloupým darwinismem“ (jak jistý pražský profesor theologie velmi trefně se vyjadřuje), také já v listech těchto jal se dokazovati, že člověk a zvíře je jedno. Špatnost ta nebyla ze mne, byl jsem jen sveden. Svedl mne filosof a veřejně stavím jmeno jeho na pranýř: jmenoval se dr. H. Starke, hanba mu! Ještě štěstí, že proti němu v pravý tak čas vystoupil filosof jiný. Je známo, že kdyby dle rady filosofů přestali lidé se prát, hádat a vojny vést, lidé by žili v míru všichni, jen filosofové ne. Ti se musí mezi sebou rvát už z povolání, a proto vystoupil proti H. Starkovi Hermann Sallmayer — sláva mu, ihned jsem viděl, jak jsem se provinil! Sallmayerovi Starke už neodpověděl, a proto je moje přesvědčení posud sallmayerovsky nezvratné. Uvidím, jak dlouho to vydržím.

Vždyť je to také holý, do očí bijící, zrovna za vlasy

přitažený nerozum, tvrdit, že *všichni* lidé pocházejí od zvířat! Někteří třeba ano, na př. třeba i *sultán* mahomejský, který nemá ve Vídni ani svého poslance, jenž by mne mohl za to žalovat; ale smím také říci, že sultán turecký, s nímž jsme v diplomatickém spojení, je původu zvířecího? Není to velmi neslušné a proti všemu respektu, mluvíme-li o králi španělském nebo švédském nebo o jiném některém potentátu (dej jim pánbůh všem dlouhého panování) jako o nějakém svém spoluzvířeti? Mráz mne teď probíhá, pomyslí-li sobě, že jsem byl také darwinista a velmi blízek tomu věřit a hlásat, že to či ono ministerstvo (v Anglii) není nic víc než samá zvířata, zrovna jako našinec, že okresní některý hejtman (v Prusku), ano že mnozí soudcové, státní zástupci atp. (ve Francii) nejsou ani lidé! To by byly čisté náhledy a chraň nás pánbůh teprv před jich konsekvencemi! Dojít takhle štěstí, že by člověk směl políbit papeži pantofel a mezi povznášejícím tím aktem povznést oči vzhůru a pomyslit sobě: „Z čehopak asi pochází tenhle ten papež?“! Nebo mít audienci u nějakého knížete a mezi poníženou prosbou o nějaké místo najednou nahlas si myslit: „Ten chlap vypadá jako pudlík!“ — Nepřicházejte mně, vy darwinisté, se svou „vědou“! Historie je přec také vědou, přísnou prý, co nejspravedlivější vědou, nu a čtete si historii! Nejsou-li psány zrovna nějakými revolucionáři, jichž vzdělaný svět ovšem mnoho nedbá, seznáte již do třetí stránky, že i dějepis, „soud lidstva“, má co nejponíženější úctu k lidem mocným a vysoce urozeným. Je tedy i *vědecky* dokázáno, že respekt musí být a že by bylo proti všemu respektu mít velké pány za tvory původu zvířecího.

Máme-li ale jednou důkaz vědecký, je vše ostatní pouhou, skoro již až hloupou hračkou! Vezměte na př. členy stavu kněžského, toho, kterému uložen celibát. Může být při nich řeč o nějakém původu zvířecím? Cožpak mají vůbec nějaký přirozený původ? Nerozmnožují se zcela a zcela jinak než květina, než nemá i lidská tvář? Každý ví, že pocházejí sami ze sebe, z nikoho jiného! Stalo se ovšem prý — může-li se tomu věřit —, že v Palermu měl

jistý františkán s jistou kupcovou dítě, holčičku, — co je tím ale dokázáno? Byla ta holčička snad také zas františkánem? Nebo co má vysvítat ze všech těch středověkých povídaček o jeptiškách, jež se staly matkami? Za prvé se to stalo jen leckde, za druhé jen náhodou a za třetí nesmí nikdo tvrdit, že by se to bylo stalo z povolání a „ženského určení“. Proto také nelze ani při jeptiškách mluvit o nějakém „původu zvířecím“.

Mimo to se stává, že i jeptišky jsou někdy krásnými dámmami, já sám znám jednu. Nu a smí se snad i při krásné dámě myslit na původ zvířecí? Zeptejte se kterékoli dámy vzdělané, zdali se náhled takový jen trochu srovnává s pravidly zdvořilosti a galanterie! Ženštiny jsou andělé, to je přec faktum! Stojí to v každém, sebekratším zamilovaném psaníčku, bude to tam stát věčně, ano ještě dýl, neboť když přísahaná v psaníčku „věčná láska“ už přestala, spaluje se psaníčko teprv několik dní potom. Ženské jsou andělé — můžete si při takovém osmnáctiletém, krásném, čarovném andílku, nesoucím se po Příkopech, myslet, že pošel dle Darwina z opice? Nikoli, on pošel ze své matky, ta byla také ženskou, také andělem! A mohli bychom ještě uvést její babičku, prababičku, a jít dál a dál, a kam bychom přišli? Do nebe! Jsou v nebi zvířata?

Snad není od místa připomenout zde mužům, že andělé v nebi jsou sice už všichni nesmírně staří, že jsou ale přec jen věčně mladi a krásni. Smí se opovážit malíř namalovat nějakého starého anděla? Ale krátkozraký mužský si myslí, když žil se ženou nějakých dvacet let — co je to proti věčnosti! —, že je už stara a oškliva! On si nevzpomene, že snad vlastní smrtelný zrak jeho stálým a dlouhým hleděním na andělskou krásu zeslábnul, takže není s to pochopit dalšího vývoje té krásy. Na to by měl být velký trest. Ženské by měly mít také „dar vzletu“, měly by se, když pozorují, že muži již krásy jejich nepochopují, povznést k nebi a místo jejich měli by zaujmout andělé „čerstvější“, aby krásou pochopitelnou, mládím a jeho půvabem mužům zas spravili zrak.

A teď se podívejme kamkoli a všude nám náhle napadne obrovský rozdíl mezi člověkem a zvířetem; najednou člověk ani nepochopí, jak mohl kdy věřit v původ svůj zvířecí. Jsou mezi zvířaty mrzutí „staří mládenci“ nebo jsou tam pomlouvačné „staré panny“? Nežli se zvířata spáří, musí se ženich dřív vykázat nějakou živností? Chodí tygr do kněh, aby se přesvědčil o věně své nevěsty, dává se medvěd u Prahy nebo u Slavia pojistit na život, kvůli dětem? Má husa ke svým dětem guvernanku? Neučí oslice své dítky hýkat sama? Přinutila už někdy nějaká čápice svého čápa, aby kvůli jejím šatům a šperkům připravil se směnkami na mizinu? Je u zvířat tentýž nesmysl jako u nás, nepoměrně totiž víc samic než samců? Hledají si zvířecí samice nová „povolání“, nové „směry“? Volají o emancipaci? Chtějí mít práva politická? Orlice má zajisté pěkná brka ve svém křídle — psala už někdy o poměru samic mezi drůbeží? Nosí jalovice krinolinu, hrdlička chignon, podlehá klisna módě, líčí se koza, má štika ňadra umělá z gutaperči? Nu tak tedy!

Kdybychom kdy připustili, že člověk je zvířetem, nemusili bychom pak dále říci: člověk je zvíře pospolité, žijící v stádech? A nežije každé stádové zvíře v mnohoženství a nemá naproti tomu člověk už na jediné ženě až dost? Směle můžem tvrdit: člověk muž to ani nepochopí, jak lze někomu žít se ženami dvěma; jeť v tom zjevná nevěra k jedné i k druhé, nevěra je ale tak proti nátuře mužů, že každý muž dává tuze dobře pozor, aby se žena o případné jeho nevěře nedověděla nikdy. Byla by z toho nelidsky dlouhá kázání, a každá nelidskost je už zase proti vši lidskosti. Ovšem, stává se, že i mužové jsou nevěrní, buď svádějí sami, buď jsou svedeni; ale v obou případech jsou ženy zcela nevinny, neboť od žen pochází jen vše dobré, vyjma ty nevěrné muže, kteří arci také pocházejí od nich.

Rvou se zvířata kvůli národnosti? Zadávají vlašťovky k policii teprv za dovolení, když chtějí odbývat podzimní

tábor? Ukládá král lev nějaké daně nebo dává si peníze do nějaké anglické banky, aby i po nějakém Sedanu pořád ještě byl — ne sic více lvem, ale „aspoň něčím“? A král orel, vypoví-li dle majestátního práva svého někomu válku, smí si snad zavolat rekruty a nemusí boj vybojovat sám? Je některé zvíře tak bídne, aby ke králi lezlo s prosbou o řády a tituly? Nezařehce si kůň, kdy chce, aniž by směl mu někdo říci: „Drž hubu!“? O fuj, člověče, o fuj, ani opít se pořádně a pak od dvou přátel domů se dát dovést nesmíš, neboť snadně možno, že je právě „stav výminečný“ a policie že zapověděla, aby byli „tři“ pohromadě!

Zvíře nepotřebuje ani liguriána ani jezovity, aby mu zprostředkoval spojení s vyšší mocností. Zvíře nechodí nikdy k zpovědi, neboť nehřeší. Ono nelže nikdy, ideálně je upřímné. Opice se lva bojí, ale nelichotí mu. Naučil-li se papoušek říkat „darebáku“, řekne „darebáku“ třeba nějaké Excelenci. Kůň vyhodí kopytem i po nejurozenějším hraběti. Vrabec znečistí klobouk třeba císaře krále. policajtu. Moucha si sedne třeba na prezidentský nos knížky Auersperga — zkus toho, člověče!

Zvíře, dokud má co jíst, nezná žádného postu. Nemá osmdesát dní do roka, na něž mu náboženství předpisuje, aby si zkazilo žaludek buchtami, rybami a ušticemi. Jemu není zapovězeno nic, pranic, ani maso, ani víno, ani pivo, ani kořalka, a když sobě i někdy žaludek zkazí, dobrá, vyléčí se zajisté zase samo. Zvíře jí a jí, aniž by se ptalo po tržní ceně, telátko se nacucá mléka, aniž by se ptalo po akcizu, kanár neví, co je „daň potravní“, ba ani vlk se jakživ nedověděl, co znamená ten (ostatně germánský) „fleischbeitrag“. Srnec má byt s věčně svěžím vzduchem, datel své hnízdo vždy měkké a teplé — člověk, čím je „ho“ víc, tím v smrdutějších a nezdravějších sídlí děrách. Zkrátka, je to nesmysl co nejholejší, tvrdit, že my lidé pocházíme od zvířat; kdyby byla na tom jen špetka pravdy, nemusili bychom na zvířatech pozorovat také hloupost, blbství, pobožňůstkářství atd.? Ať se těmi vlastnostmi některé zvíře zahonosí, ať

se opováží přivlastňovat sobě něco, co tak výlučně a výhradně patří jen nám!

Dost! Člověku se až dech ouží při tolikerych a při takových důkazech! Ostatně — už to je hloupé, chtít za našich dob něco dokazovat. Ptá se svět snad někdy po důkazech, když tě někdo pořádně pomluví? Druhdy ovšem bývalo prý jinak; povídá se, že když někdo něco řekl, musil to také něčím dokázat. Nyní toho více nepotřebujem, my víme, že dokázat lze na světě všechno, každý náboženský, každý politický, každý učený náhled. Kdyby mně chtěl někdo uložit, abych složil na př. vojenský manifest nebo trůnní nějakou řeč, dovedu to hned způsobem dvacaterým a každý bude hezký. „Která filosofie zbude, to nevím, ale to vím, že filosofování zbude nám již provždy!“ A tím jsem řekl víc než všechno.

DODATKY

1873

O Dušičkách mají rok co rok pařížští hrobaři banquet. Když se bylo příbuzné, opuštěné a zamilované lidstvo v den ten po hřbitovech vyklečelo a vyplakalo, sejdou se hrobníci navečer v hostinci pod Montmartrem, nechávají mrtvé žít a oslavují jich památku zcela po křesťansku tím, že činí dobře živým, *sobě*. Je to banquet čistě šlechtický — „není starších šlechticů nad zahradníky, kopáče a hrobníky,“ praví hrobník Hamletův; jedna část šlechty právě myslí, že lidstvo žije jen pro ni, druhá, že jen pro ni umírá. A v den ten se má také české divadlo, hrobník našich původních dramát, velmi dobře. Pětkrát si semele „Mlynáře a jeho dítě“ a truhly jsou plny stržených peněz!

Rok co rok se odvažuju ku hrám těm až za kulisy. Je to děsné podniknutí, ale již jsem se jednou přiznal, že se bojím tuze rád. Rozmlouvám tam s protivným mně mlynářem Rychnovským co možná klidně o bulce, domlouvám ledacos jeho jak rejžová mouka bledé dceruše, podávám duchům ruku, hladím hezčí mrtvé po tváři, ohmatávám plíseň namalovaných hrobů a pak vypovím všechny zažité hrůzy čtenářstvu věrně a dojemně. Letos tak neučiním. Mohl bych podat popis teprv budoucí neděli, za týden, a naše obecnstvo nečeká tak dlouho. Ať se bojí jednou obecnstvo samo, ať se učí strachu samostatnému! Ovšem — zcela ho neopustím, neobratné to obecnstvo; podám mu přec nějaký návod a přiměřené pokynutí. Ale ať se obecnstvo tedy najisto jde podívat na „Mlynáře a jeho dítě“, ptal jsem se již hospodského Blažka, zaměstnaného v aktu třetím, jaké to letos bude, a ten mně důvěrně řekl: „Bude to mordiánsky dobré!“

Arci, tak dojemný, tak vychrtlý a řekl bych „libový“ už

nikdy nebude „Mlynář a jeho dítě“, jaký byl v dřívějších letech a poměrech českého divadla. Teď se zdá, že už i lakomý Rychnovský má maso každý den, nešťastní naši Konrádové jsou už zcela slušně „prorostlí“ a našim Mariím přibývá ženského půvabu ne právě po letech. Ostatně co se dělat dá, udělá se. Promluvil jsem s panem Kolárem mladším a ten mně slíbil, že bude kašlat „Mlynáře a jeho dítě“ — pardon! — ale ne, pročpak pardon? Když mohl pan Chramosta jednou v „Robinu“ vidět Garricka, jak tento hrál „Romeo a Julii“, proč bych já — tedy just: p. Kolár mně slíbil, že bude „Mlynáře a jeho dítě“ kašlat zas jako za dob svých nejideálnějších snah! Také se nemusí nikdo bát, že snad letos odpadne působivá scéna, ve které Rychnovský zakopává své stříbrňáky, Rychnovský mně nevypadá podle toho, aby se nějak splet s moderním akciovým švindlem.

Co Marie střídají se paní Malá se slečnou Boubínovou, ale obě si umínily, že budou Konráda milovat co nejupřímněji, neboť „lásku musí mít, kdo chce slzy žít“, a obě dámy chtějí, aby obecenstvo rozplakalo se jako malé dítě. Osud Konrádův ponese jednou p. Šamberk a po druhé p. Seifert. Pan Šamberk chtěl letos ku zvýšení dojmu místo flauty vzít fagot, což by zvláště v poslední scéně překrásně se vyjímalo, ale p. Šamberk už má ten malér, že nejlepší jeho náhledy se obyčejně neuznávají. Pan Seifert zas žádal na divadelním ředitelstvu, aby mu dalo ušít nové koženky (jen z barveného kamrtuchu), ale nebylo mu to povoleno a smutek jeho bude tedy opravdový. Velmi často se bohužel u nás stává, že mladý a snaživý talent nedochází podpory!

Nejdůležitějším momentem bude ovšem zas děsná scéna, ve které, oděni v rubáše, přes jeviště z kostnice do strašidelně osvětleného kostela kráčejí k půlnoční mši ti, kteří letos umrou. V tom je ta mrazivá hrůza, že jdou a nevědí o tom, a my že je vidíme a nesmíme, nesmíme jim to říct! Vloni na př. viděli jsme mezi drobnými dětmi „vítězství klerikální strany v Čechách“, mezi vdovami „sympatii Čechů k francouzské monarchii“ a j. j., ovšem ale, že jsme svůj bol překonali a mlčeli. Necht' dá vážené obecenstvo na sebe po-

zor! Snad spatří mezi kandidáty pro máry letos také „naši politiku“ — byla by mezi pannami a měla by jako ostatní panny věnec na hlavě na znamení, že ve světě vlastně k ničemu nebyly. Nechtě má vážené obecenstvo pak třeba radost, ale ať proboha mlčí, sic má mrzutou polemiku s hrobaři!

Dále nechtě obecenstvo pro poučení své sobě všimne, že v průvodu nejde nikdy žádný *cikán*. Zdá se přec, že děsné tvrzení je pravdivé, že cikáni opravdu pochovávají své starce a své choré za živa! A konečně ještě musím vysvětlit, proč jdou všichni mrtví v punčochách. To je tak: poslední pomazání dává se na paty a boso šlapat po něm byl by hřích.

Zbývá mně již jen, abych dal pro návštěvu divadla některý pokyn praktický. Předně prosím, nechte kapesní šátky doma! „Slza za mrtvé plakaná nemá nikdy být usušena!“ Také se stane přec jenom, že někdo zapomene šátek doma, že se dluží pak šátek soused od sousedky a to není přístojné. Dále upozorňuju, že dosavadní způsob dívání se na průvod mrtvých není zcela pravý a tedy také ne dost výdatný. Národní podání učí, že když chcem o Dušičkách vidět všechny ty, kteří umrou, máme vzít prkno z rozpadlé již rakve, vyrazit suk a dívat se tou dírkou. Pak teprv, až bude veškeré obecenstvo opatřeno takovými prkny, bude dojem pravý.

1875

Lid, jak známo, má své zvláštní kalendáře. Nejméně vzdělaní měří průběhy všehomíru prostě „od posvícení do posvícení“. Vzdělanější měří již od hromničních jitrnic a kobližek do bělosobotních jidášů s medem, od těch do svatodušních mazanců, od těch do svatováclavské husy, od té do pečených kostí všech svatých a item pečených dušiček, od těch do štědrovečerní černé ryby s knedlíkem a od té zas do hromničných kobližek — zkrátka, vzdělanější křesťan má na měření věčného času již celou pěknou škálu. A opět se vzdělanější ten křesťan projedl teď až ku pečeným všem svatým, po nichž co lehký desert dopřeje si zase ihned ně-

kolik dušiček. Ale v tu dobu podá se mu také výroční jeho strava *duševní*, bezpočtukrátce arci ohříváný, pořád ale ještě k pohnutí chutný „Mlynář a jeho dítě“.

V Praze bude pochoutka ta servírována alespoň dvacetkrát, a kdo ví, stačí-li ještě vše to na ukojení plačtivé podzimní chuti! Ta pošmurná doba hodí se tak pěkně pro zaplakaní si, a od správ divadelních je to zajisté uznání hodná ochota, že za slušný peníz potřebě té vyhovují. „V té době dávají se“ — praví Friedrich Schlögl ve své knize „Wiener Luft“ — „jen samé hry, které se dobře do smutku hodí: „Don Juan“ proto, že je tam *kamenný náhrobek*, „Robert ďábel“ pro scénu s *rakvemi*, „Hamlet“ proto, že *duch* tam má hlavní úlohu, nade vše ale musíme stavět „Mlynáře a jeho dítě“, v tom kuse jsou pravé skvosty, *dva umírající, hřbitov, osvětlený kostel, hrobník, několik tuctů duchů, sova*, zkrátka vše, co se pro tak slavný den hodí.“

Ku podivu, mezi Prahou a Vídní, mezi Vídeňákem a Pražanem je přec tak podstatný rozdíl, ale do „Mlynáře“ chodí rukou v ruce! Co Schlögl praví o vídeňském občanu, mohlo by přímo se opsat o pražském. Tak mnohý občan a domácí pán pražský nebyl ve svém celém životě víc než dvacetkrát v divadle, ale zrovna tolikrát viděl „Mlynáře a jeho dítě“ — o Dušičkách půjde pro letošek zas poprvé a naposled do divadla. O estetiku se nestará, ale o tom, jak Pešková a Libická, jak Malá, Horská a Boubínova umíraly, dovede podrobně mluvit hodinu, a tuze se zlobí, že „Kolár nekašlal vloni tak krásně jako jindy“. Mimo Dušičky do divadla nejde. Je mu tak obtížno sedět od sedmé do deváté „v tom horku“, to sedí raděj od šesté do jedenácté v parné hospodě. A pak — jaképak se dávají také kusy! Ani ten nejveselejší nestojí za nic — „vtipy na domácí pány, nic víc!“ Ano, „Mlynář a jeho dítě“! — ale člověk musí mít smysl pro to, co je pěkné! Proto také hledí občan vzdělat celý dům a budit pravý smysl v každém členu rodiny. Jeho žena pláče tak ráda — „ať se jednou za rok vypláče, stojí to jen padesát krejcarů!“ A také tovaryš Tonda tam musí. Tentýž Tonda, který od té doby, co slyšel, že lidské tělo skládá se na sedm-

desát procent z vody, zanevřel na veškeré lidstvo a po celé tři dny v témdni koriguje u Nedvídků přírodu na sobě tak výdatně, že v úterý o polednách vskutku už není člověku podoben. Snad až uvidí Konráda, jak v hospodě rychle sklenici za sklenicí do sebe lije, jak pak na hřbitově usne, těžkými sny se děsí, snad se i Tonda vzpamatuje. Vždyť „Mlynář a jeho dítě“ probudil již svědomí mnohého! Jednou na příklad šel tam také soused Blánský, kovář. Bohatý člověk a také měl jedinou dceru Marii, která také byla zamilována do člověka chudého, do studenta. Blánský tedy sedí v divadle a kouká se; vidí, jak se Konrád s Marií milují, jak se otec na ně proto zlobí, jak Marie chřadne a konečně umírá, — vzpomněl si, že by se všechno to mohlo jeho Marii také stát, a když přišel domů, ztlouk ji. —

„Mlynář a jeho dítě“ založil zkrátka zvláštní estetické náboženství a má své „věřící“. Ještě víc má ovšem „nevěřících“, ale ti tam také jdou. Jeť „Mlynář a jeho dítě“ — jak nebožtík ředitel Thomé říkal — pravá mana. Nebožtík měl zajisté tehdejší kasovní poušť na mysli, ale i v mnohém jiném ohledu je porovnání jeho případné. Každý den osm liber many jíst, bylo by se mlsným židům brzy přejedlo, i učinil tedy hospodin, aby mana chutnala každému lahodně, jak by sám chtěl, jednomu jako maces, druhému jako šoulet, třetímu jako chleba s česnekem. „Mlynář a jeho dítě“ je také taková mana. Jeden při něm pláče a druhý se mu směje, totiž tomu kusu i tomu plačícímu. Když je nejvíc pláče a smrkání po divadle, když každé oko promění se v koflík a úst se zmocní nejcituplnější škytavka, v pozadí lóží sotva že se ztají smích. Nejveseleji je ale vždy, když pan režisér tahá duchy přes jeviště. Dost se při zkouškách s nimi nahmoždí, aby se „vznášeli“, ale průvod duchů mu vypadne vždy přec, jako by „tahal perníkové panáky z kapsy“. A to je ještě dobře, neboť vzmůže-li se některý duch na samostatnost, žene se pak dlouhým krokem přes jeviště, „jako husa do Prahy na posvícení“.

Mimo to, co se může zcela tak náhodou přihodit nezamýšlené komiky vůbec, a u nás zvláště! Ondy, v kuse „Slav-

nost založení“, mluvilo se o medalii a stužkách, uschovaných v „hnědé“ skřínce, a skutečně! ta hnědá skřínce byla — zelená. A zítra se může velmi snadno stát, až vezme mlynář zastřelenou sovu do ruky, že ta sova bude vlastně faširovanou šunkou. Ještě dobře, že „Mlynář a jeho dítě“ neleze po žádných výškách, vždyť ondy musila se i Katynka Heilbronská místo s věže na podlahu propadnout jen s podlahy na podlahu „dolů“. Veškeré praktikáble jsou na mizině, nic se nemůže na našem divadle díť, co by nebylo úplně parterre. —

Nejsmutnější Dušičky má garderobiér pan Sák. Kdyby se byl díval vloni na průvod duchů, byl by sebe sama viděl mezi nimi. Už ho prý *zase jednou* propustili, bůhví po kolikáté je pan Sák propuštěn, snad už tomu navyknul. On totiž, co garderobiér a krejčí, šil prý pro příští družstvo už garderobu. A to byl hřích.

„Ale já přec co krejčí musím šít každému, kdo objedná, ať je staro nebo mlado,“ namítal nebohý, znovu na světlo vydaný.

„To je jedno — lezou!“

Pan Sák tedy „vylez“ — a šije dál.

1876

Dva tucty „Mlynářů a jich dětí“ — stačí to pro Prahu a vůkolí? Mnohý nejde po celý rok do divadla, jen v ten jediný den, a mnohý, který tam jaktěživ ani v den ten nešel, půjde tam najisto letos.

„*Mně v duši mé je teskno tak —*“

zní motto nynějších dnů a člověk je tak smutný z toho, co kolem sebe vidí býti pravdou, že rád se uchopí příležitosti, aby se jednou rozsmutnil něčím, o čem ví, že je to hra. Ten mlynářsko-děťinský den má právo své na Raupachův kus, a kdyby se tento nedával, vzbouří se měšťák proti kalendáři a vyhodí Dušičky prostě ven. Divadelní kasa vyhovuje té výroční choutce ovšem co nejochotněji, co se týče ochot-

nosti, nejde vůbec nad divadelní kasu. Rozmyslila si to letos ale dobře? Stačí dva tucty? Snad jsou ještě někteří lidé, kterým nemožno zajít si do divadla odpůldne nebo večer, — cožpak takhle nějaké představeníčko dopoledne? A což teprv takhle „Mlynář a jeho dítě“ o půlnoci? A zařídit to zrovna tak, aby duchové se šourali po jevišti, když venku z městských věží duní dvanáctá! Ta romantika! Lid by se hrnul proudem, jako se hrne jednou za rok ku mši o půlnoci!

Myslím, že by Kolár dovedl i v „hodině duchů“ kašlat. Jiný by u nás beztoho neměl ani práva k tomu. Kolár a mlynář Rychnovský srostli dohromady. Kolár právě odkašlává své dvacetileté jubileum co mlynář, r. 1857 ho hrál po prvé a od té doby ho hraje pořád. Kolem něho se už dávno vše ostatní zřítilo do propasti, co už u nás dohekal o Marii a vyvzdychalo Konrádů, Kolár tu pořád stojí — řekli bychom jako zdravý buk, kdyby se nejednalo o Rychnovského, souchotináře! Dej mu pánbůh ještě čtyřicet kašlavých podzimků!

U nás — myslím, že se nemýlím — dává se „Mlynář a jeho dítě“ už od 1. listopadu roku 1854. Mluvílo se proti tomu kusu velmi mnoho a nebylo to pranic platno. Estetika musí umlknout proti všemohoucí vůli lidu; vytkne-li kusu všednost děje a neplastičnost figur, odpoví se jí značným jeho divadelním efektem. Arnošt Benjamin Salomon Raupach má co děkovat jen svému „Mlynáři“, že se jeho jméno udrželo do celého století. Psal mnoho, nesmírně mnoho, napodobil v dramatech svých Shakespeara a Calderona a Goethe a zapomenuto již vše. Mimo „Mlynáře“ měli jsme na českém jevišti od něho ještě dva kusy: „Isidora a Olgu“ a „Pašeráky“, oba jsou už zapomenuty. Raupach měl značný talent, ale zneužil ho. Co horšího přitom: on ho zneužil mizerně. Dalekou většinu her svých psal tak, aby se panujícím velmožům líbilo, a co těm se nelíbilo, líčil co špatné a sprosté. Šel cestou politického lichometnictví jako Sardou při svém „Rabagasu“ a zničil tím své jméno jako tento.

Nedostávejme se do dramaturgie! Ani nás beztoho nezapadne odvozovat z Raupacha něco proti „Mlynáři“,

a kdyby napadlo, obecnstvo nedá sobě své právo vzít. Půjde tam šmahem, naplní divadlo do posledních jeho koutků, hlavně se tam naženou opět ženské a vzhledem k jich frizurám, libujícím sobě pořád ještě ve vrchovité falši, bude se moci zase říci, že „mnohé, které se tam už nemohly dostat, poslaly tam alespoň své vlasy“. — A nač teprv *politickou* dramaturgii! Nastávají dva dny, kdy lidstvo se nestará o zevnější svět, kdy žije vniterně, jen svému citu. Kdy sobě vzpomínají lidé „na své milé“, na něž sobě nevzpomenou takto po celý rok. Kdy mladá vdova u hrobu „svého nezapomenutelného“ zlostí bledne, že vdova vedlejšího mrtvého má těžké hedvábné šaty. Kdy vděční dědicové postaví na hrob „svého dobrodince“ skvostnou barevnou svítlnu, aby se neřeklo, že jsou špínové. Jsem žádostiv, jak to bude letos vypadat u hrobů „našich výtečníků“! Budou-li hroby jich „obsypány skvostnými věnci a po celý den obstoupeny četnými davy lidstva“. Je odboj v národním našem životě, zavládla lhostejnost k nejvyššímu a nejsvětějšímu. A ono se dá přec tak mnoho myslit na těch hřbitovech pražských, při hrobech našich Jungmannů a Havlíčků, Čelakovských a Kalinů, Koubků a Hněvkovských, Fügnerů a Petřinů, Preslů a Purkyňů, Mikovců a Tomášků, Šafaříků a Hanků, Háleků a Němcových, a přemnohé se dá srovnávat mezi těmi, kteří žijí, a těmi, kteří hnijí! Ano, takový mrtvý budívá myšlenky prapodivné! Byl vám při posledních našich volbách kdesi na venkově občan, dobrý a prostomyslný, a ten napsal na svůj lístek zcela jasně: Karel Havlíček Borovský. „Vždyť ale víte, kdo je navržen,“ mínil soused. — „Inu mně je taková poctivá mrtvola pořád ještě milejší!“

Velmi cituplně se na Dušičky připravovala zase naše šlechta. Postřílela na smíchovských lukách přes sto holubů, kteří ze zavřených skříněk byli pouštěni zrovna před její vražedné pušky. Zábava to milouká a některé dámy aristokratky přihlížely dychtivě — jiné dámy ne, ty nemají dost aristokraticky vybroušeného citu. O světové výstavě americké se u nás bolestně málo píše, snad neuškodí tedy, cituju-li zde několik slov z listu amerického o jedné věci její.

„Pan Bergh z New Yorku vystavil ve východním koutě hlavní budovy zvláštní sbírku. V skleněné skříni má tam vycpané dva kohouty, zkrvácené a roztrhané, jak byli nalezeni na zápasišti kohoutím; jsou poseti hlubokými ranami. V jiné skříni má hafana, strašně při závodním zápasu zřízeného, a v třetí skříni holoubka, jemuž při střelbě do holubů křídla rozstřelili. Zde leží nebohý ten tvor na zemi, křídla bezvládně roztažena, s hlavičkou pozdviženou a odevřeným zobáčkem, jako by zoufale chtěl vzkřiknout k nebi a žalovat na bezcitného střelce. A úplně bezcitnou je zábava ta. Kohouti se rvou, je jim to přirozené. Také psi se zakousnou do sebe. Střílení do holubů je zábavou elegantní, proto ale přec nemužnou. Chtějí ukázat zručnost svou, aniž by se podrobili alespoň namahání honby, — to je zábava běduplná. Zábava ta je hlavně v Anglii obyčejem. Na evropské pevnině jí neznají.“ I znají ji, americký pane kolego! Jenže šlechta musí mít vždycky nějakou zábavu svou a móda se mění. Dřív sekávala do nepřátelského národa, teď střílí holuby.

Totož jest psáno kriticky dle německého časopisu Salon a jedná o Ludvíku Prav. Kakši.

Dlouho jsem chodil s hlavou povznešenou a pyšnou jako vážený můj čtenář, domníval jsem se, že znám literaturu naši jako vážený můj čtenář, a zatím jsem byl nevědomý jako vážený můj čtenář. Náhle čtu v časopise Tábor větu: „*P. Ludvík Prav. Kakš, chvalně známý spisovatel!*“ — „Spisovatel“, a já ho ještě nečet, „známý“, a já o něm ničeho nevím, „chvály“ hodný, a já ho ještě nestrhal! I nedal jsem sobě více pokoje, pokud jsem nenalezl nějaký spis od Ludv. Prav. Kakše. Stálo mne sice mnoho času a peněz, ale teď to mám: jmenuje se to „Marie“, je to operní libreto a čítá to čtrnáct stránek. Uvádím to v širší známost.

Chcem-li toto nejnovější obohacení českého Parnasu vyznačit ihned dle oboru, v nějž spadá, musíme „Marii“ přidělit k básnictví romantickému. „Zlámaná je klika již v lásce romantika,“ zpívá se překrásně v „Mikuláši“, ale jakkoli takto láska těsně s poesíí souvisí, v této je romantika přec jen mocnou ještě pákou. „Marie“ je vážena z blíže neudaných dob středověkých, jež oplývaly poměry vražedně romantickými a za nichž také po našich vlastech potloukalo se množství Benešů, Jetřichů, rytířů a zbrojnošů, kteříž v naší básni tedy již vystupují jakž následuje.

Nad „předehrou“ je napsáno „próza“, aby snad nikdo nerozmrzel se hledáním poesie zde zcela zbytečným. Vystupuje nebo snad už vystoupil starý Beneš z Kamýku, pán na Kamýku. Je bezbranný, slabý, opuštěn, sám, a „přemýšlí jak navždy, navždy zničený“. Však pomstu strašnou přísahá, tak strašnou, že sobě ji slabší fantasie ani myslit nedovede, — „já musím v tvé se krvi brodití neb u *tvých nobou zřít tě*

zničeného," volá a musíme počkat, jak to udělá. Jdou na něho mrákoty: „Kde Marie jest, či *vše mne opustili?*“ (Račiž sobě soucitný čtenář všimnout té schválné gramatické neshody, plynoucí z čistě poetického taktu, jenž nepřipouští, aby nebohého starce „opustili vši“. Byla by v tom pak nová a trapnější gramatická neshoda.) Marie přijde a Beneš jí sděluje, že ona má zabít nějakého „chlapce“, kterého vlákal v místa tato a jenž „mní mluvit s přítelem, kde zatím na něm má se pomsta sveze“. Marie se ptá, kdo ten chlapec je, ale Beneš řekne „neptej se!“ a Marie zůstává sama, naříkajíc, že neumí ještě mordovat. Mezitím „co na Marii vnitřní zápas pozorovat“ — což hudba nejspíš vyjádří taktéž vnitřními zvuky —, vejde Jetřich, chlapec tak asi mezi 25 a 30ti. Marie se modlí: „O znič jej, Všemohoucí, dřívě sám!“, pak si to ale rozmyslí, že by bylo snad mnoho od pánaboha žádáno, aby kvůli ní přišel do vyšetřování pro vraždu, a vrhne se sama na Jetřicha. Vznešená dcera, větší než Sofoklova Antigona, vznešenější než Shakespearova Cordelia! Neví proč, ale otec poroučí, dcera morduje. Avšak — „o necht jest každý tak jak nyní já jsem šťastný!“ volá Jetřich, to a pak že Jetřich se právě tak může ženit, Marii odzbrojí. Vstoupí Beneš, zvolá s uchvacujícím vzletem zcela nové: „Ha zrádcové!“, potýká se s Jetřichem, sklesne „unaveností“, Jetřich se odstraní a opona spadne. Zvláště ta unavenost je výtečný zas motiv pro hudbu.

Následuje jednání první. Vystupují rytíři ve sboru, aby přec také něco dělali. Zpívají, že vyšlo slunce a „necht se sborů chtíč okáže“. Nato zpívá zas Jetřich „arii“, že vlastně vyšla hvězda, a když praví: „Teď myšlenky mé novou drahou spějí a vyvolivše sil mých za střed skvělý“, odejdou rytíři, nejspíš proto, že tomu nerozumějí. To ale nic neškodí, a Marie, „recitativ“, zrazuje Jetřicha, aby nešel do vojny. Což ovšem Jetřich nechce ani slyšet a jde. Nato říká Beneš dceři — osoby vystupují jedna po druhé s prostotou až pohnutlivou, beze všech příčin a zrovna homérsky naivně —, že jí Jetřicha nedá nikdy a nikdy. Marie zpívá ale

vesele „duše má — jediná — nádhře — okřeje“ a opona radš spadne.

Je známo, že „básníci vědí věci tisíceré“. Také Ludvík Prav. Kakš ví, proč má Beneš na Jetřicha vztek, ale povídá nám to teprv na počátku jednání druhého. Oddílek ten je vzhledem k ostatnímu zcela nespravedlivě nadepsán zas „próza“. Beneš má zmíněný vztek proto, že „smrt milované choti přestál, jež úkladnou rukou otcem Jetřichovým byla skonala“. Volá Marii, aby mu „něco povídala“, — jak jednoduchý to opět motiv! Marie zpívá tedy následující nejasné, ale velmi dojemné verše:

*Kéž bych já mohla stříbrošedou hlavu
usmířit s tím, jež vřele miluji,
a v zlatolesklém se mu havu
objevit ve snách, když jej celuji.
A k otci přivést, s ním pak pokleknouti
ve slastném bolů zničení,
a otce o svém odpuštění vyslechnouti
na místě slov o „našem zničení“.*

Vtom vstoupí zbrojnoš č. I a zvěstuje, že k hradu blíží se několik set nepřátel. Beneš praví s ryzou staročeskou hrdinností, že se bude bránit, tu ale již vstoupí zbrojnoš č. II a přináší Marii list. „O zadrž, otče, nepřítel již poražen — v čele vojska, jež sem k hradu kluše, — jesti Jetřich, milosti tvé tuše.“ Jetřich už tu klečí na zemi, Beneš jim praví, aby se tedy vzali, a novosnoubenci zpívají plynné dueto:

*O věčná slast, jež duši naší věje,
necht v věčný mír a klid se vře —*

Celá opera nemá víc než 167 veršů „poesie“ a 8 řádek „prózy“! A ta špetka našemu básníku dostačila, aby vylíčil všechny hrůzy rytířského středověku, z generace na generaci přenášející se sváry rodinné, lásku vznikající a nanejvýš rozechvělou, hrdinné boje, konečný smír! A co tu myšlé-

nek verš co verš! Zrovna tolik, mnoho-li jich měl L. P. Kakš, když je psal. Básník je vždy dobrý, když podává sebe sama celého, třeba by pak nepodal nic!

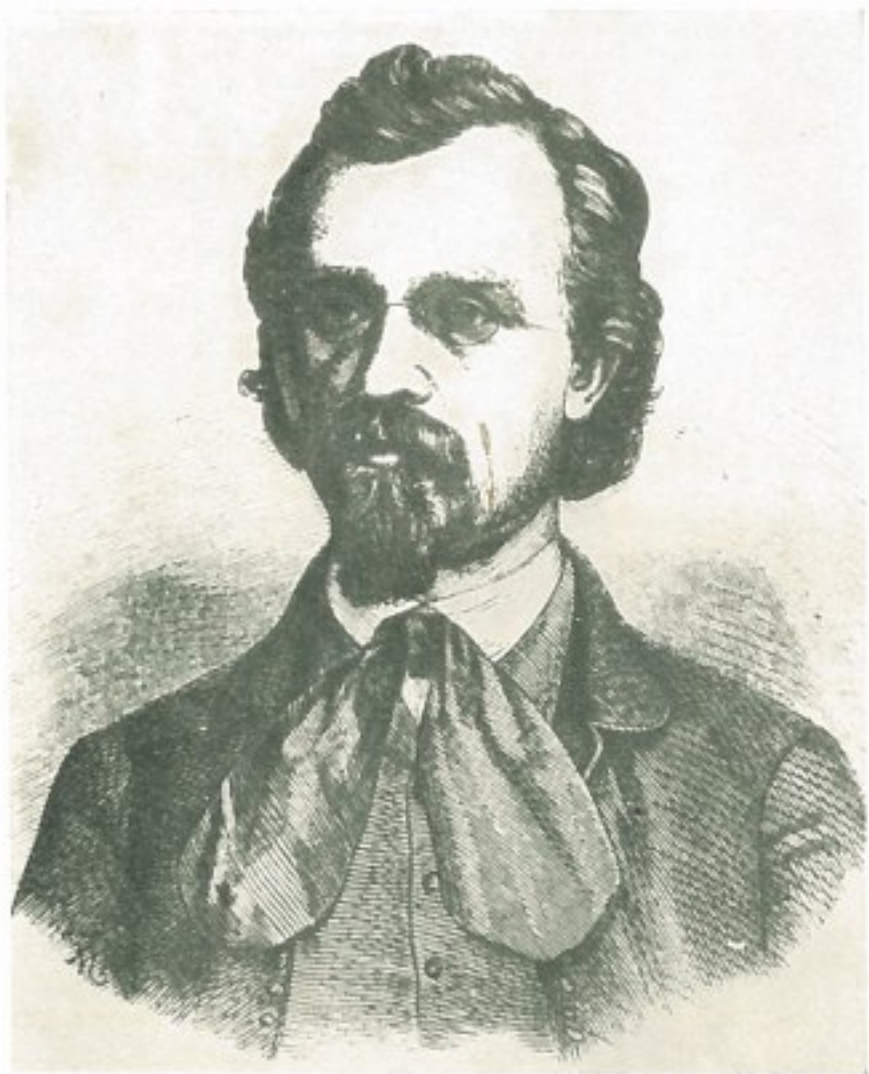
Jsme povděční Táboru, že nás seznámil se spisovatelem novým, „chvalně známým“, a litujem jen, že o něm nevíme nic bližšího. Jen se tak domýšlíme, že když je básníkem, je as také zamilován, a když je spisovatelem, že mívá od sedění všelijaké obtíže.

„Bylo by víc dobrých básníků i dobrých ševců ve světě, kdyby ševci dělali verše a básníci boty,“ pravil někdo, ale ten neznal L. P. Kakše.

1. JAN NERUDA KOLEM R. 1877

2. JOSÉ LEV

Co na tom: čtyřicátý roků,
 když hujary! Vše ještě kručí,
 co na tom: čtyřicátý šest let,
 když kručí, ještě jako kručí!
 Je proto neto, svůj přední obláček!
 Vy budete vždycky a paní mladá,
 ať čas nezáleží, vše utíká,
 a pozdravte mi Pepčka!
 1885. Půjmalý podval.

JAN NERUDA

přeje štěstí
 své nešťastné přítelkyni
 a dělá si paní mladá!
 Zdravím se přáteli!

1885.

4. ADOLF KAŠPAR: TŘI KRÁLOVÉ U JANA NERUDY

5. NA PRVNÍM BÁLE

6. BÁLOVÉ TOALETY V R. 1868

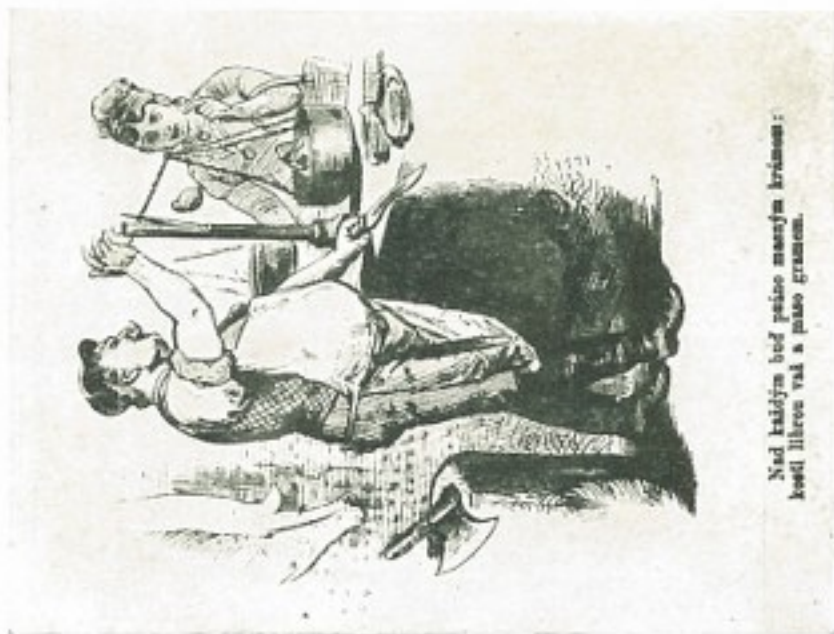

8. ANTONÍN DVORÁK: ČESKÉ POSVÍCENÍ

Žejdlík krupok chystá? Toť už máme zládob jiny:
 rečo jednodušé: liter 4, tisíc 5 set a 4 tisícay.

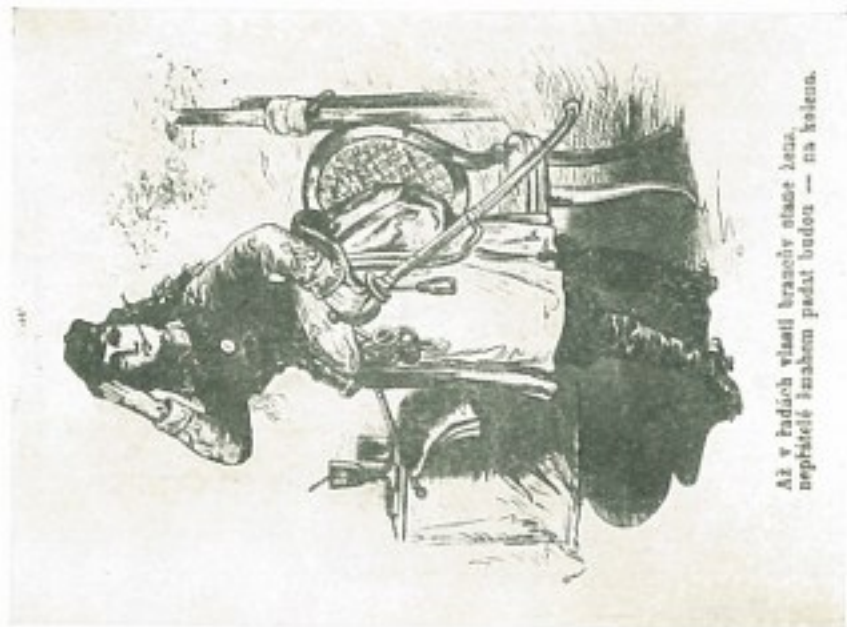
Nad každým beč pásoo masnyň krámen:
 kováč litero val a maso gramem.

*Hlava plná, ústa, kapesní čistá —
to je — bůh se smiluj! — divnišťa.*

*Tučný rada jako slunce svítí,
v bílé slámu, v kapesník zláto cítí.*

Až v řadách vládní brancev stádně žasá,
nepřítelé žabkem pedat budou — na kolena.

• Nebezpečného zdo⁷mořím protivníka viz
• Homo studiosus femininae generis

Budeš mluvit, ab státní arcibiskup
 ženský mít musí, slavný jistě dluh.

Ženy ještě budou oči kouzlem, modrem rylák,
 a v mužích pak zřít jen věda spárytu.

Pomoz muiším neukoleným, avaká máti,
útokem aš dámy poluce na té baši!

Frano a tlnkouim, aoh, ardeem vídi eroji Kati,
ješ vyzvala jej k schizroo vešer mezi vraty.

Mladý muž krásného zevnějšku uchází se touto již ne neobyčejnou cestou pro nedostatek známosti s dámami o ruku slečny nebo vdovy bezdětné, kteréžby se vykázati mohla věnem mezi 20.000 a 30.000 zl. Slečnám z venkova dá se přednost. Laskavá nabídnutí s příloženými fotografiemi atd.

15. KOŇSKÁ DRÁHA V PRAZE

16. ŘETĚZOVÝ MOST V PRAZE

17. DVA ČECHOVÉ: KAREL A ADOLF

Truchlivá píseň

kteřak giftv klepnul Wáclaw F... a

svogvi milenku

dne 11. prosince třikými 17. ranami smrdoval
geř w 15. hodinách teprve ženěta, což se j
píseň této wycotají.

W Praze 1865.

z tiskárny Jana Epurého w Karlově ulici č. 184-1.

Společnosti klášterní události,
Barbory Ubrýkové,
v klášteře bosých Karmelitánek
v Praze.

Čištěm Jana Šurného v Praze.

20. DŮM U LAJBLŮ V PRAZE

V Květině.

Na Zářivě.

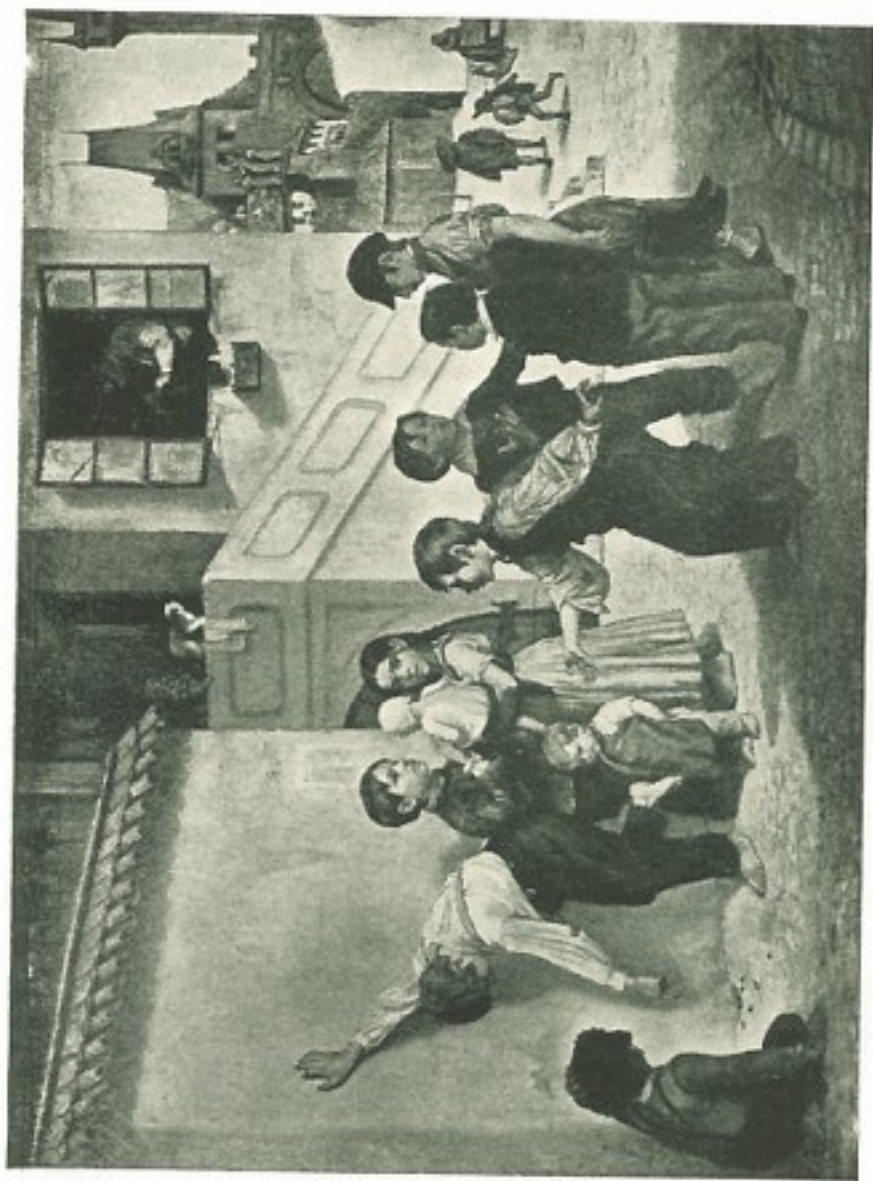
V novozemském divadle.

V městě Lipsku.

19. ŽIBŘINKY PRAŽSKÉHO SOKOL.

24. PINKAS: DĚTI NA KAMPĚ

První vydání *Žertů, hravých i dravých* vyšlo u Grégra a Dattla r. 1877 tiskem Edvarda Grégra o rozsahu 274 stran jako III. svazek Nerudových Feuilletonů.

Svůj úmysl uspořádat feuilletony do několika knih sdělil Jan Neruda v dopise Vratislavu Kazimíru Šemberovi počátkem dubna 1876 (Dopisy II, č. 151, str. 109–110), v září pak téhož roku měl již přesný plán, kde Žerty tvořily jeden samostatný svazek za dvěma svazky Studií (Dopisy II, čís. 205, str. 145–146). Počátkem února 1877 podal již Neruda Šemberovi zprávu o tom, že 3. díl Feuilletonů jde do tisku, a jeho obsah charakterisoval slovy: „Obsahuje krátké humoresky a satiry, řekl bych jednoaktky.“ Současně se objevila v 5. č. Lumíru z 20. 2. 1877 noticka: „Nerudových Feuilletonů tiskne se svazek třetí obsahu humoristického.“ Tehdy ještě nebyl Neruda rozhodnut, jaký bude mít svazek titul, a žádal Šemberu, aby mu poradil: „Jsem v rozpacích, nevím žádný vhodný. Strakatina – mosaika – žerty a šlehy – všechno je všední. Nevěděl Ty bys něčeho?“ (Dopisy II, č. 256, str. 168.) Pomýšlel též na název Nerudky, ale v dopise z 1. poloviny března (č. 259, str. 171) napsal V. K. Šemberovi: „Pro všivost poměrů nechal jsem už ‚Nerudky‘ padnout. Titul bude znít: Žerty, hravé i dravé.“

Vydání Žertů bylo ohlášeno 7. 5. 1877 v Nár. listech a oceněno Arbosovým referátem v 14. č. Lumíru z 20. 5. na str. 222–223 pod záhlavím: Nerudových feuilletonů vydán svazek třetí pod titulem „Žerty hravé a dravé“. Kniha obsahovala celkem 63 feuilletonů z let 1868–1877, otištěných s výjimkou jednoho (Pražský pěvec, Lumír 1, 1877, str. 11 až 13) v Nár. listech, při čemž většina byla přejata co do stránky obsahové i jazykové bez podstatných změn, jen tři feuilletony byly zkráceny (srv. str. 279, 283, 284) a feuilletony bez názvu dostaly nový titul (srv. str. 281, 282, 283, 287, 288, 290).

Dne 8. 10. 1886 oznámily Národní listy, že vyšel 1. sešit druhého vydání Žertů v nakladatelství F. Topiče. Bylo rozvrženo na 9 sešitů. Referát Ignáta Herrmanna v NL z 20. 11. 1886 hodnotí již knihu jako celek. Druhé knižní vydání Žertů, hravých i dravých vyšlo s datem 1887 u Topiče tiskem Františka Šimáčka o rozsahu 277 stran. Rozdělení feuilletonů zachovalo stejné s 1. vydáním, vynecháno bylo jen druhé číslo Literárně masopostního pojednání o Ludv. Prav. Kakši (viz Dodatky, str. 272–275).

Základem naší edice je druhé vydání Žertů; v oddílu Dodatky při-

pojeme však tři dušičkové feuilletony z r. 1873, 1875 a 1876, poněvadž tvoří thematický celek s třemi feuilletony uvedenými v oddíle Divadelní (Rok co rok „Mlynář a jeho dítě“), a zmíněné Literárně masopustní pojednání 1871 o Ludv. Prav. Kakši, které Neruda v 2. vydání vynechal.

Při úpravě textu jsme se řídili akademickými edičními zásadami z r. 1947 a zkušenostmi při vydávání Spisů Jana Nerudy.

Textové opravy jsme provedli na těchto místech: 38, 35 *Moulini m. Moulini*; 74, 9 *zůstat filosofem m. být zůstat filosofem*; 81, 26 *Mastai m. Maffai*; 152, 12 *svolení m. svolení?*; 172, 52 *Bil m. Biebl*; 184, 27 *František Chládek m. Josef Chládek*; 196, 8 *Jan Soukup m. Jan Soukup*; 199, 24 *460 m. 640*; 205, 27 *Rudolf Mayer m. Karel Majer*; 206, 6, 14 a 15 *Picek m. Picek*.

Kvantitu jsme upravili u slov *zabijí m. zabijí* (47, 5; 146, 8; 199, 20; 228, 3), *nezabijí m. nezabijí* (199, 23) a také *ubijíme m. ubijíme* (250, 26), *zabijení m. zabijení* (58, 15 a 199, 6).

Slova *otěněš, desatero* ponecháváme podle autora s malým počátečním písmenem, upravujeme však *Písmo svaté*.

Uvozovky u názvů ponecháváme jen v případech, kde toho vyžaduje zřetelnost nebo kde mají zvláštní zdůrazňující funkci.

Psaní cizích jmen vlastních upravujeme podle pravopisu příslušného jazyka (na př. *Snorri Sturluson m. Snorre Sturleson, Ricci m. Rici, Michelangelo m. Michel Angelo*).

Všechny změny provedené v našem textu podle 1. vydání nebo podle znění časopiseckého jsme kromě oprav zřejmých tiskových chyb pojali do následujících různočtení; tam uvádíme všechny podstatnější rozdíly ve znění trojího textu, s nímž bylo pracováno, tedy i všechna místa, kde Neruda v druhém vydání čárku nahradil středníkem, poněvadž tu jde o změnu v členění větěm.

Nejdříve uvádíme název feuilletonu v našem vydání (shodný s titulem v 1. a 2. vydání původním), v závorce pak údaj, kde a kdy byl otištěn, a zároveň i eventuální odlišný název časopisecký. Na prvním místě otiskujeme znění našeho vydání, za závorkou] znění odchýlné. Označujeme: 2. vydání — 2, 1. vydání — 1, časopis — č.

RŮZNĚ

Str. 9 10 kolikrát 2] kolikrát 1; 11 havu 2] hávu 1; 14 stavme 2] stavte 1; 22 svizel 2] svizel 1.

Str. 13 *O drobotinách* (NL 20. 5. 1875). — *Před 3 v č navíc věta*: Něco, co by mohlo stát mezi povídkami malostranskými, kdyby to bylo povídkou; 10 sedět; kdyby 2] sedět, kdyby 1, č; 12 pěsti; já nesmím 2] pěsti, já nesmím 1, č; 17 starých 1, č] starších 2; 14, 1 paní Marie 2] paní Marie L. 1, č; 3 který „o obec se nestará“ 2, 1] který „se o obec nestará“ č; 29 čte odstavec 2, 1] čte 88. odstavec č; 15, 5 přízně 2, 1]

přízeň *ž*; 25 klína 2, *I*] klinu *ž*; 34 „už sedí“; říká se 2, *I*] „už sedí“, říká se *ž*; 16, 5 vždyť se to všechno nehodí ani pro akvarium! 2] *v I totéž bez vykfíčnicku*] *v ž vřta není*; 17 vhodný kout 2, *I*] vhodný tmavý kout *ž*; 19 vrzání trvá 2, *I*] vrzání dveří trvá *ž*; 33 dveře! 2, *I*] dveře! *ž*.

Str. 17 *Z domácnosti I, II* (NL 15. 2. a 1. 3. 1877; viz zde různocnění od 17, 6 a 20, 4). — 6 na stole před ní 2] před ní na stole *I, ž*; 18, 16 pohledne 2, *I*] pohlédne *ž*; 19, 14 nčber 2, *I*] seber *ž*; 23 oči 2] oči *I, ž*; 31 otevrou 2] odevrou *I, ž*; 20, 2 neskonale, nevýslovně krásný 2, *I*] nesmírně, nevýslovně krásný *ž*; 4 Nejmladší 2, *I*] Tu nejmladší *ž*; 13 do hromady 2, *I*] dohromady *ž*; 28 nohama 2] nohami *I, ž*; 34 zase 2] zas *I, ž*; 21, 4 zase 2] zas *I, ž*; 12 toužněji *I, ž*] toužněji 2; 29 přece 2] přec *I, ž*; 22, 31 šťastna 2, *I*] šťastná *ž*; 33 Adalgisa — Norma *I, ž*] Adalgisa Norma 2; 23, 1 blázinku 2] blázinku *I, ž*; 11 v náruči 2, *I*] v náruči *ž*; 24 piano 2, *ž*] piáno *I*; 27 ji 2] ji *I, ž*; 24, 3 „Hm — hm,“ a ruka 2] „Hm — hm!“ a ruka *I, ž*.

Str. 25 *Tři králové* (NL 6. 1. 1877). — 26, 9 pohledl 2] pohlédl *I, ž*; 22 Josef Malina! *I, ž*] Josef Malina. 2; 29 přece 2] přec *I, ž*; 27 *za 5 v ž navíc tři odstavec*:

Přemýšlím o Třech králích. Jsou zítra, je svátek, a pozejtří je neděle, zase svátek. A v neděli minulou a v pondělí nato byl také svátek. A týden předtím tři svátky za sebou. Ve čtrnácti dnech sedm svátků, sedm dní, kdy se nepracuje, praničeho nevydělá — lidstvo naše musí mít nesmírně moc peněz! Nemluvim o sobě, já nedělám po celý rok nic, nemám toho chválabohu zapotřebí, ale o ostatním lidstvu rakouském jsem se přece domníval, že se musí trochu činit. Já jsem už dříve nerozuměl rakouskému deficitu; teď mu při tom patrném svědectví národního bohatství nerozumím už docela.

Jsou prý přece u nás lidé, kteří trpí nouzí ukrutnou. Ti čtyři jezovité prý, kteří jsou na Svaté Hoře, — sděluje v časopisech kanovník Karlach, ve věcech jezovitských chvalně obeznalý. „V den novoroční sděleno jest jim oficiálně, že od téhož dne přestane se jim c. k. berním úřadem vypláceti dosavadní služné 840 zl.“ — Tisíce tisícův poutníků táže se rozechvěným srdcem vespolek: „Co stane se nyní?“ — Nuže, setřeme slze s líci zarmoucených a potěšme těch milých duší! — Ano, člověk netuší, kde často vládne bída co nejkrutější! Člověk by myslil, že z těch „tisíců tisícův poutníků“, kteří ročně na Svatou Horu přijdou, mohlo by padesát českých spisovatelů výtečně žít, neřku-li čtyři jezovité. Kdyby člověk alespoň měl dostatečnou moc, aby patřičně odpomohl, když přec pozná takovou bídu pravou! Já mít moc — ve čtyřadvaceti hodinách jsou ti čtyři jezovité přes hranice a ostatní s nimi!

Hledím oknem ven na jasně modré nebe. Slunce svítí zlatě. Vzduch je pln příjemného tepla a libých vánků. To by se to těm „milým duším“ capalo ku hranicím.

Str. 28 *Starý mládenec na bále* (NL 17. 1. 1868). — 15 zasedne; já 2] zasedne, já 1, ě; 18 s 65; já 2] s 65, já 1, ě; 33 výhodně: krásu 2] výhodně, krásu 1, ě; 29, 2 lásce; ale 2] lásce, ale 1, ě; 6 každý 2] každý 1, ě; 6 mně zjevná 2, 1] mně ta zjevná ě; 8 vidím!? — Smišeninu 2, 1] vidím!? Smišeninu ě; 30, 4 „ztrpčit“ 2, 1] ztrpčit! ě; 9 nebezpečny; ledové 2, 1] nebezpečny, ledové ě; 9 na okně; když 2, 1] na okně, když ě; 10 vodu; a to 2, 1] vodu, a to ě; 25 dobrá; „jen 2, 1] dobrá, „jen ě; 26 nemyslilo 2] nemyslelo 1, ě; 31, 7 konečně — nějaká 2] konečně nějaká 1, ě; 11 sestřička. — 2, 1] sestřička. ě; 15 tělem? 2, 1] tělem! ě; 19 zase! 2] zas! 1, ě.

Str. 32 *Po funuse s křížkem?* (NL 2. 3. 1876 s podtitulem List masopostní. — 3 masopustu 2] masopostu 1, ě; 18 v ůbec 2, 1] vůbec ě; 19 k jisté dívce 2, 1] k dívce jisté ě; 33, 19 otce; ale 2] otce, ale 1, ě; 24 koš; má-li 2] koš, má-li 1, ě; 30 vyslovili; učinilo 2] vyslovili, učinilo 1, ě; 34, 7 čítacím 2] čítacím 1, ě; 16 umínil si, bude-li 2] umínil si, že bude-li 1, ě; 17 požádá hned 2] hned požádá 1, ě; 37 přísahal 2] přísahal 1, ě; 35, 7 vyhlídka 2, ě] výhlídka 1.

Str. 36 *Popelční myšlenky* (NL 2. 3. 1876). — 5 „memento“ 2] „momento“ 1, ě; 21 stejnou módou 2] stejně módou 1, ě; 37, 13 hokynářství; u hokynářů 2] hokynářství, u hokynářů 1, ě; 15 v obyčejí; chudý 2] v obyčejí, chudý 1, ě; 18 neúprosné 2, 1] neuprosné ě; 22 věc hlavní 2] hlavní věc 1, ě; 26 lékárník 2] lékárník 1, ě; 30 výděleček nejpěknější 2] nejpěknější výděleček 1, ě; 36 počítat; povídá se 2] počítat, povídá se 1, ě; 38, 14 šestáků — zaplať pánbůh za ně! 2] šestáků, zaplať pánbůh za ně. 1, ě; 21 zase 2] zas 1, ě; 33 zapomenout ani 2] zapomenout také 1, ě; 39, 23 rudý, kulatý 2] rudý kulatý 1, ě.

Str. 40 *Kobližky* (NL 23. 3. 1876 O kobližkách). — 3 Masopust 2] Masopust 1, ě; 9 v masopustě 2] v masopustě 1, ě; 11 v masopustě 2] v masopustě 1, ě; 18 chuť! 1, ě] chuť? 2; 28 o masopustě 2] o masopustě 1, ě; 28 máme 2, 1] máme ě; 41, 8 ochotně až příliš 2] až příliš ochotně 1, ě; 13 sedmécitma 2] sedmécitma 1, ě; 30 v tom másle čerstvém 2] v tom másle, čerstvém 1, ě; 42, 10 nevšimnul 2, 1] nevšimnul ě; 16 Vzpomeneme-li si 2, 1] vzpomenem-li si ě; 20 nádivku 2] nádivku 1, ě; 26 kobližkovém; cukráče 2] kobližkovém, cukráče 1, ě; 27 „... s nádivkou“; jakous 2] „... s nádivkou“, jakous 1, ě; 30 pámbička 2] pámbička 1, ě; 36 z jedné 2] z jediné 1, ě; 43, 9 nuanci nejjemnějších 2] nejjemnějších nuanci 1, ě; 9 A pak, když 2] A pak když 1, ě.

Str. 44 *Posvicenský přechod k připitku na české Vášky* (NL 28. 9. 1870). — 10 Posvicení se nedá 2] Posvicení nedá se 1, ě; 20 tvoření 2, 1] stvoření ě; 28 příslovi; ale 2] příslovi, ale 1, ě; 28 Ovšemže 2] Ovšem,

že 1, *č*; 45, 18 připravená a vykrmená 2, 1] připravena a vykrmena *č*;
23 prokazujeme 2] prokazujem 1, *č*; 24 pramatce své: posvícení 2]
pramatce své, posvícení 1, *č*; 24 svátkem *č*] svatkem 2, 1; 31 Vezměte
2] Vemte 1, *č*; 46, 3 za koření 2] na koření 1, *č*; 6 24 kuřat 2, 1] 24 ku-
řata *č*; 8 kredit, a pak 2] kredit, pak 1, *č*; 9 zahrát 2] zahrát 1, *č*;
19 balsánem *č*] balsámem 2, 1; 34 mluvit. — Vaškové 2, 1] mluvit,
— Vaškové *č*.

Str. 47 *Před vánocemi* (NL 22. 12. 1876 bez názvu). — 5 zabiji *č*]
zabiji 2, 1; 48, 13 osiřelý sám 2, 1] osiřelý, sám *č*; 14 zase 2] zas 1, *č*;
15 rozkvetla 2] rozkvětla 1, *č*; 17 miň; ale 2] miň, ale 1, *č*; 49, 14 očisťu-
jící 2, 1] očisťující *č*; 27 ku dveřům 2] ku dveřím 1, *č*; 32 jiný. Frantik
2, 1] jiný, Frantik *č*; 33 zase 2] zas 1, *č*; 50, 1 libá 2, 1] libá *č*; 2 v myš-
lenkách 2, 1] v myšlénkách *č*.

Str. 51 *Nové mlý I, II* (NL 17. 10. a 31. 12. 1875 bez názvu; viz
zde různočtení od 51, 5 a 56, 37). — 5 čtenářstvu 2, 1] čtenářům *č*; 25
poesie 2] poesia 1, *č*; 52, 12 z redakce klerikálního Čecha 2, 1] z redakce
Čecha *č*; 20 král — 2, 1] král! *č*; 53, 16 na rub! Dnes 2] na rub. Dnes
1, *č*; 19 Ostatně mějme 2] Ostatně, mějme 1, *č*; 56, 37 zvláště 2] zvlášť
1, *č*; 57, 11 sám: muž 2] sám, muž 1, *č*; 34 celujeme 2] celujem 1, *č*.

Str. 58 *Dva kriminální listy 1868, 1873* (NL 8. 3. 1868 a 30. 11. 1873
bez názvu; viz zde různočtení od 58, 19 a 62, 33). — 19 volnost; pravý
2] volnost, pravý 1, *č*; 26 kriminál! 2] kriminál. 1, *č*; 59, 14 sobě,
— člověk 2] sobě, člověk 1, *č*; 15 chvilku 2, 1] chvilku *č*; 16 nerád 2]
nerád 1, *č*; 21 stavět snad tak 2] stavět tam a tak 1, *č*; 22 výhlídka,
vím 2] výhlídka, vím 1] výhlídka; vím *č*; 25 dohledu nepotřebuje 2]
nepotřebuje dohledu 1, *č*; 60, 3 zaměstnání naše — to je 2] zaměstnání
naše, to je 1, *č*; 10 k odbírání i čtení některého oficiálního listu 2, 1]
k odbírání ba i čtení „Pražského Nádeníka“ *č*; 28 liberalism 2, 1]
liberalismus *č*; 62, 33 spis obširnější 2] obširnější spis 1, *č*; 63, 23
činže, teď 2, 1] činže — teď *č*; 27 přece 2] přec 1, *č*; 28 25 zlatých?
2, 1] 25 zl.? *č*; 35 copak s ní? *č*] copak s ní? 2, 1; 37 sedět dole
2, 1] ležet dole *č*; 64, 1 Ano, ještě klesla! Veškerá 2, 1] Ano, ještě
klesla — člověk by neuvěřil! Veškerá *č*.

Str. 65 *Noční schůze feudálně—klerikálního českého sněmu* (NL 8. 12.
1871). — 67, 4 Výborně, a navrhuju 2] Výborně a navrhuju 1, *č*; 16
terciáci *č*] terciáni 2, 1; 68, 4 ve jměnu komise a) pro přijetí 2] ve
jměnu komise: a) pro přijetí 1, *č*; 10 dr. Edvard Grégr 2, 1] dr. Ed.
Grégr *č*; 12 přece 2] přec 1, *č*; 25 a on náhle 2] a náhle 1, *č*.

Str. 69 *Z francouzských oblaků* (NL 4. 10. 1870). — 8 necestujeme 2]
necestujem 1, *č*; 17 vstoupil jsem 2] vstoupil jsem 1, *č*; 20 lítáte také?

2] také litáte? *I, ě*; 27 nadávat Němcům! 2] Němcům nadávat! *I, ě*; 70, 30 zatáhne 2, *I*] táhne *ě*; 37 kule 2, *I*] koule *ě*; 71, 15 dobře; ale 2] dobře, ale *I, ě*; 27 po snídani 2, *I*] po snídani *ě*; 72, 4 *v ě navíc*: P. s. Pozdravte mně Kadeřávka!

Str. 73 „*Filosofické*“ *aforismy z doby „kongresu filosofů“* (NL 30. 9. 1868). — 9 přece 2] přec *I, ě*; 74, 9 zůstat filosofem?] být zůstat filosofem? 2] být filosofem? *I, ě*; 12 Prvnější 2] Prvější *I, ě*; 27 obyčejní; nevěděl jsem 2] obyčejní, nevěděl jsem *I, ě*; 75, 17 vyssátou 2] vyssatou *I, ě*; 19 ani jsem se nemohl *I, ě*] ani jsem nemohl 2; 25 oblečena velmi nedbale 2] velmi nedbale oblečena *I, ě*; 26 o trojhranu pravidelném 2] o pravidelném trojhranu *I, ě*; 31 dobře; že 2] dobře, že *I, ě*.

Str. 77 *Také zdpisky, ale jen diurnisty (dříve) osmdesátikrejcarového* (NL 4. 3. 1868). — 4 vysoko, až po uši 2] vysoko až po uši *I, ě*; 7 „*english*“: ale 2, *I*] „*english*“: ale *ě*; 9 krejcarův 2, *I*] krejcarů *ě*; 23 šestáky? *ě*] šestáky *l 2, I*; 26 síly; nebo 2] síly, nebo *I, ě*; 29 bydlet; když 2] bydlet, když *I, ě*; 78, 14 velikou 2] velkou *I, ě*; 19 nechodím; do opery 2] nechodím, do opery *I, ě*; 20 zdarma; o činohru 2] zdarma, o činohru *I, ě*; 21 opišu dvakrát 2] dvakrát opišu *I, ě*; 79, 3 krejcarů: za 2] krejcarů, za *I, ě*; 6 za krmení 2] na krmení *I, ě*; 21 maňšety, lesknou se 2] maňšety; lesknou se *I, ě*.

Str. 81 *Bibličká slechta* (NL 12. 1. 1873 bez názvu). — 6 čtyř 2] čtyř *I, ě*; 82, 9 Proč 2, *I*] Proč *ě*; 11 nazveš 2, *I*] nazuvěš *ě*; 12 úmluvu 2, *I*] umluvu *ě*; 16 vše v rodině 2, *I*] v rodině vše *ě*; 37 raději 2, *I*] raděj *ě*; 83, 1 kočího drží 2] drží kočího *I, ě*; 11 velikou 2] velkou *I, ě*; 15 z Rut; ale 2] z Rut, ale *I, ě*; 24 zpět z babylonského zajetí 2] z babylonského zajetí zpět *I, ě*; 30 býti, tím také 2] býti a protož právě Josefovi, potomku Davidovu, zasnoubena byvši, tím také *I, ě*.

Str. 85 *Několik skutečně moudrých slov o spisovatelském honoráru* (NL 20. 8. 1871). — 86, 14 zeli; ale 2] zeli, ale *I, ě*; 36 křišťálové 2] křišťálové *I, ě*; 87, 25 rozradostněn 2, *I*] rozradostnění *ě*.

Str. 88 *Vegetus, a, um. — Anima, ae* (NL 20. 11. 1870). — 21 krev ještě teplou 2] teplou ještě krev *I, ě*; 89, 10 přece 2] přec *I, ě*; 25 hned 2] hned *I, ě*; 36 dál: užiznutá 2] dál, užiznutá *I, ě*; 90, 1 od hlíny tedy! 2] od hlíny! *I, ě*; 9 do ciziny; nepije 2] do ciziny, nepije *I, ě*; 31 vegetariánů — on je 2] vegetariánů, on je *I, ě*.

Str. 91 *Lékařky, kněžky, právníčky I, II* (NL 16. 6. 1872 a 16. 6. 1872 bez názvů; viz zde různověstění od 91, 10 a 93, 34). — 10 medicíny 2] medicíny *I, ě*; 20 učiti 2, *I*] učit *ě*; 21 pomáhal 2, *ě*] pomáhal *I*; 92, 5 potřeby 2, *I*] potřebí *ě*; 5 dotyčná 2] dotýčná *I, ě*; 19 při nemocech

dětských 2] při dětských nemocech 1, 2; 93, 7 tam 2] tam 1, 2; 8 rády; jen 2] rády, jen 1, 2; 12 zapovězena. Budou 2, 1] zapovězena! Budou 2; 14 nepřisluši 2, 1] nepřisluši 2; 19 vždy jen snilo 1, 2] vždy snilo 2; 27 zabitých 1, 2] zbitých 2; 34 zuřivce 2, 1] zuřivce 2; 94, 1 o kněze — dokud 2] o kněze, dokud 1, 2; 9 pánbička 2, 1] pánbička 2; 21 oveček: bdělá 2] oveček, bdělá 1, 2; 25 malérů nepomucenských 2] nepomucenských malérů 1, 2; 95, 1 přísně, s výborem 2] přísně s výborem 1, 2; 11 bližních; budou-li 2] bližních, budou-li 1, 2; 17 že by ženy neměly 2] že by neměly 1, 2; 29 elegantním 2, 1] elegantní 2; 33 obhájee 2, 1] obhájce 2; 96, 6 jen — být 2] jen, být 1, 2; 8 budeme 2] budem 1, 2.

Str. 97 *Za padesát let* (NL 1. 9. 1872 bez názvu). — *Před 1 v ř navic odstavec :*

Ta stará kára života pořád se dále drkotá — a my s ní. Po 12. srpnu žiju zcela již beznadějný! Když takhle fádne — vídeňský feuilletonista by napsal „všivě“ — sám soudní den dopadne, čehopak ještě můžem očekávat! Když i po *posledním* soudu veškerá nicota p. t. světa bujně bují dál, čeho nám může poskytnout beztrestná již budoucnost! Také skutečně nevidíme žádné změny, žádné novoty, žádné zábavy kolem sebe. Vše jde tak líně, tak myšlenkově nedbale! Některé příklady té myšlenkové lenosti! Papež teprv teď, tři celá leta po neomylnosti, chce způsobit nové dogma — za tři leta jediný dobrý vtíp nový, copak je to na nás! — Cholera se blíží, přijde, přejde — až bude pryč, vydá městská rada naše předpis, jak mají domácí páni domy čistit, a určí komise. — Před dvaceti lety, když jednala komise o novém hřbitově malostranském, čtli jsme, že „se ozvali hlasové, aby veškeré hřbitovy pražské byly přeloženy někam k Běchovicům“, právě teď čteme zas, že „se ozývají“, a po dvaceti letech budem čist znovu, nebudem-li již i s oněmi hlasy shnilí. — Lidi je v Praze pořád víc a víc, bytů pořád míň a míň, přec nikdo nepřipadl ještě na pravý pramen toho zla. A příčina nedostatku bytů je tak jednoduchá, tak průzračná: příčinou je právě ta přílišná láce volů. Teď, když řezník *tratí* při každém volu, kterého porazí, 25 zl., vystaví si z *výdělku* svého za 10 let na př. 2 domy; kdyby ale ztratil takhle na kuse 100 zl., vystavěl by si domů 8 a bytů by bylo ihned dost.

4 vidím; prosím 2] vidím — prosím 1, 2; 6 již dnes, jak 2] již, jak 1, 2; 7 vypadat na př. za padesát let 2] za padesát let vypadat 1, 2; 10 pochybnosti. Pak tedy 2] pochybnosti, neboť do padesáti let budou mít mé spisy již 128. vydání a každý ví, co to znamená. Pak tedy 1, 2; 19 střevičky jenom! 2] jen střevičky! 1, 2; 29 mohutné 2] mohutné 1, 2; 98, 23 tam — kde 2] tam, kde 1, 2; 99, 17 v ř není odstavec.

Str. 100 *Zcela věrná zpráva o tom, jak to bylo 24. února r. 1872* (NL 25. 2. 1872 s názvem: *Zcela věrná zpráva o tom, jak to bylo zmíněného dátum*). — 5 prohlédl 2, 1] prohlédl 2; 101, 12 přebytek; jaká 2] pře-

bytek, jaká 1, *č*; 18 schůze dekretovala 2, 1] schůze r. 1902 dekretovala *č*; 102, 6 prorazil 1, *č*] porazil 2; 8 studie se mnou zvlášť 2] studie zvlášť 1, *č*; 103, 7 formy; překrásné 2] formy, překrásné 1, *č*.

Str. 104 *Láska ve vídenských insertech* (NL 1. 12. 1860). — 5 jen forma 2, 1] jen „forma“ *č*; 6 jezovity 2, 1] jesuity *č*; 10 napjatý; ani 2] napjatý, ani 1, *č*; 20 „demimonde“; ale 2] „demimonde“, ale 1, *č*; 22 v týlu; ale 2] v týlu, ale 1, *č*; 23 na tváři. Vídeň 2] na tváři, Vídeň 1, *č*; 23 „cocodetty“; ale 2] „cocodetty“, ale 1, *č*; 27 pro politiku. *odstavec* Amorety 2, 1] pro politiku. Třeba bychom na jevišti měli už Sabinův „inzerát“, v životě českém se zajisté ještě neodehrál! *odstavec* Amorety *č*; 105, 7 aby obecnstvo se dívalo i na stránku poslední 2] aby obecnstvo i na stránku poslední se dívalo 1, *č*; 14 sta 2] sta 1, *č*; 19 myslěj 2, 1] myslí *č*; 106, 4 Jiná „mladá . . .“ 2, 1] Jiná, „mladá . . .“ *č*; 5 Přec jsem 1, *č*] Přejem 2; 11 ve čtyry hodiny 2, 1] ve 4 hodiny *č*; 22 pod šifrou 2, 1] pod šifrou *č*; 27 atd.; avšak 2, 1] atd., avšak *č*; 33 další 2, 1] další *č*; 34 čteme 2] čtem 1, *č*; 107, 1 úředniku 2] úředníku 1, *č*; 3 starším, zámožným 2] starším zámožným 1, *č*; 8 více 2] víc 1, *č*.

Str. 108 *Provedený důkaz, že jsme lidé chybní* (NL 14. 5. 1871). — *Před 1 v *č* navíc*: To nejde, abych si dal říkat „cynik“, a proto musím dnes psát o něčem ještě nevinnějším než o nevinnosti. Také není ani potřeby tahat se s něčím tak závadným, vždyť je velkých udalostí dost, novinek dost, všeho dost! Ella Ricci, la divina Čecho-Vlaška, pochválila „snahy českého studentstva“ — to si myslím, já bych se také ani trochu nebránil, kdyby Ella Ricci chtěla chválit moje snahy! Spolek sv. Ludmily, ve vši opravdivosti jeden z nejrozumnějších dobročinných spolků pražských, otvírá zejtra novou výstavu, a podá Pražanům novou příležitost, aby zas dokázali, že co je nejrozumnějšího, podporují nejmíň. Spolek veselých mládenců (mám také tu čest) usnesl se, že na oslavu provedeného letošního máje spořádá dne 21. velkolepý průvod po Příkopech v kožiších a v bačkorách; pak zadá k říšské radě petici, aby máj vůbec už ani nebyl. A kdyby nebylo ani všech těch novinek, máme právě týden v žurnalistice, v němž se tiskové chyby zrovna rojí, — ve čtvrtek napočítal jsem jich v jediném listu 42 a (já mám . . .); 3 Vy ne? Jak přijdu 2, 1] Vy ne? *odstavec* Jak přijdu *č*; 5 rozšíří obličej 2] obličej rozšíří 1, *č*; 24 zúčastnil“, také „pozůstali truhlici“ 2] zúčastnil“ také „pozůstali truhlici“ 1, *č*; 28 trestuhodným — unášející 2] trestuhodným, — unášející 1] trestuhodným, unášející *č*; 109, 31 kance! 2, 1] na kance! *č*; 110, 11 malér; čtem-li 2, 1] malér, čtem-li *č*; 13 pleš; a čtem-li 2, 1] pleš, a čtem-li *č*.

Str. 111 *Bez myšlínky* (NL 21. 5. a 25. 5. 1860). — 14 Fiesolovo; našlo se 2, 1] Fiesolovo, našlo se *č*; 21 vtom ohledu mnohým potěšila

2, I] v tom ohledu v mnohém ohledu potěšila *č*; 25 můžeme 2] můžem *I, č*; **112**, 1 někdejší, životem bující 2, I] někdejší životem bující *č*; 5 nemusíme podívat 2] podívat nemusíme *I, č*; 6 na něm na př. mrtvá 2] na něm mrtvá *I, č*; 10 namaluje také 2] také namaluje *I, č*; 24 nazvat pak 2] nazvat to pak *I, č*; **113**, 18 o zeď; nahoře 2] o zeď, nahoře *I, č*; 20 koberec 2, I] tepich *č*; *a podobně* 21, 23, 25; 35 mytologického; ale 2] mytologického, ale *I, č*; 37 dohromady, i s tím pláštěm, jen 2] dohromady i s tím pláštěm jen *I, č*; **114**, 1 extra 2] zvlášť *I, č*; 8 přece 2] přec *I, č*; 10 *v č navíc věta*: Ale obecenstvo vyličím a pochválím až v článku druhém.; *před* 11 *v č název druhé části feuilletonu* Bez myšlenky II; 17 něco drobnějšího 2] něco drobného *I, č*; 20 „Ah, tady 2] „Ah tady *I, č*; 32 hezký — jako 2, I] hezký jako *č*; **115**, 18 to nejde. 2] to nejde! *I, č*; **116**, 18 a co mne těší. 2, I] a co mne dle bezmyšlenkového článku prvního těší. *č*.

Str. **117** *Cesta po tramvaji* (NL 25. 6. 1876). — 4 nemůžeme 2] nemůžem *I, č*; 19 dlaždění *I, č*] dlaždění 2; 21 z lidu“; konduktor 2] z lidu, konduktor *I, č*; 28 listek. — „Na 2, I] listek. Mrzut, že můj podnik tak nízko se cení, platím. — „Na *č*; **118**, 13 jedeme 2] jedem *I, č*; 15 za námi; stará 2] za námi, stará *I, č*; 22 prý v Haliči 2, I] prý teď v Haliči *č*; 26 starší, vážná 2] starší vážná *I, č*; 37 praxe vítězí. — Lidé 2] praxe vítězí. Lidé *I, č*; **119**, 28 pan kontrolor 2, I] pan konduktor *č*; **120**, 28 a ja sedím ve vagonu 2, I] a já ve vagonu *č*; **121**, 1 abych také já šel ke všem čertům 2, I] abych já raděj šel také *č*; 12 most, přes nějž omnibusy směji. — Dal 2] most. Dal *I, č*; 21 v tváři! — Už 2] v tváři. Už *I, č*; 21 vlaštovka 2] vlaštovka *I, č*; 29 ze společné 2, I] za společné *č*; **122**, 16 jsme *I, č*] jsem 2.

Str. **123** *Pražští bokynďáři* (NL 12. 10. 1876). — 28 z vídeňského 2] z vídeňského *I, č*; 29 romanopisec *I, č*] romanopisec 2; **124**, 16 mišenských 2] mišenských *I, č*; 18 napsat před čtyřiceti 2, I] napsat čtyřiceti *č*; 28 stučku 2, I] stůček *č*; 30 nějakou štetku 2, I] nějaká štetka *č*; 37 slavná 2] slavná *I, č*; **125**, 8 dále 2, I] dál *č*; 11 okurkami 2, *č*] okůrkami *I*; 28 otvírají 2, I] odvírají *č*; **126**, 6 perníkářem 2] perníkářem *I, č*; 12 s uzenářem: před 2] s uzenářem, před *I*] také s uzenářem, před *č*; 25 štipnout *I, č*] štipat 2; 26 přece 2] přec *I, č*.

Str. **128** *Popel!* (NL 6. 4. 1876). — 8 vzhůru 2] nahoru *I, č*; **129**, 17 „servus servarum“: doplňují 2] „servus servarum“, doplňují *I, č*; 23 na půdě; někdy 2] na půdě, někdy *I, č*; 25 až v porodnici 2, I] až u sv. Apolináře *č*; **130**, 5 zvedne: škopičky 2] zvedne, škopičky *I, č*; 14 ji 2, I] je *č*; 19 napadlo as „Má milá 2, I] napadlo as „bílé tělo — jako by z komína vyletělo“, nebo „má milá *č*; **131**, 15 „... pro prsa!“ —, kladly si 2] „... pro prsa!“ kladly si *I, č*; 17 tam: „je to 2] tam, „je to *I, č*; 19 vzdělána: prskaly jsme 2] vzdělána, prskaly jsme *I, č*.

Str. 135 *Z divadelních listů slěhny Anežky Škořilovy k slěčně Liduše Bromské* (NL 25. 2. 1876; NL 8. 3. 1876 pokračování pod stejným názvem s podtitulem List druhý, NL 23. 3. 1876 s podtitulem List třetí, NL 2. 4. 1876 s podtitulem List čtvrtý; — viz zde různočtení od 135, 10; 138, 20; 142, 9; 145, 30). — 10 ach ano, divadlo! 2] ach ano divadlo! 1, 2; 17 mnoho! 2] mnoho. 1, 2; 29 jako ouhoř; my 2] jako ouhoř, my 1, 2; 136, 8 bolesti; když 2] bolestí, když 1, 2; 8 pan Brigard 2, 1] p. Brigard 2; 12 nerozuměla 2] nerozuměly 1, 2; 31 ví zas o každém 2] ví o každém 1, 2; 137, 5 štěstí svého 2, 1] svého štěstí 2; 138, 10 Tisíckrát 2, 1] Tisíckrátě 2; 20 rozmrzena 2] rozmrzená 1, 2; 30 „činohra“; když 2] „činohra“, když 1, 2; 139, 5 francouzského, a než 2, 1] francouzského — a než 2; 23 styděla pořad 2] pořad styděla 1, 2; 140, 1 povídal: „Ta divadelní . . . krajíně.“ 2, 1] povídal, že je ta divadelní . . . krajíně 2; 141, 7 Ty vidíš: náhodou 1, 2] Ty vidíš! náhodou 2; 10 v dalších 2] v dálích 1, 2; 11 spadla! pravil vousatý. „Spisovatelé 2, 1] spadla! Spisovatelé 2; 142, 9 po sobě, jen abych 2, 1] po sobě (ačkoli trvá hra vždycky až přes půljenáctou), jen abych 2; 143, 9 dámou; ale 2] damou; ale 1, 2; 15 několik dětí, pan Šmaha 2, 1] několik dětí (totiž v skutečnosti, nejen v kuse na divadle), pan Šmaha 2; 18 řeci; já 2] řeci, já 1, 2; 18 musila 2] musela 1, 2; 20 otevřených 2] odevřených 1, 2; 144, 1 tak 2, 1] také 2; 8 jaksi ve vzduchu 2, 1] jaksi už ve vzduchu 2; 13 nemusil 2, 1] nemusel 2; 20 času 2] čas 1, 2; 33 životem; jenže 2] životem, jenže 1, 2; 145, 13 upřímná 2, 1] upřímná 2; 30 tak jako 2] tak, jako 1, 2; 146, 8 kupuje na šaty 1, 2] kupuje šaty 2; 15 starý pán — chodí 2] starý pán, chodí 1, 2; 16 noční, — a má 2] noční, a má 1, 2; 26 rozumna 2, 1] rozumná 2; 30 přede vším 2] před vším 1, 2; 35 povídají si; ženské 2] povídají si, ženské 1, 2; 36 se zaslují; mně 2] se zaslují, mně 1, 2; 147, 14 rozumného, — a už 2] rozumného, a už 1, 2; 15 zas 2] zas 1, 2; 23 po chvilince 2] po chvilince 1, 2.

Str. 149 *Pannopanna*. Divadelní hra dle Shakespeara, Lindaua a ještě některých jiných (NL 7. 5. 1871 bez názvu i podtitulu). — 16 myšlenku 2, 1] myšlenku 2; 151, 10 milený otče; ale 2] milený otče, ale 1, 2; 27 krocana; ti 2] krocana, ti 1, 2; 152, 19 pomerančové 2] pomorančové 1, 2; 26 stará 2, 1] stara 2; 31 pamádou 2] pomádou 1, 2; 34 Mladý — starý 2, 1] Mladý, starý 2; 153, 20 letí, strachem vypuštěna, přes jeviště 2] letí strachem vypuštěná přes jeviště 1, 2; 21 Napověda 2] Ná-pověda 1, 2; 24 říci 2, 1] říct 2; 154, 2 s vousy, jako tatínek 2] s vousy jako tatínek 1, 2.

Str. 155 *Rok co rok „Mlynář a jeho dítě“ 1870* (NL 3. 11. 1870 „Mlynář a jeho dítě“). — 19 krásách 2, 1] krasách 2; 24 nadávka, kdy 2, 1]

nadávka, co *č*; 27 můžeme 2] můžem *I, č*; 32 sice 2] sic *I, č*; 156, 1 ne-
 cvakaly zimou 2] zimou necvakaly *I, č*; 157, 21 (Rok co rok „Mlýnář
 a jeho dítě“) 1871 (NL 3. 1. 1871 s názvem Dušičková zábava). —
 26 vodopád, tu choulíš se 2] vodopád, choulíš se *I, č*; 158, 8 nezachvěl!
 2] nezachvěl? *I, č*; 33 sov vlastních 2] vlastních sov *I, č*; 35 kuropění:
 v divokém 2] kuropění, v divokém *I, č*; 159, 7 šprýslíky 2] šprýslíky
I, č; 11 v kulise protější 2] v protější kulise *I, č*; 22 přešlo 2] přešly *I, č*.
 160, 1 (Rok co rok „Mlýnář a jeho dítě“) 1872 (NL 3. 11. 1872 bez
 názvu). — 28 více 2] víc *I, č*; 33 blízko — no, je-li to 2] blízko — je-li
 to *I, č*; 161, 13 flétou 2] flautou *I, č*; 35 hlas hrobový 2] hrobový
 hlas *I, č*; 36 dlouhý mrtvý v rubáši a punčochách, jak 2, *I*] dlouhý
 mrtvý, v rubáši a punčochách, jak *č*; 162, 6 „No, no, jen 2] „No no, jen
I, č; 9 „Ó prosím 2] „O prosím *I, č*; 11 Děti (letos kus už po 30 kr.,
 přirázilo jim) shrnuly se 2, *I*] Děti kus po 30 kr. shrnuly se *č*; 17 mrtví
 jdou 2] jdou mrtví *I, č*; za 17 v *č* navíc odstavec: Mlhový hadr se snesl,
 positivck spustil, dvěře kostelní se odevčely, světlo šlehlo, mrtví lezli.
 — 19 vymíit; nepomohou-li 2] vymíit, nepomohou-li *I, č*.

Str. 163 „Romeo a Julie“ — paskvil na lásku (NL 20. 3. 1874 a 21. 3.
 1874). — 16 v novém svém spise 2] v novém spise svém *I, č*; 19 Romeo
 a Julie 2, *I*] Romeo s Julií *I, č*; 164, 10 paní hraběnka, ta je zas zcela
 chladná ženská 2] paní hraběnka je zas ženská zcela chladná *I, č*; 17 po
 italsku: najme] po italsku: najde 2] po italsku, najme *I, č*; 20 sňatek
I, č] sňátek 2; 23 roztomilý 2] roztomilý *I, č*; 165, 14 vyhnán!“ — 2, *I*]
 vyhnán!“ — *č*; 15 cit pak je teprv divný! 2] cit je teprv divný. *I, č*;
 166, 16 jaké 2] jakou *I, č*; 21 nemožnosti *I, č*] nemožnosti 2; 167, 10 brzo
 2, *I*] brzy *č*; 11 závazku věrnosti 2, *I*] závazku věrnosti *č*; před 16 v *č*
 název druhé části feuilletu „Romeo a Julie“ — paskvil na lásku (Dokon-
 čení); 35 mysl; co slyšíme 2, *I*] mysl, co slyšíme *č*; 169, 13 druhá *č*]
 druhá 2, *I*; 17 romanci; snad by 2] romanci, snad by *I, č*; 170, 13
 inštitucí 2] institucí *I, č*.

Str. 171 *Drobný divadelní juk* (NL 13. 12. 1874). — 172, 26 zapome-
 nuv 2, *I*] zapomenu *č*; 33 pikhard 2, *I*] pikhart *č*; 173, 15 operní. Nad
I, č] operní: Nad 2; 174, 2 v „Egmontu“; posud 2] v „Egmontu“,
 posud *I, č*.

Str. 176 *O dvou Petrovských* (NL 14. 6. 1874 bez názvu). — 5 čes-
 kého národa 2] národa českého *I, č*; 177, 11 Adolfu 2] Antonínu *I, č*;
 18 přece 2] přec *I, č*; 178, 32 A nejen usmrtit 2] Nejen usmrtit *I, č*.

LITERÁRNÍ

Str. 183 *Pražský pěvec* (Lumír 10. 1. 1877). — Za 2 v *I, č* navíc motto:
 The fact is, that poetry requires not an examining, but a believing

frame of mind. *Macanlay*, Miscell. writings.; 13 vrcholem 2, 1] povrchem 1; 21 mnohý! —, že] mnohý! — že 2, 1] mnohý! že 1; 24 vzrušila 2, 1] vyrušila 1; 184, 34 citátů: nejlepší 2] citátů, nejlepší 1, 1; 185, 12 spáchané v Čechách 2] v Čechách spáchané 1, 1; 14 milenku svoji 2] milenku svou 1, 1; 31 naučného 2] naučného 1, 1; 186, 23 pilně pozor 2] pilný pozor 1, 1; 30 zpěvofilého 2] zpěvumilého 1, 1; 187, 20 dobrotivý. — 2] dobrotivý. 1, 1; 23 příčinnivá 2, 1] příčinnivá 1; 188, 24 mně 2] mě 1, 1; 26 mně 2] mě 1, 1; 189, 4 mně 2] mě 1, 1; 8 jenom 2, 1] jenem 1; 13 nemůžeme 2] nemůžem 1, 1; 16 Avšak 2] Ale 1, 1; 28 musil 2] musel 1, 1; 31 Chvějeme-li se 2] Chvějem-li se 1, 1; 190, 5 lež! — 2] lež! — — 1, 1.

Str. 192 *Václava Štulce „Básně“* (NL 19. 11. 1873). — 8 svoji 2] svou 1, 1; 15 vesel: kdo 2] vesel, kdo 1, 1; 32 mnoho 2] mnoho 1, 1; 193, 7 to že budí až úžas! 2] to že je až úžasné! 1, 1; 11 Chudák, těžce usiná 2] Chudák těžce usiná 1, 1; 25 mladistvého 2] mladistvého 1, 1; 29 obdržujeme 2] obdržujem 1, 1; 194, 30 sama, co 2] sama pak, co 1, 1.

Str. 196 *Zbožné kalendáře 1873, 1874* (NL 5. 10. 1873 a 15. 11. 1874 bez názvů; viz zde různočtení od 196, 19 a 200, 25). — 19 tendenci celou 2] celou tendenci 1, 1; 197, 7 přichází 2] přijde 1, 1; 18 dali; chraňte se 2] dali, chraňte se 1, 1; 27 nemohu! Uslzeným 2] nemohu a uslzeným 1, 1; 198, 30 teď bych to byl chtěl 2] teď bych to chtěl 1, 1; 199, 5 jidel 2, 1] jidel 1, 1; 6 zabijeni 1, 1] zabijeni 2; 13 zde, právě na tom místě, do 2] zde právě na tom místě do 1, 1; 20 zabiji 1, 1] zabiji 2; 23 „nezabiji“ 1, 1] „nezabiji“ 2; 30 debrecínka 2] debrecínka 1, 1; 200, 25 jenom 2] jen 1, 1; 201, 17 to víte: uvažila 2] to víte, uvažila 1, 1; 21 bezdechou 1] bezduchou 2, 1; 33 slzy jim splývaly 2, 1] slzy pohnutí jim splývaly 1; 203, 24 kdysi 2] jednou 1, 1; 34 namahavě byl přečlzl 2] namahavě přečlzl 1, 1.

Str. 205 *Literární masopostní pojednání* (NL 29. 1. 1871, v 1 navíc: Číslo první). — 1 masopostní 2, 1] masopustní 1; 17 tedy as už dříve 2] tedy už dřív 1, 1; 18 na vzor 2, 1] za vzor 1; 23 Chceme-li 2] Chcem-li 1, 1; 24 nejdřív 2, 1] nejdříve 1; 31 Stankovský 2, 1] Staňkovský 1; 206, 10 „V Betlémě“. Němcová 2, 1] „V Betlémě“. Sabina — „V studni“!!! Je to podivín! Němcová 1; 18 „Na potomky“. 2, 1] „Na potomky“! 1; 22 o jakých 2] o jakých 1, 1; 207, 1 zase 2] zas 1, 1; 2 korálů, a ono] korálů“ a ono 2, 1] korálů“ — a ono 1; 4 píchla 2, 1] pichla 1; 10 „V mé hlavě“, pět 2] „V mé hlavě“ pět 1, 1.

SČESANÉ S CIZÍCH ŠTĚPŮ

Str. 211 *Masopostní listy I. O andělech a tedy také o ženských* (NL 16. 1. 1876). — II. *O tanci* (NL 23. 1. 1876 opakován hlavní název). —

III. *O šibinkách a o novém světě* (NL 30. 1. 1876 opakován hlavní název; — viz zde různovětní od 211, 18; 217, 7; 220, 11). — 18 Že jiný z nich 2] Že jeden z nich 1, 1; 212, 13 otvory 2, 1] odvory 1; 26 planetové; zaujímáme 2] planetové, zaujímáme 1, 1; 34 jmenujeme 2] jmenujem 1, 1; 35 A jen protože jsou 2] A jen proto že jsou 1, 1; 213, 25 dotýkají 2, 1] dotýkají 1; 214, 5 anděl jiných 2, 1] anděl také jiných 1; 7 Radujeme-li se 2] Radujem-li se 1, 1; 9 milujeme-li 2] milujem-li 1, 1; 12 můžeme 2] můžem 1, 1; 18 s okem-andělem: děvče 2] s okem-andělem, děvče 1, 1; 21 myšlenky 2] myšlenky 1, 1; 22 Vezměme 2] Vezmém 1, 1; 27 býti 2] být 1, 1; 32 a tu se pak stává 2, 1] a pak se stává 1; 215, 1 chceme-li 2] chcem-li 1, 1; 4 rozvlhujeme 2] rozvlhujem 1, 1; 4 poukazujeme k protivám: infusorie 2] poukazujem k protivám, infusorie 1, 1; 7 rozkládati 2] rozkládat 1, 1; 12 průhledny již zcela 2] již zcela průhledny 1, 1; 13 nenapadá vám 2, 1] nenapadá vás 1; 18 nebudeme 2] nebudem 1, 1; 19 teprve 2] teprv 1, 1; 27 dvě, počítal-li jsem 2, 1] dvě; počítal-li jsem 1; 216, 5 vyhybají 2] vyhybají 1, 1; 9 vyhybajíce se 2] vyhybajíce se 1, 1; 10 krásný: koule-anděl 2] krásný, koule-anděl 1, 1; 12 talentovaný 1, 1] talentový 2; 30 před sebou: jednou 2] před sebou, jednou 1, 1; 217, 7 tedy není 1, 1] tedy není 2; 25 u nohou 2] u nohy 1, 1; 33 následujeme 2] následujem 1, 1; 218, 8 objímá 2] obejmá 1, 1; 10 uloviti si 2] ulovit si 1, 1; 13 zrovna proto 2, 1] právě proto 1; 219, 6 Ejhle, zmrtvýchvstání 2] Ejhle zmrtvýchvstání 1, 1; 27 myšlenkou 2] myšlénkou 1, 1; 36 Mysleme 2] Myslem 1, 1; 220, 1 myšlenky 2] myšlénky 1, 1; 11 nesmyslu: nesmysl 2] nesmyslu, nesmysl 1, 1; 18 pomocí kukly 2, 1] pomocí kuklí 1; 32 pomocí kukle 2, 1] pomocí dobré kukle 1; 221, 3 sládka obručemi 1, 1] sládka, obručemi 2; 9 k ránu; ale 2] k ránu, ale 1, 1; 20 promluví, promluví 2, 1] promluví, pronese 1; 222, 15 život dá se 2, 1] život lidský dá se 1; 23 v mateřské lůno 2] v lůno mateřské 1, 1; 32 podobné pravdě 2] pravdě podobné 1, 1.

Str. 223 *O menších pro větší děti 1871, 1874* (NL 1. 8. 1871 a 19. 6. 1874, toto pod názvem *Z oboru naivnosti*; viz zde různovětní od 223, 30 a 227, 2). — 30 je-li . . . z člověka“ 2, 1] *v 1 není*; 224, 5 „Nechci slyšet . . . je mokrá.“ 2, 1] *v 1 není*; 10 „Copak myslíš . . . Jazyk!“ 2, 1] *v 1 není*; 26 každý si musí 2] každý že musí 1, 1; 225, 2 kalhoty 2, 1] kalhotky 1; 4 poměru toho 2] toho poměru 1, 1; 7 událostí 2] udalostí 1, 1; 8 Hci 2] říct 1, 1; 21 břečící 2] brečící 1, 1; 25 Dceruška . . . návštěvy?“ 2, 1] *v 1 není*; 30 toho X 2, 1] tohoto X 1; 226, 19 pán Ježíš 1, 1] pan Ježíš 2; 227, 2 Také německý 2, 1] Když německý 1; 2 vydal spisek 2, 1] vydal svůj spisek 1; 2 „Komika ve škole“. Opět 2, 1] „Komika ve škole“, promluvili jsme o něm na zábavu čtenářstva svého. Nyní vydal též Kneiss druhý svazek spisku toho. Opět 1; 5 vesměs dobrý, avšak 2, 1] vesměs tak dobrý, jak byly anekdoty dílu prvního, avšak 1; 5 naivnosti dětské. Suchopar 2]

dětské naivnosti. Suchopar 1] dětské naivnosti, a veselá Kneissova knížka půjde as rychle zas na odbyt. Suchopar 1; 228, 3 zabijí 1, 1] zabijí 2; 6 čtvrtého? " *odstavec* Do dějin 2, 1] čtvrtého? " — Nebo učitel přednáší právě, že jsou „duchové bytosti bez těla“. „Pročpak se teď směješ, ty tam?“ „Inu — musí to být divné, když jim sedí hlava hned na nohou!“ *odstavec* Do dějin 1; 21 potřebujeme 2] potřebujem 1, 1; 22 Martinku 2, 1] Martinku 1; 23 Martinek 2] Martínek 1, 1; 36 školního 2] školského 1, 1; 229, 13 zase 2] zas 1, 1; 15 teprve 2] teprv 1, 1; 16 Zase 2] Zas 1, 1.

Str. 230 *Kanalizován*. Z berlinského přeneseno do pražského (NL 17. 12. 1876 bez názvu i podtitulu). — 16 na ulici černající se 2] na ulici venku černající se 1, 1; 17 metry 2] métry 1, 1; 29 A červená 2] Ale červená 1, 1; 32 bezpečně 2] bezpečně 1, 1; 231, 35 na půdu v truhle 2] v truhle na půdu 1, 1; 232, 16 věrně: vše 2] věrně, vše 1, 1; 19 hledá hrob Agamemnona 1, 1] hledá Agamemnona 2; 26 úroků mnoho 2] mnoho úroků 1, 1; 36 metr 2] metr 1, 1.

Str. 234 *Svatběháně na cestách* (NL 8. 12. 1876). — 235, 6 jest 2] je 1, 1; 15 mne vskutku 2] mne ale vskutku 1, 1; 19 ihned 2] hned 1, 1; 23 as tak 2, 1] tak as 1; 236, 2 jak pružné 2] jako pružné 1, 1; 5 nejraději 2] nejraděj 1, 1; 19 přece 2] přec 1, 1; 37 být pak krásna 1, 1] být krásna 2; 237, 4 t e n 2, 1] ten 1; 7 prádlo. " — 2] prádlo. " 1, 1; 8 drvoštěp 2] dřevoštěp 1, 1; 15 přece 2] přec 1, 1.

Str. 238 *Můj nářek* (NL 5. 11. 1876). — 15 nerád 2] nerad 1, 1; 19 musil: nespravedlivé 2] musil, nespravedlivé 1, 1; 239, 22 tloušťku nápadnější 2, 1] tloušťku tím nápadnější 1; 27 mučednice: ozve-li se 2] mučednice, ozve-li se 1, 1; 27 nějaká 2] některá 1, 1; 240, 30 jsem si chtěl vypůjčit 2] jsem se chtěl vypůjčit 1, 1; 241, 9 přítel svých spatřil 2, 1] přítel svých ani spatřil 1.

Str. 242 *Nová asekurace* (NL 12. 4. 1874 bez názvu). — 6 pojišťuje ženskou krásu 2, 1] pojišťuje, a sice pojišťuje ženskou krásu 1; 6 myšlenka 2] myšlénka 1, 1; 18 pojištěnka 2, 1] pojistěnka 1; 19 pojištěna 2, 1] pojistěna 1; 20 pojištěnka 2, 1] pojistěnka 1; 25 dalšího 2] dalšího 1, 1; 243, 7 třicet let. 2, 1] třicet let 1; 21 ke ztrátě 2] ku ztrátě 1, 1; 29 hezká je 2] hezka je 1, 1; 34 rozmanité 2] rozmanitě 1, 1; 34 úřednictvo 2, 1] úřednictvo 1; 35 všechny 2] všechny 1, 1; 35 pojistěnky 2] pojistěnky 1, 1; 244, 8 trůnu 2, 1] trůnů 1; 9 pleti: rozhodná 2] pleti, rozhodná 1, 1; 19 zlé 2] zle 1, 1; 29 „Krásná!“ 2] „Krásna!“ 1, 1.

Str. 245 *Humor v německém právě* (NL 16. 11. 1871). — 1 Humor 2] Humor 1, 1; 10 i profesorsky 2, 1] a profesorsky 1; 19 jeho. *odstavec*

V poeticky 2, 1] jeho. Hocha naznačovali obyčejně co „polovic člověka“, mezka co „polovic koně“. Žebráci a muzikanti měli své „království“, písaři, provazníci, sedláci, ano i sýraři své „krále“! Mělo-li se dědictví rozdělit na dvě stejné části, vyjádřilo se to slovy: „jako sviňské kopyto“. *odstavec* V poeticky *č*; 246, 22 vylit: „Teče-li víno do vrchu, nezaplátí šenkýř, teče-li s vrchu, zaplatí.“ Mužik 1, *č*] vylit. „Teče-li víno s vrchu, zaplatí.“ Mužik 2; 36 na hnůj. Také 2, 1] Na hnůj. Někdy mu přisuzuje soud ale velmi mnoho — ovšem že jen humorně: hromadu pšenice mezi dvanácti pruty, na každém prutu po 12 hřebech, na každém hřebu po 12 sáčcích, v každém sáčku po dvanácti penězích. Také *č*; 247, 6 nadržet si vody vysoko 2] nadržet si vody, vysoko 1, *č*; 18 od své ženy 2, 1] od ženy své *č*; 28 nectnost 2] nectností 1, *č*.

Str. 248 *Nedělní kázání na základě Darwinovy nauky I, II* (NL 16. 7. 1871 a 23. 7. 1871; viz zde různočtení od 248; 3 a 251, 8). — 3 učenců 1, *č*] umělců 2; 249, 9 s sebou; on 2] s sebou, on 1, *č*; 15 Žádnému zvířeti 2, 1] Žádné zvíře *č*; 250, 3 chvilku 2] chvilku 1, *č*; 3 podívat na ně 2] na ně podívat 1, *č*; 9 museli opatřit 2] opatřit museli 1, *č*; 18 bližní 2] bližní 1, *č*; 18 zná kdo 2, 1] zná z nás kdo *č*; 26 ubijíme 1, *č*] ubijeme 2; 251, 4 prohlásiti 2, 1] prohlásit *č*; 8 přispějeme 2] přispějem 1, *č*; 9 přece 2] přec 1, *č*; 252, 17 je přece 2] přece je 1, *č*; 258, 2 srdnatým 2, 1] srdnatý *č*; 21 veškeru 2] veškerou 1, *č*.

Str. 254 *Naděž zase říkání kajčnickovo I, II* (NL 28. 12. 1871 a 30. 12. 1871 pod názvy Řikání kajčnickovo I, II; viz zde různočtení od 254, 1 a 257, 27). — 1 zase 2] zas 1; 12 znovu třeba každý den 2] třeba každý den znovu 1, *č*; 255, 4 žalovat; ale 2] žalovat, ale 1, *č*; 18 pochází tenhleten papež 2] tenhleten papež pochází 1, *č*; 20 myslit 2] pomyslit 1, *č*; 256, 31 zeslábnul 2, 1] sešlabnul *č*; 32 té krásy 2] krásy té 1, *č*; 257, 27 i k druhé 2, 1] i druhé *č*; 34 kteří arci také pocházejí od nich 2] kteří také od žen pocházejí 1, *č*; 35 vlaštovky 2] vlaštovky 1, *č*; 258, 2 do nějaké anglické 2, 1] do anglické *č*; 19 třeba 2, 1] třeba *č*; 20 knížete Auersperga 2, 1] knížete Adolfa Auersperga *č*; 27 zase 2] zas 1, *č*; 31 datel své 2, 1] datel pták své *č*; 34 od zvířat; kdyby 2] od zvířat, kdyby 1, *č*; 259, 7 jinak; povídá se 2] jinak, povídá se 1, *č*; 8 více 2] víc 1, *č*.

DODATKY

Str. 272 *Literárně masopustní pojednání* (NL 21. 2. 1871, v 1 navíc: Číslo druhé). — 1 masopustní 1] masopustní *č*; 18 romantickému 1] „romantickému“ *č*; 18 klika již 1] klika — již *č*; 19 zpívá se překrásně 1] zpívá Sabina překrásně *č*; 30 přísahá 1] přísahá *č*; 273, 2 vyjadřuje 1] vyjadřuje *č*.

VYSVĚTLIVKY

Str.:

- 7, 2 *Josef Lev* (1832–1898), český operní pěvec, člen Prozatímního divadla od r. 1864, jeden z Nerudových nejdůvěrnějších přátel (viz str. 176, obr. příl. č. 2 a Dopisy II);
- 9, 11 „*every inch a king*“ — angl. „každým coulem král“ (Shakespeareův „Král Lear“, IV, 6, v překladu Lad. Čelakovského z r. 1856);
- 14 „*nepráteleům stavme mosty zlaté*“ — staré německé přísloví;
- 13, 7 *jistý humorista . . . výminečného* — Charles Farrar Browne (1834 až 1867) v komických feuilletonech o dobrodružstvích potulného komedianta Artemuse Warda, jehož jména užíval jako svého pseudonymu;
- 17 *dle páté knihy Mojžíšovy* — míněna slova „Měl-li by kdo syna vzpurného a protivného, . . . uházejí jej kamením a umřec“;
- 30 *loket* — měřil asi 59 cm; *třicet pět palců* — asi 92 cm;
- 14, 1 *paní Marie* — Marie Lvová, nar. 1845, žena operního pěvce Josefa Lva (viz Nerudova blahopřání, obr. příl. č. 3);
- 4 „*o obec se nestarát*“ — zápor latinské vazby „rei publicae curare“, pečovatí o obec, stát;
- 8 *fraternity a equality* — (z franc.) bratrství a rovnosti (z hesel francouzské buržoasní revoluce);
- 15 *Maori* — domorodec hnědé pleti z Nového Zélandu v Australii;
- 15, 12 *Svatobor* — podpůrný spolek pro české spisovatele, založ. r. 1862, s nímž měl Neruda špatné zkušenosti (viz Dopisy II, č. 332);
- 35 *Manča* — Marie, páté dítě Josefa Lva, nar. 1874, zemř. 1877 (viz Dopisy II, č. 264);
- 16, 12 *Když nemám ve veřejnosti pokoje* — Neruda byl tehdy napadán staročeskými žurnály;
- 28 *Herodes* — H. Veliký (62–4 před n. l.), židovský král, který dal ve dnech Ježíšova narození povraždit všechna nemluvňata v Betlemě, když mu mudrci od východu sdělili, že se tam narodil budoucí král (podle Matoušova evangelia, kap. 2, verš 16);
- 17, 27 *co předložila vlčice Romulovi* — podle pověsti našla vlčice na břehu rozvodněného Tiberu dvojčata Romula a Rema, pozdější zakladatele Říma, ujala se jich a kojila je svým mlékem;
- 18, 10 *před svatým Janem Křtitelem* — do 24. června;
- 19, 20 *Letěla bělounek bolubička* — první slova Vendulčiny ukolébavky ze Smetanovy „Hubičky“ z r. 1876;

- 20, 17 *zpěv Juliin ze „Svatojanských proudů“* — arie „Na větvích rosa perlová“ ze „Svatojanských proudů“, opery R. Rozkošného;
- 21 *velké finale ze „Lucie“* — závěrečný sextet III. jedn. opery „Lucia di Lammermoor“ od G. Donizettiho;
- 22 *quintuor* — (z lat.) kvintet, skladba pro pět samostatných hlasů;
- 24 *sextuor* — (z lat.) sextet, skladba pro šest hlasů, častá jako finale operních dějství;
- 29 *nerflexivní* — (z lat.) při kterém se neuvažuje, nepřemýšlí;
- 21, 10 *Leonora* — hlavní ženská postava Verdiho opery „Troubadour“;
- 11 *píseň o touze za Troubadourem* — v zahradní scéně I. jedn. („Hle, noc se opět blíží, on nepřichází . . .“);
- 18 *fermata* — (ital.) kadence, harmonický obrat, ukončující nějaký hudební proud, časté zakončení arie; zde myšlena slova v Zünglově překladu italského textu: „Mně svědčí něžný lásky zjev, mně sladký Troubadourův zpěv.“
- 27 *Azucenina ukolébavka* — píseň ze žalávní scény posledního dějství „Troubadoura“, nejpobulárnější melodie této opery („Ach ráda zavru své oko k snění . . .“);
- 31 *jubilující valček Markétčin* — slavnostní, jásavý valček z Gounodovy opery „Faust a Markétka“ z r. 1859, v Praze po prvé v Novém divadle 6. 7. 1867;
- 32 *Normina zoufalost* — arie Normy, hlavní postavy stejnojmenné opery V. Belliniho, když se doví, že ji manžel oklamal a miluje kněžku Adalgisu;
- 31 *Elsin stesk* — arie Elsy z Brabant, hlavní ženské postavy Wagnerovy opery „Lohengrin“, z I. jedn. před příjezdem Lohengrinovým;
- 22, 25 *duet Adalgisy s Normou* — dvojzpěv sokyň v II. jedn. opery uved. ve vysv. k 21, 32;
- 24, 6 *„Prázdný je háj posvátný . . .“* — počáteční slova Adalgisiny modlitby v I. jedn. „Normy“;
- 25, 19 *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), německý dramatik;
- 23 *„. . . tvoje tříkrálovské . . . nad Rýnem . . .“* — je tam domnělý hrob krále Baltazara; jeho svátek se slaví 11. ledna;
- 26, 3 *Koubek* — Jan Pravoslav K. (1805—1854), český básník a kritik; citovaný výraz připomíná historický výrok něm. politického spisovatele Johanna Jacobyho k pruskému králi Fridrichu Vilému III. v r. 1848: „Je neštěstím králů, že neradi slyší pravdu.“
- 13 *vypravuje nám svatý Matouš* — v 2. kapitole svého evangelia;
- 16 *Beda, kněz northumberlandský (674—735)*, rodem z Northumberlandu, nejsevernějšího hrabství Anglie;
- 33 *paklíček tříkrálovébo* — druh tabáku;
- 28, 8 *„schalkbaf“* — (něm.) šibalský, čtverácký;

- 8 *Bobemie* — německé noviny Bohemia, vycházející v Praze od r. 1828;
- 11 *boskety* — (franc.) skupiny stromů, pod nimiž se upravovalo místo k posezení nebo procházení;
- 20 *čamara* — černý kabát ozdobený spletenými šňůrkami; Češi jej nosili jako projev vlasteneckého smýšlení;
- 20, 6 *petrefakt* — (řec.-lat.) zkamenělina;
- 8 *bulka* — karetní hra;
- 16 *čtyrmečtmaletí* — čtyřiařadvacetiletí;
- 20 *šmole* — z něm. Schmalz, přeřazené máslo;
- 28 *promesa* — úpis, kterým se vlastník losu zavazuje, že za smlouvenou prémii odevzdá kupci výhru, která by na jeho los při nejbližším tahu připadla;
- 32 *Zofín* — myšlen sál na dnešním Slovanském ostrově;
- 30, 5 „*Zorajdo má . . .*“ — zpívá král Boabdil v Bendlově opeře „*Lejla*“ maurské otrokyni, své milence (jedn. III, výst. 4);
- 6 *da capo* — (ital.) od začátku, znovu;
- 20 *dvandět palců* — asi 32 cm; *palec neboli coul* — stará míra, 2,63 cm;
- 28 *šlep* — vlečka;
- 31, 8 *čtverylka* — řadový tanec sudého počtu párů proti sobě;
- 22 *promesa* — viz vysv. k 29, 28;
- 32, 20 *ritornela* — ritornel (ital.), třířádková sloka lidového původu, jejíž 2. a 3. verš je jedenáctislabičný a 1. a 3. verš se rýmuje;
- 26 *Desdemóna* — choť Othella, benátského mouřenina z tragédie Shakespeareovy;
- 27 *Co bůh . . . nezallbil* — podle řecké báje unesl bůh Zeus dceru krále Foinika Europu proměněn v býka;
- 31 *Gil Blas* — román franc. spisovatele Alaina René Lesage, vyd. v l. 1715—1735;
- 31 „*Ach! Markose . . . také nemů*“ — úryvek z 1. oddílu 7. kapitoly uvedeného románu; v překladu J. Kašky (Zbraslavského) z r. 1848 zní jinak;
- 33, 10 *Sapfir* — Moritz Gottlieb S. (1795—1858), vídeňský humorista a satirik;
- 13 v „*přítomém noviciátu lásky své*“ — když neměla v lásce ještě zkušenosti;
- 34, 6 *Jablonského básně* — verše Boleslava J. (1813—1881) byly oblíbeny zvláště u žen (1. vyd. Básni je z r. 1841, potom vyšly ještě několikrát);
- 7 „*Miluješ mne, andělský obraze?*“ — připomíná slovní obraty oddílu Zpěvy milostné;
- 21 *Saturday Review* — anglický liberální týdeník, vycházející od r. 1855;
- 24 *anglikán* — příslušník anglické státní protestantské církve;

- 35, 6 *Popelční středa* — uzavírala masopust, období vhodné k navazování známosti, a končil jí čas svateb před čtyřicetidenním postem;
- 36, 3 „*Memento . . . reverteris!*“ — (lat.) „Pomni, že prach jsi a v prach se obrátíš!“, slova, která pronáší kněz, když na Popelční středu znamená čela věřících popelem;
- 32 *kaducita* — (z lat.) odúmrtí, případ, kdy majetek nemající právo platných dědiců připadne státu;
- 37, 9 *asekurace* — (z lat.) pojištění, pojišťovací ústav;
- 14 *abonnement* — (franc.) předplatné, předplacení;
- 31 *stola* — (z lat.) poplatek za církevní úkon;
- 31 *Marie Terezie* — rakouská panovnice v letech 1740—1780; za ní byla patentem ze dne 30. 5. 1750 předepsána výše štolových poplatků, aby nedocházelo ke sporům mezi faráři a osadníky;
- 38, 8 *pulsant* — (z lat.) zvoník;
- 15 „*krémky*“ — krémové trubičky;
- 22 *na Kašpárka . . . žijem* — narážka na pouťová maňásková divadélka;
- 28 „*erbovní malíři*“ — výrobci pohřebních štítů, na nichž bývaly vymalovány cechovní nebo jiné znaky nebožtíků;
- 28 *fakulista* — (z lat.) nosič pochodní;
- 35 *smíchovský Maulini* — Dominik M. (1785—1863), zakladatel kamenotiskařské firmy v Kinského ul. čp. 9—4 na Smíchově;
- 39, 10 *Entreprise des Pompes funèbres* — (franc.) pohřební ústav;
- 14 „*Büchrensanner*“ — (něm.) ten, kdo napíná pušku, střelec, myslivec; provázival panské kočáry;
- 17 *grandezza* — (ital.) velebnost, důstojnost;
- 26 *alaf* — sladký kmínový likér;
- 40, 14 „*martinské rohlíky*“ — různě nadívané rohlíky, pečené o martinškém posvícení (11. listopadu);
- 15 „*dušičky*“ — housky pečené na svátek Dušiček; někde se jim podle podoby říkalo caletky nebo měchurky; „*všech svatých kosti*“ měly zase podobu hnátů křížem položených;
- 41, 1 *Masopůst, masopůst . . .* — lidový popěvek, srv. Erben, *Písně a říkadla* 1864, str. 48;
- 13 *sedmadváctma* — dvacet sedm;
- 20 *Náš Hanuš . . . vánočka* — Jan Ignác H. (1812—1869), jehož *Kalendář básňový* vyšel po prvé r. 1860 (zde volně citováno se str. 82);
- 24 „*masopustní body . . . svátky*“ — tamtéž podobně na str. 79, ř. 3 zd. a n.;
- 31 *maslina* — dnes znamená rusky „oliva“ a masopustní neděli se říká „maslenica“;
- 33 „*čtvrtkem tuňným*“ — Hanuš o něm na str. 78, ř. 3 zd. a n.;

- 34 „*schmutziger Donnerstag*“ — (něm.) špinavý čtvrtek, tamtéž na str. 79, ř. 4 a n.;
- 36 „*Schmutz*“ — (něm.) špína, nečistota, nešvar;
- 42, 2 „*Krapfen*“ — (něm.) kobliha; *Kröpfe* — (něm.) množ. č. ke „*Kropf*“, nádory, volata;
- 20 „*Sillykugeln*“ — (něm.) koule Ceciliiny;
- 29 „*Krapfenunternehmerin*“ — (něm.) podnikatelka s koblihami;
- 31 *Václav Vladivoj Tomek* (1818—1905), český historik; jeho Děje-
pis města Prahy došel v době sepsání feuilletonu k dílu třetímu
a r. 1901 vyšel svazek poslední, dvanáctý;
- 43, 13 *Ich denk . . . allen* — (něm.) Myslím si: je také v pořádku, že
všechno nechutná všem;
- 15 *Rückert* — Friedrich R. (1788—1866), německý didaktický bá-
sník;
- 44, 6 *slohem ollivierským* — franc. státník a řečník doby Napoleona III.
Emile Ollivier (1825—1913) proslul skvělou formou svých vý-
kladů;
- 24 *Rettigová* — Magdalena Dobromila R. (1785—1845), litomyšlská
vlastenka, známá zejména knihou Domácí kuchařka aneb po-
jednání o masitých pokrmech pro dcerky české a moravské,
Hradec Králové 1826, 1831 atd.;
- 24 *Vávrová* — Kateřina V.-Bolková vydala r. 1866 Pražskou ku-
chařku;
- 25 *Homér* — legendární řecký básník, jemuž se připisují rozsáhlé
antické eposy Ilias a Odysseia; klade se do 9. stol. před n. l.;
- 26 *Cervantes jen pro zasmání* — román Don Quijote de la Mancha
španělského básníka Miguela Cervantesa (1547—1616);
- 30 *Raupach* — Ernst Benjamin Salomon R. (1784—1852), plodný
německý dramatik, autor her jevištně působivých, ale literárně
nehodnotných, viz vysv. k str. 155 a dále;
- 33 *relikvie* — (z lat.) ostatek svatého;
- 45, 3 „*Krátký je život, avšak dlouhé umění*“ — praví Goethův Mefisto-
feles k Faustovi ve scéně Studovna;
- 13 *hasche . . . wink!* — (něm.) chytej radost, kde ti čtveračivě kyne!
- 21 *Tbéby* — město v Boiotii ve středním Řecku;
- 21 *Fenerbach* — Ludwig F. (1804—1872), něm. materialista a atheista;
- 31 *první posvícenská píseň u Erbena* — Erbenovy Prostonárodní české
písně a říkadla z r. 1864, str. 91: Raduj se, kmotře Dvořáku . . . ;
Neruda volně parafrazuje;
- 46, 11 *proto už před týdnem . . . stěvítky* — myšlenky druhé Erbenovy
posvícenské písně na str. 92 Písní a říkadel: Šel sedlák na jar-
mark atd.;
- 14 *kytle* — (z něm.) sukně;

- 16 *selka . . . balládem* — přesné znění slov páté písně v Erbenově sbírce na str. 93, jež začíná: O posvěcení sedlák je pánem: selka atd.;
- 21 *indiánská břízda* — malá hnízdečka vlaštovky Solange, která se v Indii pojídají jako vzácná pochoutka;
- 24 *cyprské* — víno z ostrova Cypru ve Středozemním moři;
- 25 *kysbaroedy* — řecké hudebnice hrající na strunný nástroj;
- 48, 6 „*Kdo smrt leká, nestane se nikdy velkým!*“ — obdoba myšlenky německého básníka J. G. Seume (Apokryphen), citované v Nerudově feuilletonu (NN 27. 9. 1868);
- 37 *Rückert* — viz vysv. k 43, 15;
- 49, 3 *švédská králová Kristina* — vládla v l. 1644—1654; pro svůj střední život skončila ve vyhnanství;
- 13 *girlanda* — (z franc.) obloukovitý pletenec z listí, květů nebo chvoji;
- 13 *básník měl pravdu* — Rückert ve sbírce východní poesie Makamen 1, 71; viz vysv. k 43, 15;
- 19 „*brzlík*“ — laločnatá žláza v hrudní části těla;
- 26 „*nabíjení*“ — plnění jitrnic a jeliť masem, kroupami a houskou;
- 51, 4 *novou mírou metrickou* — jejíž délkovou jedničkou je metr. Základ k užívání metrických měr dala Francie zákonem z 10. 12. 1790; u nás vešly v užívání od r. 1873;
- 13 *Pařížové* — Pařížané, viz vysv. k 51, 4;
- 22 *to bude obrat od Nového roku!* — doplňky k zákonu z 23. 7. 1871 stanovily, že od prvního ledna 1876 se smí v Rakousku užívat jen metrických měr a vah. Staré míry a váhy byly přepočítány na nové a udány zákonné rozměry (viz vysv. k 51, 4);
- 32 *a znali až „desetinu z desetin“* — ve 4. knize Mojžišově, kap. 18, verš 26 čteme: „ . . . tedy přinesete z nich (z ovci) oběť vzhůru pozdvižení Hospodinu, desátky z desátků“.
- 52, 4 *gomor* — biblická míra věci tuhého skupenství, asi 4 kg;
- 9 *efa* — spr. éfá, biblická míra věci sypkých, jejíž obsah je různě udáván, buď 20,12 l, nebo 39 l;
- 10 *hin* — biblická míra pro kapaliny;
- 14 *Maticе česká* — vědecko-literární instituce, založená r. 1830 Pa-lackým k vydávání českých knih;
- 15 *úplný překlad* — pěti Maticе české vyšlo v l. 1855—1872 celkem 37 Shakespearových dramát za spolupráce Frant. Douchy, Jana Čejky, Lad. Čelakovského ml., J. J. Kolára a Jakuba Malého;
- 16 *Studnička* — Frant. Josef S. (1836—1903), vynikající český ma-tematik, od r. 1871 byl profesorem na české universitě;
- 16 *Král Lear* — titulní postava stejnojmenného Shakespearova dramatu;
- 18 „*Ba . . . král* —“ — v překladu J. J. Kolára, viz vysv. k 9, 11;

- 24 „*Aj, ... dukátů*“ — pravi Shylock v překladu „Kupce benátského“ z r. 1864 od J. J. Kolára;
- 28 *český překladatel Goethova Fausta* — Josef Jiří Kolár; překlad vyšel r. 1863;
- 53, 1 „*Setz' ... bist*“ — (něm.) doslova: „Postav svou nohu na podstavec loket vysoký, zůstaneš stále jen tím, co jsi.“ — „*Postav se ... k pasu*“ — slova překladu J. J. Kolára, str. 68 (scéna smlouvy s ďáblem);
- 18 *myriametr* — (z řec.) 10 000 m;
- 26 *Jakub Malý* (1811—1885), konzervativní odpůrce pokrokových spisovatelů; „*na celou píď*“ slavný — t. j. pramálo;
- 27 *staročeské politice bude ... scházet ... „tesařský chlup*“ — velmi mnoho; staročeská strana, vedená Fr. Lad. Riegrem, šla tehdy od porážky k porážce;
- 31 *zejdlík* — (z něm.) stará dutá míra, 0,34 l;
- 54, 7 *bolba* — stará dutá míra, poloviřná mázu, 0,79 l;
- 25 *korec* — stará obilní míra, 93,6 l;
- 55, 16 *topas* — drahokam, nejčastěji barvy žluté, medové;
- 56, 17 *na stambulském trhu* — na trhu cařihradském;
- 17 *pařata* — pašové, vysocí vojenští i civilní turečtí hodnostáři;
- 18 *Nubie* — země v severovýchodní Africe;
- 35 *patrola* — (z franc.) vojenská nebo policejní hlídka;
- 58, 13 *Molescott* — Jacob M. (1822—1893), dánský fyziolog a filosof, materialista; citovanou myšlenku vyslovil v díle z r. 1863 *Die Grenzen des Menschen* (Hranice člověka);
- 27 *k ... architektonickému vyvádění* — k stavebnímu provedení;
- 59, 8 *Ubří budou spokojeni* — tabák se dovážel hlavně z Uher, druhé části rakousko-uherské monarchie;
- 19 *parlour s billardy* — (angl., franc.) hovorna, návštěvní sál s kulečnický;
- 19 *barvíkář* — hráč karet, zvláště hazardní hry ferbla;
- 29 *děrnista* — (z lat.) písař na denní mzdu; viz str. 77 a obraz. příl. č. 10;
- 60, 10 *některého oficiálního listu* — Neruda míní vládní politický list *Pražský deník*, který vycházel od r. 1866; sám jej v NL na tomto místě žertovně nazývá „*Pražský nádeník*“ (viz str. 281, 28);
- 61, 25 *čamara* — viz vysv. k 28, 20;
- 28 *efekty* — (z lat.) věci movité, svršky;
- 32 *trest. zák. § 176, II, lit. a* — uvedený oddíl paragrafu v trestním zákoníku z r. 1852 zní: „Činí-li krádež více než 5 zlatých a a) když pachatel již dvakrát pro krádež trestán byl, ať byla krádež zločinem nebo přestupkem.“
- 62, 1 *trestní paragraf 178* — „Trest. Není-li krádež kromě toho, co se podle §§ 173 až 176 ke zločinu vyhledává, ničím více ztížena, potrestána býti má těžkým žalářem mezi šesti měsíci a jed-

- ním rokem; jsou-li tu však okolnosti přitěžující, mezi jedním a pěti lety.“
- 8 *velký Francouz socialista* — Pierre Joseph Proudhon (1809—1865), představitel maloměšťáckého socialismu; citovaný výrok je ze spisu z r. 1840 *Qu'est-ce que la propriété?* (Co jest majetek?);
- 9 *velký Němec básník* — Heinrich Heine (1797—1856); *Atta Troll*, satira na německé šosáctví z r. 1842, jejímž hrdinou je medvěd (překlad E. Špindlera je až z r. 1874);
- 18 *dle § 173* — podle ustanovení „a) z vyšší hodnoty“;
- 20 *za dvě papírové čtvrtky* — za dvě bankovky nízké hodnoty;
- 30 *ustanovení § 183* — týká se b) z vyšší částky: „Zločinu zpronevěření dopustí se i ten, kdo mimo případ v § 181 obsažený věc nějakou jemu svěcenou, která činí více než 50 zl., za sebou zadržel nebo sobě přivlastnil.“
- 63, 35 *zločin zpronevěření § 181* — v citovaném zákoníku se praví: „Zpronevěření stává se zločinem a) z povahy skutku . . . , když někdo věc nějakou, kteráž mu z příčiny jeho veřejného (státního nebo obecního) úřadu nebo zvláštního příkazu vrchnostenského nebo obecního byla svěcena a kteráž činí více než 5 zl., sobě přivlastnil.“
- 64, 2 *měna konvenční* — smluvená r. 1753; počítalo se podle ní do r. 1857;
- 65, 1 *feudálně-klerikální sněm* — kde má převahu šlechta a vysocí církevní hodnostáři;
- 4 *Presse* — německý vídeňský deník směru „liberálního“, ale ve skutečnosti přátelského vládě; vycházel od r. 1848;
- 9 *z působem . . . copatě ultramontánním* — (z lat.) konservativně klerikálním, církevníckým; tento směr kladl těžiště „ultra montes“ (lat.), „za hory“, za Alpy, do Říma;
- 12 *divinace* — (z lat.) božské vnuknutí;
- 14 *mladočelši* — liberální česká politická strana, která se vytvořila v letech šedesátých proti konservativní straně *staročeské*. Byla pro aktivitu v boji s rakouskou vládou o národní práva a jejím hlavním orgánem byly Národní listy; hlásili se k ní Karel Sladkovský, oba Grégrové, Pravoslav Trojan, Josef Barák a j.;
- 15 *ústavci* — zastánci únorové ústavy z r. 1861, která potlačila individualitu jednotlivých zemí v Rakousku; byli proti státoprávnímu boji Čechů;
- 22 *karyatida* — (řec.) socha podpírající místo sloupu balkon, výstupek a pod.;
- 66, 4 *maršálek* — nejvyšší zemský maršálek kníže Adolf Auersperg (1821—1885), předseda českého zemského sněmu od r. 1867, představitel rakouského centralismu a snah germanisačních;
- 6 *kardinál* — Bedřich Schwarzenberg (1809—1885), od r. 1859 pražský arcibiskup. Na sněmu zastával konservativní program české historické šlechty;

- 9 *dr. Sladkovský* — Karel S. (1823—1880), revolucionář z r. 1848, radikální demokrat, mladočech. Jako poslanec od r. 1862 působil na českém sněmu v duchu demokratickém a proticírkevním;
- 9 *dr. Julius Grégr* (1831—1896), vůdce mladočechů, majitel a šéfredaktor Národních listů, které vedl v duchu federalistickém, protivládním; právě tak působil i jako poslanec na českém sněmu od r. 1865;
- 11 *Nizza* — lázně v jv. Francii na pobřeží moře Středozemního;
- 14 „*gloria!*“ — (lat.) sláva;
- 15 *pan probošt Štalc* — Václav Š. (1814—1887), konservativní kněz a spisovatel (viz str. 192); proboštem kapituly vyšehradské byl od r. 1871;
- 19 *verifikace* — (z lat.) ověření pravdy, správnosti;
- 21 *neofyta* — (z řec.) novokřtěnec, zde nováček v náboženské víře; *Josef Barák* (1833—1883), spisovatel a novinář často vězněný, rozhodný odpůrce klerikálů a konservativců;
- 22 *farský okršlek svatobavelský a týnský* — Barák bydlil v té době blízko obou kostelů, na Staroměstském nám. č. 32; *z povědní cedulky* — potvrzení o vykonané zpovědi; Barák k ní nikdy nechočil (viz vysv. k 66, 21);
- 26 „*Věřim*“ — modlitba shrnující vyznání víry;
- 32 *Efeta!* — (bible.) Otevři se! — zde: Staniz se výmluvným!
- 33 *L. Ziegler* — Josef Liboslav Z. (1782—1846), prof. bohosloví v Hradci Králové; řechnickou theorii Umění kazatelské vydal Komenský r. 1651;
- 37 *David Kub* (1818—1878), německý liberální žurnalista a politik, redaktor časopisu *Der Tagesbote aus Böhmen* a poslanec na českém sněmu od r. 1862; byl nejrozhodnějším zastáncem únorové ústavy (viz vysv. k 65, 15 a Č. spol. I, str. 28, 141, 149);
- 67, 1 *Trier* — Trevír, město na řece Mosele v záp. Německu, bývalé sídelní město arcibiskupství a kurfiřtství;
- 4 *poslanec Schultz* — Ferdinand Sch. (1835—1905), profesor a spisovatel, redaktor Národních listů, odpůrce klerikálů;
- 8 *poslanec dr. Čížek* — Antonín Č. (1833—1883), právník a politik strany mladočeské, energický obhájce v novinářských procesech; poslancem českého sněmu byl od r. 1865;
- 16 *terciáci* — (z lat.) terciáři, osoby, které žijí jako „údobé třetích řádů“ podle jakési řehole v klášteře nebo soukromě ve spojení s některým duchovním řádem. Nejznámější jsou právě terciáři františkánští;
- 22 *dr. Jan Palacký* (1830—1908), syn historika Františka Palackého, docent zeměpisu na pražské universitě. V českém sněmu byl od r. 1861 za výbor velkostatkářů; svými politickými názory stál mezi oběma českými stranami;

- 23 *Beust* — Friedrich Ferdinand B. (1809—1886), německý diplomat, od r. 1866 rakouský ministr zahraničí, nepřítel Čechů, hlavní strůjce neblabého vyrovnání s Uhry r. 1867; tehdy byl již propuštěn z ministerstva a žil jako rakouský vyslanec v Londýně;
- 27 *profesor Krejčí* — Jan K. (1825—1887), prof. geologie a mineralogie na pražské universitě, mladočech; na českém sněmu uplatňoval od r. 1861 zejména školské požadavky a odsuzoval národní rozpory;
- 29 *pankrácká socha svatojanská* — socha Jana Nepomuckého v Praze XIV. na Pankráci; tehdy stála v Benešovské tř. v zahradce domu čp. 322–26, nyní je u starého kostela sv. Pankracia v téže ulici;
- 30 *antifederalisté* — (z lat.) odpůrci federalistů, centralisté, přející utužení ústředního zřízení ve smyslu únorové ústavy;
- 34 *dr. Tedesco* — Němec, odpůrce Čechů z téhož tábora jako David Kuh;
- 68, 3 *profesor Tonner* — Emanuel T. (1829—1900), znalec jazyků, redaktor, překladatel; na českém sněmu byl činný od r. 1867 jako poslanec mladočeského křídla strany národní. Byl jako Barák a Sladkovský odpůrcem církve;
- 10 *dr. Edvard Grégr* (1827—1907), bratr Julia Grégra, politik a redaktor, stoupenec strany mladočeské;
- 11 *tortura* — z (franc.) mučení;
- 13 *dr. Raudnitz* — německý klerikál; byl malý a tlustý;
- 69, 7 *Évreux* — město ve Francii, 108 km na západ od Paříže;
- 8 *Montmartre* — návrší v sev. části Paříže;
- 15 *Montgolfier* — Josef Michel M. (1740—1813), tvůrce prvního balonu a padáku;
- 15 *Green* — George G. (1793—1841), anglický matematik a fyzik, který svými studiemi přispěl k výzkumům v oblasti elektřiny a magnetismu;
- 15 *Nadar* — vl. jm. Félix Tournachon (1820—1910), francouzský spisovatel a vzduchoplavec, tvůrce ohromného balonu Le Géant, s nímž podnikl první let 1863;
- 30 *akcent* — (z lat.) přízvuk;
- 70, 1 *kreslili . . . části mapy Beludžjstanu* — patrně projev německého Drang nach Osten; *Beludžjstan* — jihových. část Iránu;
- 2 *černí busafí* — pluk pruských jezdců, složený z Poláků;
- 3 *o Kleinově historii indického dramatu* — Julius Leopold Klein (1810—1876) napsal dílo *Geschichte des Dramas* o třinácti svazcích (1865—1876); *indickému dramatu* je věnován svazek III;
- 5 *rozluštění kvadratury kruhu* — úkol neřešitelný, poněvadž kruh nelze proměnit ve čtverec;
- 6 *furvežáci* — (z něm.) vozatajstvo;

- 7 *islandská epa Snorri Sturlusona* — rozsáhlé výpravné básně islandského středověkého historika a spisovatele Eddy, sbírky severských bohatýrských písní;
- 10 *Fiesole* — Fra Giovanni F. (1387—1455), italský malíř, tvůrce mnoha kostelních maleb;
- 10 *Raffaël* — R. Santi (1483—1520), italský malíř, sochař a architekt;
- 12 *83. planeta* — v době Nerudově jich bylo známo jen 8, tehdy právě byl objeven Neptun po výpočtech francouzského hvězdáře Leverriera;
- 17 *výpalné* — suma, kterou musela zaplatit obec, aby nebyla vypálena;
- 22 „*Heil dir im Siegeskranz*“ — (něm.) „Sláva tobě ve vítězném věnci...“, německá válečná píseň na nápěv anglické hymny;
- 23 *mobilgardista* — člen pohotovostní gardy;
- 26 „*Das ist der Tag des Herrn*“ — (něm.) „To jest den Páně“, začátek písně Sedláčkova neděle od Ludwiga Uhlanda (1787—1862), známé ze zhudebnění;
- 27 *A la bonheur* — (z franc.) dobrá, budiž;
- 35 *Berthold Schwarz* — německý františkán z počátku 14. stol., domnělý vynálezce střelného prachu;
- 36 *na první Jakubův špryslík* — na první příčku Jakubova žebříku, který sahal až do nebe (viz 1. kn. Mojžíšova, kap. 28, verš 12 až 17);
- 71, 5 *ordonance* — vojenský posel, spojka;
- 10 *Moltke* — Helmuth Karl Bernhard M. (1800—1891), polní maršálek a strateg pruský, který řídil vojenské operace r. 1866 za války proti Rakousku i r. 1870/71 za války prusko-francouzské;
- 11 „*Bon jour, Sire!*“ — (franc.) „Dobrý den, Veličenstvo!“
- 24 *Durnof* — francouzský žurnalista a válečný zpravodaj za prusko-francouzské války;
- 25 *Tours* — město ve střední Francii na levém břehu řeky Loiry;
- 73, 1 *aforismy* — (z řec.) stručné věty obsahující nějaké vtipné myšlenky, průpovědi nebo vědecké zásady;
- 1 *kongres filosofů* — v Praze v září 1868 z podnětu prof. Leonhardiho (viz dále). Rámec udávala Komenského myšlenka mírového sblížení národů, jak svědčí brožura *Der Philosophenkongress als Versöhnungsrat* atd. Praha (tiskem až 1869), kde byla otištěna část překladu Komenského *Panegerse* (Všeobecná rozprava) a uvedena všechna témata jednotlivých řečníků kongresu;
- 4 „*K vaší otázce . . . že ne*“ — v dopise Hugu Boxelovi (latinský originál viz Spinoza *Opera*, Heidelberg, Epistola LVI, str. 261); *Spinoza* — Baruch S. (1632—1677), holandský filosof, materialista a ateista, politickými názory ideolog tehdejších demokratických vrstev buržoazie; *Hugo Boxel* — vysoký holandský úřed-

nik, který se r. 1674 obrátil na Spinozu s písemným dotazem, zdali existují duchové. Citovaný dopis je jeden z pěti, jimiž mu Spinoza odpověděl;

15. *Čupr* — František Č. (1821—1882), docent filosofie na pražské universitě, který obhajoval německý směr filosofie samoučelně spekulativní a vyvolal proti sobě boj vedený Havlíčkem, zdůrazňujícím věčnost a střízlivost (srv. Česká včela 1847, č. 36, 41, 43, 46);
16. *Leonbardi* — Hermann Karl L. (1809—1875), něm. profesor filosofie na pražské universitě od r. 1849, žák Schellingův (viz vysv. k 74, 17), hlásil se k filosofickému odkazu Komenského (viz vysv. k 73, 1); *hessenský potomek* — pocházel z Hessenska, narodil se ve Frankfurtu nad Mohanem;
22. *Feuerbach* — viz vysv. k 45, 21; „*Dvůl lidí . . . idey*“ — přesně: „K myšlení patří původně dva“, srv. Tajemství stvořitelské síly v Bohu, IX. kap. díla *Das Wesen des Christentums* (Podstata křesťanství), Sämtl. Werke, Lipsko 1883, str. 137, ř. 10—11;
27. „*Der Mangel . . . kein Mangel*“ — (něm.) doslova: „Nedostatek, který nestojí nad nedostatkem, není pro nedostatek žádný nedostatek.“ Těto Nerudově formulaci odpovídá Hegelova myšlenka: „Jako omezení, nedostatek uvědomuje si člověk nebo dokonce pocítuje něco, když jest již zároveň nad tím“, srv. *Wissenschaft der Logik, Werke, Stuttgart 1929, sv. VIII, str. 159; Hegel* — Georg Wilhelm Friedrich H. (1770—1831), německý filosof 19. stol., idealista a dialektik;
- 74, 6. *Kant* — Immanuel K. (1724—1804), hlavní představitel německého idealismu 2. pol. 18. stol., jehož učení se jeví jako kompromis mezi idealismem a materialismem; „*nelze očekávat . . . se stali*“ — srv. Kant, *Zum ewigen Frieden* (K věčnému míru);
11. *Německá . . . pozitivní* — dělení filosofie na negativní (Hegel) a pozitivní (Schelling) je kus Schellingovy polemiky proti tomuto jeho filosofickému soupeři; *potence* — schopnost, možnost; u Schellinga značí tento kladný pojem vývojové stupně světového jsoucna;
12. *Erste Potenz: . . . frei schwebende.* — (něm.) První potence: Nekonečná možnost bytí nebo nerozlišená jednota možností být a nebýt. Druhá potence: Schopnost bytí. Třetí potence: Něco, co se svobodně vznáší (visí mezi bytím a nebytím);
17. „*das notwendig . . . Sein*“ — (něm.) jsoucno nezbytné nebo slepé, prajsoucno; *Schelling* — Friedrich Wilhelm Joseph Sch. (1775 až 1854), představitel německého idealismu konce 18. a počátku 19. stol.;
33. „*Der sich . . . Endzweck*“ — (něm.) duch, který se z vlastní iniciativy vztahuje k sobě, v sobě setrvává a jest svým vlastním účelem

- jakožto duchovní vztah sám pro sebe (z Hegelovy Filosofie ducha);
- 75, 8 *Chamfort* — Sébastien Roch Nicolas Ch. (1740—1794), franc. spisovatel, satirik a epigramatik; „*kdo chce se . . . odstráti*“ — myšlenka z Chamfortovy sbírky *Maximes et réflexions morales*;
- 9 „*zwischen . . . Freischwebendes*“ — viz vysv. k 74, 12; „*Sein-können*“ — viz vysv. tamtéž;
- 27 „*die . . . Idee*“ — (něm.) ethická myšlenka vědoucí o sobě samé;
- 31 *že se ale ani nesmějí* — narážka na Catonův výrok o augurech „divil se, že se nesmějí, když jeden druhého potká“; *augurové si kdys rozuměli* — věděli jeden o druhém, že balamutí veřejnost; *augurové* — znalci nauky o božských znameních a jejich vykladači;
- 76, 5 *budme rádi, že jsme z „buntu“ venku!* — ze společenství s Němci ve spolku německých států *Bundesverein der deutschen Staaten*, k němuž patřilo od r. 1815 i Rakousko za země české a rakouské. Po válce z r. 1866 se rozpadl;
- 77, 1 *diurnista* — viz vysv. k 59, 29 a obraz. příl. č. 10;
- 6 *u Halánků* — bývalá vinopalna a hostinec v Praze I na Betlemském náměstí, dnešní Náprstkovo museum;
- 7 *english* — likér;
- 9 *diurnum* — (z lat.) denní plat;
- 31 „*strecken nach der Decken*“ — (něm.) natahovat se podle pokrývky, žít podle kapsy;
- 78, 10 *za Mikovce* — v letech 1851—1862, kdy redigoval časopis Lumír Ferd. Břetislav Mikovec (1826—1862); *z některé staré Bohemie* — viz vysv. k 28, 8;
- 24 „*Fliegende*“ — *Fliegende Blätter*, mnichovský ilustrovaný humoristický týdeník vycházející od r. 1844;
- 32 *Vaječný trb* — býval v dnešní Rytířské ul. v Praze I, mezi trhem Uhlým a Ovocným. Pod podloubím tam stávaly prodavačky s hotovými pokrmy pro chudý lid (viz Neruda, *Studie I*, *Kuchyně na trhu*);
- 33 *za bránu* — patrně za Poříčskou, za níž bylo nejvíce polí a vinic;
- 33 *tabat kolník* — krást na poli sladkou řepu, tuřín;
- 33 *lučební* — chemické;
- 79, 4 *diversní* — rozmanitý;
- 81, 4 *berold* — (z lat.) středověký hlasatel, který ohlašoval vůli panovníkovu, mír, válku nebo turnaje;
- 10 *pavezník* — štitonoš;
- 11 *erbovní list* — na kterém je napsán šlechtický rodokmen;
- 19 *patriarchální tradice* — zde poslušnost;
- 24 *Pius IX.* — pův. hrabě Jan Marie *Mastai-Farretti*, papež v letech 1846—1878;

- 82, 1 „*Od vyjití . . . vévody*“ — bible Bellmannova z r. 1864 má v tom místě text jasnější: „Od vyjití výpovědi o navrácení lidu (z babilonského zajetí) a o vystavění Jerusalema až do Mesiáše vévody“; „*Daniel* — hrdina stejnojmenné biblické knihy o 14 kapitolách a jeden ze čtyř hlavních velkých izraelských proroků z pokolení Judova;
- 2 *Izaidl praví* — Izaiášova prorocství v Starém Zákoně, kap. 9, verš 6;
- 16 *starší syn . . . Abrahamova* — poněvadž existoval nepsaný zákon, podle něhož muž neplodné manželky mohl pojmout ještě jinou ženu, dala Sára Abrahamovi svou služku Agar (1. kn. Mojžíšova, kap. 16—21); *děvka* — služka; *mesaliance* — (franc.) sňatek osoby urozeného původu s osobou stavu občanského; *Rebeka* — Abrahamova praneteř (viz 1. kn. Mojžíšova, kap. 24);
- 22 „*páni*“ . . . „*rytíři*“ — v Čechách se rozlišovaly jen dva stupně šlechtictví, stav panský a stav rytířský, vladykové, zemané. Teprve obnovené zřízení zemské z r. 1627 ustanovilo rozdělení na vévody, knížata, hrabata jako stavy privilegované před „*pány*“;
- 27 *prvorozenství* — právo vrchní moci soudní a kněžské a dvojnásobný podíl z otcova statku; poněvadž šlo v pokolení Abrahamově o rodinu vyvolenou, přecházela na Jakuba a jeho potomstvo všechna zaslíbení učiněná Abrahamovi (1. kn. Mojžíšova, kap. 25);
- 28 *šlechtické almanachy* — ty kapitoly Písma, kde se mluví o posloupnosti rodů, tedy 1. kn. Mojžíšova, kap. 25, 30, 36;
- 33 *vidění o nebeském žebříku* — (viz vysv. k 70, 36); Jakub se tehdy dověděl od Hospodina, že země, na které přenocoval, bude patřit jemu a jeho potomstvu, které bude mocné na všechny strany světa;
- 83, 1 *sonboj u potoka Jábok* — s andělem; od něho zvěděl, že za statečnost dostane ještě druhé jméno, Izrael (1. kn. Mojžíšova, kap. 32);
- 2 *dostal v Bethelu erbovní jméno Izrael* — od Boha, který mu tehdy znovu oznámil, že dostane zemi Abrahamovu a Izákovu; *Bethel* — Beth-El, Bůh Silný, tak nazval Jakub místo Luz v zemi Kananejské z vděčnosti, že jej Bůh ochránil před bratrem Ezauem;
- 3 *byl představen králi Faraonovi* — když mu Bůh uložil, aby se se svou rodinou odebral do Egypta (1. kn. Mojžíšova, kap. 46, 47); *farao* — titul egyptského krále v biblické literatuře vždy místo vlastního jména, proto bývá někdy psáno s velkým F, jak píše i Neruda;
- 3 *mrtvola . . . v Chandn* — v zemi Kananejské v jeskyni na poli Machpelah, kterou koupil Abraham s tím pozemkem jako dědičnou hrobku;

- 5 *anglická banka* — The Governor and Company of the Bank of England, založená r. 1694; v 19. stol. ústřední státní pokladna;
- 6 *pomocí . . . „prutů . . . javorových“* — nakladl je částečně oloupané do žlabů před oči pijícím ovčím a kozám, aby se „zhlídly“ a rodily strakatá mláďata. Tak přelstil lakotného tchána Lášana, který měl málo strakatého dobytka a proto rád souhlasil, když si jej Jakub vyžádal za čtrnáctiletou službu (1. kn. Mojžíšova, kap. 30);
- 15 *Obáda z Rut* — syn Bozův, otec Jessův, v knize rodu Ježíše Krista v pořadí dvanáctý (Matouš, kap. 1, verš 5);
- 15 *rnuk jeho David* — syn Jessův; o osudech Davidových vyprávějí obě knihy Samuelovy;
- 24 *Zorobábel* — Zerubabel z rodu Davidova; odvedl r. 538 Židy zpět z babylonského zajetí, když je propustil perský král Kýros;
- 27 *genealogická tabulka* — (z řec.) rodopisná;
- 36 *královský pretendent* — uchazeč o trůn;
- 84, 3 *aliance* — (z franc.) spojení, mezinárodní smlouva k určitému politickému cíli;
- 3 „*hvězda*“ . . . *astra* — znakem židovským byla šesticípá hvězda, národním znakem Japonska je chrysanéma, jinak astra (lat. hvězda);
- 85, 2 *honorár* — celý feuilleton a časté žertovné zmínky o honoráři i na jiných místech měly základ v Nerudově trpké zkušenosti s nakladateli, zvláště s Ferd. Dattlem, který mu honoráře upíral, a jestliže někdy Nerudovi poskytl zálohu, nelidsky jej pak vykořisťoval (viz Dopisy II, str. 109, č. 151);
- 12 *Matice lidu* — spolek pro vydávání laciných českých poučných knih, založ. r. 1867. Neruda o ní v NL 19. 4. 67, 25. 2. 74, 13. 9. 76 a 28. 4. 83;
- 14 *Dumas* — Alexander D. starší (1803—1871), francouzský romanopisec, autor Tří mušketýrů. Vydělával literaturou ohromné sumy, poněvadž výrobu románů si zařídil přímo po továrnicku, za spolupráce mnoha mladých spisovatelů;
- 14 *Scribe* — Eugen S. (1791—1861), francouzský dramatik, autor asi 400 divadelních her, napsaných rovněž za účasti jiných spolupracovníků;
- 24 *intres* — (z lat.) úrok;
- 86, 2 *Pindar* — Pindaros (522—448 před n. l.), starořecký básník, psal hlavně hymny na oslavu vítězství;
- 4 *spisovatel rukopisu Kralovského* — pro Nerudu to byl anonym, poněvadž v době vzniku feuilletonu nebyl ještě rozhodnut boj o pravost Rukopisů;
- 11 *o jistém nakladateli . . . se zělím* — Neruda tu naráží na nakladatele Martina Neureuttera, od něhož prý dostal humorista Jan Hýbl (1786—1834) za překlad většího spisu místo honoráře bedničku

- se šesti jitnicemi, ke všemu ještě zapáchajícími (viz J. B. Pichl, Vlastenecké vzpomínky, knižně 1936, str. 53);
- 13 *lot* — (z něm.) stará jednotka drobné váhy, asi 1,7 dkg;
- 22 *Geibel* — Emanuel G. (1815—1884), německý básník;
- 34 *člověk . . . „křiffálové nebe“* — Neruda má na mysli Heina a jeho lyrickou sbírku *Buch der Lieder* (Kniha písní) s množstvím podobných básnických obrazů;
- 87, 8 *vladislavský groš* — mince částečně stříbrná, ražená v Čechách za Vladislava II. Jagellonce, vážila asi 2 dkg;
- 13 *svatoborský pomník na hřbitově* — vybudovaný péčí Svatoboru (viz vysv. k 15, 12);
- 14 *umělecko-besední tabulka na domě* — oslavovati zasloužilé zvěčnělé umělce pamětními deskami patřilo k programu činnosti Umělecké besedy, založ. r. 1861;
- 28 *Dixi!* — (lat.) řekl jsem!
- 88, 1 *vegetus, a, um* — (lat.) živý, -á, -é; *anima, ae* — (lat.) duše, -e;
- 3 „*Co je, je rozumné,*“ *praví Hegel* — jedna ze zásad filosofie Heglovy, je vyslovena na př. v Předmluvě k Filosofii práva; *Hegel* — viz vysv. k 73, 29;
- 32 *vegetabilie* — rostlina, věc rostlinného původu, zde jablko; *kouzl do vegetabilie* — do jablka, když ďábel v podobě hada přemluvil Evu, aby s Adamem požili ovoce se zakázaného stromu uprostřed ráje (1. kn. Mojžíšova, kap. 3);
- 89, 4 *morák* — krocán;
- 7 *čínští kuli* — těž kulíové (z ind.) v staré feudální Číně najati dělníci, vykonávající nejtěžší nádenické práce;
- 9 *Pacifická železnice* — Neruda míní nejstarší ze šesti tratí spojujících břehy oceánu Atlantického a Tichého, Central and Union Pacific, která byla vystavěna v l. 1862—1869 z Omahy do San Francisca;
- 15 *karmelitánky* — řeholnice nejprísnějšiho řádu, sídlící od r. 1792 u sv. Benedikta na Hradčanském náměstí;
- 17 *ascétové* — (obvykle asketové) lidé žijící přísným, zdrženlivým životem v tuhé tělesné kázni;
- 22 *Newton* — Isaac N. (1643—1727), angl. zakladatel nové matematické fyziky a fyzikální astronomie, objevitel gravitačního zákona a vynálezce prvního dalekohledu;
- 23 *Vegetarian-Society* — anglický spolek vegetariánů;
- 24 *pracuje na proselytech* — na získávání nových „věřících“, t. j. přívrženců vegetarianismu; *proselyté* — (z řec.) ti, kdož přijali novou víru;
- 29 „*buďba budoucnosti*“ — narážka na posměšnou přezdívku odpůrců Wagnerovy hudby v Německu (*Zukunftsmusik*);
- 90, 2 *animální* — živočišný;
- 7 *attická sůl* — jemný vtíp, důvtip, jakým prý vynikali obyvatelé Attiky, krajiny ve středním Řecku, zejména Athénané;

- 12 „*babnem k světlu*“ — podle latinského úsloví „per aspera ad astra“, „utrpením ke hvězdám“;
- 14 *mofus* — (z něm.) pižmo, odporně páchnoucí výpotek žlázy kabara pižmového;
- 27 *Zelený trh* — část ul. Havelské v Praze I, kde se prodávala zelenina;
- 28 *Priessnitz* — Vincenc P. (1799—1851), německý lékař, který léčil vodou v Gräfenberku ve Slezsku (dnešní Lázně Jeseník);
- 29 *Johannes Schroth* (zemř. 1856), zakladatel lázní v Dolní Lipové ve Slezsku r. 1829; léčil tam vlhkým teplem; „*semmelkura*“ — (z něm.) léčení žemlemi; Schrothovi pacienti jedli celý den k dietní stravě zatvrdlé housky;
- 32 *anima* — viz vysv. k 88, 1; slovní hříčkou naráží tu Neruda na bezduchost papeže Pia IX., jež později zesměšnil ve dvou feuilletonech (NL 3. 6. 1877 a 7. 10. 1878) a v Obrazech z ciziny (Římské elegie);
- 91, 33 *emancipace* — (z lat.) vymanění žen z předsudků, které jim upíraly stejné právo s muži;
- 92, 7 „*Ducha . . . Ibsí*“ — Goethův Faust I, Studovna, parafráze Mefistových slov;
- 34 „*Bud . . . do očka* — —“ — parafráze úryvků z Goethova Fausta, jedn. I, výstup Mefista se žákem;
- 93, 26 *Leonidas . . . zabitých* — spartský král L. podstoupil r. 480 před n. l. za druhé řecko-perské války nerovný boj proti perské přesile u thermopylského průsmyku a padl tam s třemi sty věrných Spartanů;
- 94, 25 *do nějakých malérů nepomuckých* — narážka na pověst, že Jan Nepomucký, zpovědník královny Johany, upadl v nemilost krále Václava IV. proto, že nechtěl zradit její zpovědní tajemství;
- 37 *alumnát* — (z lat.) ústav pro výchovu bohoslovců, seminář;
- 95, 4 *sjednocený nebo nesjednocený* — příslušníci církve řecko-katolické; jedni (uniaté) uznávají římského papeže za hlavu celé církve a přijímají římsko-katolickou nauku o Trojici a očištění, druzí (orthodoxní, pravověrní) nikoliv;
- 13 *jux* — (z lat.) žert, junda, švanda;
- 25 *Corpus iuris* — (z lat.) sbírka zákonů; *corpus* — tělo;
- 97, 20 *firma Grégr a Dattel* — knihkupectví a nakladatelství, které měl Ferdinand Dattel (1842—1882) s bratrem Julia Grégrá Edvardem (viz vysv. k 68, 10) od r. 1869 na býv. Ferdinandově, dnes Národní třídě čp. 365-43;
- 98, 31 *Ovocná ulice* — dnešní Ulice 28. října;
- 32 *Putzmacher* — (něm.) totéž co Nerudovo modista;
- 37 *dnes je slavnost . . . za Žižkovem* — Neruda žertovně předvidá nové čtvrti budoucnosti: *Prokopov*, nazvaný podle Žižkova nástupce Prokopa Holého, a *Prokúpkov*, nesoucí jméno Prokúpků

- (Prokopa Malého), který stál v čele jedné skupiny sirotků. Oba zahynuli v bitvě u Lipan r. 1434;
- 99, 14 *amazonky* — (z řec.) v řecké mythologii příslušnice bojovného národa žen, které si uřezávaly pravý prs, aby mohly lépe vládnout lukem a oštěpem;
- 100, 6 *divadlo . . . Jestřadec* — Neruda tu formou žertovné utopie vyjadřuje výtoku společnosti své doby, která nepečovala o kulturní zábavu prostého lidu;
- 8 *co jsou Čechy . . . Lužice* — poněmčené Chebsko splynulo r. 1721 trvale s Čechami, Lužice však byla od nich za války třicetileté odtržena;
- 26 *malé prozatímní divadélko* — bylo otevřeno 18. listopadu 1862 zásluhou Fr. L. Riegra, který zmařil touhu mladé pokrokové generace po velkém Národním divadle. Pojalo přes 900 diváků, ale vnitřní zařízení bylo velmi nepohodlné (viz České divadlo II a tam obraz. příl. č. 1, 2); *deset dobrých herců v něm* — oba Kolářové, Šamberk, Kaška, Šimanovský, Chramosta, Pokorný, Sekyra, Pešková, Libická, Bollardová, Lipšová a několik jiných tvořilo celý ensemble v počátcích Prozatímního divadla;
- 101, 7 *ingenieur V.* — Rudolf Volf, spolužák Nerudův a Pšegrův, zvětšený v Nerudových Večerních šplechtech (technik Kupka) a v předmluvě k románu Z malého světa, k němuž dal podnět tím, že ukázal Pšegrůvi těžký život dělníků v Příbramové fabrice;
- 9 *na náměstí Resslerův* — podle Josefa Resslera (1793—1857), vynálezce lodního šroubu, nebylo nazváno žádné náměstí v Praze;
- 17 *ženevská schůze* — v Ženevě zasedala od r. 1864 komise, která se zabývala mezinárodní otázkou raněných a nemocných v případě války;
- 20 *nové jatky* — do r. 1895 byly v Praze jatky na rohu Rybné ulice v Praze I a v Hořejší nové ul. č. 111—44 ve staré zbrojnici v Praze III;
- 24 *Národní listy, 112. ročník* — začaly vycházet r. 1860;
- 26 *dvě kopy českých grošů* — dva zlaté dvacet krejcarů; v době vzniku feuilletonu měl Neruda 80 zl. redaktorského platu na celý měsíc (viz S. Heller, Z minulé doby II, 1916, str. 92);
- 102, 2 *dávny můj přítel dr. Š.* — dr. Vilém Švela, pozdější advokát v Roudnici (viz Dopisy II, č. 27, str. 29);
- 3 *U Ježíška* — ve Spálené ul. čp. 72 v Praze II;
- 10 *triangl* — (z lat.) trojúhelník, Nerudova novinářská značka;
- 12 *čtvrtý měsíc Saturnův* — kolem planety Saturnus krouží 10 měsíců označených podle vzdáleností od planety čísly a jmény. Čtvrtý se jmenuje Dione a byl objeven r. 1684;

- 32 *Hodkovičky* — obec ve Velké Praze, jižně od Vyšehradu; *Libeň* — dnes městská čtvrť Praha VIII; *Chuchle* — dnes součást Velké Prahy na trati Praha—Plzeň;
- 32 *k velkolepé náli zoologické zahrádě* — Praha tenkrát ještě zoologickou zahradu neměla;
- 35 *Slavín* — hrobka pro vynikající Čechy na Vyšehradě, vystavěná až r. 1889—1890;
- 103, 10 *Arc de triomphe* — (franc.) Vítězný oblouk v záp. části Paříže na náměstí Place de l'Étoile (Náměstí Hvězdy). Byl dokončen r. 1836;
- 15 *české saliny* — solné doly;
- 104, 6 *jsme dost velkými jezovity* — pokrytci, jako bývali jezuité;
- 13 *Ezop* — řec. Aisopos, proslulý skladatel řeckých bajek v 6. stol. před n. l.; měl prý velmi netvornou postavu, byl hrbatý a koktal;
- 15 *rigorózní* — (z lat.) mravně přísný, nekompromisní;
- 20 „*denimonde*“ — (franc.) polosvět, ženy, které se dávají vydržovat;
- 23 „*cocodetta*“ — (franc.) „vznešená“ záletnice;
- 28 *amoreti* — (z ital.) bůžek lásky;
- 33 *Pečírkařův Živočiškopis* — Vypsání živočichův pro školy (z r. 1850 a 1865) od Josefa Pečírky (1818—1870);
- 105, 15 „*auf diesem . . . ungewöhnlichen*“ — (něm.) „touto už ne tak neobvyklou cestou“; „*schon . . . Wege*“ — (něm.) „již tak často šťastně zvolenou cestou“;
- 24 *tournaire* — (z franc.) vzrůst, postava, obratné společenské chování;
- 106, 18 *mit zwei Schmachtkloeken* — (něm.) s dvěma unylými kadeřemi;
- 22 *Ach sind wehl* — (něm.) Ach ouvej!
- 31 *Dornbach* — oblíbené letní sídlo Videňanů, od r. 1890 součást XVII. okresu;
- 108, 11 *Miková* — Emilie M.-Bennewitzová (1834—1906), operní pěvkyně, v l. 1858—1862 v německém divadle Stavovském, od počátku r. 1867 členka opery divadla českého;
- 18 *Pražský deník* — (viz vysv. k 60, 10);
- 22 *provolání Victora Huga k Pařížanům* — za války prusko-francouzské r. 1870 vydával Victor Hugo veřejná prohlášení, aby se Francouzi Němcům nevzdávali; *Victor Hugo* (1802—1885) byl smýšlení republikánského a jako nesmiřitelný odpůrce Napoleona III. žil až do prusko-francouzské války ve vyhnanství;
- 27 *Menší Karlova ulice* — v Praze I, dnes Malá Karlova, bývalá Jesuitská;
- 109, 1 *klerikální „Čech“* — katolický politický týdeník, který vycházel od r. 1869;
- 6 *Palacký* — viz vysv. k 67, 22;
- 10 *ústavdci* — viz vysv. k 65, 15;

- 12 *Pokrok* — hlavní orgán strany staročeské (viz vysv. k 65, 14); vycházel od r. 1869;
- 12 *Grammont* — Ferdinand G. (1805—1889), francouzský politik, v r. 1871 vystupoval v Národním shromáždění v Bordeaux jako exponent zásadní pravice;
- 13 *Posel z Pr.* — Posel z Prahy, občanské noviny a národohospodářský věstník, vycházející znovu od r. 1869 (dříve zábavně poučný časopis pro město i venkov 1857—1861);
- 18 *dr. Trojan* — Alois Pravoslav T. (1815—1893), politik, mladočech;
- 25 *dr. Chleborád* — František Ladislav Ch. (1839—1911), právník a národohospodář, který se pokusil ve svůj prospěch organizovat dělnictvo, ale byl jím brzy odmítnut;
- 110, 10 *dr. Edv. Grégr* — viz vysv. k 68, 10 a 97, 20;
- 12 *Carrion* — Manuel C. (zemřel r. 1876), španělský operní pěvec; hostoval po celém světě, v Praze v r. 1867 (viz Květy 1868, str. 70);
- 13 „*Žižka měl oslí nos . . . v Osvětě*“ — v Osvětě z r. 1863 na str. 146 čte se věta: „. . . nos prý měl bratr Jan Žižka osličí.“
- 111, 5 *Jules Janin* (1804—1874), francouzský kritik a novinář, původce zábavně poučného feuilletonu;
- 14 *Fiesole* — viz vysv. k 70, 10;
- 21 *letovní výstava* — Kunstaussstellung der Gesellschaft patriotischer Kunstfreunde in Prag (Umělecká výstava Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze), na Žofině r. 1869;
- 22 *Maxova „Julie“* — obraz sv. Julie, ukřižované mučednice, v katalogu uvedené výstavy č. 59, reprodu. v Květech r. 1867, inspiroval Arbesa k romanetu Ukřižovaná; *Gabriel Max* (1840 až 1915), česko-německý malíř, který vytvořil mnoho náboženských postav;
- 22 *Mayerův „Jerusalem“* — v kat. č. 31, „Jerusalem po smrti Ježíše Krista“; *Mayer* — Johann Georg M. (1813—1886), německý malíř biblických námětů a scén ze života rodinného i lidového;
- 23 *Amerlingova „Podobizna“* — v kat. č. 132, Portrét; *Amerling* — Friedrich A. (1803—1887), vídeňský malíř, tvůrce mnoha podobizen;
- 23 *Dürckova „Dívka v koupeli“* — v kat. č. 38; Friedrich Dürck (nar. r. 1809), německý malíř portretista;
- 30 „*Versailles za času Ludvíka XIV.*“ — obraz Hendricha Schüfelse, Antverpy; krásný zámek ve Versailles jihozápadně od Paříže vybudoval s ohromným nákladem hlavní představitel francouzského absolutismu Ludvík XIV. jako luxusní sídlo dvora, zatím co stav městský a selský nelitostně vyssával daněmi;

- 112, 3 „*Rybáři z Scheveningu*“ — obraz Ferdinanda Wagnera, Mnichov; *Scheveningen* — přímořská obec v Holandsku nedaleko Haagu; vyniká malebnými břehy;
- 14 „*Dítě s kozy*“ — maloval Julius Kost, Düsseldorf;
- 17 *Delarochéův „Hemicykl“* — velký nástěnný obraz v pařížské Akademii výtvarných umění, který vyjadřuje v postavách velkých umělců všech dob oslavu výtvarného umění; *Paul Delaroché* (1797—1856), francouzský malíř, zvláště obrazů historických;
- 30 *Van der Helst* — Bartholomeus V. d. H. (1611—1670), holandský malíř ohromných pláten, zobrazujících celé společnosti, hostiny, slavnosti;
- 30 *Ryksmuseum* — říšské museum v Amsterdamu, umístěné v krásné budově staroholandského slohu;
- 113, 8 *Slajdrovat* — (z něm.) dát za babku;
- 9 „*Zábava v klášterní zabradě*“ — od Theodora Maassena, Düsseldorf;
- 17 „*Helebardník na stráž*“ — obraz Karla Beckera, malíře berlínské; *helebardník* — (z něm.) halapartník, voják ozbrojený halapartnou, vysokou sekerou s hrotem a hákem;
- 22 *v pařížském Louvru* — velký palác v Paříži na pravém břehu Seiny, sídlo muzea od r. 1793; byly sem sneseny umělecké poklady všech dob;
- 26 *bitva slavkovská* — tři císaře (rakouského — Františka, ruského — Alexandra I. a francouzského — Napoleona) r. 1805 u Slavkova nedaleko Brna; zvítězil v ní Napoleon.
- 28 *z Berlína zaslaná „Magdalena“* — v kat. č. 128, obraz Stephana Steinbrücka;
- 32 „*Krajina s mytologickou stafáží*“ — obraz Emila Lugo, Freiburg; *mytologická stafáž* — postavy bohů, které měly dodat krajině zvláštního lesku;
- 114, 1 *Freiburg* — město v jižním Badensku v Německu;
- 17 *id est* — (lat.) to jest;
- 33 *moaré* — (franc.) látka vodového lesku;
- 115, 6 *do Bazaru* — do módní přílohy Květů, vycházejících od r. 1868;
- 8 *malva* — květina slez; zde míněn patrně slez velkokvětý;
- 20 *Spitzweg* — Karl S. (1808—1885), německý malíř maloměstských žánrů a krajinář virtuosní koloristní techniky;
- 23 *80 karolinů* — 840 zlatých; *karolin* — bavorská zlatá mince, 10,50 zl.;
- 25 „*jetzt . . . beisst!*“ — (něm.) „teď mne nenapadá, jak se to jmenuje česky!“
- 26 „*Nun . . . deutsch.*“ — „No tak to řekni německy.“
- 32 „*Kinder, . . . Meisterstück!*“ — „Děti, to je mistrovské dílo!“
- 37 *paní Malá* — Otilie M.-Sklenářová (1844—1912), známá česká tragédka; od r. 1863 členka Prozatímního divadla, později

- působila na Národním divadle až do r. 1903; *když brala Dianu* — titulní postavu hry „Donna Diana“ od Aug. Moreta v překladu J. J. Stankovského; po prvé v Prozatímním divadle 13. 2. 1868; „*Dychánek*“ — francouzská veselohra od Th. Gassmanna, volně přeložená J. J. Stankovským; toho roku měla premiéru v Prozatímním divadle (30. 1. 1869); „*Převržená slánka*“ — dramatický žert od Ludv. Görnera; v Praze po prvé 1. 1. 1859 ve Stavovském divadle v překladu A. Prachovského;
- 116, 8 *Ehrenbergova* — Eleonora E. (1832—1912), vynikající zpěvačka Prozatímního (od r. 1862) a potom Národního divadla (do r. 1885), první Mařenka v „Prodané nevěstě“;
- 9 *Čermáková* — Josefina Č. (1849—1895), herečka Prozatímního divadla v letech 1864—1873 pro obor sentimentální;
- 9 *Kolár* — míněn buď herec, dramatický spisovatel a režisér Prozatímního divadla J. J. Kolár (1812—1896), nebo jeho synovec František (1829—1895), herec a režisér od r. 1872 tamtéž;
- 11 *reflexe* — uvažování;
- 20 *ich hoffe . . . Publikum!* — (něm.) doufám, že to nikdo nezazlí, neboť jednotlivec není obecnost!
- 117, 1 *tramvaj* — koňská dráha; 23. 9. 1875 byla zahájena doprava na trati Karlín—Smíchov, která vedla od smíchovského nádraží Kinského třídou na Újezd a k Řetězovému mostu, dále po Ferdinandově tř. na Josefské nám. a přes Poříč do Karlína;
- 5 *invalidovna* — dům invalidů na vých. konci Karlína v Královské třídě čp. 24—108, vystavěný r. 1731 za cis. Karla VI.; byla tu stanice koňské dráhy;
- 12 *notiční kniha* — (z lat.) zápisník;
- 29 *Josefské náměstí* — dnešní Náměstí republiky na rozhraní Prahy I a Prahy II;
- 118, 3 *en-tout-cas* — (franc.) doslovně: pro každý případ; zde slunečník;
- 19 *Abdul-Aziz* (1830—1876), turecký sultán, známý rozmařilým způsobem vlády, který vyvrcholil státním úpadkem Turecka v r. 1875. V květnu r. 1876 byl přinucen k abdikaci v červnu zavražděn;
- 23 *Jungmannovy sady* — v Karlíně;
- 35 *Station Viadukt* — stanice byla u hlavního karlínského viaduktu;
- 119, 8 *Jízdecká ulice* — Jezdecká, dnešní Havličkova, spojuje Poříč s Hybernskou ul.;
- 120, 7 *Šlikův palác* — na rohu Spálené ul. a bývalé Ferdinandovy tř., dnešní Národní, čp. 61—24;
- 14 *ab origine* — (lat.) od počátku;

- 20 *Řetězový most* — byl na místě dnešního mostu Umělců (u Nár. divadla); viz obr. příl. č. 16;
- 31 *Napravo . . . blédd* — parodie 35. a 36. verše Předzpěvu Kollárovy Slávy dcery (ve vyd. z r. 1845);
- 121, 16 *Austria* — dům č. 17 a 18 na rohu bývalé Kartouzské ul. na Smíchově; patřil pensijnímu spolku Ringhofferových zaměstnanců;
- 27 *Station Plzeňská silnice* — v místech dnešní křižovatky U anděla;
- 122, 6 „*O Tannenbaum, . . .*“ — (něm.) „Ó jedle, . . .“, začátek německé vánoční písně;
- 9 *ty turecká boloto* — české noviny byly tou dobou plny detailních zpráv o řádění Turků, potlačujících s bestiální krutostí povstání Srbů a Bulharů, jež vypuklo r. 1875;
- 123, 12 *Sematism* — (z řec.) spr. schematismus, seznam, soupis;
- 29 *Theodor Scheibe* — (nar. r. 1820), feuilletonista *Morgenpostu* (pseudonym dr. Stark) a spolupracovník *Wiener Tagblattu*; *Der Greissler vom Spittelberg* † (něm.) krupař, hokynář ze Spittelbergu;
- 124, 7 *pitrpacl* — (z něm.) pečivo z hořkých mandlí;
- 125, 8 „*puhl*“ — pult;
- 8 *liberky* — librové svazečky, o váze asi 1/2 kg;
- 30 *Raffael* — viz vysv. k 70, 10;
- 37 *žengle* — (z něm.) velká navlíkač jehla;
- 126, 6 *erteplďf* — (z něm.) prodavač brambor;
- 128, 18 *Julius Gross* — (1828—1902), německý spisovatel;
- 30 *sedmašedesátnictví* — narážka na 67 reakcionářů z r. 1848;
- 129, 17 „*servus servorum*“ — (lat.) sluha sluhů; *servus servarum* — sluha služek;
- 29 *Carriere* — Moritz C. (1817—1894), německý filosof a estetik;
- 130, 13 *Isonard* — Nicolas I. (1775—1818), nazývaný též Niccolo, francouzský hudební skladatel, r. 1810 složil operu *Cendrillon* (Popelka), jež byla s velkým úspěchem dávana v Komické opeře v Paříži; u nás po prvé ve Stavovském divadle 17. 10. 1830;
- 13 *Rossini* — Gioacchino Antonio R. (1792—1868), italský skladatel, r. 1817 složil operu *Cerentola* (Popelka); v Prozatímním divadle po prvé 4. 2. 1870;
- 21 *Raimund* — Ferdinand R. (1790—1836), vídeňský básník, herec a dramatik; slova ze hry *Der Bauer als Millionär* (1826) „*Pachst . . . b'nein!*“ znamenají: Schovej se se svou krásou, jdi hned do kuchyně! (Jedn. III, výj. 8);
- 26 *Linné* — Karel L. (1707—1778), švédský přírodovědec, zakladatel nynější systematické botaniky;
- 32 *item* — (lat.) rovněž;
- 131, 4 *aus den Lüften . . . Asche* — (něm.) v povětří to syčí jako vařící olovo, práší se jako vířící popel;

- 13 „*Ein Aschen!*“ — (něm.) pětkrát opakovaný refrén arie popeláře Wurzela z uvedené Raimundovy hry (III, 7);
- 14 *obdržejný linecký dort* — ke konci 8. scény III. jedn. přináší Zufriedenheit (Spokojenost) linecký dort a láhev vína. Popelář Wurzel ji se slovy „Das macht nichts, das ist gut für die Brust!“ vyzývá, aby mu jej hodila do putny;
- 135, 19 „*Fron-Fron*“ — hra o 5 dějstvích od H. Meilhaca a L. Halévya, z franc. přel. V. O. Strižek; v Praze po prvé 18. 2. 1876;
- 136, 20 *pojezdňý* — hospodářský úředník dřívějších dob; jezdil po dvorech a polích;
- 137, 13 *débardeur* — (franc.) přistavní dělník; zde tanečnice ve výstředních mužských šatech;
- 19 *Lido* — (ital.) ostrov blízko Benátek;
- 138, 6 „*Překrásná žena*“ — francouzská veselohra „*La femme de grande beauté*“, naps. Eugène Marin Labiche (1815—1888) a Henri Alfred Duru (1829—1889), přel. J. Bitner, po prvé v Prozatímním divadle 24. 2. 1876; „*Překrásná paní*“ — v premiérovém divadelním oznámení z 24. 2. 1876 uvedena hra pod názvem „*Překrásná žena*“;
- 140, 1 *glyptotéka* — (z řec.) sbírka soch; *Lowre* — viz vysv. k 113, 22;
- 2 *Zelený trb* — viz vysv. k 90, 27;
- 14 *Modrá jeskyně* — na severním pobřeží ostrova Capri jižně od Neapole; vyniká krásnými krápníky a zvláštním modrým světelným odleskem (viz Obrazy z ciziny, str. 179—181);
- 36 *koncese* — (z lat.) svolení, ústupky;
- 142, 9 „*Gracchus*“ — plným názvem „*Gracchus, tribun lidu*“, truchlohra o 5 jedn. od něm. dramatika a básníka Adolfa Wilbrandta (1837—1911), hrána v překladu Ervína Špindlera po prvé v Prozatímním divadle 6. 3. 1876. Bratři Gracchové, starší Tiberius Sempronius a mladší Gaius, se první v dějinách Říma pokusili o sociální reformu ve prospěch drobného lidu v l. 133 a 123 před n. l.;
- 26 *Frankovský* — Josef F. (vl. jm. Josef Franěk, 1840—1901), český herec, člen Prozatímního divadla od r. 1865, tvořil později spolu s Mošnou a Šamberkem trojici slavných komiků Národního divadla;
- 26 *Mošna* — Jindřich M. (1837—1911), vynikající český komik, jako člen Prozatímního a později Národního divadla vytvořil přes dva tisíce realistických postav;
- 27 *Seifert* — Jakub S. (1846—1919), vynikající český herec, zvláště pro obor tragický; od r. 1864 působil v Prozatímním, později v Národním divadle;
- 29 *Carbo* — římský občan v „*Gracchovi*“; *Cabriolo* — ředitel cirků a majitel sbírky voskových figur v komické operetě „*Princezna Trebizondská*“ od J. Offenbacha, jež se hrála česky

- po prvé v Aréně na hradbách 9. 6. 1871 v překladu E. Zün-
gela;
- 143, 13 *Tiberius* — viz vysv. k 142, 9;
14 *Šmaba* — Josef Š. (1848—1915), herec a režisér, od r. 1874 člen
Prozatímního, později Národního divadla;
14 *Pulda* — Antonín P. (1848—1894), herec a režisér; na pražské
scéně působil od r. 1866;
- 144, 1 *muškitá* — (ze španěl.) moskit, komár v horkých krajinách;
16 *Adam sám . . .* — podle 1. kn. Mojžišovy, kap. 5;
35 *Čechovi Adamité* — epos Svatopluka Čecha z r. 1874 o zkáze
adamitské sekty nad Nežárkou;
- 145, 9 *nějakého Scipia tam zabijou* — myšlen Publius Cornelius Scipio
Africanus, horlivý přívrženec optimátů, strany šlechtické,
která mařila dílo Gracchů. Podle historické skutečnosti však
byl zavražděn již r. 129 v souvislosti s boji obou stran po smrti
staršího Graccha;
- 146, 4 „*Marino Falieri*“ — truchlohra o 5 jedn. od Murada Effendiho,
v Praze po prvé 28. 3. 1876, viz podrobný rozbor hry v Ne-
rudově referátě, NL 30. 3. 1876; *Murad Effendi*, vl. jm. Franz
von Werner (1830—1881), německý spisovatel a turecký di-
plomat; *mladou ženu* — v dramatu Maria Annunziata, ve skuteč-
nosti se jmenovala Angiolina Loredana;
- 13 *pilaf* — (z tatar.) rýže s masem, oblíbený pokrm v Turecku a na
Balkáně;
- 147, 30 *tunika* — zde dlouhé přechozy přes sukni;
31 *krejzlíky à la Betsabée* — míněny patrně úzké, drobně řasené
varhánky u krku, jak je přinesly pařížské jarní módy toho roku;
Betsabée — Bat-šebá (dcera přisahy), matka Šalomounova, které
židovská tradice připisuje XXXI. kap. Přísloví;
- 148, 6 „*Světa pán v županu*“ — veselohra o 3 jedn. od Emanuela Boz-
děcha (1841—1889), ličící Napoleona I. v rodinném prostředí.
Po prvé v Prozatímním divadle 23. 3. 1876;
28 *Kaskelin* — závod s látkami, byl v Praze I, roh Perlové ul.,
čp. 372—7;
29 „*les scintillants*“ — (franc.) třpytivé látky;
- 149, 2 *Lindau* — Paul L., naroz. 1839, německý žurnalista, essayista
a divadelní kritik břitkého tónu;
5 s *lánkem G. P. Moravského* — Z divadla pražského, Osvěta
1871, str. 149—160. V něm Pflieger ostře posoudil stagnaci
českého divadla a vytkl mu, že neplní své kulturní a národní
poslání, poněvadž není ústřední řídicí síly, jež by zodpovídala
za stav hereckého personálu a jeho umělecký růst, za vybavení
divadla i výběr her. Nejprudčeji pak a zcela jednostranně za-
útočil na domnělou mravní hnilobu francouzské dramatické
literatury, z níž se napájí český repertoár a která morálně ohro-

žuje české obecenstvo. Článek vyzněl zcela pesimisticky přesvědčením, že přijde krize, která spláchně „škodlivé směry“. Zde zabočil Pfleger, který měl jinak široký rozhled po světové dramatické literatuře a jistě upřímnou snahu o povznesení českého divadla, v úzkoprsé šosáctví, známé již z útoků Jakuba Malého na Neruda a Hála v letech 1858—1860. Právě tímto terminem „škodlivé směry“ nadepsal tehdy Neruda obranu mladých v *Obrazech života*. Toto zásadně odmítavé Pflegrovo stanovisko k francouzské dramatické tvorbě vysvětluje i jeho útoky na Emanuela Bozděcha, dramaturga Prozatímního divadla v letech 1869—1875, jako představitele francouzského směru v českém divadle;

- 7 „*Služebník svého pána*“ — drama o 5 jedn. od Frant. Věnceslava Jeřábka (1836—1893), po prvé v Prozatímním divadle 21. 11. 1870, tiskem r. 1871; *Dornenkron* — hlavní postava tohoto dramatu, kořistnický, zhýralý továrník, který svádí manželku svého zaměstnance, inženýra a vynálezce Budila;
- 12 „*Fernanda*“ — činohra ve 4 jedn. od francouzského dramatika *Victorien Sardou* (1831—1891), po prvé v Prozatímním divadle 19. 12. 1870 v překladu Emanuela Bozděcha; pro arénu smíchovskou (4. 8. 1874) ji přeložila Eliška Pešková;
- 13 *Voldm s G. P. Moravským*: „*Neuvádějte . . . demoralisují . . .*“ — viz vysv. k 149, 5; ironisující parafráze Pflegrových slov na str. 156—158; „*Obecenstvo naše . . . kanádu!*“ — opět velmi volná parafráze P. výroků na cit. str.;
- 17 *bábelský* — babylonský, plný nečesti;
- 19 *miasma* — (z řec.) nakažlivina, vyvíjející se hlavně v místech močálovitých; *paňuli* — (z indic.) polokeř, jehož listy páchnou pižmem (viz vysv. k 90, 14) a užívá se jich ve voňavkářství; voňavka;
- 21 *když . . . Francouzům* — po prohrané válce s Pruskem musela Francie 5. 5. 1871 přijmout pokořující mír a světová veřejnost rozbírala příčiny jejího pádu. Neruda s francouzským národem živě cítil, a proto mu v té době připadal Pflegřův článek tím nevhodnější, zvláště když útočil i proti Komuně;
- 22 *Proč bychom si nezabífl* — narážka na ostré Pflegrovy útoky na francouzské poměry, na př.: „ . . . onoho národa, jenž způsobem v historii nevidaným tak se zapomněl, že se vraždí . . . (str. 156, ř. 26) . . . nesmí se rozšiřovati náhaza národa, který vidí alespoň na delší dobu slunce své zapadati . . . (157, 26—28) . . . těch, již umírají na vysílení (29) . . . kde zpustlost souvisí úzce s poměry celého státu . . . (33) . . . demoralisace umění jest přirozeným následkem demoralisace státu . . . (35—36) . . . kde zkaženost dostoupila stupně nejvyššího, kde záhuba není více daleka“ (45) . . . atd.;

- 24 *Prýč s těmi . . . duchaplný!* — Pfleger se šosácky pohoršoval „nestoudnosti“ námětů francouzských her, Neruda naopak cenil jejich otevřenost a mistrnou techniku, vytýkal jim však nedomyšlenost a jiné vady (srv. svazky České divadlo);
- 28 *kdýž u nás . . . jakžjivo nebude!* — Neruda se ironicky posmívá Pfligrovi přeceňování mravní neporušenosti vlastního národa ve slovech: „Paříž a — Praha! Pařížané a — my! Jaký to ohromný rozdíl! . . .“ atd. (srv. Osvěta 1871, str. 156, ř. 30 až 37).
- 150, 11 *Bozděch* — Emanuel B. (1841—1889), český dramatik a divadelní kritik; byl dramaturgem Prozatímního divadla od r. 1869 až 1875;
- 22 *macourkovský klid* — typický pro dekorace tehdejšího divadelního malíře Macourka;
- 26 *Kdo má uši k slyšení, slyš* — Kristova slova, několikrát opakovaná v evangeliích (Matouš 11, 15; 13, 9; 13, 43, Marek 4, 9, Lukáš 8, 8; 14, 35);
- 151, 14 *Mir ist . . . und hold* — (něm.) Je mi, jako bych ti měl položit ruce na hlavu s modlitbou, aby tě Bůh zachoval tak zbožnou, tak čistou a tak ušlechtilou; sloka z básně *Du bist eine Blume* (Jsi jako květina) z Heinovy sbírky *Buch der Lieder* (Kniha písní);
- 152, 16 *Ustrouhej . . . doneš na stůl* — Neruda paroduje předpisy na chlebový nákyt, uvedené v Kuchařce M. D. Rettigové (viz vysv. k 44, 24), vynechal však tuk;
- 153, 6 *přeložil tu básni „Fernand“* — viz vysv. k 149, 12;
- 8 § 516 — v trestním zákoníku jedná „O hrubé urážce mravopočestnosti aneb stydlivosti . . .“ a „při urážení takovém tiskopisem“ vyměřuje trest tuhého vězení od šesti měsíců až do jednoho roku;
- 9 *doktor Šindeldř* — divadelní lékař Prozatímního divadla až do r. 1874;
- 14 *kul se banebný spolek „Gavaut a Minard“* — ve frašce „Gavaut, Minard a spol.“ o 3 jedn. od Edm. Gondinetta, přel. J. Drn. Byla hrána po prvé v Prozatímním divadle 23. 12. 1869 již za působení Bozděchova;
- 15 *feldvěbl* — (z něm.) šikovatel, poddůstojník;
- 18 § 126 — určuje trest za znásilnění;
- 25 *Kameliový román mladšího Dumas* — *Dáma s kameliemi* z r. 1848, román padlé ženy od Alexandra Dumase ml. (1824—1895), francouzského romanopisce a dramatika, který ve svých dílech odhaloval pravdivou tvář společnosti;
- 27 *Traviata* — „La Traviata“ (Violeta), opera o 4 jedn. z r. 1852 od Giuseppe Verdiho podle dramatu „Dáma s kameliemi“;
- 27 *My nestavíme bříček na pranýř* — viz předtím str. 149, ř. 27, 29;

Neruda dále ironisuje výroky Pflégrovoy o domnělé mravní dokonalosti české společnosti, viz *Osvěta* 1871, str. 156 a 157;

- 31 *jezovitiſm* — viz vysv. k 104, 6;
- 154, 11 „*Není dobře . . . Evn*“ — 1. kn. Mojžíšova, kap. 2, verš 18;
- 155, 1 *Rok co rok „Mlýnář a jeho dítě“* — viz Dodatky str. 263—271, k tomu feuilleton z 3. 11. 1864 (*Čes. div.* II, str. 473) a referát v NL z 5. 11. 1869 (viz *Čes. div.* IV);
- 3 *Raupach* — viz vysv. k 44, 30;
- 9 *parodie à la „Dítě a jeho mlýnář“* — aneb „*Ze žertu pravda*“, fraška se zpěvy v 7 obrazech dle B. Kaisera, v Praze v překladu Elišky Peškové ve smíchovské aréně 29. 9. 1872;
- 17 *když mlýnář . . . stát služkou* — lakotný mlýnář Rychnovský (hrával ho Fr. Kolár) trýzní dceru Marii (sl. Horská nebo pí Frankovská), že miluje chudého chasníka Konráda (F. Šamberk nebo J. Seifert), takže Marie chce odejít sloužit do města (II, 3);
- 23 *tremolo* — (ital.) třesení, chvění;
- 156, 4 *svíčka* — potřebuje ji mlýnář v jedn. IV ve scéně, kdy počítá zlatáky, které chce zakopat na zahradě;
- 15 *teť nešťastné Marie* — mlýnářově sestře Terezii; byla to stálá úloha Marie Lipšové (vl. jm. Liebscherové, 1831—1890), členky českého divadla od r. 1854—1874;
- 17 *versatzstückle* — (z něm.) stojky k upevňování kulis;
- 25 *flantista* — hraje za scénou; Konrád se totiž hrou na flétnu pod Mariinými okny utěšuje v nešťastné lásce;
- 33 *v půlnoční parádě* — podle pověry kráčí o půlnoci na Štědrý den z kostela na hřbitov průvod duchů těch lidí, kteří přišli rok zemrou;
- 157, 2 *volá režisér* — Josef Jiří Kolár; zastával tuto funkci od r. 1866 až 1872;
- 3 *stativek* — (z lat.) podstavec;
- 7 „*Teď přijde Marie . . .*“ — Marie kráčí rovněž mezi duchy, poněvadž do roka zemře na tuberkulosu (hřbitovní scéna III. jedn.); *dat znamení Konrádovi* — Konrád, toužící vidět mezi duchy mlýnáře Rychnovského, usne na hřbitově a ve snu spatří mezi duchy Marii; v okamžiku, kdy Marie vystupovala z kulisy, musel herec představující Konráda vyskočit, aby diváci poznali, že Marii viděl;
- 158, 10 *již po 73. nešťastný Konrád* — Frant. Ferdinand Šamberk; byl ve svazku českého divadla od r. 1859 a předtím hrál tuto roli u venkovských společností;
- 21 *šlechtný pastor Dobromil* — protestantský kněz, smiřuje v V. jedn. umírající Marii s Konrádem, na něhož zanevřela, když mlýnář po setkání s ním na hřbitově z rozčilení zemřel; hrál jej Karel Polák;

- 23 *brobník Jonáš* — hrával jej J. Chramosta;
- 23 *Jófi* — (z něm.) chatrný, špatný;
- 24 *ten pěkný německý* — české divadlo bylo špatně vybaveno, neboť první ředitelé Němci na něm šetřili a pozdější družstvo bylo stále ve finanční tísni; proto se často i rekvisity dlužily z divadla německého;
- 30 *Hoffmannovi* — vrchnímu dozorcí nad osvětlením;
- 31 *sáva* — zastřelená; přinese ji v 2. výstupu IV. jednání Rychnovský, který ji dal na Štědrý den zastřelit, poněvadž houkala na střeše mlýna a mlynář se bál, že mu věští blízkou smrt;
- 159, 2 „... *jak přejdu, budeš mně to dejte!*“ — viz vysv. k 159, 23—24;
- 23 *duše ... sbodila ... pláň a ... vzala ... rukavice* — Rychnovský se musel rychle proměnit z „ducha“ v živého mlynáře, neboť měl nejdříve „sám sebe vidět“ a pak vyrazit z kulisy na hřbitov;
- 29 „*On viděl ... mne!*“ — volá Rychnovský na konci III. jedn., když spatřil Konráda;
- 160, 2 *Od té doby ... mlčení* — narážka na Poslední slovo Jakuba Malého v Poutníku od Otavy 1859;
- 6 *Moltke* — viz vysv. k 71, 10;
- 9 *odešel jsem ... Tomáše Kempenského* — Zlatou knihu o následování Krista, přel. Ant. Stránský, 3. vyd. 1842, nebo její část Čtvero kněh o následování Krista, přel. z lat. Frant. Doucha, 1843; *Thomas a Kempis*, vl. Hämmerken (1380—1478), mystik a theologický spisovatel z Kempen u Kolína nad Rýnem;
- 10 „*I když ... korunu*“ — vystihuje smysl slov z III. knihy uvedeného spisu v Douchově překladu, kap. 41, str. 190;
- 14 *Divadlo ... jak by nabil* — večerní představení v sobotu dne 2. 11. 1872;
- 27 *v Praze a rayonu* — (z franc.) na divadle pražském (v zimě se hrálo jen v divadle Prozatímním) a na scénách okresu;
- 161, 3 *Grillparzer* — Franz G. (1791—1872), viz vysv. k 25, 19; *bobové tvořili ...* — v divadelní hře Des Meeres und der Liebe Wellen (Vlny moře a lásky);
- 13 *nešťastnou svou sítou* — Konrád ji rozbije, když nesmí již hrát pod Mariinými okny (viz vysv. k 156, 25); opatří si však později ve vesnici, kam odešel s hudebníky, novou a hraje pak na ní při poslední scéně, když Marie umírá;
- 14 *půjde-li Jakub Malý mezi mrtvémi* — žertovná narážka na bojovnou polemiku Malý—Neruda (viz vysv. k 160, 2) ve spojení s pověrou, která vede ve hře „Mlynář a jeho dítě“ Konráda na hřbitov, kde chtěl vidět svého nepřitele mezi duchy (viz vysv. k 156, 33);
- 21 *Vzrval ... Julius Caesar Catona ... kvůli Catilinovi?* — Cato obvinil Caesara, tehdejšího prvního konsula, že věděl o tom, že Catilina se chce násilím domoci konsulátu;

Julius Caesar — římský státník (98—44 před n. l.); *Cato* — Marcus Porcius C. ml. (95—49), římský státník, proslulý mravní přísností; *Catilina* — Lucius Sergius C. (107—62), Říman, který se pokusil r. 63 o státní převrat, při němž by sám uchvátil hlavní moc. Byl odhalen řečníkem Ciceronem a na útěku zavražděn;

22 *Nesnesl Lykurg i udeření bolí?* — od rozvášněného mladíka při jednom shromáždění lidu; Lykurgos však mu odpustil a mírnosti si získal jeho úctu (viz Plutarch, Život Lykurgův, kap. 11); *Lykurgos* — snad kolem 800 před n. l., podle pověsti první zákonodárce starořecké Sparty;

23 *Něfekl Themistokles . . ., ale slyší!* — když chtěl Eurybiada za 2. řecko-perské války odvrátit od úmyslu opustit stanoviště u Salaminy a probít se k Peloponnesu, což by bylo znamenalo zkázu řeckého loďstva; *Themistokles* — státník a vojevůdce starověkých Athén, jemuž se připisuje hlavní zásluha o vítězství nad Peršany r. 480 před n. l.; *Euribiades* — spartský král v 5. stol. před n. l.;

24 *Nestřpěl Agrippa . . . konflikt na blánu?* — když se jednou Cicero-nův syn těžce opil vínem (viz Plinius, Naturalis historia XIV, 147; *Agrippa* — Marcus Vipsanius A. (63—12 před n. l.), římský vojevůdce a zeť císaře Augusta;

28 *Stážička* — jedna ze tří tehdejších garderobiérek, paní Hviždálková;

32 *u Komintléků* — bývalý hostinec v Praze II, Ostrovní ul. čp. 222-8;

162, 8 *nedělejte . . . vítr* — při hřbitovní scéně ve III. jedn.;

21 *asekurační společnosti* — viz vysv. k 37, 9;

163, 7 *Sedan* — porážka Francouzů 2. září 1870 u tohoto města (viz vysv. k 149, 21);

9 *Benedix* — Roderich B. (1811—1873), německý dramatik;

12 *vysoká přeseň lásky* — název užívaný pro biblickou píseň Šalomounovu;

15 *Eduard von Hartmann* (1842—1906), německý filosof pesimista napsal r. 1874 pamflet Shakespeares *Romeo und Julia*;

30 — *půjdeš s Parisem . . . žebrej!* — zde i dále citováno z překladu Františka Douchy z r. 1872;

164, 17 *najme na něho traviče* — narážka na slova hraběnky Kapuletové, jedn. III, výj. 5, ř. 4—7: . . . Zjednám kohos v Mantově, kde vyhnaný ten žije odběhlík, — by upravil mu nezvyklý tak doušek;

19 *Dnes vybledá . . . Romea na silici* — jedn. II, výj. 4, ř. 5, jedn. III, výj. 2;

22 *bigamie* — (řec.) dvoježenství;

- 25 *budí v ní smyslnost* — míněna slova: „Aj,“ pravil muž, „ty padáš na tvář? Budeš ty padávat na znak, moudřejší až budeš, viď, Julinko?“ (str. 15, ř. 17–20) a obdobně na téže str. ř. 33–35;
- 26 *Sardou* — viz vysv. k 149, 12; *Augier* — Emile A. (1820–1889), francouzský dramatik, autor sociálních komedií; *Dumas syn* — viz vysv. k 153, 25;
- 167, 1 *jako v české národní písní . . . kostelíčkem* — „Panny z kostela jdoucí“, Erben, Prostonárodní české písně a říkadla, 99;
- 13 *cicisbeo* — (ital.) galán, záletník, domácí přítel;
- 168, 23 „*dem wälschen Mädel*“ — (něm.) vlašskému, t. j. italskému děvčeti; v šovinistickém německém nazírání to znamenalo děvče zrádné;
- 26 *Moltke lásky* — strateg v milování; *Moltke* — viz vysv. k 71, 10;
- 169, 8 *jistou . . . prostonárodní „romanci“* — „Záměluva“, Erben, Prostonárodní české písně a říkadla, str. 99;
- 29 *příklad Jakoba . . . sedm let* — po sedmi letech služby dal Lában Jakobovi starší dceru Liu a teprve za týden potom mu dal mladší Rachel, kterou Jakob miloval; musel však za ni sloužit dalších sedm let. (1. kn. Mojžíšova, kap. 29);
- 170, 11 *Reichsstrafgesetzbuch* — (něm.) říšský trestní zákoník;
- 21 *Imogen* — hlavní ženská postava Shakespearova dramatu „Cymbelin“, krásný typ věrné ženy;
- 22 *Kordelie* — nejmladší, ušlechtilá dcera krále Leara v Shakespearově dramatu;
- 22 *Volumnia* — matka Coriolana, hlavního hrdiny stejnojmenného Shakespearova dramatu;
- 171, 1 *jux* — viz vysv. k 95, 13;
- 9 *panu Kolárovi staršímu* — Josefu Jiřímu K., viz vysv. k 116, 9;
- 19 „*Toť mouřenín . . . znám*“ — překlad Jakuba Malého z r. 1843, str. 37; mouřenínův příjezd ohlašovaly fanfáry;
- 22 „*poštovní knížka*“ — poštovní kalendář s různými příběhy a anekdotami ze života poštovních zaměstnanců; roznášeli jej listonoši k Novému roku;
- 26 *stará Posjpalka* — žena Ignáce Posjपालa, člena venkovské divadelní společnosti;
- 27 *v Tylově „Husu“* — v dramatu napsaném r. 1848;
- 27 „*Praměti*“ — truchlohra o 5 jedn. od Franze Grillparzera s motivem dědičné viny (*Die Ahnfrau* z r. 1816);
- 28 *komik pan Palla* — Hynek P. (1837–1897), člen Švandovy plzeňské společnosti;
- 32 „*Mlynář a jeho dítě*“ — viz vysv. k 155, 1 a n.;
- 172, 1 *Radecký* — Jan Josef Václav R. (1766–1858), rakouský polní maršálek;

- 12 *Prokop* — Josef Alois P. (1809—1862), herec a ředitel první české cestující divadelní společnosti, založ. r. 1849;
- 25 *enfase* — (z řec.) důraz;
- 26 „*Slepý mládenec*“ — romantická činohra o 3 jedn. od Jos. Kaj. Tyla z r. 1836;
- 28 *pan Kosina* — komik Hynek K., otec herce Josefa Kosiny;
- 28 „*Debara*“ — činohra o 4 jedn. od J. H. Mosenthala; hrála se v překladu J. J. Kolára po prvé 3. 3. 1850;
- 30 *pan Rott* — buď Emanuel R., nejdříve člen společnosti Zöllnerovy, potom Prokopovy, nakonec ředitel společnosti vlastní, nebo Jan R. (1853—1943), působící tehdy rovněž u venkovských společnosti;
- 30 „*Onklady a láska*“ — truchlohra „Kabale und Liebe“ o 5 jedn. od Ch. F. Schilleraz r. 1784, hrála se u nás po prvé v překladu J. J. Kolára 23. 11. 1851;
- 32 *pan Bil* — Erazim B. (1811—1875), nejdříve člen Hybnerovy společnosti spolu s Kaj. Tylem, za ředitelství Štěpánkova člen pražského divadla, dále člen plzeňské Zöllnerovy společnosti a v l. 1862—1867 herec divadla Stavovského;
- 32 „*Magelona*“ — tragédie J. J. Kolára s látkou z doby Rudolfovy, po prvé 2. 2. 1852 ve Stavovském divadle;
- 33 *píkbard* — (z lat.) přezdívka pro České bratry;
- 35 *Doubravský* — Petr D. (1841—1887), člen čes. opery od r. 1865, vystupoval později také v činohrách jako episodista;
- 37 „*Bodří venkované*“ — veselohra o 5 jedn. od V. Sardoua; hrála se v překladu J. Počáteckého po prvé v Prozatímním divadle 27. 2. 1867;
- 173, 1 *Chramosta* — Josef Ch. (1829—1895), český herec, nejdříve člen společnosti Prokopovy, r. 1852 byl Stögrem angažován k pražskému českému divadlu;
- 6 „*Monika*“ — tragédie J. J. Kolára z r. 1847 s dějem z doby třicetileté války;
- 6 *Hypolit* — šilený bratr Moničin; hrával jej Karel Šimanovský;
- 7 „*Milí... nasýtíme!*“ — v originálu toto místo zní: „Pojď, starý husito, hladový žaludek krví si nasýtíme“ (jedn. II, výj. 3, str. 57);
- 9 *v první době Thoméovi* — v letech 1859—1864, kdy Thomé řídil nejdříve Stavovské divadlo a pak po otevření divadla Prozatímního r. 1862 oba ústavy společně až do velikonoce 1864;
- 11 *Boschetti* — německý herec, přišel ze Solnohradu a působil u Prozatímního divadla v oboru starých komických otců v l. 1862—1864;
- 12 *Boschettiová* — Terezie B. (1845—1919), česko-německá pěvkyně, u pražského divadla působila od r. 1862;

- 16 „*Rigoletto*“ — opera o 4 jedn. od G. Verdiho. Na špatný první překlad textu F. M. Piave od Bolhradského narážel J. Neruda již ve feuilletonu z 21. 8. 1864 (viz Čes. div. II, str. 410);
- 28 „*Lucia*“ — viz vysv. k 20, 21; *Bidebent* — starý vychovatel Luciin;
- 174, 1 „*Ať žijou všechny vojáky!*“ — podle překladu J. J. Kolára má volat v I. jedn., výst. 1 starý vysloužilý Ruysum: „Na všechny vojáky! Ať žijou vojáci!“ a voják Buyk odpovědět: „Všichni vojáci!“, což všichni na konec opakují;
- 2 „*Egmont*“ — Goethovo drama o nizozemském boji za svobodu, v překladu J. J. Kolára 26. 12. 1858 ve Stavovském divadle;
- 8 „*Černoborka . . . kat*“ — spr. „Kouzelnice Černoborka a kutnohorský kat“, činohra o 5 jedn. od J. J. Šantla z r. 1844, Stavovské divadlo 18. 1. 1846; *Šantl* — Jan Nep. Jiří Š. (1798 až 1858), český dramatický spisovatel;
- 9 *p. Poldák* — Karel P., člen činohry;
- 9 *pan Košner* — Jan K., člen společnosti Švandovy, později měl společnost vlastní;
- 23 „*Chudý písmičkář*“ — hra o 4 jedn. od Rud. Kneisla, hrála se v překladu J. M. Boleslavského;
- 175, 1 „*Návrat . . . do vlasti*“ — spr. „Karla XII. návrat se do vlasti“, veselohra od franc. dramatika Botha, u nás se hrála v překladu Kl. Pünera;
- 176, 3 „*různých ostatních stran*“ — strany staročeské, viz vysv. k 65, 14;
- 12 *par excellence* — (franc.) v pravém slova smyslu;
- 19 *Grosse Fehler . . . Blechen* — (něm.) Velké chyby a zločiny se přikrývají zlatým plechem;
- 25 *Karel Čech* (1844–1895), český operní pěvec, basista (viz obr. příl. č. 17);
- 26 *Josef Lev* — viz vysv. k 7, 2 a obr. příl. č. 2;
- 27 *hrabě Luna* — v opeře „*Troubadour*“ od G. Verdiho, sok Manricův v lásce k Leonoře (viz vysv. k 21, 10);
- 29 *vojvoda* — Don Alfonso, vévoda ferrarský v Donizettiho opeře „*Lucrezia Borgia*“;
- 30 *Tausendmark* — zrádný pražský měšťan něm. národnosti, který unese české dívky a vydá je Braniborům;
- 177, 1 *Smetanovi „Braniboři“* — opera z r. 1863 na libreto Karla Sabiny;
- 2 „*Figarova svatba*“ — komická opera o 4 jedn. od W. A. Mozarta z r. 1786 podle Beaumarchaisovy veselohry; *všiml sobě . . . ženy* — v úloze hraběte Alnavivý;
- 5 *Janůf* — hlavní mužská role Moniuszkovy opery „*Halka*“; *Halka* zešlil, když ji opustí panský svůdce;

- 7 *Nevers je pořád zasnouben* — katol. šlechtic v Meyerbeerově opeře „Hugenoti“ je zasnouben s Valentinou, dcerou katol. pána Saint Bris, která však miluje hugenota Raoula;
- 11 *Adolf Čech* (1842—1903), sbormistr a kapelník českého divadla, viz obr. pil. č. 17;
- 20 *Ehrenbergova* — viz vysv. k 116, 8;
- 21 *Sparafucile* — najatý vrah ve Verdiho opeře „Rigoletto“;
- 21 *Gilda* — dcera dvorního šaška Rigoletta v stejnojmenné opeře G. Verdiho;
- 25 *Vitálka* — Giuseppina Vitaliová, nar. r. 1846, operní pěvkyně; vystupovala v české opeře jen v pohostinských hrách v l. 1867—1871;
- 25 *Bubeníčková* — Emilie B. zpívala na českém divadle v r. 1870;
- 25 *Ricci* — Lella R. (1850—1871), operní pěvkyně; zpívala u nás v dubnu a v květnu 1871;
- 25 *Sittova* — Marie S.-Petzoldová (1852—1907), nejzasloužilejší zpěvačka v dějinách české moderní opery, neboť vytvořila všechny sopránové role Smetanových oper;
- 29 *Torquemada* — Tomáš z Torquemady (1420—1498), velký španělský inkvizitor;
- 31 „*Fidelio*“ — opera Ludwiga van Beethovena;
- 32 *Lukes* — Jan Ludevít L. (1824—1906), operní pěvec tenorista, angažovaný k českému divadlu teprve za éry Smetanovy r. 1867;
- 32 *Malvoglio* — jeden ze dvou vrahů ve Flotowově opeře „Alessandro Stradella“ (Neruda tu sám opravuje chybný tvar něm. originálu Malvolio na správný italský);
- 36 *Fada . . . roza-Sandorovská* — uherský bandita Róza Sándor žil v letech 1813—1867 (viz Richtrovo zpracování z maďarštiny Roza Šandor, bandita uherský, Litomyšl 1869, a román Mórice Zsigmonda);
- 178, 1 *Lucrezia Borgia* — viz vysv. k 176, 29;
- 6 *Švýcarský vojt* — Gessler, postava tyрана z opery „Vilém Tell“ od G. Rossiniho podle Schillerova dramatu; *vojt* — čes. obyčejně fojt, rychtář, správce šlechtického panství, vykonavatel soudní moci; *Tella* zpíval v těch letech Josef Lev;
- 9 *Rückanfova* — Terezie R. vystupovala na českém jevišti v l. 1866 až 1869, *Vdovoud* — Helena V. v letech 70.; obě zpívaly úlohu Tellova synka Gemmya;
- 12 *Almamen* — důvěrník maurského krále Boabdila a otec Lejly, hlavní postavy Bendlovy stejnojmenné opery, horlivý vyznavač izraelské víry; *zabodnul vlastní dceru* — za to, že přijala víru křesťanskou a vstoupila do kláštera;
- 13 *Blažková* — Věkoslava B.-Ressová (1841—1873), dramatická pěvkyně éry Smetanovy. Působila na českém divadle v l. 1867 až 1872;

- 13 *Saint Bris* — katolický šlechtic a guvernér Louvru v Meyerbeerově opeře „Hugenoti“, viz vysv. k 177, 7; *zastřelil dceru* — ranou, která patřila jejímu milenci Raoulovi;
- 15 *ke Kominálkům* — viz vysv. k 161, 32;
- 15 „*Husitská nevěsta*“ — opera od Karla Šebora z r. 1868;
- 16 *Krávoj* — pohanský lech a velmož strany Drahomířiny v romantické opeře „Drahomíra“ od Karla Šebora;
- 19 *Silva* — Don Ruy Gomez de S., španělský šlechtic ve zpěvohře G. Verdiho „Ernani“, složené podle Hugova dramatu „Hernani“; *Elvira* — jeho neteř a snoubenka; *Ernani* — bandita;
- 20 *Ankarström* — důvěrník krále švédského Gustava III. ve Verdiho opeře „Gustav III.“ (jinak „Maškarní ples“); kralovrahem se stane, když odhalí vzájemnou lásku krále Gustava a své ženy Amalie;
- 24 *Pietro* — jeden z rybářů v Auberově zpěvohře „Němá z Portici“; *Mazaniello* — neapolský rybář, hlavní postava opery;
- 26 *Grund* — Arnošt G. (1844–1918), byl členem české zpěvohry v letech 1865–1868;
- 26 *Souček* — Julius S. (1831–1874), tenor Prozatímního divadla od r. 1869;
- 30 *Liborin* — myslivecký mládenec v opeře „Čarostřelec“ od K. M. Webra;
- 31 *Křtín* — Rudolf K., jeden z nejstarších členů Prozatímního divadla, kromě menších úloh činoherních byl stálým inspicientem v letech 60. a 70.;
- 33 *Bertram* — ďábel v Meyerbeerově opeře „Robert ďábel“, který svádí jako zrádný přítel svého syna Roberta, vévodu normandského;
- 179, 3 *Přícházím . . . nemilý* — myšlenka vyslovená dvakrát v Schillerově dramatu „Valdštýnova smrt“ (Gordonem v jedn. IV, 8 a Deverouxem v jedn. V, 2);
- 10 *křtil své páté dítě* — Manču, která se narodila počátkem června 1874;
- 183, 14 *30. rok básnické produkce* — od r. 1848, viz posl. odstavec feuilletonu;
- 18 *František Haisz* (1818–1899), pražský lidový písničkář; viz jeho paměti vydávané Č. Zibrtem v Českém lidu od r. 1908;
- 30 *Alfred Waldau* (1837–1882), pražský německý spisovatel a novinář, viz Podobizny II, str. 25–28; *Böhmische Naturdichter* — studie o českých samoučích s překlady jejich básní vyd. 1860 (citováno se str. 142–144, totéž místo v Lumíru 1877, str. 11);
- 184, 20 *Pepita* — de Oliva (naroz. 1830), slavná španělská tanečnice královského divadla v Madridě, známá od r. 1856 i pohostinskými výstupy po celé Evropě;

- 23 *bard* — keltský národní pěvec;
- 25 *Liliputáni v filii národní poesie* — trpaslíci mezi národními básníky;
- 27 *František Chluddek* (1829—1861), první český dělnický básník samouk;
- 29 „*i tací kulicbové musí být!*“ — nepraví Shakespeare, nýbrž Goethův Faust Markétce o Mefistovi v zahradní scéně;
- 33 „*oráč ayrshirský*“ — tak byl nazýván *Robert Burns* (1759—1796), skotský básník lidového tónu, podle kraje na levém břehu řeky Ayru v jihozápad. Skotsku, kde sám hospodařil na svém statku;
- 36 *Zachariáš* — Justus Friedrich Wilhelm Z. (1726—1777), německý básník;
- 185, 2 *A. W. Schlegel* — August Wilhelm S. (1767—1845), německý básník a literární vědec; *Ein wandernd Leben gefällt der freien Dichterbrust* — (něm.) Tulácký život se líbí volné hrudi básníka (*Gedichte, Arion*);
- 6 *Geibel* — viz vysv. k 86, 22;
- 7 *Fremde Länder . . . zubaus* — (něm.) Cizí země a řeči nechť zkoumá s ochotnou horlivostí, ať je doma na severu nebo pod palmami;
- 13 *sklepník Fiala* — dopustil se hrozné vraždy 11. prosince 1865 v Praze (viz obraz. příl. č. 18 a Nerudův feuilleton ze 17.12.1865);
- 20 *O wüsstest . . . und musstest!* — — (něm.) Ó kdyby tak všichni věděli, jak strastiplný je život básníka! Jak ho rmoutí, že jeho dílo zůstalo tak vzdáleno toho, čím se stát mělo, mohlo a muselo! — —
- 31 *Nirvana* — vl. Nirvánam, v buddhistickém náboženství stav spasení, ve kterém se živý člověk osvobozuje od nutnosti narodit se k novým útrapám; *Sansara* — spr. Samsára (sanskrt), koloběh životů při převtělování;
- 186, 15 *tři studné jeho zpěvů* — místa, kde se daly písničky koupit; *zpěv o Barbofe Ubrykové* — podnětem byla skutečná událost v Polsku v Krakově, která velmi rozrušila světovou veřejnost; 21. 7. 1869 vyšlo najevo, že tam v klášteře karmelitánek byla řadu let hlady mučena provinilá jeptiška, až zešilela. Srv. obr. příl. č. 19 a Nerudovu brožuru *Šílení v klášteřích* z r. 1870 v Epištolách svobody;
- 188, 32 *má posteklejší zub* — je zlostná, svárlivá;
- 189, 7 *rusíny* — spr. „rusiny“, výložky visící z rukávů;
- 13 *Jezovitská zahrada* — (spr. Jesuitská) v Praze III, na Malé Straně v Novodvorské ul., pozdější Gráfovská;
- 14 *k Lajblům* — do bývalého hostince U Lajblů, v Praze II, Žitná čp. 1701—15 (viz obr. příl. č. 20);
- 14 *divínace* — (z lat.) viz vysv. k 65, 12;

- 16 *perunovská roztrpčenost* — hněv hromovládce, pohanského boha Peruna;
- 17 *kastalský* — dívčí, název podle posvátného pramene delfského, kam se prý vrhla dívka Kastalia; byl pokládán za zřídlo básnického nadšení;
- 27 *Dumas* — Alexandre D. mladší, syn (viz vysv. k 153, 25); „*Cizinka*“ — jeho drama z r. 1876;
- 190, 7 *ledyž umřel stařítký Palacký* — 26. května 1876 ve věku 78 let;
- 9 *historiograf* — (z řec.) dějepisec; Palacký byl jím jmenován usnesením sněmu r. 1827, aby napsal vědecké dějiny království Českého;
- 10 *brabě Chotek* — Karel Ch. (1783—1868), nejvyšší purkrabí v Čechách v letech 1826—1843; *brabě Sternberk* — František Š. (1763—1830), s nímž seznámil Palackého Josef Dobrovský;
- 12 *Malice česká* — viz vysv. k 52, 14; Palacký byl jejím jednatelem v r. 1832;
- 13 *přebled ouředníků a dvorních* — myšleno Palackého dílo Přehled nejvyšších důstojníků a ouředníků zemských i dvorských v království Českém, vyd. r. 1832 péčí Matice;
- 191, 6 *gloriola* — (z lat.) svatozář, slavozář;
- 192, 1 *Václav Štulc* (1814—1887), viz vysv. k 66, 15; Neruda poznal V. Štulce za studií jako katechetu. Tehdy si ho vážil tak jako jiní studenti pro jeho statečné vlastenectví;
- 4 *svazek „básní“* — sbírka má název Básně;
- 9 *pěťmacíťma* — dvacet pět;
- 10 *kaplánkem* — v Kvílicích u Slaného v l. 1839—1843;
- 11 *první tenoumká knížka* — Pomněnky na cestách života z r. 1845;
- 193, 20 *Ne vše zlatem . . . had* — XLII. básně Pomněnek, v 2. vyd. na str. 92;
- 27 *v kladenské škole* — Štulc pocházel z Kladna, kde chodil do obecné školy;
- 194, 1 *a co na svou slávu . . . potomek* — XII. básně v oddílu Pomněnek „Mé hlasy“, str. 129;
- 9 *tuchorazský rybník* — jezírko u Tuchoraz, vesničky poblíž Kladna;
- 10 *Debrno* — malá vesnička pod Turskem u Prahy;
- 12 *na filosofii* — byla to vlastně 7. a 8. třída bývalých gymnasií; musel jí projít každý, kdo chtěl studovat na universitě;
- 12 *knížka Lubomírská* — Jerzy L. (1817—1872), polský spisovatel a konservativní politik, horlivý hlasatel všeslovanské myšlenky; od r. 1836 studoval na pražské universitě a získal Štulce pro polskou literaturu;
- 17 *Hudlice u Berouna* — rodiště Jos. Jungmanna, který byl profesorem a od r. 1834 ředitelem Akademického gymnasia, kde Štulc studoval a kde byl později katechetou;

- 18 *Koalice* — viz vysv. k 192, 10;
- 26 „... útoky ... na světe našeho ...“ — narážka na Arbesův spisek *Lež a pravda o Janu Nepomuckém* z r. 1870;
- 32 *Stolista růže* — spr. *Růže stolistá*, básnická sbírka Frant. Lad. Čelakovského z r. 1840;
- 195, 1 *Lžimoudrota ... údoby* — viz XXXV. básně v odd. Pomněnek „*Mé vzdechy*“, str. 88;
- 6 *Svdru ... lev!* — viz XXIII. básně oddilu „*Mé hlasy*“, str. 134;
- 18 *Kdes byl ... od Tebe* — viz XXXIV. básně odd. „*Mé vzdechy*“, str. 88;
- 196, 3 *Svatováclavský kalendář* — doplň: na obyčejný rok 1874;
- 3 *Kulda* — Beneš Metod K. (1820—1903), katolický kněz, spisovatel a sběratel moravských pohádek;
- 4 *Skočdopole* — Antonín S. (1828—1919), katol. kněz, prof. bohosloví v Čes. Budějovicích;
- 6 *Pouť na Vranov* — v uvedeném kalendáři str. 37—44; *Vranov* — poutní místo na řece Dyji na Moravě s mariánským chrámem; pouť tu bývala 6. července;
- 8 *Jan Soukop* — nar. 1826, farář v Doubravici u Rájce, autor oslavné básně „Ejhle svatý Velehrad už září“ z r. 1863;
- 8 *Postila Frenclova* — Innocenc Antonín F. vydal trojdílnou *Postilu* v l. 1854—1857; v ní četl Kazimír Příběh o dobrém pastýři a ten jej obrátil;
- 11 *založil katolicko-politickou jednotu atd.* — pomohl mu při tom místní kněz; kněží tehdy zakládali mnoho podobných bojovních spolků;
- 13 *Zeměpis* — básně ve Svatováclavském kalendáři na r. 1874, str. 44;
- 15 *Moravský Krumlov* — město jižně od Brna, mělo tehdy židovskou obec;
- 20 *Ivančice* — jihozápadně od Brna, proslulé pěstováním chřestu;
- 197, 12 *Střelec* — Svatováclavský kalendář na r. 1874, str. 65;
- 13 *Svědění* — Svatováclavský kalendář na r. 1874, str. 67—69;
- 198, 2 „*kobinoor*“ — spr. Kóh-i-núr (per.), hora světla, jméno jednoho z největších diamantů na světě;
- 3 *Záboj* — básně z rukopisu Královédvorského o vítězství Záboje a Slavoje nad cizákem Lučkem;
- 11 *Mekka* — v záp. Arabii, rodiště Mohameda, zakladatele islámu, poutní místo mohamedánů;
- 12 *Pinkafeld* — městečko v Uhrách na štyrských hranicích;
- 199, 17 *pachydermata* — tlustokožci, starší jméno mnohokopytníků s tlustou kůží;
- 18 *iguanoodon* — vymřelý rod plazů z řádu *dinosauria*, u něhož značně vynikají znaky pačů;

- 22 *Říman Cato* — Marcus Porcius C. (234—149), první historický spisovatel římský, píšící jazykem latinským; nazýval ten dům „smutným domem“ — ve spise De agricultura (lat., O rolnictví);
- 24 *Hippokrates* (460—377), nejslavnější lékař starověkého Řecka;
- 27 *Plinius* — Gaius Secundus P. (23—79), římský spisovatel, nejúčenější Říman své doby; *H. N. VIII, 77* — spr. N. H., t. j. Naturalis historia (lat.), Dějiny přírody (o 37 knihách) se zřetelem k praktickému životu; kniha VIII—XI obsahuje zoologii;
- 29 *bachor* — tlačěnka nebo velké jelito; *cerbulát* — jitnice s mozečkem nebo vuřt;
- 30 *lapillo* — (ital.) název pro uzenu podobnou tlačence;
- 200, 21 *Skopce . . . nebeskou sbíř* — v astronomické části na začátku kalendářů;
- 26 „den zdrželivosti“ — nejí se maso; „zároveň i týmy“ — jí se jen třikrát denně a jen jednou dosyta při libovolném pokrmu;
- 26 *co se týle prorokování pověrností* — kalendáře mívaly u jednotlivých měsíců vždy odstaveček Počasi, který vždy stejně začínal: Dá-li Pán Bůh . . . ; „bude . . . vyrovnán“ — Čechů s Němci, k němuž stále nedocházelo;
- 201, 3 *Poutník . . . na . . . rok 1876* — sedmý ročník tohoto kalendáře;
- 4 *Skočdopole* — viz vysv. k 196, 4; *Kulda* — viz vysv. k 196, 3;
- 6 *každé chudé rodině je nakonec pomozeno* — narážka na povídku Svätý Mikuláš na str. 13—20;
- 8 *O každém „kmotru Bumbalovi“ . . .* — narážka na povídku na str. 50 Právzor opilcův, kde žena vyléčí muže z opilství tím, že mu ukáže prasata, opilá spláškami z lahví od kořalky;
- 16 *na stránce 27 macecha* — básně Macecha od Josefa Přibila;
- 202, 3 *kébe* — spr. nekhebe (hebr.) žena; *rebach* — (hebr.) zisk; *kébal* — (hebr.) nevěsta;
- 4 „*Kott der Kerechte*“ — židovsky vyslovené Gott der Gerechte (něm.) Bůh spravedlivý;
- 5 „*vaj gefriren*“ — z něm. wehgeschrien, volně česky: ó běda!
- 8 *Splafený* — básně na str. 94, označená ♂ m. p.; *Z pikantního jejího obsahu* — vypráví o židovi, který chtěl na jarmarce hodně vydělat, a proto na slabého Martina naložil těžkou krosnu plnou sklenic; když mu nechtěl ulevit, Martin se rozzuřil, sklenice potloukl a soud, kam si šel žid stěžovat, rozhodl v Martinův prospěch;
- 203, 3 *před bitvou u Slavkova* — viz vysv. k 113, 26;
- 3 *Kamenice* — městečko u Jihlavy;
- 9 *kaput* — (z ital.) kabát;
- 10 „*Maitre bon* (franc.) . . . *brav*“ (něm.) — „Dobrý mistr . . . a hodný“;
- 205, 14 *analýsis* — (z řec.) rozbor;

- 21 *Fliegende Blätter* — viz vysv. k 78, 24;
- 27 „*Na úsvitě*“ — román z r. 1864;
- 27 *Rudolf Mayer* (1837—1865), předčasně zemřelý básník veršů melancholických, vlasteneckých a sociálních; „*V poledne*“ — sociální báseň, vyšla ve 4. roč. almanachu Máje r. 1862, knižně v posmrtné sbírce *Básně* z r. 1873;
- 28 „*Zvečera*“ — v Polákových básních z r. 1862, str. 3;
- 28 „*V noci*“ — drobná báseň ve sbírce *Z máje žití* z r. 1871;
- 29 *Just* — Eduard J. (1836—1879), humorista;
- 29 *Vlček* — Václav V. (1839—1908), romanopisec a redaktor časopisu *Osvěta*; „*Po pálnoci*“ — jeho velký historický román z r. 1863;
- 31 *Mühlsteinova* — Berta M. (1847—1887), autorka básní a povídek; „*Na jaře*“ — tři náladové básně, *Květy* 1871, str. 219;
- 31 *Stankovský* — Josef Jiří S. (1844—1879), dramatický spisovatel; „*V pátek*“ — veselohra z r. 1867; „*O Silvestru*“ — jednoaktovka z r. 1868;
- 32 *Chmelenský* — Josef Krasoslav Ch. (1800—1839), obrozenecký básník, přítel Čelakovského; „*Po nemoci*“ — znělka, *Vybrané spisy* I, 1870, str. 67;
- 32 *Jablonský* — Boleslav J., viz vysv. k 34, 6; „*Při primici*“, *Básně* 1864, str. 152;
- 206, 1 *Adamec* — Karel A. (1838—1865), předčasně zemřelý povídkář;
- 1 *Bělobrobský* — Vojtěch B., vl. j. Vejškrab (z něm. Weissgrab, 1839—1869), zapomenutý učitel a básník;
- 3 *Klicpera* — Václav Kliment K. (1792—1859), český dramatik; „*Rok po smrti*“ — „duchová“ hra z r. 1825;
- 4 *Langer* — Josef Jaroslav L. (1806—1846), předčasně ztroskotaný básník;
- 5 „*U okna*“ — arabeska, knižně *Arabesky* z r. 1863 (viz *Arabesky* v *KK*, str. 84—96);
- 6 „*U panských dveří*“ — povídka z r. 1866, vyšla v knize *Tři povídky* od Vítězslava Háška r. 1870;
- 6 *Picek* — Václav Jaromír P. (1812—1869), populární písničkář; „*U kolébky*“ — *Pisně* 1866, str. 21; „*Za borami*“ — tamtéž str. 42;
- 8 *Šembera* — Vratislav Kazimír Š. (1844—1891), novinář, Nerudův důvěrný přítel; „*V cirku*“ — báseň ve sbírce *Z mladých řáder* 1863, str. 19—21;
- 8 *Krajník* — Miroslav K. (1850—1907), básník a povídkář; „*Na židovském hřbitově [na Starém městě]*“ *Básně* 1870, str. 178—179;
- 9 „*Na brodech indiánských*“ — *Básně* 1875, str. 34;
- 10 *Peřka* — Bedřich P., autor říkáněk, písní a her pro mládež;

- 11 *Stranč* — Antonín Š., humorista a překladatel; „*Doma i za mořem*“ — překlad sbírky polských povídek od Jana Dobrzaňského z r. 1863—1864;
- 12 *Göbl* — František Jan G. (1829—1899), povídkář a redaktor; „*V domě a na náměstí*“ — arabeska, Sběrka povídek a arabesk 1864, str. 177—190;
- 15 „*Na hory*“ — lyrická báseň, *Písně* 1856, str. 82;
- 16 *Koubeček* — viz vysv. k 26, 3; „*Na Lochotínské sady*“ — čtyřverší, *Sebrané spisy* 1857, I, str. 53;
- 17 „*Na ni v létě*“ — cyklus čtyř znělek, *Vybrané spisy* Chmelenského 1870, str. 219—221;
- 18 *Šnajdr* — Karel Sudimír Š. (1766—1835), obrozenský básník směru Čelakovského; „*Na potomky*“ — *Básně* 1869, str. 8;
- 19 *Vuň* — Rudolf V., autor divadelních her; „*Bez blavy a bez srdce*“ — veselohra z r. 1869, *Čes. Th. III*, Nov. div. hry, sv. 10;
- 20 *Patrčka* — Michal Silorad P. (1787—1838), obrozenský básník samouk;
- 20 *Hanka* — Václav H. (1791—1861), básník a sběratel lidové poesie;
- 20 *Jan Palachý* — viz vysv. k 67, 22;
- 22 „*Za půl hodiny*“ — novela, *Obrázky života I*, seš. 9, 17. 10. 1859, str. 350—353, viz *Arabesky* str. 322—342;
- 23 „*Pro jediné slovo*“ — (spr. . . slovo!), povídka, *Kusy mého srdce*, 2. díl *Sebraných spisů* z r. 1857, viz *KK*, str. 354;
- 24 *Rubeš* — František Jaromír R. (1814—1853), humorista, autor deklamovánek; „*Dluhy mít je dobrá věc*“ — spr. „*Dluhy mít dobrá věc*“, deklamovánka, *Spisy* 1861, str. 263—272;
- 24 *Veselský* — Petr Miloslav V. (1810—1889), kutnohorský učitel; „*Ukradený střevec*“ — anebo *Pravý důkaz věrnosti*. Starodávni povídka, *Večerní vyznění*, Tábor 1834;
- 25 *Hovora* — Janko H., první pseudonym mladého Jana Nerudy (do r. 1859); „*Negativní podřev*“ — dosud nenalezeno;
- 25 *Veselý* — Jan Z. V. (1854—1905), novinář, divadelník a plodný překladatel; „*Zapomněl své rukavice*“ — veselohra z r. 1870;
- 26 *Kubánek* — Vilém K., divadelník; „*Nechce tančit*“ — dramatický žert z r. 1870, *Div. och.* sv. 23;
- 29 „*Či jsem já to?*“ — básně napsaná v Paříži, otištěná v almanachu *Máj* 1859; *Frič* — Josef Václav F. (1829—1891), spisovatel a politik;
- 29 „*Pomozte mi!*“ — Heydukovy básně II, 1865, str. 73;
- 30 „*Já mám příjem*“ — aktovka z r. 1867; *Šamberk* — František Ferdinand Š. (1839—1904), herec a dramatik Prozatímního divadla (viz vysv. k 158, 10);

- 31 „*Náš dědeček*“ — povídka, vyšla v Lumíru I, 1863, str. 436, knižně *Tři povídky* r. 1870;
- 33 „*Srdce mé babičky*“ — spr. „Srdce babičky“, překlad francouzské veselohry od D. Moltke, Div. bib. sv. 93, vyd. r. 1869; *Turnovský* — Josef Ladislav T. (1837—1901), spisovatel, herec a novinář;
- 34 „*Vlčovní svatí*“ — název vytvořený Nerudou; Štulc (viz str. 192) napsal životopisy asi dvanácti světců;
- 35 „*Sv. Václav*“ — legenda otištěná původně v Čechoslavu z r. 1821, str. 121, později ve sbírce *Balady, romance a písně*, 1873, str. 62; *Jan z Hvězdy* — pseudonym Jana Jindřicha Marka (1801—1853), buditelského kněze a spisovatele;
- 36 „*Přemysl Otakar Velký*“ — velká epická skladba v cyklu *Přemyslovci* z r. 1839; *Vosel* — Jan Erazim V. (1803—1871), český básník a archeolog doby obrozenecké;
- 36 „*Staroměstská věž*“ — otištěna v *České včele* 1838; *Trojan* — František Břetislav T. (1816—1883), politik, činný v mladších letech i literárně;
- 37 „*Rakovník*“ — Básně 1873, str. 48—65; *Havelka* — Matěj H. (1808—1892), právník a veršovec;
- 207, 2 „*Patro červených korálů*“ — Štalcova kniha modliteb z r. 1859; *je jich přes dvacatero* — přesně: 24;
- 3 *Ublif* — Josef U. (1822—1904), český pedagog a básník;
- 7 *Züngerl* — Emanuel František Z. (1840—1894), spisovatel, dramatik a překladatel; „*Mým přátelům*“ — vlastenecká báseň, Básně 1868, str. 53—55;
- 9 *Kamarýt* — Josef Vlastimil K. (1797—1833), obrozenecký básník, přítel Čelakovského; „*Na mou Umku*“ — první tištěná báseň Kamarýtova, *Rozmanitosti* 1817, E, 69;
- 10 „*Kusy mého srdce*“ — sbírka povídek z r. 1844;
- 211, 2 *Mises* — pseudonym Gustava Theodora Fechnera (1801 až 1877), německého fyzika a filosofa, zakladatele psychofyziky;
- 8 „*Pražské ulice v zřítí umění*“ — Neruda, *Studie*, krátké a kratší I, 1876, 185—196;
- 17 *U černého slona* — dům na Staroměstském náměstí č. 629 poblíž paláce Kinských. Dříve se nazýval *U duhy*;
- 19 „*materialista*“ — zde obchodník s drogami a různými chemikáliemi;
- 212, 14 *roboté krajky* — doslovný překlad z německého Hornspitze, t. j. hroty s nehty; *Spitzen* znamená německy též krajky;
- 213, 3 *Xenofanes* (mezi r. 580—480 před n. l.), řecký filosof pantheista, tvrdící, že svět je totožný s božskou podstatou;
- 26 *infusorie* — spr. infusorium (lat.) prvok;
- 36 *čivní ether* — (z lat.) kapalina v nervech;
- 215, 24 *skolopendři* — stonožky;

- 216, 7 *polonéza* — polský řadový tanec mírného pohybu v tříčtvrtečním taktu;
- 30 *Mises* — viz vysv. k 211, 2;
- 218, 27 *ve Východní Indii* — nejspíše r. 1857 při dobývání Delhi za povstání posledního mogulského císaře Bahádura; *Vých. Indie* — Přední a Zadní Indie s Malajským souostrovím;
- 219, 8 „*A chlíb svůj v potu tváře jísti budeš!*“ — 1. kn. Mojžíšova, kap. 3;
- 220, 14 *pražský Sokol* — v Sokolské třídě čp. 1437—39 v Praze II;
- 33 *alegorie* — (z řec.) jinotaj; zde znázornění nějaké situace osobou symbolicky ustrojenou;
- 222, 2 *scéna justifikační* — (z lat.) popravni;
- 223, 16 *Bedřich Velký* — Fridrich II., král pruský v l. 1740—1786, známý soupeř Marie Terezie v bojích o Slezsko;
- 224, 4 *trichína* — svalovec, cizopasný červ v těle ssavců;
- 225, 24 *tuš* — (z franc.) sprcha;
- 227, 31 *Lot* — synovec Abrahamův; s ním se odebral nejdříve do Kanaan a pak do Egypta; potom se vrátil do Bethelu a žil v Sodomě, která propadla zkáze; zachránil se v Zoaru a odešel do hor;
- 228, 8 *Luther* — Martin L. (1483—1546), německý náboženský reformátor;
- 8 *Mübra* — obec v durynském Meiningenu; žil tam Lutherův otec až do r. 1483, než přesídlil do Eislebenu;
- 9 *Eisenach* — město v Sasku na severozápadním konci Durynského lesa; Luther tam studoval, avšak narodil se v Eislebenu v Prusku, st. od Halle;
- 229, 4 „*Romulus alter erat conditor Romae*“ — (lat.) Romulus byl jedním ze zakladatelů Říma; *starý cukrář v Římě* — chybný překlad vznikl záměnou příd. jména *alter*, jeden ze dvou, druhý za *altus*, starý a spletením dvou významů podst. jména *conditor*, jenom přízvukem rozlišených, ‚zakladatel‘ i ‚cukrář‘ (Konditor v něm.);
- 6 „*Laeti sitis, pueri, mox curae adierunt*“ — (lat.) „Buďte veselí, hoši, brzy přijdou starosti“; *sitis* — buďte! *sitis* — žízeň;
- 8 „*flekovský*“ — podle populárního hostince U Fleků v Praze II v Křemencově ulici;
- 232, 7 „*Vas is dos? Sebund wieder rasmus!*“ — (německý vídeňský žargon) „Copak je to? Už zase rasmus!“;
- 10 *demonstrace Woltmannovy* — demonstrace českých studentů university a akademie umění ve dnech 3.—6. 12. 1876 proti německému historikovi umění Alfredu Woltmannovi (1841 až 1880), který přednášel v Praze v letech 1874—1878 a s oblibou vykládal, že všechno české umění je německého původu (viz Denní zprávy NL 5. a 6. 12. 1876, o účasti Mikoláše Alše srv. Alois Jirásek, Z mých pamětí II, kap. 1, 2);

- 19 *Sebliemann* — Heinrich S. (1822—1890), německý obchodník, archeolog, který r. 1870 zahájil výkopy v Řecku a právě r. 1876 kopal v Mykénách ve východní části jižního Řecka;
- 19 *Argos* — město v krajině Argolis na východě jižního Řecka;
- 19 *Agamemnon* — vůdce výpravy Řeků proti Troji, když trojský král Paris unesl jeho bratru Menelaovi, spartskému králi, manželku Helenu;
- 20 *syna Tantalova* — Agamemnon byl pravnuak Tantalův;
- 20 *Abdera* — řecká osada v starověké Thracii; měla pověst antického Kocourkova;
- 31 *jdí do Abdéry, Ofelie!* — parodie Hamletova výroku „Jdi do kláštera, Ofelie!“;
- 233, 1 *Madame Campan* — Juana Enriqueta Genest (1759—1822), francouzská spisovatelka, zakladatelka výchovného ústavu pro dívky v Saint-Germain;
- 6 *tête à tête* — (franc.) důvěrná rozmluva tváří v tvář;
- 7 *o uberských bankocetlích* — papirové peníze vydané r. 1876;
- 8 *o nové ústavě turecké* — z 23. 12. 1876, jež zaručovala úplnou rovnost všech poddaných Porty, tedy i balkánských Slovanů; zůstala však jen na papíře;
- 9 *o couravém psotníku ruské výpravy* — narážka na stálé otálení ruské vlády, která váhala v r. 1876 zakročit proti Turkům, utiskujícím balkánské Slované. K výpravě došlo až r. 1878;
- 11 *Hstka* — hra v karty;
- 20 *Jim . . . sítění*. — parodie veršů Písně harfenistovy z Goethova románu Wilhelm Meisters Lehrjahre;
- 26 *Den páne . . . Libanons* — t. j. den trestu, soudu; parodie slov Izaiáše proroka kap. 2, verš 12, 13;
- 234, 3 *F. Gross* — Ferdinand G. (1849—1900), německý humorista a feuilletonista;
- 13 *table d'hôte* — (franc.) tabule, hostina, při níž mísy kolují;
- 235, 6 *metrická míra* — viz vysv. k 51, 4 a 22;
- 28 *Hattala* — Martin H. (1821—1903), profesor Karlovy university, autor několika mluvníc a studií z oboru jazykozpytu českého a slovanského;
- 31 *neartikulovaný* — (z lat.) nečlánkovaný;
- 33 *Aleutské ostrovy* — jinak Kateřininy, souostroví na sz. Severní Ameriky. Jazyk jeho obyvatel tvoří slova přidáváním přípon k stejnému základu;
- 236, 22 *Forte San Elmo* — tvrz nad západní částí Neapole, odkud je překrásný rozhled na město;
- 24 *Boulevard des Italiennes* — Italská třída v sev. části Paříže;
- 238, 2 *S. Habr* — Sigmund H. (1835—1895), berlínský básník a humorista;

- 2 *od A. Tolstého* — úmyslně voleno ruské příjmení Tolstoj, znamenající „tlustý“;
- 11 *bavelský zhubeněle portmoné* — kolem sv. Havla (16. 10.) se plátila činže;
- 29 *žernosecké* — víno z vinic u Žernosek na pravém břehu Labe poblíž Litoměřic;
- 30 *k Petříkovi* — do vinárny na Perštýně vedle hostince U Nedvídků;
- 240, 25 *Falstaff* — postava komického tlustocha v Shakespearových divadelních hrách Jindřich V. a Veselé ženy windsorské;
- 27 *Dobry Fridolin* — postava z povídky Christopha Schmidta Dobry Fridolin a zly Děťich;
- 242, 1 *asekurace* — viz vysv. k 37, 9; *asekurační* — pojišťovací;
- 13 *italský kařtan* — plody kařtanů v jižní Evropě mají sytější barvu než v krajinách položených severněji;
- 243, 13 *Bogumil Goltz* (1801—1870), německý publicista polského původu;
- 14 *Krása heroická atd.* — podle Goltzova spisu Zur Naturgeschichte und Charakteristik der Frauen z r. 1858 (K dějinám přírody a charakteristiky žen);
- 24 „*beauté de diable*“ — (franc.) doslovně: krása dáblská;
- 25 *bellezza del asello* — (ital.) doslovně: krása oslička;
- 244, 3 *Michelangelo* — M. Buonarroti (1475—1564), sochař, malíř, stavitel a básník italské renesance;
- 3 *zůstal osklivý* — srv. Nerudovy Studie, krátké a kratší II;
- 12 *juchtová alba* — vázaná do nepromokavé kůže;
- 16 *en face* — (franc.) zpředu;
- 26 *Kant* — Immanuel K., viz vysv. k 74, 6; „*Kritik der Urteils-kraft*“ — Kritika soudnosti, Kantův spis z r. 1790;
- 30 *ptá se Louis Desnoyers* — francouzský spisovatel (1805—1868), ve spise Les femmes (Ženy) z r. 1856;
- 245, 3 *Jakob Grimm* (1785—1863), německý badatel v oboru filologie a básnictví;
- 4 *O. Gierke* — Otto Friedrich G. (nar. 1841), německý právník; *knížka . . . o „humoru v právé německém“* — Der Humor im deutschen Recht, Berlin 1871;
- 15 *jesit* — spěchat, chvátat;
- 30 „*besthaupt*“ — (něm.) část dědictví, která při smrti poddaného připadala jeho pánovi a často pozůstávala z nejlepšího kusu dobytka;
- 246, 1 „*ius primae noctis*“ — (lat.) právo první noci, znamenalo ve středověku právo pána na první noc s poddanou. Ženich, který tomu chtěl zabránit, musel zaplatit zvláštní poplatek;
- 2 *vojt* — viz vysv. k 178, 6;
- 7 *fendel* — šlechtic, jemuž patřila půda obdělávaná nevolníky;

- 9 *lüneburský* — něm. lüneburský; *Lüneburg* — okres pruské provincie Hannover;
- 18 *Einsiedeln* — poutní místo a sídlo benediktinského opatství ve švýcarském kantonu Schwyz;
- 21 *propinace* — (z lat.) výhradní právo výroby a prodeje lihových nápojů;
- 33 *Sachsenspiegel* — (něm.) Saské zrcadlo, německá středověká právní památka, obsahující zemské i lenní právo;
- 247, 12 *mezi Franky* — mezi obyvateli staré říše Franské, která se teprve v 9. stol. rozdělila na západní (Francie) a východní (Německo);
- 248, 2 *Nedělní kázání . . . nduky* — pro darwinovské feuilletony použil Neruda materiálu z brožurky, kterou mu poslal V. K. Šembera (Dopisy II, č. 24);
- 2 *Darwinova nauka* — právě r. 1871 se znovu rozvířil u nás boj, jehož podkladem byl Döllingerův proces v Mnichově (viz Pražský deník, 6. 5. 1871 a Čas. kat. duchovenstva 1871, str. 321 a n.);
- 249, 2 *jini národové medvěda, pardála . . .* — Anglie na př. má ve znaku tři zlaté levharty v červeném poli;
- 4 *kníže Lev srdce* — anglický král Richard (1157—1199), účastník třetí křížové výpravy;
- 4 *Jindřich Lev* (1129—1195), dobovačný vévoda bavorský a saský, neblaze proslulý vpády do zemí Pobaltských Slovanů;
- 4 *Albrecht Medvěd* (1100—1170), příslušník askánského rodu německé šlechty, kterému založil pevnou moc v marce bramborské na úkor slovanských Luticů a Havolanů;
- 20 *zlaté tele . . . jediné* — touha po zlatě (Podle 2. kn. Mojžíšovy, kap. 32). Stejnou myšlenku má i Nerudův feuilleton z 17. 3. 1872 „Nejnovější idea lidstva“;
- 23 *Bileamova oslice* — jejími ústy mluvil dobrý duch, aby Bileam nesešel s cesty (viz 4. kn. Mojžíš., kap. 22);
- 24 *sv. Antonína dle Stětině* — sv. Antonín Poustevník bývá zobrazován s divokým vepřem, *sv. Lukáš* s býčkem;
- 29 *Orfeus* — podle řecké báje nejstarší pěvec; bývá zobrazován mezi uchlácholenou zvěří;
- 31 „*Vždyť zlato je přelud pouze!*“ — zpívá Robert v siciliáně I. jedn. Meyerbeerovy opery „Robert ďábel“;
- 250, 2 *cislajtaňdk* — přívrženec rakousko-uherského vyrovnání r. 1867 (viz vysv. k 67, 23) čili zastoupení obyvatel Cislajtanie (Předlitavska) na říšské radě; v podstatě „centralista“;
- 2 *federalista* — přívrženec federalismu, směru usilujícího o státoprávní spojení zemí v Rakousku na základě jejich rovnoprávnosti; viz též vysv. k 67, 30;
- 32 *monogamie* — (z řec.) jednoženství;
- 251, 2 *bejl má kanovnícký plášť* — vespod má pěti jasně červené barvy;

- 12 *prusko-francouzská válka* — z r. 1870—1871; české noviny zaznamenávaly v té době detailní zprávy o průběhu krutých bitev, jimiž byli Francouzi donuceni ke kapitulaci (viz vysv. k 163, 7);
- 252, 19 *spirituosa* — lihoviny;
- 253, 5 „*Preciosa*“ — jinak „Spanilé děvče cikánské“, romantická hra o 5 jednáních od P. A. Wolfa, přel. Tyl; premiéra 20. 11. 1831;
- 17 *Nero* — římský císař v letech 54—68; dopustil se za své vlády řady krutosti;
- 18 *Evoženie* — jméno manželky Napoleona III., která po pádu císařství r. 1870 usilovala z ciziny o trůn pro svého syna;
- 254, 10 *Tomáš Kempenský* — viz vysv. k 160, 9;
- 18 „*břilným . . . darwinismem*“ — narážka na článek Matěje Procházky v Čas. kat. duchovenstva r. 1871, str. 321 a n.;
- 255, 37 *Palermo* — město na severu Sicílie;
- 257, 18 *chignon* — (franc.) vrkoč zadních vlasů, svázaný do podoby sáčku a upevněný na hlavě hřebčenem;
- 20 *gutaperča* — (z angl.) pružná hmota ze ztuhlé šťávy tropických stromů;
- 258, 2 *i po nějakém Sedanu* — viz vysv. k 163, 7;
- 13 *liguridu* — jinak redemptorista, člen mužské kongregace katolické církve, založené sv. Alfonsem z Liguori v Neapolsku 1732;
- 20 *kněze Auersperg* — viz vysv. k 66, 4;
- 30 *Fleischbeitrag* — (něm.) přídavek masa;
- 263, 6 *Montmartre* — viz vysv. k 69, 8;
- 8 „*není starších Ilebitců . . .*“ . . . *brobník Hamletův* — srv. Shakespearův „Hamlet“, jedn. V, výj. 1;
- 12 *brobník našich původních dramát* — narážka na to, že Prozatímní divadlo dávalo přednost překladům před původní dramatickou tvorbou;
- 13 *Pětkrát si semele* — hra „Mlynář a jeho dítě“ byla dávana obyčejně odpoledne i večer na Všechny svaté a na Dušičky a často ještě 3. listopadu nebo již 31. října;
- 16 *již jsem se jednou přiznal* — na začátku feuilletonu z 3. 11. 1871, viz str. 157;
- 18 *bulka* — viz vysv. k 29, 8;
- 29 *hospodský Blažek* — hrával jej Ant. Pulda;
- 264, 1 *v dřívějších letech* — kdy měli herci nuzné platy a živořili;
- 6 *pan Kolár mladší* — František, viz vysv. k 116, 9;
- 8 *Chramosta* — viz vysv. k 173, 1;
- 9 *Robin* — veselohra o 1 jedn. od J. M. Premayera, přeložil J. Počátecký; měla premiéru 8. 2. 1863;
- 9 *Garrick* — David G. (1717—1779), anglický herec, znamenitý představitel klasických Shakespearových postav; v Robinu se stává Garrick Romeem;

- 13 *působivá scéna* — viz vysv. k 156, 4;
- 16 *paní Malá* — viz vysv. k 115, 37; *sléčna Boubínova* — provd. Bittnerová Maruška (1854—1898), herečka pro obor sentimentální; působila na českém divadle v letech 1873—1877 a 1881—1892;
- 18 „*lásku musí mít, kdo chce slzy žít*“ — parodie slov znárodněle písně „Sil jsem proso na souvrati“;
- 20 *Seifert* — Jakub S. (1846—1910), herec a režisér, od r. 1864 člen Prozatímního a potom Národního divadla, vynikl zvláště jako představitel klasických postav;
- 22 *v poslední scéně* — viz vysv. k 161, 13;
- 26 *kamrtuch* — (z něm. Kammertuch) jemná tkanina, nazvaná podle franc. města Cammericu čili Cambray;
- 35 *mezí vdovami sympatií Čechů k francouzské monarchii* — r. 1873, kdy je psán feuilleton, zemřel v Anglii poslední představitel francouzské monarchie Napoleon III.;
- 265, 1 *Snad spatří . . . nebyly* — Neruda tu žertovně naráží na porážky staročeské politiky v r. 1873 a prorokuje jí brzký pád;
- 5 *sic má . . . s broboři* — vyčiní mu v staročeském Pokroku, viz vysv. k 109, 12;
- 11 *poslední pomazání* — dává kněz posvěceným olejem umírajícímu na místa pěti smyslů podle víry některých křesťanských církví, že se tím nabývá milosti boží k spasení duše;
- 21 *máme vzít prkno . . . dírkou* — viz Hanuš, Bájeslovný kalendář z r. 1860, str 157;
- 28 *jídle* — bílé pečivo z pšeničné mouky ve formě dvojité podkovy, sypané solí a mákem. Jedí se s medem podle lidové pověry, že chrání od hadího uštknutí;
- 30 *pečení kostí všech svatých* — viz vysv. k 40, 15; *pečení dušičky* — viz tamtéž;
- 32 *bromničné koblížky* — pekou se na Hromnice (2. února);
- 266, 9 *Friedrich Schlegel* — (1821—1892), německý spisovatel, psal do Wiener Tagblattu skizzy z vídeňského lidového života, které pak vydal v knize *Wiener Luft* (Vídeňský vzduch); viz Dopisy II, č. 125;
- 11 *Robert ďábel* — viz vysv. k 178, 33;
- 12 *pro scénu s rakvemi* — ve III. jednání, kdy Robert sestoupí do hrobky starého kláštera, aby uzmul ratolest sv. Rosalie;
- 15 *sova* — viz vysv. k 158, 31;
- 24 *Pešková* — Eliška Švandová-P. (1833—1895), vynikající herečka českého divadla v letech padesátých a šedesátých, která odchovala řadu mladších dramatických umělkyní, mezi nimi i Sklenářovou-Malou a Hanu Kvapilovou. Byla to první Marie v „Mlynáři“;

- 24 *Libická* — (Nápravníková) Arnošta L. (1837—1893), česká herečka a později ředitelka divadelní společnosti; v Prozatímním divadle působila jen v letech 1862—1864;
- 25 *Malá* — viz vysv. k 115, 37; *Horská* — Marie H., roz. Kallmünzerová (1847—1917), členka Prozatímního divadla v letech 1868—1873; *Boubínova* — viz vysv. k 264, 16;
- 26 *Kolár* — František K., stálý představitel mlynáře Rychnovského;
- 267, 2 *u Nedvídků* — starobylý pivovar s hostincem v Praze I, Na Perštýně čp. 345—7;
- 18 *nebožtík ředitel Thomé* — František T., Němec, byl třikrát ředitelem Prozatímního divadla, zemřel r. 1872;
- 20 *každý den osm liber many jíst* — po čtyřicet let, když byli Izraelité s Mojžíšem na poušti (2. kn. Mojžíšova, kap. 16); *osm liber* — každý si směl nasbírat gomor many na den (viz vysv. k 52, 4);
- 268, 1 *Slavnost založení* — veselohra o 3 jedn. od G. Mosera, dávana ve smíchovské aréně v r. 1872; v překladu Elišky Peškové, v Prozatímním 28. 10. 1875 v překladu E. Bozděcha;
- 6 *Katynka Heilbroská* — titulní úloha historické činohry o 5 jedn. od J. Kleista, přeložená V. Filipkem a Frant. Douchou; po prvé hrána ve Stavovském divadle r. 1838;
- 8 *praktikáble* — jevištní přenosná lešení;
- 9 *co by nebylo úpiné parterre* — par terre (franc.) při zemi; býti parterre — v koncích; narážka na „přízemnost“ poměrů, jaké panovaly v českém divadle, kde se vedoucí družstvo otřásalo politickými spory strany staročeské a mladočeské, a přitom zápasilo se stálými finančními nesnáze;
- 11 *Jdák* — František S., jeden z nejstarších členů Prozatímního divadla, komik, časem tam působil též ve zpěvohře a v l. 1871 až 1873 zastával místo vrchního garderobiéra;
- 15 *pro příští už družstvo* — r. 1875 bylo v čele divadelní správy ještě družstvo staročeské; o velikonocích 1876 je vystřídalo nové družstvo s převahou mladočechů;
- 23 *Dva tucty „Mlynářů a jich dětí“* — v dušičkových dnech zajala Raupachova hra obyčejně po tři i více dní všechna jeviště;
- 27 *„Mně v duši mě je teskno tak“* — začátek Heinovy písně Lorelei v překladu Ervina Špindlera;
- 269, 29 *dva kusy* — Raupachových her na českém jevišti bylo víc, na př. „Škola života“, která měla premiéru v Prozatímním divadle 28. 12. 1862. (Srv. o ní Nerudův referát v Hlasu 30. 12. 1862, Čes. div. II, 50);
- 34 *Sardou* — viz vysv. k 149, 12;
- 35 *„Rabagas“* — veselohra o 5 jednáních z r. 1872, kde Sardou zkarikoval revoluční hnutí a postavil se zcela na stranu vlády. U nás způsobila hra velký rozruch, poněvadž ji dal F. L. Rie-

- ger předvést 13. 1. 1875 v překladu J. Peška v Prozatímním divadle jako satiru na mladočechy (viz Nerudův referát ze 17. 1. 1875);
- 270, 19 *při brobech našich . . . Němcových* — na Olšanském hřbitově a na Vyšehradě (viz J. Neruda, Na Volšanském hřbitově, *Obrazy života* 1860, str. 6—12); *Kalína* — Josef Jaroslav K. (1816 až 1847), český vlastenecký básník, kterého Neruda kladně zhodnotil (*Obrazy života* 1859, 269);
- 22 *Tomášek* — Václav Jan T. (1774—1850), hudební skladatel; *Petřina* — František Adam P. (1799—1855), první český moderní fyzik; pracoval hlavně v oboru galvanismu;
- 35 *o světové výstavě americké* — konala se r. 1876 ve Filadelfii na oslavu stého výročí trvání nezávislých Spojených obcí severoamerických;
- 272, 18 „*Zlámaná . . . romantika*“ — v orig. „Věť, zlámaná že klika jest v lásce romantika“, z aric staršího písaře Václava, jedn. I, výj. 1 komické operety *Mikuláš* od R. Rozkošného na slova K. Sabiny; premiéra v Prozatímním divadle 5. 12. 1870, vyd. r. 1871;
- 273, 18 *Sofoklova Antigona* — hlavní hrdinka stejnojmenného dramatu, dcera nešťastného krále Oidipa; přes přísný zákaz Kreontův se odvážíla prokázat pohřební pocty bratru Polyneikovi a za to ji stihl trest smrti; *Sofokles* (496—406 před n. l.), největší starořecký dramatik;
- 19 *Cordelia* — viz vysv. k 170, 22;
- 33 *recitativ* — (z lat.) zpěv blízký mluvě;
- 278, 38 *Něco, co by . . . povídkou* — o vzniku knihy *Povídky malostranské* a o třídění povídek samotným Nerudou viz dopisy V. K. Šemberovi (*Dopisy* II, č. 99, 137, 151 a další) a feuilleton „*Jana Nerudy Povídky malostranské*“ v NL 28. 10. 1877;
- 43 *už lte 88. odstavec* — jeden z odstavců, které v rýmovaných větách podávaly dětem základní vědomosti: Ústa mám a mluvit umím; čemu ještě nerozumím, na to rodičů se ptám; co si myslím, rozmlouvám; směju se a někdy zpívám; každý den se též modlívám a má duše velebí Pána Boha na nebi;
- 279, 19 *Jsou zítra, je svátek . . . za sebou* — feuilleton byl psán v pátek 5. ledna 1877 v předvečer Tří králů, 7. ledna byla neděle, 31. 12. rovněž neděle, 1. ledna v pondělí Nový rok, Štědrý den v r. 1876 padl na neděli; *sděluje v časopisech* — miněna zpráva v *Blahověstu* 5. 1. 1877, *Kronika*, str. 12; „*V den . . . 840 zl.*“ — smysl přesný, znění poněkud pozměněno; v citované zprávě: „dosavadní služné vyměřené pro 4 kooperátory po 210 zl.“; „*. . . potěšme těch milých duší!*“ — kanovník Karlach vyzýval v Čechu duchovenstvo k obstarání stipendií pro uvedené mnichy; *čtyři jezovité* — byli to redemptoristé, viz

- vysv. k 258, 13; *kanovník Karlach* — Mikuláš K. (1831—1911), kanovníkem byl od r. 1871; později se stal proboštem vyšehradským;
- 281, 28 *Pražského nádeníka* — míněn Pražský deník, viz vysv. k 60, 10;
- 282, 4 *pozdravte mně Kadeřávka* — nešťastný vynálezce, současník Nerudův, který chtěl sestrojiti létací stroj. V roce jeho smrti věnoval mu Neruda vzpomínku ve feuilletonu NL 6. 2. 1881 (Proti srsti, 2. vyd. 1913, str. 146);
- 283, 20 *tři celá leta po neomylnosti* — dogma bylo vyhlášeno r. 1870; *cholera se blíží* — vyskytla se v té době v Haliči; *před dvaceti lety* — v r. 1853, ale plán nebyl uskutečněn; *Běchovice* — východně od Prahy na trati ke Kolínu;
- 284, 9 *Třeba bychom ... neodebrali* — Sabinův „Inserát“ je veselohra o 3 jednáních z r. 1866; její celý děj je spředen kolem inserátu — nabídky k sňatku, jež hrou náhodly způsobí hned svatby dvě. V Prozatímním divadle hrán po prvé 2. 6. 1866. — Poznámka o Sabinovi byla v knižním vydání z r. 1877 vypuštěna, poněvadž v té době již byl Sabina pro své styky s policií vyobcován z národa;
- 20 *abych si dal říkat cyniků* — narážka na výtku Pokroku ve feuilletonu Z českého divadla (9. 5. 1871), kde redakce v úvodu k Přilegrově článku přetištěnému z Osvěty poznamenala, že s ním „téměř veskrze souhlasí“ (viz vysv. k 149, 5 a n.);
- 23 *Ella Ricci* — spr. Lella, viz vysv. k 177, 25 a feuilleton z 13. 8. 1871; *Čecko-Vlaška* — otec byl Ital, hud. skladatel Luigi Ricci, matka Češka, zpěvačka Lidmila Stolzová; *otvůrka zejtra novon výstavu* — předmětů z oboru malby na porcelánu, spojenou s prodejem vystavených výrobků; konala se ve dnech 14., 15. a 16. května; viz Pražský deník 4. 5. 1871; *ve čtvrtek* — 11. května 1871;
- 285, 9 *Ale obecnstvo ... až v článku druhém* — míněn feuilleton z 27. 5. 1869, v knižních vydáních vcelku s první částí; viz str. 114, ř. 10 a n.; *dle bezmyšlenkového článku prvního* — míněn feuilleton z 21. 5. 1877 (viz předch. vysv. a str. 111 a n.);
- 287, 15 *Milbový badr ... mrtví leželi* — hřbitovní scéna III. jedn. Raupachovy hry „Mlynář a jeho dítě“, viz vysv. k 156, 33;
- 40 *The fact ... of mind.* — (angl.) Je jisté, že básnictví nevyžaduje zkušenost, ale určitou míru myšlení; *Macaulay* — Thomas Babington M. (1800—1859), anglický historik, essayista a politik;
- 288, 34 *Sabina „V studni“!!! Je to podivín!* — libreto k Blodkově opeře z r. 1867. Zmínka o Sabinovi v knižních vydáních vypuštěna (viz vysv. k 284, 9).

VYSVĚTLIVKY
K OBRAZOVÝM PŘÍLOHÁM

1. *Jan Neruda kolem r. 1877*. Podle fotografie z doby prvního knižního vydání *Žertů, hravých i dravých* kreslil Josef Mukažovský, 42. č. Světozoru z 18. 10. 1878, str. 517.
2. *Josef Lev*, barytonista při české opeře, k níž přišel r. 1864 ze státní opery vídeňské. Kreslil Karel Maixner, 9. č. Květů z 27. 2. 1868, str. 65 (viz věnování na str. 9—10 a feuilletony: O drobotinách, str. 13, Z domácností, str. 17 a 20, O dvou Petrovských, str. 176).
3. *Nerudova blahopřání paní Marii Lvové*: 1. k čtyřicátým narozeninám (r. 1885), psáno na národní návštěvce Ústřední matice školské; *Pepík* — Josef Lev; *bývalý podruš* — žertovná narážka na dobu v l. 1869—1877, kdy byl Neruda u Lvů podnájemníkem v domě vdovy po skladateli Blodkovi, v Konviktské ul. č. 28; 2. k svátku 15. srpna 1887, psáno na malé visitce; *paní domáček* — viz předcházející vysvětlivku. Důvěrný tón obou píání je dokladem opravdu blízkého vztahu k rodině Lvové, s níž Neruda prožíval s upřímnou účastí její šťastné i tragické osudy (viz feuilletony na str. 13, 17 a 20, Dopisy II, č. 101, 107, 111, 140, 219, 220, 263, 264, 284, 395, 396). — Oba rukopisy jsou v literárním archivu Nár. musea.
4. *Adolf Kašpar: Tři králové u Jana Nerudy*. Jeden z cyklu tří obrázků reprodukovaných v *Jaru*, pokrokovém časopisu pro děti, r. II, 1910, str. 94 (viz feuilleton *Tři králové*, str. 25).
5. *Na prvním bále*. Reprodukce barevné přílohy k 33. č. Květů z 13. 8. 1868 (viz feuilleton *Starý mládenec na bále*, str. 29, č. 10).
6. *Bálové toalety v r. 1868*. Bazar, módní příloha k 5. č. Květů z 30. 1. 1868, str. 12 (viz feuilleton *Starý mládenec na bále*, str. 30, ř. 17 a n.).
7. *Módní frizury v r. 1868*. Bazar, módní příloha k 17. č. Květů z 23. 4. 1868, obr. č. 3 a 4 (viz *Starý mládenec na bále*, str. 30, ř. 31).
8. *Antonín Dvořák: České posvícení*. Podle Dvořákovy obrazu kreslil Karel Maixner, 49. č. Květů z 3. 12. 1868, str. 389 (viz *Posvícenský přechod k připitku na české Vašky*, str. 44—46).
9. *Ty nové míry a vahy*. Kresby Ant. Gareise, 1. č. Světozoru ze 7. 1. 1876, str. 8 a příl. k 52. č. Světozoru z 24. 12. 1875, str. 622. Oba obrázky humorně ilustrují zmatek, jaký způsobil převrat v užívání metrických měr a vah (viz *Nové míry* str. 51—57, vysv. k 51, 22 a populární poučení v *Poutníku* na r. 1873, str. 86—90).
10. *Tvář jest obraz žaludku*. Reprodukce 1. a 4. kresby Gust. Jar. Schulze k satirě *Po žebříčku*, čili *tvář jest obraz žaludku*, *Paleček* 1874, č. 36,

- str. 285 (viz Také zápisky, ale jen diurnisty (dříve) osmdesátikrejcarového, str. 77—80 a str. 59, 29).
11. a 12. *Z příští doby ženské emancipace I, II*. Kresby Ant. Garcise, příl. k 18. č. Světozoru z 1. 5. 1874, str. 214 (viz Lékařky, kněžky, právničky, str. 91—97).
 13. *Za padesát let*. Kresby Ant. Garcise ke Konečnému rozřešení ženské otázky, příl. k 7. č. Světozoru z 12. 2. 1875, str. 82, a 13. č. téhož časopisu z 26. 3. 1875, str. 148 (viz Za padesát let, str. 97—99).
 14. *Láska v insertech*. Kresba Ant. Garcise, 8. č. Světozoru z 23. 2. 1872, str. 89 (viz str. 104, „Mladý a vzdělaný muž“ atd.).
 15. *Koňská dráha v Praze*. Dle skutečnosti kreslil Fr. Straybl, 6. č. Světozoru z 11. 2. 1876, str. 85 (viz Cesta po tramvaji, str. 117 a n. a vysv. k 117, 1).
 16. *Řetězový most v Praze* — reprodukce Witkovy litografie z archivu Musea hlav. města Prahy (viz str. 120 „Nesu si zavazadla sám přes Řetězový most . . .“ a vysv. k 120, 20).
 17. *Dva Čechové: Karel a Adolf*. Podobizny dvou bratrů, Karla Čecha, českého operního pěvce, basisty, a Adolfa Čecha, kapelníka českého divadla, Humoristické listy z 10. 4. 1879 (viz feuilleton O dvou Petrovských str. 177 a n. a Podobizny I, str. 147—148).
 - 18.—19. *Z písniček Františka Haisze I, II*. Reprodukce titul. listu jarmareční písničky o zavraždění milenky Václava Fialy a o umučení Barbory Ubrykové v karmelitském klášteře v Krakově. Z oddělení jarmarečních písniček v knihovně Nár. musea v Praze (viz Pražský pěvec str. 185 a n. a Šílení v klášteřích, Studie II).
 20. *Dám u Lajblů v Praze*. Dle skutečnosti kreslil B. Kutina, 43. č. Světozoru z 27. 10. 1876, str. 580, popis domu tamtéž na str. 593 a n. Bývala tu stará hospoda, kam si chodil Haisz pro náměty k písničkám (viz str. 180, 14).
 - 21., 22. *V době masopustu I, II*, Kresby Ant. Garcise, příl. k 7. č. Světozoru z 11. 2. 1870, str. 10, 11, zachycují masopustní zábavy na čtyřech různých místech Prahy.
 23. *Šibfinky pražského Sokola*. Kresba Ant. Garcise, 10. č. Květů z 5. 3. 1868, str. 77, zachycuje šibfinkový rej ve velkém sále domu čp. 1437—39 v Praze II (viz Masopustní listy III, str. 220).
 24. *Pinkas: Děti na Kampě*. Reprodukce z díla Děti v umění výtvarném, Orbis 1941, č. 143 (viz feuilleton O menších pro větší děti, str. 223).

Za láskavé přispění odbornou radou při zpracování vysvětlivek děkuji dr. Vlastě T. Miškovské, dr. Antonínu Novotnému, dr. Janu Patočkovi, dr. Jindřichu Řihovi a dr. Josefu Scheinerovi. Rovněž děkuji svým spolupracovníkům z Ústavu pro českou literaturu dr. Karlu Polákovi, prof. Rudolfo Skřečkovi a dr. Jarmile Viškové za všechnu cennou pomoc, kterou mi při přípravě tohoto svazku poskytli.

Věra Vrzalová

Oprava. Na str. 160, ř. 13 má znít věta takto: Divadlo je dnes již po druhé jak by nabil.

OBSAH

RŮZNĚ

O drobotinách	13
Z domácnosti	17
Tři králové	25
Starý mládenec na bále	28
Po funuse s křížkem?	32
Popeleční myšlenky	36
Koblížky	40
Posvicenský přechod k připitku na české Vašky	44
Před vánocemi	47
Nové míry	51
Dva kriminální listy	58
Noční schůze feudálně-klerikálního českého sněmu	65
Z francouzských oblaků	69
„Filosofické“ aforismy z doby „kongresu filosofů“	73
Také zápisky, ale jen diurnisty (dříve) osmdesátikrejcarového	77
Biblická šlechta	81
Několik skutečně moudrých slov o spisovatelském honoráru, zároveň praktické upotřebení vyslovovaných zde zásad...	85
Vegetus, a, um. — Anima, ac	88
Lékařky, kněžky, právničky	91
Za padesát let	97
Zcela věrná zpráva o tom, jak to bylo 24. února r. 1972	100
Láska ve videnských insertech	104
Provedený důkaz, že jsme lidé chybující	108
Bez myšlenky	111
Cesta po tramvaji	117
Pražští hokynáři	123
Popel!	128

DIVADELNÍ

Z divadelních listů slečny Anežky Skočilovy k slečně Lidušce Bromské	135
Pannopanna	149

Rok co rok „Mlynář a jeho dítě“	155
„Romeo a Julie“ — paskvil na lásku	163
Drobný divadelní jux	171
O dvou Petrovských	176

LITERÁRNÍ

Pražský pěvec	183
Václava Štulce „Básně“	192
Zbožné kalendáře	196
Literárně masopostní pojednání	205

SČRSANÉ S CIZÍCH ŠTĚPŮ

Masopostní listy	211
O menších pro větší děti	223
Kanalisován	230
Svatebčané na cestách	234
Můj nářek	238
Nová asekurace	242
Humór v německém právě	245
Nedělní kázání na základě Darwinovy nauky	248
Načež zase říkání kajicníkovo	254

DODATKY

Rok co rok „Mlynář a jeho dítě“	263
Literárně masopostní pojednání	272
Obrazové přílohy	2a str. 276
Ediční poznámky	277
Vysvětlivky	292
Vysvětlivky k obrazovým přílohám	343

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY

Svazek sedmý

ŽERTY,
HRAVÉ I DRAVÉ

Vydalo Seštiní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., jako svou 195. publikaci v redakci krásné literatury, Praha 1954. Šéfredaktor Jan Řežáb. Odpovědný redaktor Jiří F. Franěk. Technický redaktor Jindřich Štánský. Korektor Vladimír Reis. Z nové sady písmem garmond Garmond výtisků Benátské knihtiskárny, n. p., základní závod, Brno. Vydání 1., náklad 10 400 výtisků

Cena brož. Kčs 12.20, váz. Kčs 18.—

1. 10. 1953

301 13 1 — 66416/752/III/2 — 195 — 8 % — Sazba 4. IV. 1953.
Tisk 6. III. 1954. — 9,40 plánovacích archů, 17,16 autor. archů,
17,86 vydavatelství archů. Papír 7209-51, formát 84×108 cm, 80 g

